

1001 1337032

ALFABETISCHEN UITLEG

PRACTISCHE VERKLARING VAN
HET NIEUWE TESTAMENT

DOOR

PROF. DR. A. VAN VELDHUIZEN

MET BEDEELING VAN PROF. DR. J. A. C. VAN LEEUWEN,
PROF. DR. J. W. PONT, PROF. DR. J. DE ZWAAN & A.

HET
EVANGELIE VAN MARKUS

DOOR

PROF. DR. A. VAN VELDHUIZEN.

BS
2585
V4

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS.

GERMAN

LIBRARY

Southern California
SCHOOL OF THEOLOGY
Claremont, California

Aus der Bibliothek
von
Walter Bauer

geboren 1877
gestorben 1960

HET EVANGELIE VAN MARKUS.

TEKST EN UITLEG

PRACTISCHE VERKLARING VAN
HET NIEUWE TESTAMENT

DOOR

PROF. DR. A. VAN VELDHUIZEN

MET MEDEWERKING VAN PROF. DR. J. A. C. VAN LEEUWEN,
PROF. DR. J. W. PONT, PROF. DR. J. DE ZWAAN E. A.

HET EVANGELIE VAN MARKUS

DOOR

DR. A. VAN VELDHUIZEN,
HOOGLEERAAR VANWEGE DE NED. HERV. KERK AAN DE
RIJKS-UNIVERSITEIT TE GRONINGEN.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS' U. M., 1914.

The
SCHOOL OF GEOLOGY
AT CLAREMONT
California

BOEKDRUKKERIJ VAN J. B. WOLTERS.

L. S.

„Tekst en Uitleg” geeft voldoende de bedoeling weer van de praktische bijbelverklaring, waarvan hierbij het eerste deeltje den lezer wordt aangeboden. Deze populaire uitlegging wil iets anders zijn dan de bijbelvertaling, waaraan gedeeltelijk dezelfde personen arbeiden. Een bijbelvertaling moet langzaam vorderen. Alles behoort te rijpen na kalm beraad en rustig overleg. Niet de meeningen van de afzonderlijke personen, maar de doorsnede van hun gemeenschappelijke overtuiging moet het resultaat zijn. Er is een zekere objectiviteit noodig, die onwillekeurig meer doet denken aan de rivier bij haar monding dan aan een bruisenden bergstroom. Het zand en de slib zijn bezonken. Het heldere water stroomt langzaam. Al het persoonlijke treedt op den achtergrond voor het gemeenschappelijke. Dit is noodig, al heeft het zijn voor- en nadeelen.

Daarnaast is echter aan de andere zijde gewenscht een werk, dat snel vordert, zoodat de gemeente niet lang hoeft te wachten op de bijbelboeken in het gewaad van onzen tijd. Dat snelle werk kan met den vluggen tred der jeugd voortgaan. Elk geschrift wordt vertaald door één vakman, geheel op eigen gelegenheid. Hij kan er zijn geheele persoonlijkheid in leggen. Hij mag zich laten gaan en met gloed voor zijn geliefkoosde inzichten opkomen. Het zij warm, subjectief werk met eigen resultaten, hoe talrijker en hoe frisscher, des te beter. Die resultaten moeten den lezer in aantrekkelijken vorm als geheel worden voorgesteld,

A3437

—

zonder dat men wordt gehinderd door de dikwijls peuterige studies, die er toe hebben geleid. Het doet er niet toe, met welke instrumenten men het voedsel heeft klaar gemaakt, maar of voedzame spijs warm en smakelijk wordt opgediend. De namen van de medewerkers, voornamelijk hoogleeraren van het vak, moeten een wetenschappelijk standpunt waarborgen, maar die mannen moeten zóó schrijven, dat zij glashelder voor niet-gestudeerde ontwikkelde gemeenteleden zich uitdrukken. De wetenschap moet er niet dik op liggen, maar er achter verborgen zijn als de vruchtbare zwarte aarde onder de bloemen, die zij draagt. Alleen mag een afzonderlijke vrij volledige opsomming van de litteratuur even doen zien, wat er aan vast zit.

Met dit doel hangt samen, dat geen woord Grieksch, geen theologische vaktermen, geen splinterige kwesties de uitgave mogen schaden. Het werk moet oriënteerend zijn en toch mag het niet aan het gepeuter van de inleidingswetenschap meedoen. Alles zij kort en bondig als de titel: „Tekst en Uitleg”.

Ieder van de medewerkers stelt zich de taak, het door hem behandelde bijbelboek en vooral den schrijver met zijn prediking als een eenheid te doen leven voor den lezer. De nadruk valt op inhoud en samenstelling. Wat oude kerkvaders, klassieke litteratoren en nieuwe geleerden gezegd hebben, heeft de bewerker in zich opgenomen, maar hij bespaart het zijn lezers. Het is hem genoeg, hen een Matthéüs, Markus, Lukas of Johannes te hebben voorgesteld als levende getuigen, waaraan zij vragen kunnen: vertel ons van Jezus.

Het N. T. zal hoogstens 10 deeltjes omvatten, elk van 9 vel druks ongeveer. Met de evangeliën wordt begonnen. Er is hoop, dat het Oude Testament zal volgen. De verwezenlijking dier hoop hangt van de gebruikers af.

Elk deel bestaat uit drie hoofdstukken: inleiding, tekst en uitleg. De inleiding geeft het beeld van den schrijver en van zijn gedachtenkring in de lijst van zijn tijd. De tekst wordt zoo persoonlijk mogelijk gezien en weergegeven. Het doel is, vrij te staan tegenover de Staten-vertaling, niet uit gebrek aan eerbied daarvoor, maar om door het gebruik van andere woorden het verstaan te vergemakkelijken. Men neemt zoo vaak niet meer de moeite, om oude gewijde klanken te willen verstaan.

De vertaling sluit zich stipt aan bij het handige algemeen gewaardeerde Grieksche Nieuwe Testamentje van NESTLE, den laatsten druk. Wanneer de vertaler daarvan afwijkt, moet hij het zeggen. De weergave in het Nederlandsch zal vrij zijn, zoodat de vertaler zich kan laten gaan. Dit zal vaak een groot verschil veroorzaken met de toekomstige nieuwe bijbelvertaling. De tekst loopt door. Hoofdstukken en verzen, buiten weten van de bijbelschrijvers ingedeeld, zullen tot den rand beperkt blijven. De tekst wordt gesplitst in geschikte stukken van middelmatigen omvang, telkens gekenmerkt door een pakkend opschrift. Boven elke bladzijde staat het beginvers aangeduid, zoodat het opzoeken van zelf gaat.

De uitleg, geheel ingedeeld als de tekst, zal zoo praktisch mogelijk zijn. Niet allereerst stichtelijk, maar helder en aanschouwelijk. Noten worden ontweken, alles wat stof opjaagt en het geheugen bezwaart, alle gruis van geleerdheid wordt zooveel mogelijk weggelaten. Indien er ruimte overblijft binnen de 9 vel druks, is er plaats voor registers.

Nederland is op het gebied van zulk een praktische bijbelverklaring te lang achterstallig gebleven. Blijke en uit den inhoud en uit het debiet, dat ons Vaderland niet voor andere natiën, die veel op dit terrein geleverd hebben, behoeft onder te doen.

GRONINGEN.

A. VAN VELDTHUIZEN.

INLEIDING.

1. Plaats van het evangelie tusschen de andere evangeliën. Van ouds werden de drie eerste evangeliën gesteld tegenover dat van Johannes. De eigenaardige toon van Johannes' evangelie stempelde dit tot iets afzonderlijks. De drie andere werden samengevat onder den lateren naam Synoptische evangeliën. Door die samenvatting heeft men menigen fijnen trek uit de afzonderlijke evangeliën voorbijgezien. Zij hebben alle vier hun zeer kenmerkende eigenaardigheden. Om heel dicht bij den schrijver te komen, moet men een oogenblik trachten de andere te vergeten, naar hem alleen te luisteren, en de dingen te zien zooals hij ze ziet en teekent.

Toch hebben al de evangeliën naast hun bijzondere trekken zeer veel punten van letterlijke overeenstemming. Het raadsel, waarvoor de vergelijking en onderscheiding van de evangeliën ons plaatst, heet het „synoptisch probleem”. Nog lang niet is alles opgehelderd, maar vrij algemeen komen de geleerden tot deze voorstelling van den toestand, die men noemt „veronderstelling van twee bronnen”. Twee bronnen wil dan zeggen: minstens twee. De twee bronnen, die in elk geval door de evangelisten gebezigd zijn, zouden wezen: 1) Een apostolische bron, door sommigen Q genoemd, door anderen „logia” of woorden des Heeren, denkelijk hetzelfde als de eerste Arameesche uitgave van het evangelie van Matthéüs, geschreven omstreeks het jaar 60, waarvan echter later een veel vermeerderde Grieksche vertaling ontstond, die wij in het tegenwoordige evangelie van Matthéüs bezitten. 2) De eerste uitgave van het evangelie van Markus, waarvan de volgende edities maar zeer weinig verschild zullen hebben. Deze tweede bron zal weer afhankelijk zijn van de eerstgenoemde, maar de schrijver heeft blijkbaar de verzameling van de „woorden des Heeren” vrij uit het geheugen aangehaald. Daarentegen heeft de latere uitgave van Matthéüs weer gebruik gemaakt van Markus. Men zal er wellicht nooit in slagen, alle knopen geheel te ontwarren. Matthéüs en Markus zijn eigenaardig door elkander getwijnd, Lukas geeft ons hier en daar den juisten draad in handen, maar daar zijn bovendien weer andere gegevens ingevlochten.

In elk geval kunnen wij het evangelie van Markus, waarom het ons hier te doen is, niet hoog genoeg schatten. Heeft Markus allerlei bijzonderheden van den Arameeschen Matthéüs uit het hoofd bewaard, bovendien geeft hij ons tal van feiten, die aan een mondelinge overlevering te danken zijn. Wij zullen later zien, in hoe nauwe aanraking hij met Petrus geweest is.

Het is voor ons van groot gewicht, telkens er op te letten, wanneer Markus zich anders uitdrukt dan de andere evangelisten. Wij leeren hem daardoor des te beter persoonlijk kennen en verstaan. Echter hebben wij er aan te denken, dat onze Grieksche Matthéüs en Lukas ons evangelie gekend hebben, en dat derhalve omgekeerd het verschil met hem ook op eigenaardigheden van de andere evangelisten kan wijzen.

Het doel, dat we ons stellen, is zooveel mogelijk in den gedachtenkring van den schrijver door te dringen en daarvan de eenheid te zien. Dit pogen gaat van de gedachte uit, dat het evangelie inderdaad een eenheid is, al mogen de verschillende uitgaven, gelijk we dat gewoon zijn, veranderingen ondergaan hebben. Er zijn eenige geleerden, die daarentegen van een Oermarkus spreken, een uitdrukking, waaronder niet allen hetzelfde verstaan. Sommigen bedoelen er mee een oorspronkelijke kern, waarom dan ons evangelie van Markus gegroeid zou zijn, maar wat de kern zal geweest zijn, daarover wordt ook onder hen verschillend gedacht. Wij veronderstellen de eenheid van het evangelie, alleen met uitzondering van het slot (16:9–20), waarover thans allen het eens zijn, dat het een toevoegsel bij het evangelie is.

Wij hebben ons overigens te houden aan het evangelie in den ons bekenden vorm en willen trachten het standpunt, daardoor ingenomen, te leeren kennen.

2. De inhoud. I. Na een inleiding over Johannes den Dooper wordt de doop van Jezus verhaald. Daarop volgt de verzoeking in de woestijn, waar Jezus *met de wilde dieren is*. — Door cursiveering maken wij hier, wat Markus in het bijzonder heeft, kenbaar. — Het optreden van Jezus. De vier eerste leerlingen. Te Kapérnaüm in de Synagóge. De bezetene. Petrus' schoonmoeder. Een avond van genezingen. Nachtelijke verdwijning. Prediktocht door Galiléa. De melaatsche. II: De vijf conflicten: de verlamde, een tollenaar leerling, het vasten, arenlezen, III, en genezen op sabbat. Het samenspannen der Farizeërs. Zieken en bezetenen genezen. De twaalf leerlingen. In een huis te Kapérnaüm. Jezus' familie *houdt hem voor overspannen*. De Farizeërs en de lastering van den Heiligen Geest. IV: Jezus doet van het schip de gelijkenis van den vierderlei grond hooren. *Doel der gelijkenissen*. Uitlegging en spreuken. *Gelijkenis van den groei*, van het mosterdzaad. Over de gelijkenissen. Stilling van den storm. V: Bij de Gerazeners. Jaïrus' dochttertje en de bloedvloeiende vrouw. VI: Teleurstelling te Nazaret. Uitzending en optreden van de twaalf. Heródes en de Dooper. Terugkeer der jongeren. Spijziging der 5000. Jezus wandelt op de zee. Genezingen in Gennezaret. VII: Het wasschen van de handen. De Syrofenicische vrouw. *De doofstomme in Dekápolis*. VIII. Spijziging van de 4000. De Farizeërs vragen om een teeken. Het gevaarlijke zuurdeeg. *De blinde te Bethsaida*. Petrus belijdt. De eerste lijdensvoorspelling. De lijdensles. IX: De berg der verheerlijking.

De bezeten knaap. De tweede lijdensvoorspelling. Broederliefde. *Het zout*. X: Gesprek over de echtscheiding. De kinderen gezegend. De rijkaard. Naar Jeruzalem. Derde lijdensvoorspelling. De eerzucht van Jakobus en Johannes. Bartiméüs. XI: (Zondag) intocht in Jeruzalem. (Maandag) de vijgeboom vervloekt, de tempel gereinigd. (Dinsdag) de vijgeboom verdord. Jezus' bevoegdheid. XII: Gelijkenis van de misdadige pachters. De belastingpenning. De zeven gebroeders. Het groote gebod. Davids zoon en Heer. Tegen schriftgeleerden. Het penningske der weduwe. XIII: Rede over de toekomst. XIV: (Woensdag) raadslag der vijanden. Zalving te Bethanië. Judas' verraad. (Donderdag) het paaschmaal, de verrader en het avondmaal. Petrus gewaarschuwd. Gethsémane. Gevangenneming. *De vluchtende jongeling*. Voor den hogepriester. Petrus' verloochening. XV: (Vrijdag) voor Pilatus. Kruisiging en dood van Jezus. Begrafenis. XVI: (Zaterdag: rust. Zondag) het ledige graf. (Overzicht der verschijningen).

Van een stelselmatische volgorde in tijd kunnen wij niet spreken vóór de tweede helft van het evangelie, waarin men de dagen van de lijdensweek kan onderscheiden. Op dat laatste gedeelte valt dan ook alle nadruk. In de eerste helft jaagt alles — men lette op het geliefkoosde woordje „dadelijk” bij Markus — naar het einde heen. Het sterven van Christus is de hoofdzaak. De laatste week wordt dag voor dag, het laatste etmaal bijna naar de uren beschreven. Met het ledige graf wordt even plotseling geeindigd als het evangelie is begonnen. Markus slaat met opzet veel over, vooral woorden en redevoeringen. Het handelend optreden van Jezus staat op den voorgrond.

Al erkennen wij, dat de belijdenis van Petrus, die doorgaans als het hoogtepunt wordt beschouwd, niet bijzonder uitkomt, doordat reeds van den beginne Christus' zoonschap werd uitgesproken en de leerlingen zich ook daarna nog onontvankelijk toonen, toch blijkt dit oogenblik wel een scheiding aan te duiden tusschen de twee hoofddeelen van het evangelie. Het is een beslissend oogenblik, maar niet voor Jezus zelf, veeleer voor de anderen. Daarvóór is de stof meer plaatselijk en zakelijk dan historisch geordend. Daarna wordt het spoedig geheel anders. In groote trekken kan men de eerste helft verdeelen in: de voorgeschiedenis van Johannes 1:1—13, het eerste optreden van Jezus 1:14—45, het begin van de vijandschap 2:1—3:6, arbeid, aan de schare en aan de leerlingen verricht 3:7—8:26. Het tweede deel omvat: de voorbereiding van de leerlingen op lijden en opstanding gedurende de reis naar Judéa 8:27—10:45, en de voornaamste gebeurtenissen in Judéa 10:46—16:8.

Van Markus is reeds zeer vroeg door Papias op gezag van den ouderling Johannes gezegd, dat hij de feiten niet in de juiste volgorde plaatste. Er zijn inderdaad, gelijk later herhaaldelijk blijken zal, allerlei bijzonderheden door Markus eigenaardig gerangschikt, maar het is zeer de vraag, of de apostolische vader Papias in de tweede eeuw en andere personen uit

onzen tijd hem daarover niet te hard zijn gevallen. Hij heeft de eigenaardigheid, het eene verhaal in het andere in te schakelen, maar men moet erkennen, dat hij dat vaak op zoo gelukkige wijze doet, dat men geneigd is, te zeggen: zoo moet het inderdaad op elkaar gevolgd zijn. Zulke inschakelingen, door de Duitschers *Einschaltungen* genoemd, worden om beurten geprezen en gelaakt. Het begint al met 3:21 dat van vs. 31 v. gescheiden wordt door een twistgesprek met de Farizéërs, dat zich als een wig dringt in een stuk over Jezus en zijn familie. Bij het hoofdstuk van de gelijkenissen (4) zal op tal van dergelijke bezwaren ingegaan moeten worden. In het verhaal van Jairus' dochtertje dringt zich de bloedvloeiende vrouw 5:25–35. Tusschen de uitzending en de terugkeer der leerlingen in heeft men een stuk over Heródes en Johannes den Dooper 6:14–29. Te midden van de lijdensvoorspellingen, vlak na de verheerlijking op den berg worden sommigen gehinderd door den bezeten knaap 9:14–29. De bijzonderheden van den verdorden vijgeboom verdeelt alleen Markus over twee dagen en hij lascht er de tempelreiniging tusschen 11:15–19. In het oog springen eenige spreuken, die daar ook ingevlochten zijn 11:25. De zalving te Bethánië 14:3–9 is een oase in een woestijn van vijandschap. In het verhaal van Gethsemane komt en gaat een raadselachtige jongeling 14:51–52. Zoo is er meer, dat verschillend gewaardeerd kan worden. In de uitlegging komt het ter sprake, voor zoover noodig.

3. *Taal en stijl.* Het laatstgenoemde verschijnsel voert vanzelf tot dit onderwerp. Over weinig personen is zoo verschillend geoordeeld als over Markus. Voor vijftien jaren werd zijn taal hemelhoog verheven, thans veel te diep neergestooten. Markus is intusschen niet veranderd, alleen de smaak van zijn beoordeelaars. Vroeger heette het, dat hij de dingen aanschouwelijk voorstelde, zijn korte trefwoorden werden geprezen, zijn schilderijen bewonderd. Thans noemen velen zijn werk zeer onhandig, de samenstelling zwak, zijn stijl gemanieëerd. Gelijk wij hopen, later zijn inschakelingen recht te laten wedervaren, willen wij ook hier, voorzoover dat zonder kennis van het Grieksch verstaan kan worden, voor eenzijdigheden trachten te waarschuwen. Markus heeft geweldig veel tusschenzinnetjes, in verhouding veel meer dan de andere evangeliën. Vooral beginnen zij met: „want zij zeiden” en dgl. uitdrukkingen. Trouwens de overgang „en hij zeide” keert ook onophoudelijk terug. Men leze slechts hoofdstuk 4! Markus houdt van omslachtig vertellen, waarbij hij niet bang is voor eenige pleonasmen en uitweidingen, maar iemand, voor wien de wiskunstige definitie niet het summum bonum is, kan daarin somtijds het temperament van den verteller bewonderen. Zullen wij later in Markus den leerling van Petrus zien, den man van sterke indrukken en overdreven uitdrukkingen, dan worden wij meer waardeerd. Voorbeelden van het verschijnsel heeft men maar voor het

grijpen, al komen zij in het oorspronkelijk beter uit dan in een vertaling: 1:22, 28, 29, 32, 35, 38, 42, 45. 2:3, 4, 6, 7, 15, 19, 20, 21, 22, 25, 27. 3:7, 8, 14, 16, 25, 29. 4:2, 5, 31, 32, 39. 5:3, 4, 12, 15, 19, 23, 26, 39. 6:3, 4, 25, 31 v., 35. 7:13, 15, 21, 33, 37. 8:25. 9:2, 38. 10:22, 30, 45. 11:28–33. 12:14, 23, 24, 27, 41 v. 13:19, 20, 35. 14:1, 3, 6, 18, 30, 43, 61, 68. 15:1, 26, 44. 16:2, 3, 8.

Sommigen klagen over het eentonige van Markus, maar wat de een zoo betreurt, noemt een ander plechtig. Er zijn stukken uit de eerste boeken van het O. T. of van Johannes, die wij niet gaarne minder eentonig zouden zien. Wel zijn er eenige gevallen van slordigen stijl, die echter een vertaling niet dan tot haar eigen schade kan weergeven. Een eigenaardigheid, die men niet heeft te prijzen of te laken, maar waarmede men wel rekening heeft te houden is, dat Markus meermalen het voegwoord „en” gebruikt, waar wij aan „maar”, aan een tegenstelling denken. Maar op zulk een punt heeft de vertaler zekere vrijheid van handelen. Het op te merken heeft waarde 1:19, 9:50. Het weglaten van „en”, „of”, „maar” wat men asyndeton noemt, overkomt Markus vaker dan een vertaling het kan laten zien. Woordspelingen en allitteraties heeft men hier en daar, maar die kunnen alleen in de verklaring aan het licht komen. Dezelfde Markus, die in het oog van sommigen zoo omslachtig is, kan vaak uitmunten door korte, pittige gezegden. Bijv. 8:29, 12:38–40 is hij veel beknopter dan Matthëüs. In plaats van lange redevoeringen van Jezus geeft hij korte spreuken 1:15. 2:27. 3:23, 26, 29. 4:8, 13. 7:13, 27. 8:21. 9:23, 29. 10:30. 11:22. 12:27, 34. 14:36. De bergrede heeft bij hem maar enkele parallelen 4:21. 9:50. 10:11. 11:25, de uitzendingsrede maar één overeenkomstig stukje 6:8–11. Het wee over de Farizeërs vlak vóór de lijdensgeschiedenis wordt maar met een enkel voorbeeld aangeroerd 12:38–40. Alleen de toekomstrede (13) en de gelijkenisrede (4) zijn uitvoerig.

Ook in de woordkeus toont Markus eigenaardigheden. Hij heeft voorliefde voor uitdrukkingen, die van een zeker pathos blijken geven. Dat doet denken aan den schrijver met pleonasmen, maar die ook zoo goed gemoedsbewegingen weet uit te beelden. Het woordje „dadelijk” komt in dit kortste evangelie 45 maal voor, maar in de eerste helft vijf maal zoo dikwijls als in de tweede. Ook „wederom” en „veel” zijn hem geliefd. De laatste eigenaardigheid deelt hij met Paulus. De „schare” ziet men 37 maal vermeld in het evangelie. En toch is Markus niet de man voor groote of dikke woorden. Wij zullen hem later moeten vergelijken met de varenplant, die de schaduw bemint. De woorden, die de statistiek het veelvuldigst bij Markus heeft gevonden, zijn huishoudelijke uitdrukkingen, woorden voor kleding, voedsel, huis en huisraad, munten, dagverdeeling, godsdienstplichten, huwelijk, dienst, straf, landwerk, handel, krijgsveld, visscherij, dieren, ziekten en zorg voor de dooden.

Een groot deel daarvan zoekt men in de andere evangeliën tevergeefs.

Eindelijk is eigenaardig, dat Markus zich herhaaldelijk bedient en van Arameesche en van Latijnsche termen en zegswijzen, waardoor men den indruk krijgt, dat de schrijver deze twee talen kende. In de Nederlandsche vertaling zijn de Arameesche woorden van Jezus gebleven, maar de Latijnsche uitdrukkingen kunnen hoogstens hier en daar in den „Uitleg” een plaats vinden.

4. *Tijd en plaats.* Dit punt, dat in elk boek over de inleidingswetenschap uitvoerig behandeld wordt, kan moeilijk in bijzonderheden besproken worden, wil men niet zijn toevlucht nemen tot allerlei aanduidingen van oude schrijvers, van litteratuur en kwesties van Grieksch. Wij hebben ons derhalve te beperken tot het meedeelen van resultaten, die vrij algemeen aanvaard worden. De resultaten zijn van de allergrootste beteekenis, want de kennis van tijd en plaats heeft men terecht de twee oogen der geschiedenis genoemd. Wanneer die twee in orde zijn, kan men zich volkomen oriënteren in een geschrift, ook in het evangelie.

Het evangelie van Markus wordt nagenoeg algemeen gesteld omstreeks het jaar 70 na Christus, dus ongeveer in den tijd van Jeruzalem's val. Enkelen stellen het iets daarna, maar de meesten kort er voor. De dood van Petrus is achter den rug. Jeruzalem is nog niet gevallen, maar het gevaar dreigt reeds. Wij bevinden ons in den tijd, dat de Joodsche oorlog begint, ongeveer 67–68. Later zal duidelijk worden, van hoeveel invloed die kennis is op de beschouwing van het evangelie.

In den genoemden tijd denke men met de meeste bevoegden aan Rome als plaats van vervaardiging. De bewering van Chrysostomus, dat het in Alexandrië geschreven zou zijn, vindt geen steun.

5. *De schrijver.* Insgelijks uit de inleidingswetenschap kan men vernemen, hoe de overlevering Markus als den schrijver van het evangelie aanduidt. Wij willen ook hier de lezers niet vermoeien met vele namen van oude getuigen, die men overal elders vinden kan. Hier volsta, dat deze overlevering nog in breede kringen als juist wordt beschouwd. Er zijn dan ook geen doorslaande bezwaren er tegen. Hier gaan wij van de onderstelling uit, dat zij juist is.

Johannes Markus was de zoon van zekere Maria, een blijkbaar welgestelde vrouw te Jeruzalem, die haar woning voor de geloovigen openstelde (Hand. 12:12). Hiermede stemt zeer goed overeen, dat Markus het Arameesch kende en dat hij blijkt bijzonder goed thuis te zijn in Jeruzalem. Hierop heeft een Roomsche geleerde, die zelf in Jeruzalem woont, helder licht laten vallen 11:4, 16, 27. 12:41. 13:3. 14:66. 15:8, 16. Markus' neef was Barnabas (Kol. 4:10), die zijn bezittingen aan de apostelen gaf (Hand. 4:36). Zijn tante, Maria heeft, door zijn voorbeeld niet te volgen, misschien beter gedaan, daar zij later haar huis nog had, waar Petrus een toevlucht vond. Het is waarschijnlijk, dat

Markus en zijn moeder evenals Barnabas van Cyprus afkomstig waren. Met Barnabas kan hij het aanvankelijk beter vinden dan met Paulus (Hand. 12:25, 13:5, 13). Zijn wegllopen van de zendingsreis maakte een slechten indruk op den laatste, die hem een volgend maal niet meer mee wilde hebben (Hand. 15:38). Dit leidde tot een verwijdering tusschen Paulus en Barnabas. Het schijnt, dat de twee neven meer voor hun stamland, Cyprus, dan voor dat van Paulus, Cilicië, gevoelden (Hand. 15:39). In elk geval ging Markus aanvankelijk maar mee als een helper, niet als een eerste kracht. Later wordt echter Markus weer door Paulus gebruikt en zelfs geprezen (Kol. 4:10. Film.:24. 2 Tim. 4:11). Zoowel de laatstgenoemde plaats als 1 Petr. 5:13 doen ons Markus tegen den tijd van het evangelie te Rome zoeken.

Nu worden er behalve de avonturen uit de apokryfe geschriften nog allerlei gissingen over Markus gemaakt. Men wil hem vereenzelvigen met den vluchtenden jongeling 14:51 v., met den man, die de waterkruijk draagt 14:13, met den rijken jongeling, die anders bij Markus niet als een jongeling wordt aangeduid 10:17 v. Men gaat al fantazeerend voort, door het avondmaal en het pinksterfeest bij Markus' moeder aan huis te doen plaats hebben. Dan kan men, indien men Markus toch al voor den drager van de waterkruijk houdt, hem straks aan het avondmaal tegenwoordig denken als dien ander, die volgens den textus receptus, ook volgens de Statenvertaling, in 14:19 gevraagd zal hebben: ben ik het? Eén stap verder, en men ziet in den huisheer van 14:14 Markus' vader. Men is op weg, van de geschiedenis een novelle te doen groeien. Men mist echter het recht daartoe en heeft geen gegevens om van Markus, den apostolischen leerling, een ooggetuige te maken.

Evenwel voelt men, dat de zoon uit het huis te Jeruzalem, waar de bevrijde Petrus welkom is en waar de gemeente vergadert, de man, die een geestelijke zoon van Petrus heet en door Paulus later zeer gewaardeerd wordt, niet te versmaden is als schrijver van een evangelie. Het moge dan zijn, dat hij minder bekendheid met Galiléa verraaft, in Jeruzalem is hij volkomen thuis.

6. Doel van het evangelie. Markus heeft zich in zijn geschrift met geen enkel woord aangeduid. Het bezit ook niets van een woord vooraf op de wijze van Lukas. Wanneer de overlevering der kerk ons niet op Markus had opmerkzaam gemaakt, wij zouden zelfs niet aan hem als schrijver gedacht hebben. Hij is in dit opzicht een echt dienaar van het evangelie, die schuil gaat onder de plooiën van het vaandel. Gansch ten onrechte heeft men het werk van Markus vergeleken met de oude mémoires en biografieën, waarin de schrijver met zelfbehagen in het volle licht gaat staan. Bij den bescheiden Markus is juist het omgekeerde het geval. Over het algemeen bekommert Markus zich zóó weinig om de volgorde der gebeurtenissen, dat men van een dwarsdoorsnede

van het leven van Jezus heeft kunnen spreken. Allerlei bijzonderheden acht Markus bekend genoeg, zoodat hij niet de moeite neemt, daarvan melding te maken. Alleen heldert hij eenige bepaaldelijk Joodsche gebruiken op voor zijn Romeinsche lezers. Men krijgt den indruk, dat hij niet voor heidenen schrijft om hen tot het geloof te bewegen, doch voor Christenen, die de dingen, waarmee zij bekend zijn, nog eens in een kort bestek willen bewaren om ze te kunnen nalezen. Dit is bij Matthéüs en Lukas anders. Hij schept niet een atmosfeer, maar ademt zelf in een dampkring van geloof. Hij sticht geen school, doch is een dankbaar leerling.

Markus beschouwt dan ook niet het evangelie als zijn persoonlijk eigendom, zijn bijzonder kunstwerk, waaruit hij als auteur moet op den voorgrond treden, maar als de samenvatting van wat de gemeente reeds bezit. Het is niet zijn evangelie, maar het evangelie. Een ander kon het gewis naar zijn meening even goed schrijven en een ander mag het straks voortzetten.

Het woord „evangelie” zelf vraagt opheldering. Wij denken daarbij vooral aan het viertal levensbeschrijvingen van Jezus, die we in het N. T. vinden. Maar het N. T. zelf gebruikt het woord niet in dezen zin. De opschriften zijn er natuurlijk later boven gezet door de kerk. Wij hebben te vragen: wat bedoelen de gewijde schrijvers zelf met het woord „evangelium” of bepaaldelijk wat beteekent het woord voor Markus? Niets anders dan de blijde tijding, waarvan Jezus Christus het voorwerp en de inhoud is 1:15, 8:35, 10:29, 13:10. De beteekenis van levensbeschrijving is buitengesloten. Denzelfden zin als elders heeft men 1:1 aan te nemen, waar er een moeilijkheid mede verbonden is. Wat beteekent „aanvang van het evangelie van Jezus Christus”? Sommigen vatten het op als geschiedenis van het ontstaan der evangelieprediking, die dan later door de apostelen zal voortgezet worden. Anderen geven het weer: hier begint de blijde tijding, waarvan Jezus Christus het voorwerp is. In allen gevalle zal men bij „van Jezus Christus” aan den tweeden naamval van object moeten denken. Van dat evangelie is Jezus Christus het één en het al.

Markus wil niet zeggen: hier begint nu mijn evangelie, ook noemt hij niet onbescheiden het boekje, door hem geschreven, het evangelie, maar dat wat van mond tot mond gaat, de mededeelingen over Jezus, die door de allengs uitstervende oog- en oorgetuigen aan de gemeente werden toevertrouwd, heeten het evangelie. Die dingen gaat Markus nu beschrijven en als anderen hem gevolgd zullen zijn, zal daardoor later het woord „evangelie” een andere beteekenis krijgen. Markus stelt slechts de heilsfeiten der gemeente te boek. Hij wil niet meer zijn dan de overbrenger, de brievenbesteller, louter een tusschenpersoon en maakt geen aanspraak op het litteraire eigendom.

Wanneer dan ook later uitvoeriger evangeliën verschijnen, wordt Markus daardoor naar achteren gedrongen. Zelfs in den eersten brief van Clemens,

in 96 uit Rome geschreven is het de vraag, of Markus er wel eens wordt aangehaald. Bij de andere apostolische vaders gebeurt het stellig niet, alleen met uitzondering van den te Rome geschreven pastor van Hermas. Ook later wordt hij zelden genoemd en in sommige handschriften het laatst achter de andere evangeliën geplaatst. Ook nu wordt Markus veel te veel verwaarloosd. Hij verdient alle aandacht, die als een varenplant groent en groeit in de schaduw en niets anders wil doen dan den verheerlijkten Christus teekenen in het kader van zijn aardsche leven.

7. Het leerstellig karakter. Meermalen heeft men de „geschiedenis” van de evangeliën willen uitspelen tegen de „bespiegelingen” van Paulus. Die tegenstelling wordt gewraakt door de oorspronkelijke betekenis van het woord evangelie, dat juist niet historie beduidt. De heilstijding van de jeugdige Christengemeente ging niet buiten een waardeering van de heilsfeiten om. Moderne geschiedschrijving, waarbij men de geschiedenis om de geschiedenis beoefent, hebben wij in het N. T. niet te zoeken. Voor kort werd het objectieve van de evangeliën overdreven voorgesteld. Wellicht zullen wij ons echter spoedig weer schrap moeten zetten tegen het andere uiterste.

Den gang van een drama hebben wij bij Markus niet. Wel hebben ondergescheidene geleerden getracht een opklimming aan te wijzen, hetzij in den haat van Jezus’ vijanden, hetzij in de paedagogische houding van Jezus ten opzichte van zijn leerlingen, hetzij in het terrein van de prediking. Maar altijd komen er weer afwijkingen voor den dag, die de mooiste theorieën verstoren. In den laatsten tijd is meermalen gewezen op de overeenkomsten van dit zeer oude evangelie met het jongste, dat van Johannes.

Reeds bij het begin komen er woorden uit Jezus’ mond, op grond waarvan men zijn sterven kan verwachten; lang vóór Petrus’ belijdenis wordt zijn waardigheid van Messias genoemd, maar lang na de ontdekking van dit geheim toonen de leerlingen zich nog onontvankelijk. De evangelist behoeft niet, om de aandacht gespannen te houden, als een romanschrijver te werk te gaan. Hij beschrijft voor hen, die al gelooven en weten, wat ze gelooven, datgene, wat hun hart en ziel vervult.

In zijn kring heeft men een vaststaande opvatting van wat er met Jezus gebeurd is. Zijn sterven was het groote raadsel geweest. Men had er over gedisputeerd met de Joden en men heeft heidenen gewonnen of is te Rome zelf uit het heidendom voor Christus gewonnen. Het is niet toevallig, dat bijna de helft van het evangelie aan Jezus’ lijden gewijd is. Maar men heeft ook gejuicht over de opstanding. Die staat vast. Het evangelie is geen dorre opsomming van feiten, geen skelet, maar het levende lichaam der geloofsvoorstellingen te Rome omstreeks het jaar 67, kort nadat de zware dagen van Nero daar voorbij zijn. Men ziet nu met een huivering naar het Oosten, waar de Joodsche oorlog begint en allerlei

problemen in zake tempel, tempelstad en tempelvolk zich voordoen. Vgl. Markus 13.

Mogelijk kan men Markus den minst dogmatischen evangelist noemen, maar ondogmatisch is hij niet. De schrijver is eenstemmig met den kring zijner geloofsgenooten. Hij heeft een indruk van Jezus Christus, den Zoon van God. Wie kan trouwens Jezus zelf of zijn oog- en oorgetuigen hebben leeren kennen, zonder een indruk van hem te ontvangen? Links en rechts is te veel geschermd met wat men noemde het onvervalschte evangelie. Wat het oorspronkelijke evangelie is, zal men beter kunnen vragen aan de getuigen der eerste eeuw dan het vernemen uit de constructies, die gewaagd werden in nieuwmodische studeerkamers.

Een afstand van dertig of veertig jaar van Jezus' dood en opstanding is niet onaanzienlijk, maar in het niet verzinkend bij den vijftig maal zoo grooten afstand, waarop wij ons bevinden. Bovendien werd in den tijd, toen men zoo weinig geschriften en geen tijdschriften had, veel beter de letterlijke overlevering door het geheugen bewaard. En voorts waren te Rome tusschenschakels geweest: de pas overleden Paulus en Petrus, mannen, die, elk op zijn wijze, een geweldigen indruk of liever alles van den Christus ontvangen hadden.

Het is eigenaardig, dat het tot een geschil is kunnen komen, of Markus onder invloed van Paulus, van Petrus of van geen dezer twee gestaan zal hebben. Zelfs zij, die het evangelie niet aan Markus toeschrijven, kunnen er niet om heen, beider invloed te erkennen. Wanneer toch het boek ongeveer 67–68 te Rome tot stand kwam, dan weet men vooruit, dat we ons bevinden in de stad, waar men zeer kort geleden beide apostelen hun geloof met hun dood heeft zien bezegelen. In een later geschrift heeten dan ook deze twee te Rome: dé apostelen. De Tübingsche kritiek, die twee ruimten beschikbaar had, één voor Pauliniers en één voor Petriniers, moest dan ook voor Markus een neutrale zône gaan apherken.

Vooraf reeds verwacht men, dat Markus den invloed en van Paulus en van Petrus heeft ondergaan, evenzeer als zijn geestverwanten te Rome. Gesteld, er was ooit reden geweest voor de Tübingsche antithese, dan kon die er niet meer zijn aan de levensavond van de beide apostelen, toen de heidenzending een voldongen feit was geworden. Het is niet anders te denken, of Petrus moet op het eind de handen hebben uitgestrekt, om zich door een ander te laten leiden, waarheen hij aanvankelijk niet wilde (Joh. 21:18). De leiding des Heiligen Geestes maakt ook gebruik van de geschiedenis.

8. Verhouding tot Petrus. Hoewel het voorafgaande er toe leidt, deze verhouding aan te nemen, is zij moeilijker te bewijzen dan die tot Paulus. Met den eersten brief van Petrus zijn er nog al punten van overeenkomst, maar wij hebben te weinig gegevens, om ons het geheel van Petrus opvattingen voor den geest te brengen. In het algemeen

kan opgemerkt worden, dat wij ons den vroegeren visscher van Galiléa anders denken dan den gestudeerden Paulus. Petrus zal veel meer op de praktische zijde der dingen gelet hebben. Zijn dus de blijken van Petrus' leerstelligen invloed op Markus luttel, het schijnt, dat de inhoud van Markus' evangelie juist grootendeels aan de mededeelingen van Petrus te danken is. Dit komt overeen met de mededeeling van Papias, welke zeide: „En dit heeft de ouderling gezegd: Markus heeft, daar hij een tolk van Petrus geworden is, al wat hem te binnen kwam, dat door Christus gezegd en gedaan was, nauwkeurig beschreven; evenwel niet in volgorde. Want hij had niet den Heer gehoord en hem niet gevolgd, maar wel, gelijk reeds gezegd werd, Petrus, die zijn onderwijs naar omstandigheden placht in te kleeden, zonder nu juist een aaneengeschakeld relaas van de woorden des Heeren te geven. Daarom heeft Markus er volstrekt niet verkeerd aan gedaan, een en ander zóó weer te geven als het hem te binnen schoot. Want op één ding legde hij zich vooral toe: niets van wat hij gehoord had achterwege te laten of scheef voor te stellen.”

Het stemt ook overeen met het feit, dat voortdurend bij Markus ervaringen voorkomen, waarbij Petrus een rol speelt. Wel mogen wij niet voorbijzien, dat ook Matthéüs en Lukas afzonderlijke mededeelingen over Petrus geven, maar dat zegt weinig, omdat zij wat hun dienstig voorkwam van Markus konden overnemen. Als zij op Markus' schouders staan, kan hij niet meer bijzonderheden geven dan zij. Veel meer zegt, de bijzonderheid, dat in dit evangelie 28 keer van Petrus gesproken wordt tegen 25 en 27 keer in de zooveel grootere andere evangeliën.

Markus begint met bijzonderheden van Petrus 1:16, 29. Het hoogtepunt is zijn belijdenis. Het voorlaatste vers van het evangelie 16:7 bevat nog een boodschap, voor hem bestemd. Jakobus en Johannes komen slechts 9 of 10 maal voor. Of er is sprake van Petrus alleen of van het drietal, een enkele maal van de twee broederparen, maar in elk geval is Petrus bij de hoofdgebeurtenissen immer tegenwoordig.

Wel wordt na de belijdenis de zaligspreking van Matthéüs gemist en alleen het verwijt „satan” vernomen. Wel worden van hem en van de andere apostelen verkeerde dingen meegedeeld. Maar dit verraaft geen vijandige stemming tegen hen. Wanneer hun schuwheid voor het lijden wordt verteld, zullen de lezers evenmin als de schrijver tegen hem ingenomen zijn, die immers kort te voren getoond heeft, de lijdensles ten volle verstaan te hebben en door zijn marteldood alle vroegere smetten van dien aard heeft uitgewischt.

9. Verhouding tot Paulus. Heeft Markus met name den inhoud, de feiten van zijn evangelie aan Petrus te danken, in den vorm kan men den invloed van Paulus vermoeden. Wij weten, dat Markus niet zelf de aandacht wil trekken door klinkende leuzen. Wij hebben bij hem niet plus de royalisme que le roi te zoeken.

Als Paulus het pleit voor de heidenzending heeft gewonnen en Petrus zich daarbij heeft neergelegd, dan is de tijd gekomen voor het eenvoudig heidenchristendom, dat later, helaas, zal ontaarden. Markus heeft den invloed van Paulus ondergaan, maar Paulus zelf zou van hem niet willen, dat hij zeide: ik ben van Paulus. Hij wenscht niet voor Paulus te ijveren, die al overleden is, maar de blijde boodschap van Christus te boek te stellen. Het evangelie van Markus draagt niet bepaald de sporen van bekendheid met de brieven van Paulus, het is geen papieren, maar een persoonlijk contact geweest. Alleen wie in de gedachtenkring van Paulus thuis is, voelt de geestverwantschap duidelijk. In enkele klanken zit het niet. Wanneer men met den uitleg van 1:15 meegaat, is het de vraag, of daar wel aan Gal. 4:4 gedacht moet worden. De Arameesche klank Abba voor Vader behoeft de jonge man uit Jeruzalem waarlijk niet aan Paulus te ontleenen 14:36, vgl. Ro. 8:15, Ga. 4:6. Wel kan Mk. 8:35, 10:29 vergeleken worden met 1 Kor. 9:12, 14, want hier gebruikt alleen Markus in het woord van Jezus naar zijne wijze de uitdrukking „evangelium”. Ook 9:41 heeft Markus in onderscheiding van Matthéüs het gebruik van Christus als eigennaam in den trant van Paulus 1 Kor. 1:12. 2 Kor. 10:7. Maar in den naam Heer, voor Christus gebruikt, volgt hij Paulus nauwelijks. Herhaaldelijk zullen wij in het vervolg nog den invloed van Paulus bespeuren. Terecht is de opmerking gemaakt, dat de litteraire invloed gering, die op de leer belangrijk, die op den partijganger slechts denkbeeldig is. De stof van het evangelie ademt Petrus, de vorm verraadt Paulus. Wat Petrus geteekend en Paulus gekleurd heeft, is geen vage voorstelling in neutraaltint. Hier kunnen wij een beeld van Paulus gewijzigd overnemen: Petrus heeft geplant, Paulus heeft begoten en God gaf den groei.

10. Christocentrisch karakter. Geheel in den trant van Paulus, maar tevens van de andere schrijvers des N. T. is het, niet den nadruk te leggen op menschen, van wie men geleerd heeft. Petrus wordt herhaaldelijk in het evangelie genoemd, maar waarlijk niet opgehemeld. Van Paulus wordt met geen woord gerept.

Wanneer bij Markus de leerlingen van Jezus er slecht afkomen, is dat niet om hen te verkleinen, doch om ook hen als donkeren achtergrond te gebruiken bij de groote lichtfiguur van Jezus Christus. Het evangelie is de blijde tijding aangaande Jezus Christus, bij Markus nog meer dan bij Matthéüs en Lukas. Matthéüs spreekt van het evangelie des koninkrijks, Lukas gebruikt het woord alleen in de Nederlandsche uitdrukking „het evangelie verkondigen”. Markus daarentegen heeft eens 1:14 het evangelie Gods, maar verder heeft hij aan het woord, afzonderlijk gebruikt, genoeg. Zoo is het het krachtigst 1:15, 8:35, 10:29, 13:10, 14:9. Alleen 1:1 doet hij uitkomen, dat het Jezus Christus tot inhoud heeft. Markus brengt daar onder woorden, wat alle evangeliën feitelijk doen gevoelen, dat

Jezus Christus er het middelpunt van uitmaakt. Dit is trouwens vanzelfsprekend. Zelfs de Handelingen, die toch vooral de lotgevallen van Petrus en Paulus verhalen, doen bij die twee apostelen toch weer duidelijk uitkomen, dat ook bij hen zich alles schaaft om Jezus alleen. Van alle geschriften des N. T., met name van de evangeliën en het meest van Markus geldt dit: Jezus Christus is het centrum. Natuurlijk wordt ook over andere dingen nagedacht, waarover men het met alle menschen of bepaaldelijk met de Joden eens is. Maar de groote zaak, waarom zich alles beweegt, is: èn vóór Joden èn voor de heidenen, die reeds belangstelden in het Jodendom, te doen duidelijk worden, dat het heil in Christus, in den redder is. De naam Christianus, ook te Rome gedragen, spreekt boekdeelen.

Men zou dan ook de leer van Markus eenvoudig als Christologie kunnen bespreken en al het andere in een paar korte opmerkingen afhandelen. Zelfs de leer van de laatste dingen, die thans voor velen het middelpunt gaat vormen van het evangelie, moet daarvoor wijken. De hoofdzak van vorm niet de dingen, die komen zullen, maar veeleer de glorievolle komst van Christus zelf, die het een en het al is.

11. Leer aangaande God. Markus' theologie vertoont weinig afzonderlijke kenmerken. In de leer aangaande God wordt hier mede begrepen Gods schepping. Vooreerst vraagt de aandacht de uitdrukking „het koninkrijk Gods". Men weet, dat Matthéüs de voorkeur geeft aan „het koninkrijk der hemelen". Maar de nieuwe opmerking is te maken, dat, wanneer bij Matthéüs óók de uitdrukking „koninkrijk Gods" voorkomt, Markus geen parallel geeft. Kan bij Matthéüs sprake zijn van het koninkrijk van Jezus, Mt. 16:28, 20:21, bij Markus wordt dit niet zoo gezegd. Bij Markus vindt men de eerste aankondiging van het koninkrijk Gods 1:15. Twee gelijkenissen hebben er betrekking op 4:26, 30 vgl. vs. 11. Om er in te komen, moet men alles kunnen opofferen 9:47, 10:23–25, moet men kinderlijk zijn 10:14, 15. Een schriftgeleerde kan er dicht bij zijn 12:34. Bij het avondmaal spreekt Jezus van nieuwen wijn in het koninkrijk Gods 14:25. Jozef van Arimathéa verwachtte het 15:43. Er is strijd over gevoerd, of men bij het koninkrijk Gods aan het heden of aan de toekomst moet denken. Beide zijden kan men opmerken. Een groot deel der plaatsen is eschatologisch te denken, maar 1:15, 4:11, 26, 30, 10:14, 15, 12:34 doen òf aan het heden òf aan een samenvatting van heden en toekomst denken, dus aan een meer geestelijke opvatting. Ook wordt het vereenzelvigd met het (eeuwige) leven 9:47 vgl. vs. 43, 45. De vorm van 9:1 wijkt belangrijk af van Mt. 16:28. Men denke er aan, dat koninkrijk niet hetzelfde is als koningschap, en toch ook weer niet geheel hetzelfde als koninkrijk. In koningschap wordt het sociatieve gemist, maar koninkrijk is in de oudheid iets anders dan thans. Toen dacht men vooral aan den persoon van den

koning, thans wordt wel eens het accent te veel op de tweede helft van het samengestelde woord gelegd.

Jezus noemt God zijn Vader in bijzonderen zin 8:38, 13:32, 14:36. Maar God als Vader der menschen moet men niet uit alle evangeliën laten volgen. Bij Matthéüs wordt herhaaldelijk tot een gemengde schare gezegd: uw Vader, die in de hemelen is. Dit wordt door Markus ontweken. De eenige parallel, waar die uitdrukking voorkomt, 11:25(26), staat in een vreemd verband, maar zóó dat het daar alléén tot de discipelen gezegd wordt. Dit staat niet op zich zelf. In zake de praedestinatie durft Markus de consequenties van Paulus aan. Later zullen wij daarvan de reden zien. De onderscheiding van geroepenen en uitverkorenen, zooals die bij Matthéüs voorkomt 22:14, en door velen tegen de uitverkiezingsleer wordt aangevoerd, laat Markus weg. De uitverkorenen denkt hij zich als leerling van Paulus 13:20, 22, 27, wat het best blijkt uit 4:11, 12 waarvan de consequentie veel straffer is dan bij de andere evangelisten. In denzelfden trant beschouwt Markus Gods eigenschappen. Zijn afwijking van Matthéüs doet ons 10:17, 18 zien, dat hij zich Gods goedheid denkt als eischen stellend. Er kan niet afgedongen worden. Veel meer treedt Gods almacht naar voren bij Markus 10:27, 11:21 v., 12:24, 14:36 v. Men lette hier op de kleine afwijkingen juist bij Markus, die alleen de fijne opmerking van 9:23 heeft. Het slot van de bede in Gethsémane na het pleiten op Gods almacht blijft toch: niet wat ik, maar wat Gij wilt. Het lijden is in de wereld en God acht het noodig. Daarmede zal men zich in Markus' dagen en zeker kort te voren onder Nero's vervolging te Rome hebben getroost. Vooral de vervolging werd als beproeving gevoeld. Men zal zich met woorden van Jezus als 4:17, 10:30, 14:38 hebben verkwikt. Over den mensch als schepsel Gods is hier niets op te merken. De scheiding van vleesch en geest uit het woord des Heeren 14:38 komt algemeen voor, vgl. 2:8, 8:12. Markus teekent gaarne emoties, vooral bij Jezus.

In verband met de verzoeking moet op den satan worden gelet. Het lijden kan voortkomen uit zonde 2:5, maar altijd is de satan er in betrokken. Niet dat Jezus hem vreest 1:13, 3:20–27. Terwijl Lukas doorgaans duivel (lasteraar) zegt, gebruikt ons evangelie den naam satan, d. w. z. tegenstander 1:13, 3:23, 27, 4:15, 8:33. Bij Judas noemt Markus hem niet nadrukkelijk.

Gelijk in den ganschen oud-christelijken kring, vol van geestdrift, wordt alle aandacht gewijd aan den Heiligen Geest en aan Geesteswerkingen. De Geest Gods mag niet gesmaad worden door een zinspeling op Beëlzebul. Het stuk over een bepaalde zonde tegen den Heiligen Geest is nergens zoo duidelijk als hier 3:28, 29. De Dooper voorspelt, dat Jezus zal doopen met den Heiligen Geest 1:8. Markus zwijgt hier van vuur, dat de andere evangelisten noemen. Door den Geest wordt Jezus na zijn

doop gehuldigd 1:10, door den Geest uitgedreven naar de woestijn, vs. 12. Vgl. ook 12:36, 13:11.

Met voorliefde verhaalt Markus veel meer dan anderen den geestelijken indruk van Jezus. Demonen werpen zich voor hem neer (zie onder 12), zijn familie houdt hem voor overspannen 3:21, zijn houding is dreigend 1:43, 8:12, 11:15 v., hij maakt angstig 10:32. Er vaart een geheimzinnige aandoening door de menschen, als hij komt 1:27, 33, 45, 2:2, 13, 3:9, 20, 4:1, 41, 6:14 v., 51, 54 v. 7:24, 37, 9:6, 15, 25, 10:50, 11:8.

Onder de geesten zijn het de engelen, die Jezus na de verzoeking in de woestijn dienen 1:13, die hem zullen omstuwen bij zijn wederkomst 8:38 en door hem uitgezonden zullen worden om de zijnen te verzamelen 13:27. Hun bestaan in de hemelen is een gansch ander dan het aardsche 12:25, maar ook daar is hun niet alles geopenbaard 13:32. Wat bij Matthéüs heet de engel aan het graf, is hier 16:5 een jonge man, maar toch een bovenmenschenlijke verschijning in blinkend lang gewaad, die de vrouwen ontstellen doet.

12. De demonen. Het meest treft ons bij Markus de voortdurende vermelding van demonen, die door Jezus worden uitgebannen. Markus noemt ze, evenals de andere evangelisten demoniums, maar ook dikwijls onreine geesten 1:23, 26, 27, 3:11, 5:2, 8, 13, 6:7, 7:25, 9:25, ook wel geesten 9:17, 20, 25. Een bijzonderheid van Markus, die weer den leerling van Paulus verraadt, is dat op de manier van Paulus van een bezetene gezegd wordt, dat hij is, „in een geest” 1:23, 3:22, 5:2. Dat de demonen hier afzonderlijk ter sprake komen is, omdat we ons nu begeven op het terrein van het „messiaansche geheim”.

Men krijgt juist bij Markus zoo sterk den indruk dat de demonen meer nog dan andere schepselen in ontroering komen, wanneer Jezus hen nadert. Men denkt onwillekeurig aan een kompasnaald die haar evenwicht verliest in de nabijheid van een magneet. Door een geheimzinnigen invloed gevoelen zij, dat hij, die den duivel overwon 1:13 en den sterke bond en beroofde 3:27, hun overwinnaar is. Men denkt aan het woord van Jakobus 2:19. Zij werpen zich in hun slachtoffer voor Jezus neer, schreeuwen het uit, dat zij hem kennen als den Christus Gods, bezweren hem, hen niet vooraf te folteren, en ontvangen het gestreng bevel, te zwijgen en hem niet in opspraak te brengen 1:23 v., 34, 3:11, 12, 5:6, 7, 9:20. Nu kan men zeggen, dat Jezus niet door demonen wil gehuldigd worden, dat hij van zulk een hulp niet gediend is, maar wij zullen zien, dat hij ook van anderen voorloopig de hulde afwijst. Hier hebben wij het probleem van het „messiaansche geheim”.

13. De Joden. Markus teekent Jezus als een levend raadsel voor de Joden. Trouwens voor Markus zelf was Israël een levend raadsel, evenals voor Paulus (Rom. 9–11). Het onbekeerlijke volk, dat den Messias voort-

bracht, maar niet wilde aannemen, is een motief voor een treurspel. Markus ziet er een goddelijke tragedie in.

Jezus treedt op met zijn evangelie, met de tijding, dat het koninkrijk Gods nabij is, maar vooral met daden. Eenige volgelingen worden door Jezus gekozen 1 : 16 v, 3 : 13 v., maar daartegenover openbaart zich zeer spoedig de vijandschap der ambtelijke godsdienst. Jezus komt in botsing met Farizéërs, schriftgeleerden en anderen. Men ergert zich over allerlei dingen, die men krachtens traditie anders wenscht. Hij spreekt anders dan de schriftgeleerden 1 : 22, het volk loopt hem na. Hij vergeeft zonden 2 : 7, gaat om met tollenaars en zondaren 2 : 16. Hij schrijft geen vasten voor, wat Johannes nog deed 2 : 18. Zijn discipelen vergunt hij het aren lezen op sabbat 2 : 23 v. en zelf brengt hij op dien dag een genezing tot stand 3 : 4. Hij weerlegt de zinspeling op Beëlzebul 3 : 23 v. Later komen de botsingen opnieuw. Het gaat over handenwasschen en traditie 7 : 1 v., over den ijdel wensch van een teeken uit den hemel 8 : 11 v., zoodat Jezus zijn leerlingen tegen het zuurdeeg der Farizéërs en der Herodianen kan waarschuwen 8 : 14 v. Straks volgen heftiger tooneelen met overpriesters en Farizéërs, die naar het bittere einde moeten voeren. De rechtzinnige leidlieden van Israël zijn van Jezus niet gediend en de liberale Herodianen of de sadduceesche overpriesters, welke alle verandering vreezen, evenmin 3 : 6, 8 : 15, 12 : 13.

Markus spreekt weinig meer van de wet. Dit woord zoekt men er zelfs vruchteloos, alleen „gebod” kan men er nog lezen. Het springt in het oog, dat het O. T. bij hem zoo zelden wordt aangeroerd. Toespelingen zijn er weinige, aanhalingen nagenoeg niet. Al wat Markus zelf citeert is te vinden 1 : 2 en daar begaat hij een kleine vergissing. Mk. 15 : 28 vindt men alleen in de Staten-vertaling uit den receptus. Ook vergist hij zich 2 : 25 bij Abjathar, wat Matthéüs niet doet. Meer aanhalingen uit Jezus’ mond geeft hij weer. Die van 7 : 6 v. is vernietigend voor het Jodendom, evenals 7 : 10, 10 : 6, 11 : 17, 12 : 10, 36. Alleen 10 : 19 spreekt Jezus van de geboden. In 12 : 26 v. 13 : 14, 14 : 27 haalt Jezus positieve gedachten uit het O. T. aan. Een zinspeling in Jezus’ mond is o. a. het Eloï, Eloï, lama sabachthani 15 : 34. Zoo zijn er meer. Maar in 1 : 44 bij „laat den priester u keuren” beteekent de uitdrukking „hun tot een getuigenis” eenvoudig: om hen van uw genezing te overtuigen, m. a. w. tot hun geruststelling, dat ge u weer onder de menschen moogt begeven. Van den tempel wordt de ondergang voorspeld. Men bedenke, dat Markus ons die voorspelling meedeelt vóór de vervulling. Die tempel is een bedehuis voor alle volken. Bij Jezus’ sterven scheurt het voorhangsel vaneen. Juist te voren is Jezus nog aan het kruis verweten, dat hij hem wilde afbreken en opbouwen in drie dagen. Met het officieele Jodendom is afgerekend. Markus ziet aan de Oosterkim zich wolken ophoopen boven zijn volk, dat Christus verwierp en verworpen werd. Reeds gaan er legioenen naar het Oosten.

Maar hoe is het met de scharen van Galilea, waarvan Markus niet moede wordt te vertellen? Zij omstuwen Jezus en maken zijn medelijden gaande. Ook daar teleurstelling. In zijn eigen Nazaret vermag Jezus weinig 6:1 v. De geestdrift is stroovuur. Men wil de drukte en Jezus wenscht de stilte. Zij blijven aan het uiterlijke hangen en het is hem om het innerlijke te doen. Ten slotte eischt de schare zijn dood 15:8 v. Hij, die enkel ontferming is, kan zoo hard lijken. Het weldoen schijnt somtijds afgedwongen. Den geholpene snauwt hij toe, heen te gaan en er van te zwijgen 1:43 v., 5:43, 7:36, 8:26.

Wil Jezus wel als Messias gehuldigd worden? Men krijgt een neiging, die vraag met neen te beantwoorden. Waarom onttrekt hij zich en tracht hij met zijn jongeren alleen te zijn door zelfs de grenzen over te trekken? Waarom gaat hij achterwegen door Galilea? 1:45, 9:30. Waarom deelt hij allerlei dingen „in huis” aan de leerlingen mee, die hij buiten en onderweg verzwijgt? Wij vinden iederen keer bij Markus een tegenstelling tusschen het onderwijs „in huis”, „in besloten kring” en „onderweg”. Is dat in overeenstemming met 4:21 v.?

Deze vraag brengt ons in het verband van de gelijkenisrede en in nieuwe verwikkelingen. Na het beeld van den vierderlei akker vragen en ontvangen de leerlingen opheldering, maar zoo, dat men er niet uit schijnt wijs te kunnen worden. Mk. 4:10—12 stoot af en schijnt te botsen tegen vs. 13 en 33. Vs. 13 is nog wel te verstaan. Het is een verwijt aan de jongeren: Gij weet niet, wat deze gelijkenis zeggen wil en hoe wilt gij dan alle gelijkenissen begrijpen? Maar de eerste moeilijkheid blijft. Als doel van de gelijkenissen wordt genoemd, wat wij het tegendeel zouden achten: „Aan u is het geheim van het koninkrijk Gods gegeven. Maar voor genen, die er buiten staan, is de gelijkenisvorm alles, opdat zij met open oogen kijken zonder te zien en met open ooren hooren zonder te verstaan, opdat zij zich maar niet bekeeren en vergeving ontvangen.” Dat dubbele „opdat” doet ons pijn, maar we hebben het recht niet, dat te verwijderen. Alleen geeft Markus het geheel anders weer dan Matthéüs. Wie geeft het zuiverst de bedoeling van Jezus? Markus ziet het woord des Heeren onder het licht van zijn tijd. Hij heeft gezien de verharding van Israël. Het gebed van Paulus tot hun zaligheid is niet verhoord. Men heeft hierover gesidderd te Rome. En wat geschiedt, moet in Gods raad begrepen zijn. Hier zijn we op de lijn van Paulus. In hoeverre er nieuw licht op Markus 4 vallen kan, zal in den „Uitleg” blijken.

14. De leerlingen. Jezus heeft een kring van vertrouwelingen om zich heen, vooral de twaalf, van wie weer twee broederparen, het drietal, het eene broederpaar of vooral Petrus op den voorgrond treden. Zij weten toch, wie Jezus is, en spreken het uit? Neen, ook zij stellen te leur. De voortgang, dien men onder Jezus' leiding heeft meenen te kunnen aantoonen, volgt allermint de rechte lijn. Het is vallen en opstaan en weer

vallen. Tot het einde toe blijken zij niet in staat, Jezus goed te begrijpen 4:13, 40, 41, 6:50, 7:18, 8:16 v., 9:5 v., 19, 10:24, 14:37 v. In hun bezit is het geheim van het koninkrijk Gods, maar zij doen denken aan een kind, dat met een stuk van waarde speelt. Hoe hardleersch zijn de zonen van Zebédéus, als Jezus van lijden spreekt 10:35 v.

Eerst na de opstanding is hun de blinddoek afgevallen. De vrouwen uit den discipelkring zijn al niet veel beter. Het evangelie eindigt met de opmerking, dat zij bang waren.

Als het groote woord van belijden bij monde van Petrus gesproken wordt 8:29, dan volgt geen zaligspreking als bij Matthéüs. Zoovele zaligsprekingen als Matthéüs heeft, laat Markus weg. Bij Markus worden niet als bij Matthéüs de discipelen het zout der aarde genoemd 9:50 en niet het licht der wereld 4:21. Petrus wordt op barschen toon bevolen, alsof hij een bezetene ware, van zijn belijdenis met geen woord tegen iemand te reppen. Het is, alsof de domper op het licht gezet moet worden, en de lijdensvoorspellingen beginnen. Overeenkomstig is het bevel na de verheerlijking op den berg 9:9 v., maar daarin vinden wij reeds een vingerwijzing naar de oplossing.

15. De heidenen. Hier voelen wij, dat Markus de woorden van Jezus uit den gezichtshoek van Paulus bezieet. Wij nemen aan — herinnerend aan een bekend geschilpunt — dat Jezus de zending gewild heeft. Markus is vurig voor de heidenzending en dit is in zijn dagen niets ongewoons. Paulus heeft het gewonnen. Met welbehagen noemt Markus Jezus' woorden daarover. Het citaat 11:17 met „voor alle volken” vergelijkte men met Matthéüs en Lukas. Vóór het einde zal het evangelie gebracht worden aan alle volken 13:10. Dit woord van Jezus klinkt in den horizon van Rome anders dan in die van het achteraf gelegen Jeruzalem, vgl. 14:9. Het woord tot de Syrofenicische vrouw klinkt zachter Mk. 7:27, vgl. Rom. 1:16, dan in de andere evangeliën. Er wordt niet als in Matth. 15:31 gesproken van den God van *Israël*. Bij die vrouw krijgt men een indruk van het heidendom, dat smachtend uitziet naar de verzadiging, door Israël versmaad. Mk. 7:24 v. toeft Jezus op heidenschen bodem; treffend gaat hieraan een woord over rein en onrein vooraf. Het is dan ook eigenaardig, dat vele zendelingen nog de beste ervaringen voor hun praktijk opdoen met het evangelie van Markus. Een gelijkkluidende plaats naast Matth. 28:19 of Luk. 24:47 vinden wij tot onze verbazing niet bij Markus, omdat 16:15 tot het aanhangsel behoort. Wij weten echter niet, of het slot verloren raakte of onvoltooid bleef.

Een Duitsch geleerde werkt de stelling uit, dat Markus Jezus als den stichter van de heidenzending wil teekenen.

De Syrofenicische vrouw en een officier onder het kruis 15:39 hebben meer oog voor Jezus' grootheid dan het verstokte volk. Zij beloven veel, maar het oogenblik, dat hun het volle licht opgaat, is nog niet gekomen.

Straks breekt het aan. Deze laatste opmerking staat weer in verband met het „messiaansche geheim”.

16. Het messiaansche geheim. Herhaaldelijk hebben we deze uitdrukking gebezigd en ons om den buitenkant van dit probleem bewogen. De term is van een Duitschen geleerde, WREDE, wiens naam hier bij uitzondering genoemd moet worden. Maar voor WREDE stond vooraf vast, dat Jezus' opstanding een inbeelding is, dat wonderen onmogelijk zijn. Daarom bezien wij die zaak van een andere zijde.

Jezus begint zijn werk, zegen verspreidend, levenswoorden sprekend, maar vooral daden van barmhartigheid toonend. Zijn onderwijs bestaat minder in woorden dan in kracht. De demonen voelen het en moeten er van spreken, maar hij legt hun het zwijgen op. De schare omringt hem van alle kanten en komt in geestdrift, maar zij is niet rijp om hem te erkennen als Zoon van God. Daarom tracht hij het te voorkomen. De Joodsche voormannen willen het niet inzien en worden al feller tegen hem. De heidenen staan te wachten, totdat hun het licht opgaat. De discipelen komen onder de bekoring van Jezus' persoonlijkheid, nu en dan voelen zij zijn bovenaardsche macht en mogen er somtijds iets meer van zien. Na de opstanding zullen zij de dragers van het evangelie zijn. Maar ook zij zijn nu nog niet in staat, om al de gevolgen van Petrus' belijdenis aan te durven. De hoogtepunten zijn de geschikte oogenblikken voor Jezus om van lijden en dood te spreken en daarbij spreekt Jezus tevens van de opstanding, tot driemaal toe. Maar dat woord „opstanding” wordt in hun bewustzijn omneveld door lijdenswolken en omdat zij niet van zijn dood willen weten 8:31 v., 9:30 v., 10:32 v. Alleen doemt het later weer op uit het donkere halfroond van hun bewustzijn, doordat zij er over getobt hadden, wat het beteekende 9:9 v.

Jezus tracht den belijder en zijn geestdrift af te koelen — totdat het lijden voorbij en de opstanding een feit is 9:9. Een enkel oogenblik laat hij de schare begaan bij zijn blijde inkomst in Jeruzalem 11:1 v. vgl. 10:46 v. Dan wil hij Heer en Zone Davids heeten. Maar verder wil hij uitstel tot den tijd zijner verhooging. Hij is voldaan, als alles voorbereid wordt, om hem straks na zijn opstanding te huldigen en te verkondigen aan heel de wereld. Het gebod om te zwijgen is geen twijfel aan of ontkenning van zijn waardigheid, geen valsche bescheidenheid, maar een tegenhouden van de geestdrift tot het geschikte tijdstip. Niet een voortdurend, maar een tijdelijk zwijgen bedoelt hij 8:30 v., 9:9 v. Daarom kan hij zich ook 9:1 niet duidelijker uitdrukken.

Markus spreekt zelf van een mysterium. Dit woord beteekent in het geheele N. T. iets dat wel verborgen was, maar dat duidelijk werd of wordt of zal worden. Het is de moeite waard, Mark. 4:10 v. met de andere evangeliën te vergelijken. Ginds is sprake van een *kennen* van *mysteriën*. Markus hoort in het woord van Jezus: *gij hebt ontvangen* (u

is gegeven) *het* mysterie van het koninkrijk Gods. Het mysterie van het koninkrijk Gods is iets anders dan verschillende geheimenissen. Kennis hebben de discipelen nog maar weinig. Zij worden daarover herhaaldelijk berispt. Maar zij hebben den eenen bij zich, hij is de hunne, die het antwoord kan geven op al hun levensvragen. Hij zelf is het mysterie van het koninkrijk Gods. Nog is zijn gedaante omhuld voor hun oogen, doch straks valt de blinddoek af. Anderen vergapen zich aan mooie beelden en gelijkenissen, dezen blijven geheel aan den buitenkant der dingen. Geheel Markus 4 staat in het teeken van dit geheim, vooral ook vs. 21, gelijk in den „Uitleg” zal blijken. Thans kunnen we met Markus hem bewonderen, die heet het mysterie van het Godsrijk.

17. De Christus. Het is niet waar, dat Markus alleen oog heeft voor den mensch Jezus, uit de aarde aardsch, terwijl eerst Paulus van hem zou maken een mythisch goddelijk wezen. Wel loochent Markus de menschheid van Jezus niet en laat hij ook het beperkte bij hem zien, maar een Paulus of Johannes hebben niet anders gedaan.

De aardsche afkomst van Jezus boezemt Markus even weinig belang in als Paulus. Het geboorteverhaal mist men bij hem. Hij laat Jezus komen en gaan als een Melchizédek. Voor zijn historische ontwikkeling voelt Markus weinig. Hij denkt daarover niet eens na. Pragmatisme heeft men den evangelist alleen kunnen toedichten. De opmerking is gemaakt, dat hij van den Jezus, die in volle kracht werkt, een dwarsdoorsnede van zijn leven geeft. Dit beantwoordt goeddeels aan de wenschen van Petrus. Hand. 1:21 v., 10:37 v. Een allengs zich bewust worden van zijn messiaansch ambt kent Markus allermint. Jezus wordt niet messias bij den doop door den Heiligen Geest, maar hij is het en ontvangt den Heiligen Geest, omdat hij de Zoon van God is 1:10 v.

Echt menscheijk is in Jezus de machteloosheid tegenover het ongelooft Nazaret 6:5, en de gevallen van niet-weten 5:30 v., 6:38, 11:13, 13:32. Ook de houding van zijn familie en omgeving ligt op die lijn 3:21, 4:38, 5:31, 40, 8:32. Mede zijn aandoeningen, waaraan juist Markus zoo de aandacht wijdt o. a. 14:34 v. Maar dit menscheijke omhult iets, dat veel heerlijker is. Zelfs WREDE laat het metafyzische, het goddelijke van Jezus bij Markus uitkomen.

Jezus noemt zich „zoon des menschen” met een formeele uitdrukking, waarvan de tijd den inhoud aan de discipelen zal leeren 2:10, 28, 8:31, 38, 9:9, 12, 10:33, 45, 13:26, 14:21, 41, 62. Deze uitdrukking kent men ook uit de andere evangeliën. Meer is over de benaming Zoon van God op te merken. Deze worde niet vervluchtigd door speculaties en onderscheidingen uit onzen tijd. Jezus is niet maar Zoon van God bijv. in theocratischen of ethischen zin. Hij is het op een absoluut eenige wijze, in een gansch bijzonderen zin. Dit blijkt uit zijn doop en vooral uit wat er aan voorafgaat en er op volgt 1:9. Hij overwint den duivel

1:12, 3:27. De demonen sidderen voor hem. Voor den hogepriester geeft hij rekenschap van zijn zoonschap Gods 14:62. Hier blijkt de uitdrukking geenszins als een ding naar het koningschap opgevat te worden, want dan ware Jezus niet wegens Godslastering veroordeeld. Ook het woord van den heidenschen officier 15:39 staat in verband met de wondere dingen bij Jezus' sterven. Uit dit alles blijkt, dat ook de naam Christus hier niet minder zegt dan bij Paulus 1:1, 8:29, 9:41, 12:35, 13:21, 14:61, 15:32.

Tegenover de menschelijke eigenaardigheden staan dan ook geweldige wonderlijke dingen: zijn spreken en leeren met macht 1:22, 27 en zijn wonderen. Jezus weet alles vooruit van zijn lijden, sterven en opstanding, weet vooraf van het verraad, de vlucht, de verloochening van jongeren. Hoe geheimzinnig is de aanduiding van het veulen 11:2 en van de paaschzaal 14:13. De kroon op alles is zijn opstanding, die niet meer behoeft verhaald te worden in den kring, waar voortdurend Paulus van den verhoogden Heer getuigde.

Eigenaardig is echter, dat, in afwijking van Paulus, Markus zeker in verband met het messiaansche geheim Jezus doorgaans niet Heer noemt. Bij hem is dit de naam van God 5:19, 11:9, 12:11, 29, 30 of een woord dat (mijn)heer wil zeggen 2:28, 7:28, 12:9, 13:35. Drie malen slechts wordt Jezus Heer genoemd, vooreerst in de inleiding, dus door den schrijver zelf in een citaat, dat er expres voor gewijzigd moest worden 1:3 en voorts op het eind, als de nevelen van het messiaansche geheim gaan wegtrekken en de geestdrift zich mag uiten 11:3, 12:36 v. Daar laat Jezus zich ook zoon van David noemen 10:48 v., 11:10, 12:35 v.

18. De dood des Heeren. Een bijzonderheid hebben wij nog van den Christus overgeslagen, juist dat wat in de eerste helft van het evangelie zijn schaduwen vooruit werpt 2:20, 3:6, 19, 8:27 v., vooral vs. 32, en de tweede helft geheel in beslag neemt: zijn lijden en sterven. Voor een kroonpretendent zou dat ondergang geweest zijn, voor Jezus is het de weg om het doel Gods te verwezenlijken. Het kon niet uitblijven. Jezus zag het uit de verte reeds en werd in de overtuiging van de noodzakelijkheid gesterkt in Gethsémane 14:34 v.

Het geheele messiaansche geheim veronderstelt dood en opstanding, maar de noodzakelijkheid van het sterven ligt in iets anders. De twee woorden van groote beteekenis zijn 10:45 en 14:22 v. Het ware licht valt er eerst op na de opstanding. Jezus' sterven is tot heil der zijnen, gelijk zijn leven voor hen geweest is. Het is slechts schijn, dat Jezus 10:18 v. op een anderen weg ter behoudenis zou wijzen. De nevelen van het geheim hangen nog. De rijkard moet met zijn eigen wapen verwond worden, om door Jezus, die hem lief krijgt, geheeld te kunnen worden. Aan vasten en reinheid, aan sabbat en wet wordt niet gehecht. Een zedeleer kunnen wij uit Markus niet halen, al geeft hij ons een lijst

van ondeugden uit Jezus' mond 7:21 v. Wel wordt het geloof hoog gesteld, maar ook hier bedenke men dat het messiaansche geheim nevelen laat hangen blijven 1:15, 2:5, 4:40, 5:34, 36, 9:42, 10:52, 11:22 v. Over ongeloof 6:6, 9:19. Over al of niet-vergeving van zonden 2:5 v., 3:29, 4:12.

Het woord redding komt bij Markus niet voor, redden wordt gebezigd voor het genezen van krankheden. Wel vinden wij: het koninkrijk Gods ingaan. Ook vinden wij: het (eeuwige) leven 9:43 v., 10:17, 30, het loon 9:41.

19. De laatste dingen. Er komt een school op van eschatologen, geleerden, die de eschatologie beschouwen als de drijfkracht van het oudste Christendom, vol geestdrift. Het is moeilijk, bij Markus in de eschatologie het middelpunt te zien. Veel meer valt de nadruk op Jezus, bepaaldelijk op zijn sterven en opstanding. De gedachte aan de toekomst, wordt niet gemist, maar niet overdreven. Alleen hoofdstuk 13 is er aan gewijd, vgl. 9:1 en wat boven (onder 11) van het koninkrijk Gods is gezegd.

20. Litteratuur. Het is niet mogelijk in dit bestek volledig te zijn. Alles wat over onderdeelen van Markus handelt, al de belangrijke artikelen, die licht geven over onderscheidene plaatsen, moeten hier verzwegen worden, hoe ondankbaar dat schijnen mag. Hetzelfde geldt van de onderzoekingen over het slot van Markus. Ook de vele geschriften over inleiding en bijbelsche godgeleerdheid, hoe aanbevelenswaardig ook, vallen buiten dit kader. Hieronder wordt alleen een vrij volledig overzicht gegeven van de werken, die Markus in zijn geheel behandelen. De populaire zijn door een *, de R. K. door een † aangeduid.

J. A. ALEXANDER, *Gospel according to St. Mark*, Princeton, 1858.

W. BALDENSPERGER, *Das Selbstbewusstsein Jesu*, Strassburg, 1881¹, 1892², 1903³.

J. M. S. BALJON, *Commentaar op het evangelie van Markus*, Utrecht, 1906.

F. C. BAUR, *Das Marcus-Evangelium*, 1851.

† BISPING, *Erklärung der Evangelien nach Marcus und Lucas*, Münster, 1868², 1883 f.³.

F. BLEEK-HOLTZMANN, *Synoptische Erklärung der drei ersten Evangelien*, 2 Bde, Leipzig, 1862.

A. BOLLINGER, *Das Messiasgeheimnis bei Markus*, SW., 23 (1906), 2, 98 f.

E. BOUNY, *Jésus Christ d'après l'évangile de Marc*, Genève, 1905.

* A. B. BRUCE, *The synoptic gospels (The expositor's Testament)*, London, 1897.

H. BULLINGER, *Commentarius in Marcum*, Tig. 1544.

W. v. D. BEKE CALLENFELS, *Beoordeeling van de conjecturen op den tekst van het evangelie van Markus en Lukas*, Utrecht, 1885.

* G. A. CHADWICK, *The gospel according to St. Mark (Expositor's bible)*, London, 1887.

H. P. CHAJES, *Markus-Studien*, Berlin, 1899.

* W. N. CLARKE, *Commentary on the gospel of Mark*, Philadelphia, 1911.

* F. G. COOK, *Mark*, (Speaker's commentary), London, 1878.

* † E. DIMMLER, *Das Evangelium nach Markus übersetzt, eingeleitet und erklärt*, Gladbach, 1912.

* E. DRYANDER, *Das Evangelium Marci in Predigten und Homilien ausgelegt*, 1904⁴, 1907⁵.

† D. ERASMUS, *In evangelium Marci paraphrases*, Basil. 1524.

W. ERBT, *Das Markusevangelium. Eine Untersuchung über die Form der Petrus- und Paulus- und die Geschichte der Urgemeinde*, Leipzig, 1911.

† MC. EVILLY, *Exposition of the gospels of Matthew and Mark*, Dublin, 1877.

† FILION, *Evangile selon S. Marc*, Paris, 1879.

C. F. A. FRITZSCHE, *Evangelium Marci*, Lipsiae, 1830.

K. FURRER, *Vorlesung und Erklärung des Evangeliums nach Markus, sowie ergänzender Abschnitte aus den übrigen Evangelien*, Zürich, 1912.

GAUL, *Der Urmarkus*, MP, 1 (1904 f.), 468f.

M. GOGUEL, *L'évangile de S. Marc et ses rapports avec ceux de Matthieu et de Luc*, Paris, 1909.

E. P. GOULD, *St. Mark's gospel* (International critical commentary), Edinburgh, 1897.

* † S. W. GREEN, *The gospel according to S. Mark with introduction and notes* (The Westminster N. T.), London, 1909.

W. HADORN, *Die Entstehung der Marcusevangeliums*, Gütersloh, 1898.

A. HILGENFELD, *Das Marcusevangelium*, Leipzig, 1850.

S. HOEKSTRA BZN. *De Christologie van het canonieke Markus-evangelie vergeleken*, TY, 5 (1871), 129 v., 313 v., 407 v.

R. A. HOFFMANN, *Das Marcusevangelium und seine Quellen*, Königsberg, 1904.

H. J. HOLTZMANN, *Handkommentar, Die Synoptiker*, Freiburg i. B. 1892¹, 1901³.

H. JACOBY, *Die Evangelien des Markus und Johannes in Homiletische Betrachtungen*, Leipzig, 1903.

* J. D. JONES, *Mark*, vol. I (The devotional commentary), Edinburgh, 1913.

A. JÜLICHER, *Marcus im N. T.* RE³, XII, 288 ff. XXIV, 65.

* M. KÄHLER, *Kommt und sehet! Der Prophet in Galilea nach Markus*, Stuttgart, 1912.

A. KLOSTERMANN, *Das Marcus-Evangelium nach seiner Quellenwert für die evangelische Geschichte*, Göttingen, 1867.

E. KLOSTERMANN—H. GRESSMANN, *Markus* (Lietzmann's Handbuch), Tübingen, 1907.

† J. KNABENBAUER, *Commentarius in Evangelium secundum Marcum* (Cursus scripturae sacrae), Paris. 1894.

† M.-J. LAGRANGE, *Evangile selon S. Marc*. Paris, 1911.

J. LAMBRECHT, *Disquisitio qua e sermonis diversitate Marcum inter et Lucam, hunc illius textu usum esse colligitur*, Lugduni Bat. 1863.

J. H. LICHTENSTEIN, *Das Evangelium des Markus. Kommentar zum N. T. mit besonderer Berücksichtigung von Midrasch and Talmud*, übersetzt von Fiebig, 1903.

K. F. A. LINCKE, *Jesus in Kapernaum. Ein Versuch zur Erklärung des Markus-Evangeliums*, Tübingen, 1904.

† A. LOISY, *L'évangile selon Marc*, Paris, 1912.

G. F. MACLEAR, *Gospel according to S. Mark*, Cambridge, 1883, 1899.

* G. MAYER, *Das Marcusevangelium (Das N. T. in rel. Betrachtungen)*, Gütersloh, 1913².

A. MENZIES, *The earliest gospel, a historical study of the gospel according to Mark, with a text and English version*, London, 1901.

A. MERX, *Die Evangelien des Markus und Lukas*, Berlin, 1905.

H. U. MEYBOOM, *Geschiedenis en critiek der Marcushypothese*, Groningen, 1866.

H. A. W. MEYER—B. WEISS, *Kritisch-exegetischer Kommentar zu Markus*, Göttingen, 1832¹, 1901⁹.

J. H. A. MICHELSEN, *Het evangelie van Markus, I*, Amsterdam, 1867 (onvoltooid).

C. G. MONTEFIORE, *The synoptic gospels I*, London, 1909.

J. MORRISON, *A practical commentary on the gospel acc. to Mark*, London, 1873.

F. NIEBERGALL, *Markus, Praktische Auslegung des N. T.* Tübingen, 1907¹, 1914².

C. F. NÖSGEN, *Die Evangelien nach Matthäus, Markus und Lukas (Strack und Zöckler)*, München, 1897².

* H. W. OLDHAM, *Studies in the gospel according to S. Mark*, London, 1913⁵.

† F. X. PATRIZI, *Commentarius in Marcum, Romae*, 1862.

* E. H. PLUMPTRE, *The gospel according to S. Matthew, S. Mark and S. Luke (Ellicott's N. T. for English readers)*, London, 1897.

W. M. RAMSAY, *The oldest written gospel*, E (1907), me, 410 f.

C. H. v. RHIJN, *De Synoptische Evangelien*, T H 15 (1897), 428 v.

* M. R. RIDDLE, *The gospel of Mark (Schaff's popular commentary on the N. T.)*, Edinburgh, 1878 f.

* † I. ROHR, *Das Marcusevangelium (Bibl. Zeitfragen)* Münster³.

* † " , *Die Glaubwürdigkeit des Markusevangeliums (Bibl. Zeitfragen)*, Münster, 1912³.

* † V. ROSE, *Évangile selon S. Marc, traduction et commentaire*, Paris, 1909⁸.

* S. D. F. SALMOND, *S. Mark, introduction, authorised version, revised version with notes, index and map (Century Bible)*, Edinburgh w. y.

W. SANDAY C. S., *Studies in the Synoptic problem*, Oxford, 1911.

† P. SCHANZ, *Commentar über das Evangelium des heiligen Marcus*, Freiburg i. B., 1881.

† SCHEGG, *Evangelium nach Marcus*, 2 Bde, München, 1870.

J. H. SCHOLTEN, *Het oudste evangelie critisch onderzocht*, Leiden, 1868.

K. TH. SCHNEIDER, *Marcus und der aramäische Matthäus. Einer Beitrag zur Geschichte des Lebens Jesu*, 1893.

A. SCHWEITZER, *Das Messianitäts- und Leidensgeheimnis. Eine Skizze des Lebens Jesu*, Tübingen, 1901.

A. SCHWEITZER, *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*, Tüb. 1906¹, 1913².

SCOTT-MONCRIEFF, *S. Mark and the triple tradition*, London, 1907.

H. B. SWETE, *The gospel according to S. Mark. The Greek text, with introductions and notes*, London, 1898¹, 1909³.

J. M. THOMPSON, *Jesus according to S. Mark*, London, 1909⁵.

* W. D. THIELE, *Das Evangelium des Markus. Eine volkstümliche Erklärung*, Hamburg, 1909.

† P. FR. S. TIEFENTAL, *Das Markusevangelium*, 1894.

G. VOLKMAR, *Die Evangelien oder Markus und die Synopsis der kanonischen und ausserkanonischen Evangelien nach dem ältesten Text mit historisch-exegetischem Commentar*, 1870¹, 1876².

* T. WALKER and J. W. SHUKER, *The gospel according to S. Mark*, London, 1912.

* A. S. WALPOLE, *S. Mark*, London, 1909.

B. WEISS, *Die Geschichtlichkeit des Markusevangeliums*, Gross-Lichterfeld, 1905 (tegelijk een goedkooper populaire uitgave).

B. WEISS, *Das Markusevangelium und seine synoptischen Parallelen*, Berlin, 1872.

B. WEISS, *Kritisch-exegetischer Kommentar über die Evangelien des Markus und Lukas*, Göttingen, 1878⁶, 1901⁹. Vgl. bij H. A. W. MEYER.

B. WEISS, *Die vier Evangelien*, Leipzig, 1900.

JOH. WEISS, *Das aelteste Evangelium. Ein Beitrag zum Verständnis des Markusevangeliums und der ältesten evangelischen Ueberlieferung*, Göttingen, 1903.

* JOH. WEISS, *Die Schriften des N. T. neu übersetzt und für die Gegenwart erklärt*, 2 Bde, Göttingen, 1907².

JOH. WEISS, *Markusfragen*, T R, 1 (1908), 122 f.

* " , *Synopse der drei ersten Evangelien in fünffarbiger tabellarischen Uebersicht*, Göttingen, 1913.

C. H. WEISSE, *Die evangelische Geschichte kritisch und philosophisch untersucht*, 2 Bde, Leipzig, 1838.

C. WEIZSÄCKER, *Untersuchungen über die evangelische Geschichte, ihre Quellen und den Gang ihrer Entwicklung*, Tübingen (Gotha), 1864¹, 1901².

J. WELLHAUSEN, Das Evangelium Marci, übersetzt und erklärt, Berlin, 1903, 1909².

J. WELLHAUSEN, Einleitung in die drei ersten Evangelien, Berlin, 1905¹, 1911².

E. WENDLING, Urmarkus. Versuch einer Wiederherstellung der ältesten Mitteilungen über das Leben Jesu, Tübingen, 1905.

E. WENDLING, Die Entstehung des Marcus-Evangeliums, Philologische Untersuchungen, Tübingen, 1908.

H. H. WENDT, Die Lehre Jesu, 2 Bde, Göttingen, 1886 f.¹, 1901².

R. WENGER, Das Evangelium des Markus ausgelegt, 1879².

P. WERNLE, Die Synoptische Frage, Tübingen, 1899.

* „ , Die Quellen des Lebens Jesu, 1904¹, 1913³ (Ned. vert. van Herderschee).

DE WETTE, Commentar Markus, 1836¹, 1846³.

G. WOHLBERG, Das Evangelium des Markus, Leipzig, 1910 (Zahn's Commentar).

W. WREDE, Das Messiasgeheimnis in den Evangelien. Zugleich ein Beitrag zum Verständnis des Markusevangeliums, Göttingen, 1901¹, 1913².

H. ZIMMERMANN, Der historische Wert der ältesten Ueberlieferung von der Geschichte Jesu im Markusevangelium, Leipzig, 1905.

TEKST.

- 1 *Johannes de Dooper, vs. 1–8.* — Aanvang van het evangelie van Jezus Christus.
- 2 Gelijk geschreven staat bij den profeet Jezaja: zie, ik zend mijn bode
3 voor u uit, die u den weg zal banen; de stem van iemand, die in de
4 eenzaamheid roept: bereidt den weg des Heeren, maakt zijn paden
5 recht, — zoo kwam Johannes de Dooper prediken in de eenzaamheid
6 een bekeeringsdoop tot vergeving van zonden. En het geheele land Judéa
7 en al de Jeruzalemmers gingen naar hem uit en lieten zich door hem
8 doopen in de rivier de Jordaan en beleden hun zonden. En Johannes
9 was gekleed in kemelshaar en met een lederen gordel om zijn middel en
10 hij at sprinkhanen en wilden honig. En zijn prediking was: mij volgt
11 iemand, sterker dan ik, wien ik niet waardig ben, bukkend zijn schoen-
12 riem los te maken. Ik heb u met water gedoopt, maar hij zal het doen
13 met den heiligen Geest.
- 14 *Jezus gedoopt en verzocht, vs. 9–13.* — En het gebeurde in die dagen,
15 dat Jezus van Nazaret uit Galiléa kwam en zich in de Jordaan door
16 Johannes liet doopen. En dadelijk, terwijl hij uit het water kwam, zag
17 hij de hemelen vaneensplijten en den Geest als een duif op zich dalen;
18 en er kwam een stem uit de hemelen: gij zijt mijn geliefde zoon, op u
19 heb ik mijn welbehagen doen rusten.
- 20 En dadelijk dreef de Geest hem naar de eenzaamheid uit. En in die
21 eenzaamheid werd hij gedurende veertig dagen door den satan verzocht,
22 en was hij bij het gedierte en waren de engelen zijn dienaars.
- 23 *Jezus naar Galiléa. Eerste leerlingen, vs. 14–20.* — En toen Johannes
24 was overgeleverd, kwam Jezus in Galiléa het evangelie Gods prediken en
25 zeggen: de tijdsmaat is vol en het koninkrijk Gods is nabij, weest
26 berouwvol en gelooft onder de evangelieprediking.
- 27 En de zee van Galiléa langsgaande zag hij Simon en Simon's broeder
28 Andreas aan de zee het werpnet hanteeren, want zij waren visschers.
29 En Jezus zeide tot hen: vergezelt mij, en ik zal maken, dat gij menschen-
30 visschers word't. En dadelijk lieten zij hun netten liggen en volgden hem.
- 31 En een eind verder zag hij Jakóbus, den zoon van Zebedeus en
32 Johannes, zijn broeder, maar hen in het schip, waar zij de netten boetten.
- 33 En dadelijk riep hij hen; en ze lieten Zebedeus, hun vader, met de
34 daglooners op het schip achter en gingen heen, hem achterna.

21 *Jezus leert en geneest in de synagoge te Kapérnaüm, vs. 21–28.* – En ze begaven zich naar Kapérnaüm; en zoodra het sabbat was, ging hij naar
22 de synagoge en gaf er onderricht. En men was verbaasd over wat hij leerde, want hij deed het met gezag, heel anders dan de schriftgeleerden.
23 En dadelijk was er in hun synagoge een mensch aanwezig met een
24 onreinen geest, die luidkeels schreeuwend zeide: wat hebt ge met ons te maken, Jezus van Nazaret? Ge komt ons verdelen. Ik weet wel, wie ge
25 zijt, heilige Gods! En Jezus zeide op barschen toon tot hem: houd uw
26 mond en ga uit hem weg! En onder zenuwschokken en luid geschreeuw
27 ging de onreine geest uit hem weg. En allen werden verbijsterd, zoodat ze het met elkander er over hadden en zeiden: wat is dat? Een nieuw machtig optreden! Zelfs over de onreine geesten kan hij gebieden en ze
28 moeten hem gehoorzamen. En de roep over hem drong dadelijk overal in de geheele omgeving van Galiléa door.

29 *Genezingen in en vertrek uit Petrus' woning, vs. 29–38.* – En dadelijk uit de synagoge kwamen ze met Jakobus en Johannes in het huis van
30 Simon en Andreas. En Simon's schoonmoeder lag aan de koorts te bed
31 en dadelijk spraken ze hem daarover. En hij ging naar haar toe, richtte haar bij de hand op en de koorts verliet haar, zoodat ze hen kon dienen.
32 En toen het later werd en de zon was ondergegaan, brachten ze allen die er slecht aan toe waren en die door demonen gekweld werden, tot
33 34 hem; en de heele stad was verzameld voor de deur. En hij genas er velen, die er slecht aan toe waren vanwege allerlei kwalen, en vele demonen dreef hij uit, zonder de demonen te laten zeggen, dat ze hem kenden.

35 En vroeg opgestaan, nog in het holst van den nacht, ging hij het huis
36 uit en heen naar een eenzame plaats, waar hij in gebed was. Maar Simon
37 en zijn metgezellen gingen hem achterop, vonden hem en zeiden tot hem: allen zoeken u. En hij zeide tot hen: we moeten naar elders, naar de volgende stadjes, om ook daar te prediken, want met dit doel ben ik vertrokken.

39 *Tocht door Galiléa. Een melaatsche, vs. 39–45.* – En hij kwam in hun synagogen door geheel Galiléa prediken en de demonen uitbannen.
40 En een melaatsche kwam met een verzoek hem te voet vallen en zeide: indien ge maar wilt, kunt ge mij reinigen. En met hem begaan stak hij de hand uit, raakte hem aan en zeide tot hem: ik wil het, wees gereinigd.
42 43 En dadelijk verliet hem de melaatschheid en werd hij gereinigd. En op
44 barschen toon jaagde hij hem dadelijk weg en zeide tot hem: zorg, dat ge er niemand iets van zegt, maar ga heen, laat den priester u keuren en breng hun ten bewijze voor uzelf het reinigingsoffer, dat Mozes heeft voorgeschreven.

45 Maar deze ging heen en begon met ophef de geschiedenis ruchtbaar te maken, zoodat hij niet meer openlijk de stad kon binnenkomen, maar

daarbuiten op eenzame plaatsen bleef. En men ging van alle kanten naar hem toe.

2 *De verlamde te Kapérnaüm, vs. 1–12.* — En toen hij weer te Kapérnaüm was gekomen, vernam men na verloop van eenige dagen, dat hij thuis was. En er verzamelden zich zoovelen, dat er zelfs voor de deur geen ruimte meer was en hij sprak het woord tot hen.

3 En men kwam tot hem met een verlamde, door vier man gedragen. 4 En daar ze dezen niet bij hem konden krijgen vanwege de schare, braken ze het dak op, waaronder hij was, maakten een opening en lieten zoo het bed, waarop de verlamde lag, neder.

5 En Jezus zag hun geloof en zeide tot den verlamde: jongen, uw zonden worden u kwijtgescholden. Maar er zaten daar eenige schriftgeleerden, die overlegden in hun hart: hoe kan deze aldus spreken? Dat is Godslastering! Wie kan zonden kwijtschelden dan God alleen? En Jezus doorzag dadelijk met zijn geest, dat ze zoo bij zich zelf te rade gingen, en zeide tot hen: wat overlegt ge daar in uw hart? Wat is gemakkelijker, tot den verlamde te zeggen: de zonden worden u kwijtgescholden, of te zeggen: kom overeind, neem uw bed op en wandel? 6 Weet dan, dat de Zoon des menschen recht heeft, op aarde zonden kwijt te schelden — toen wendde hij zich tot den verlamde: zeg eens, kom overeind, neem uw bed op en ga naar huis. En hij kwam overeind, nam dadelijk zijn bed op en vertrok voor aller oogen, zoodat allen versteld stonden, God verheerlijkten en zeiden: zoo iets hebben we nog nooit gezien.

13 *De roeping van Levi, vs. 13–17.* — En hij ging weer naar buiten de zee langs en de geheele schare kwam bij hem en hij leerde hen. En daar voorbijgaande zag hij Levi, den zoon van Alfëus, aan het tolkantoor zitten en zeide hij tot hem: wees mijn volgeling. En hij stond op en werd zijn volgeling.

15 En het gebeurde, dat hij aanlag in zijn huis en veel tollenaars en zondaars waren mede aan tafel met Jezus en zijn leerlingen, want inderdaad waren ze talrijk en waren ze volgelingen van hem. En toen de schriftgeleerden, die tot de Farizéërs behoorden, zagen, dat hij met de zondaars en tollenaars at, zeiden ze tot zijn leerlingen: eet hij met de tollenaars en zondaars? En Jezus hoorde het en zeide: sterke menschen hebben geen geneesheer noodig, maar wel, die er slecht aan toe zijn. Ik ben gekomen, niet om rechtvaardigen, maar om zondaars te roepen.

18 *Het vasten, vs. 18–22.* — En de leerlingen van Johannes en de Farizéërs hadden vastendag. En men kwam en zeide tot hem: waarom vasten wel de leerlingen van Johannes en de leerlingen der Farizéërs, maar doen uw leerlingen het niet? En Jezus zeide tot hen: kunnen de gasten op den bruiloft dan vasten, terwijl de bruidegom nog bij hen is? Zoolang ze den bruidegom nog bij zich hebben, kunnen ze dat niet.

- 20 Doch er zullen dagen komen, dat de bruidegom van hen weggenomen is. Dan zullen ze vasten, maar eerst op dien dag.
- 21 Niemand zet een ongekrumpen stuk goed in een oud kleedingstuk, of de nieuwe lap rafelt het oude maar uit en de scheur wordt er des te
- 22 erger van. En niemand bergt jongen wijn in oude zakken, of de wijn zal de zakken doen springen en den wijn zoowel als de zakken raakt men kwijt. Neen, jonge wijn bij nieuwe zakken!
- 23 *Jezus en de sabbat, vs. 23–3:6.* — En het gebeurde, dat hij op sabbat den achterweg door de korenvelden nam en zijn leerlingen be-
- 24 gonnen onder het voortgaan aren te plukken. En de Farizéërs zeiden tot
- 25 hem: zie eens, wat doen ze daar op den sabbat, dat niet mag? En hij zeide tot hen: hebt ge nooit gelezen, wat David gedaan heeft, toen hij in de noodzakelijkheid was en hij en zijn metgezellen honger kregen?
- 26 Hoe is hij onder hoogepriester Abjathar het huis Gods binnengegaan, heeft hij de toonbrooden gegeten, die anders niemand mag eten dan de
- 27 priesters, en heeft hij ze ook gegeven aan zijn metgezellen? En hij zeide tot hen: de sabbat is wel gemaakt voor den mensch, maar niet de mensch
- 28 voor den sabbat; daarom kan de zoon des menschen ook over den sabbat beschikken.
- 3 En hij kwam weer in een synagóge en daar bevond zich een mensch
- 2 met een verschrompelde hand; en men hield hem in het oog, of hij
- 3 hem op sabbat genezen zou. Dan kon men hem beschuldigen. En hij zeide tot den mensch met de verschrompelde hand: kom hier eens in
- 4 het midden staan. En hij zeide tot hen: wat mag wèl op sabbat, goed doen of kwaad doen, een ziel redding of dood brengen? En zij bewaarden
- 5 het stilzwijgen. En toornige blikken hen rondom toewerpend, gansch bedroefd om de verharding van hun hart, zeide hij tot den mensch:
- 6 steek uw hand uit. En hij stak ze uit en zijn hand was hersteld. En de Farizéërs gingen heen en pleegden dadelijk met de Herodianen overleg tegen hem, hoe ze hem uit den weg konden ruimen.
- 7 *Uit de schare twaalf gekozen, vs. 7–19.* — En Jezus trok zich met zijn leerlingen terug naar den zeekant en een talrijke menigte volgde uit
- 8 Galiléa, en ook uit Judéa, Jeruzalem en Iduméa en van den overkant van de Jordaan en uit de omstreken van Tyrus en Sidon hoorde een
- 9 talrijke menigte, hoeveel hij deed, en kwam tot hem. En hij zeide tot zijn leerlingen, dat er een scheepje voor hem beschikbaar gehouden moest worden met het oog op de schare, dat men hem niet in het gedrañg bracht.
- 10 Want hij genas er velen, zoodat allen die last van kwalen hadden, hem
- 11 op het lijf vielen, om hem maar aan te raken. En wanneer de onreine geesten hem maar bespeurden, wierpen zij zich voor hem neder en
- 12 schreeuwden het uit: gij zijt de Zoon Gods. En herhaaldelijk gebod hij hen met strengheid, hem niet ruchtbaar te maken.
- 13 En hij ging het bergland op en liet tot zich roepen, wie hij zelf

14 wenschte, en ze gingen tot hem. En hij stelde er twaalf aan, om bij hem
15 te zijn, die hij kon uitzenden, om te prediken en om bevoegd te zijn,
16 demonen uit te bannen; hij stelde dan die twaalf aan: Petrus — dien
17 naam gaf hij aan Simon — Jakobus, den zoon van Zebedéüs, en Johannes,
Jakobus' broeder — en hij gaf hun den naam Boanérge, dat wil zeggen:
18 donderzonen —, Andreas, Filippus, Bartholoméüs, Matthéüs, Thomas,
19 Jakobus, den zoon van Alféüs, Thaddéüs, Simon Kananéüs, en Judas
Iskárioth, die hem ook heeft overgêleverd.

20 *Het oordeel van bloedverwanten en dat van Farizéërs, vs. 20–35.* — En
hij ging een huis binnen en wederom kwam er zoo'n schare bijeen, dat
21 zij zelfs geen brood konden eten. En de zijnen hoorden het en gingen
er op uit, om zich van hem meester te maken, want zij vonden, dat hij
22 overspannen was. En de schriftgeleerden, die van Jeruzalem terug waren,
vonden, dat hij Beëlzebul inhad en dat hij met den vorst der demonen
de demonen uitbannen kon.

23 En hij liet hen tot zich komen en sprak tot hen in beelden: hoe kan
24 de satan den satan uitbannen? En indien een koninkrijk met zich zelf in
25 botsing komt, dan kan dat koninkrijk zich niet staande houden. En
indien een gezin met zich zelf in botsing komt, dan zal dat gezin geen
26 stand kunnen houden. En indien de satan in opstand tegen en in botsing
met zich zelf komt, zal hij geen stand kunnen houden, want het loopt
27 met hem ten einde. Daarentegen kan niemand het huis van een sterke
binnendringen en zijn huisraad weghalen of hij moet vooraf dien sterke
gekeveld hebben. Dan eerst zal hij zijn huis kunnen leeghalen.

28 Voorwaar, zeg ik u, alle misslagen zullen den menschen kinderen worden
29 kwijtgescholden, ook de lastertaal, die ze geuit hebben, maar wie den
Heiligen Geest belasterd heeft, voor hem is er geen kwijtschelding in der
30 eeuwigheid, want hij staat schuldig aan een eeuwig misslag. Zij hadden
namelijk gezegd: hij heeft een onreinen geest.

31 Toen kwamen zijn moeder en broeders, bleven buiten staan en lieten
32 hem roepen. En er zat een schare om hem heen en men zeide tot hem:
33 zie, uw moeder, broeders en zusters daarbuiten zoeken naar u. En hij
34 antwoordde en zeide tot hen: wie zijn mijn moeder en broeders? En hij
liet zijn blik gaan langs hen, die rondom hem zaten, en zeide: zie, mijn
35 moeder en broeders! Wie den wil Gods volbrengt, die is mijn broeder,
zuster en moeder.

4 *Gelijkenis van den vierderlei grond, vs. 1–20.* — En wederom begon
hij te leeren bij de zee en er verzamelde zich om hem een zeer groote
schare, zoodat hij in een schip ging en op het water zat en de geheele
2 schare was bij het water aan land. En hij leerde hen veel door gelijke-
3 nissen en zeide bij dat leeren tot hen: hoort! Zie, er ging eens een
4 zaaier zaaien, en het gebeurde, dat er bij het zaaien wat langs den weg
5 viel en de vogels kwamen het opeten. Ook viel er wat op een steenachtig

- gedeelte, waar het niet veel aarde had, en het kwam dadelijk op, omdat
6 het geen dikke aardlaag had; maar toen de zon opkwam, verbrandde
7 het, en bij gebrek aan wortel verdorde het. Ook viel er wat tusschen de
dorens en de dorens schoten op en verstikten het en het zette geen vrucht.
8 Maar de rest viel in de goede aarde en leverde vrucht op, want het
kwam op en nam toe en het bracht voort het dertig-, zestig-, ja honderd-
9 voudige. En hij zeide: wie ooren heeft, om te hooren, hoore maar.
- 10 En toen hij met hen alleen was, vraagde hem zijn naaste omgeving
11 met de twaalf naar de gelijkenissen. En hij zeide tot hen: aan u is het
geheim van het koninkrijk Gods gegeven. Maar voor genen, die er buiten
12 staan, is de gelijkenisvorm alles, opdat zij met open oogen kijken zonder
te zien en met open ooren hooren zonder te verstaan, opdat ze zich
maar niet bekeeren en vergeving ontvangen.
- 13 En hij zeide tot hen: ge weet niet wat deze gelijkenis zeggen wil en
14 hoe wilt ge dan alle gelijkenissen begrijpen? De zaaier zaait wat hij
15 spreekt. Dit zijn de menschen langs den weg, waar het woord wel wordt
gezaaid, maar wanneer ze het hooren, komt dadelijk de satan en neemt
het woord, dat in hen gezaaid was, weg.
- 16 En zoo zijn dit degenen, bij wie op steenen gezaaid wordt, die,
wanneer ze het woord hooren, het dadelijk met blijdschap ontvangen,
17 maar geen wortel onder zich hebben, doch ongestadig zijn; als er later
verdrukking of vervolging uit dit woord voortvloeit, vallen zij dadelijk weg.
- 18 En bij anderen wordt gezaaid tusschen de dorens. Dit zijn zij, die het
19 woord hooren, en de beslommingen der eeuw, het bedrog van den
rijkdom en de begeerten naar de andere dingen komen te voorschijn en
verstikken het woord, zoodat het zonder uitwerking blijft.
- 20 En die zijn het, bij wie het zaad in goede aarde valt, die het woord
Gods hooren en aanvaarden en dertig- en zestig- en honderdvoudige
vrucht dragen.
- 21 *Over het hooren, vs. 21–25.* — En hij zeide tot hen: de lamp komt
toch niet binnen om onder het schepel of onder het bed gezet te
worden? Immers veeleer om op een standaard te worden geplaatst?
22 Want niets is er verborgen dan om openbaar te worden en niets is aan
het oog onttrokken dan om in het licht gesteld te kunnen worden.
- 23 Indien iemand ooren heeft om te hooren, die hoore maar.
- 24 En hij zeide tot hen: ziet toe, waarnaar gij hoort. Naar den maatstaf,
25 waarmede gij meet, zal men u toemeten, en dat met een toegift. Want
wie heeft, dien zal gegeven worden, en wie niet heeft, ook wat hij heeft,
zal hem afgenomen worden.
- 26 *Gelijkenissen van groei, vs. 26–34.* — En hij zeide: het gaat zóó met
27 het koninkrijk Gods, alsof een mensch zijn zaad op aarde werpt en dan
slaapt en opstaat nacht aan nacht en dag aan dag. En het zaaisel kiemt
28 en wordt grooter, zonder dat hij zelf weet, hoe. Want onwillekeurig

brengt de aarde te voorschijn eerst den halm, daarna de aar en daarna
29 het volle koren in de aar. En wanneer de vrucht het toelaat, slaat hij er
dadelijk den sikkels in, omdat de oogsttijd gekomen is.

30 En hij zeide: hoe zullen wij het koninkrijk Gods voorstellen of onder
31 welk beeld zullen we het brengen? Bijvoorbeeld van een mosterdkorrel,
die, op aarde uitgezaaid, kleiner is dan al de zaden, die op de aarde
32 liggen, en toch na het zaaien opschiet en grooter wordt dan alle kruiden
en groote stengels maakt, zoodat de vogelen des hemels onder haar
schaduw kunnen schuilen.

33 En in tal van zulke gelijkenissen sprak hij tot hen het woord, voor-
34 zoover zij het konden hooren; en zonder gelijkenis sprak hij tot hen niet,
maar afzonderlijk helderde hij alles op voor zijn eigen leerlingen.

35 *Een storm gestild, vs. 35—41.* — En hij zeide tot hen, daar het op
dien dag laat geworden was: laten we oversteken naar den anderen
36 oever. En met achterlating van de schare namen ze hem, daar hij reeds
37 in het schip was, mede en andere schepen vergezelden hem. En er kwam
een geweldige stormvloed en de golven sloegen over het schip, zoodat
38 het reeds volliep. En hij was in slaap aan den achtersteven op het hoofd-
kussen. En ze wekten hem en zeiden tot hem: meester, deert het u niet,
39 dat we vergaan? En gestoord uit zijn slaap, berispte hij den wind en
zeide tot de zee: zwijg, houd u bedaard! En de wind ging liggen en er
40 kwam volslagen windstilte. En hij zeide tot hen: waarom zijt ge zoo
41 bang? Hoe komt het, dat ge geen geloof hebt? En ze hadden veel vrees
doorstaan en zeiden tot elkander: wie is toch deze, dat en wind en zee
hem gehoorzamen?

5 *De bezetene van Gerasa, vs. 1—20.* — En hij kwam aan den overkant
2 van de zee in het land der Gerazenen. En toen hij het schip verliet,
kwam hem dadelijk van de graven een mensch met een onreinen geest
3 te gemoet, die zijn verblijf hield in de grafsteden en nog niemand was
4 in staat geweest hem zelfs met handboeien te knevelen, daar hij dikwijls
met voet- en handboeien gebonden was geweest, maar de handboeien
door hem stuk getrokken en de voetboeien verbrijzeld waren, en niemand
5 kon hem bedwingen, en voortdurend, bij dag en nacht, was hij in de
grafsteden en op de bergen aan het schreeuwen en zich zelf met steenen
6 aan het mishandelen. En toen hij Jezus uit de verte zag, kwam hij toe-
7 loopen, wierp zich voor hem neder, en zeide luidkeels schreeuwend:
wat hebt ge met me te maken, Jezus, zoon des allerhoogsten Gods?
8 Ik bezweer u bij God, me niet te gaan folteren. Want hij had tot hem
9 gezegd: onreine geest, ga weg uit dezen mensch! En hij vroegde hem:
hoe is uw naam? En hij zeide tot hem: ik heet legio, want we zijn
10 talrijk. En hij verzocht hem herhaaldelijk, hen niet uit het land weg
te zenden.

11 En er werd daar bij den berg een groote kudde zwijnen gehoed;

12 en zij verzochten hem: laat ons gaan naar de zwijnen, om daarin te
13 varen. En hij liet hen begaan en de onreine geesten voeren uit in de
zwijnen, en daar stormde de kudde van ongeveer twee duizend van de
steilte af de zee in en verdronk in de zee.

14 En de hoeders vluchtten en meldden het in de stad en op het land,
15 en men ging zien, wat er gebeurd was en kwam bij Jezus en zag gekleed
en kalm den bezetene zitten, die het legioen had gehad, en men vreesde.
16 En de ooggetuigen gaven hun een verslag, hoe het met den bezetene
17 gegaan was en ook van de zwijnen. En men begon hem te verzoeken,
uit hun gebied te vertrekken.

18 En terwijl hij scheep ging, verzocht de bezetene hem, bij hem te
19 mogen blijven. En hij stond hem dit niet toe, maar zeide tot hem: ga
naar huis, naar de uwen en meld hun, al wat de Heer u gedaan heeft
20 en al de ontferming, die Hij u bewees. En hij ging heen en begon te
prediken in Dekápolis van al wat Jezus hem gedaan had, en allen
waren verbaasd.

Een doode van twaalf en een lijderes na twaalf jaren hersteld, vs.

21 21–43. — En toen Jezus weer per schip overgestoken was naar den
overkant, verzamelde zich een talrijke schare bij hem en hij was bij de
22 zee. En er kwam een van de oversten der synagóge, met name Jaírus, en
23 toen hij hem zag, wierp hij zich aan zijn voeten neder en deed hem het
dringend verzoek: mijn dochttertje ligt op het uiterste. Kom haar de
24 handen opleggen, dan zal zij gered worden en in het leven blijven. En
hij vertrok met hem en een talrijke schare volgde hem en men drong
tegen hem aan.

25 26 En een vrouw, die twaalf jaar lang aan bloedvloeingen leed, veel
doorstaan had van tal van geneesheeren en al het hare daaraan ten
koste gelegd had, maar er niet op vooruit, veeleer achteruit gegaan was,
27 hoorde van Jezus, kwam tusschen de schare en raakte van achteren zijn
28 kleed aan; want zij dacht: zoo ik slechts zijn kleederen kan aanraken,
29 zal dat mijn behoud zijn. En dadelijk stelde de bron van haar bloed en
30 ze merkte aan haar lichaam, dat ze van haar kwaal genezen was. En
dadelijk bemerkte Jezus bij zich zelf de kracht, die hem verliet, en zich
omkeerend midden tusschen de schare zeide hij: wie raakte daar mijn
31 kleederen aan? En zijn leerlingen zeiden tot hem: ge ziet toch, dat de
schare tegen u aandringt en vraagt ge dan nog: wie raakte mij daar
32 aan? En hij liet zijn blik rondgaan, om te zien, wie het gedaan had.
33 En de vrouw bevreesd en bevende, daar ze wist, wat met haar gebeurd
was, kwam zich voor hem nederwerpen en zeide hem de volle waarheid.
34 En hij zeide tot haar: dochter, uw geloof gaf u de gezondheid weer, ga
gerust heen en wees genezen van uw kwaal.

35 Terwijl hij nog sprak, kwam men bij den overste der synagoge vandaan
hem zeggen: uw dochter is overleden. Waartoe den meester nog lastig

36 gevallen? Maar Jezus wilde niet weten van het woord, dat werd gesproken,
 37 en zeide tot den overste: wees niet bang, maar alleen geloovig. En hij
 liet niemand met zich meegaan dan Petrus, Jakobus en Johannes, Jakobus'
 38 broeder. En ze kwamen in het huis van den overste en hij zag rouw-
 39 misbaar en weenenden en heftig weeklagenden, ging binnen en zeide tot
 hen: wat maakt ge misbaar en weent ge? Het kind is niet overleden,
 40 maar in slaap. En ze lachten hem uit, maar hij jaagde allen naar buiten,
 nam met zich den vader van het kind, de moeder en zijn metgezellen
 41 en kwam binnen, waar het kind was. Hij greep de hand van het kind
 en zeide tot haar: talitha koem, dat vertaald wil zeggen: zeg, meisje,
 42 sta op. En dadelijk stond het meisje op en liep heen en weer, want ze
 43 was twaalf jaar. En men was dadelijk zeer opgetogen daarover. En hij
 beval hen nadrukkelijk, dat niemand daarvan mocht weten en zeide, dat
 men haar te eten geven zou.

6 *Verworpen te Nazaret, vs. 1-6.* — En hij vertrok vandaar en kwam,
 2 gevolgd door zijn leerlingen, in zijn vaderstad. En toen het sabbat was,
 begon hij te leeren in de synagoge; en het meerendeel was bij het
 hooren onder den indruk en zeide: hoe komt hij er aan en wat is dat
 voor wijsheid, die hem gegeven is, en geschieden er zulke krachten door
 3 zijn handen? Dit is toch de timmerman, de zoon van Maria, een broeder
 van Jakobus, Jozes, Judas en Simon? En zijn niet zijn zusters hier bij
 4 ons? En men was vooringenomen tegen hem. En Jezus zeide tot hen:
 een profeet is alleen in zijn vaderstad, bij zijn verwanten en thuis
 niet in eere.

5 En hij kon daar geen enkele kracht uitoefenen; alleen genas hij door
 6 handoplegging eenige zwakken. En hun ongeloovigheid verbaasde hem.
 En hij ging de omliggende dorpen rond om te leeren.

7 *Uitzending van de twaalf, vs. 7-13.* — En hij riep de twaalf tot zich
 en begon hen twee aan twee uit te zenden en gaf hun macht over de
 8 onreine geesten, en beval hun, niets op weg mee te nemen uitgezonderd
 9 alleen een stok: geen brood, geen bedelzak, geen geld in den gordel,
 doch wel sandalen te dragen, maar geen dubbel stel onderkleeren aan
 te doen.

10 En hij zeide tot hen: zoo ge ergens in een huis uw intrek neemt,
 blijft daarin tot uw vertrek vandaar.

11 En zoo een plaats u niet opneemt en men er naar u niet hoort, ver-
 trekt vandaar en schudt het stof van uw voeten af hun tot een getuigenis.

12 13 En zij vertrokken en predikten, dat men zich zou bekeeren, en zij
 wierpen veel demonen uit en zalfden veel zwakken met olie en genazen hen.

Verschillende oordeelen over Jezus. Heródes en Johannes de Dooper,
 14 vs. 14-29. — En koning Herodes hoorde er van, want zijn naam was
 bekend geworden en men vond, dat Johannes de Dooper van de dooden
 15 opgestaan was en dat daarom die krachten in hem werkten. Maar anderen

- 16 zeiden: het is Elia, en anderen: een gewoon profeet. En toen Herodes er van hoorde, zeide hij: die Johannes, dien ik heb doen onthoofden, is opgewekt.
- 17 Want hij, Herodes, had Johannes doen grijpen en in gevangenschap binden ter wille van Heródias, de vrouw van zijn broeder Filippus, omdat hij haar had genomen; want Johannes had tot Herodes gezegd: ge moogt niet de vrouw van uw broeder bij u hebben.
- 19 En Heródias had het op hem gemunt en wilde hem dooden en kon 20 maar niet; want Herodes ontzag Johannes, wel wetend, dat hij een rechtvaardig en heilig man was, en hij hield hem de hand boven het hoofd en als hij hem gehoord had, was hij in groote verlegenheid, en toch hoorde hij hem gaarne.
- 21 En toen er een blijde dag aanbrak, waarop Herodes zijn verjaardag vierde met een maaltijd voor zijn hoogwaardigheidsbekleeders, zijn hoofd- 22 officieren en de aanzienlijksten van Galiléa, en toen het dochtertje van die Heródias binnenkwam en een dans ging uitvoeren, was dat Herodes en zijn gasten zeer naar genoeg. En de koning zeide tot het meisje: 23 vraag mij maar, wat ge wenscht, en ik zal het u geven; en hij deed er een eed op: wat ge maar vraagt, ik zal het u geven, tot de helft van 24 mijn rijk toe. En ze vertrok, om haar moeder te vragen: wat moet ik verlangen? En deze zeide: wel, het hoofd van Johannes den Dooper.
- 25 En dadelijk spoedde ze zich naar binnen tot den koning en sprak het verlangen uit: ik wensch, dat ge mij op staanden voet op een bord het 26 hoofd van Johannes den Dooper doet geven. En hoewel het den koning diep griefde, wilde hij om de eeden en de gasten haar geen weigering 27 aandoen. En dadelijk zond de koning een trawant met de opdracht, dat hoofd te brengen. En hij ging heen, onthoofdde hem in de gevangenis, 28 en bracht op een bord zijn hoofd en gaf het aan het meisje en het meisje gaf het aan haar moeder.
- 29 En toen zijn leerlingen het hoorden, kwamen ze zijn lijk weghalen en zetten het bij in een graf.
- 30 *Terugkomst der twaalf. Vijfduizend gespijzigd, vs. 30–44.* – En de uitgezondenen vereenigden zich bij Jezus en gaven hem verslag van 31 al hun verrichtingen en onderwijs. En hij zeide tot hen: komt gij zelf nu eens mee afzonderlijk naar een eenzame plaats en neemt een weinig rust. Want het was een heen- en weer-geloop van velen en ze 32 hadden niet eens de gelegenheid om te eten. En ze vertrokken in het 33 schip afzonderlijk naar een eenzame plaats. En velen zagen hem weggaan en begrepen het, en men repte zich van alle steden te voet daarheen en men ging hen al vooruit.
- 34 En bij het aan land gaan zag hij een talrijke schare en was begaan met hen, want het leken wel schapen zonder herder en hij begon hen veel te leeren.

35 En daar het reeds zeer laat was geworden, kwamen zijn discipelen tot hem en zeiden: het is hier een afgelegen plaats en het is reeds zeer laat; 36 ont doe u van hen, dan kunnen ze naar de omliggende hoeven en dorpen 37 gaan, om zich mondvoorraad te koopen. Maar hij antwoordde en zeide tot hen: geeft zelf hun te eten. En ze zeiden tot hem: moeten we dan heengaan en voor tweehonderd denariën brood koopen om hun te eten 38 te geven? En hij zeide tot hen: hoeveel brooden hebt ge? Gaat eens zien. En toen ze het nagegaan hadden, zeiden ze: vijf, en twee visschen. 39 En hij gaf hun last, dat allen bij groepen zouden gaan aanliggen in het 40 groene gras. En ze lieten zich neervallen bij afdeelingen van vijftig tot 41 honderd. En hij nam de vijf brooden en de twee visschen, zag op naar den hemel, sprak den zegen uit, brak de brooden en gaf aan de discipelen, om hen er van te voorzien. En de twee visschen verdeelde hij 2 43 onder allen. En allen aten en kregen genoeg. Ja, men nam op aan 44 brokken twaalf mandenvol en ook nog van de visschen. En die mee-gegeten hadden van de brooden, waren vijfduizend man.

45 *Wonderen op en aan het meer, vs. 45–56.* — En dadelijk dwong hij zijn leerlingen zich in te schepen en voor hem uit over te varen naar 46 Bethsáida, terwijl hij zelf de schare deed uiteengaan. En na het afscheid van hen vertrok hij naar den berg om te bidden.

47 En toen het tegen den avond was geworden, bevond het schip zich 48 midden op zee en hij was alleen aan land. En toen hij zag, hoe zij zich aftobden met roeien, want zij hadden tegenwind, kwam hij omstreeks de vierde nachtwake naar hen toe over de zee heen en wilde hen voorbij- 49 gaan. Maar zij zagen hem wandelen op de zee, meenden, dat het een spook was, en schreeuwden het uit: want allen zagen hem en ontstelden 50 er van. Maar hij sprak hen dadelijk toe en zeide tot hen: moed gehouden, 51 ik ben het, weest niet bang.

51 En hij kwam bij hen in het schip en de wind bedaarde en ze waren 52 bijzonder onder den indruk; want ze waren nog niet verstandig geworden na die brooden, want hun hart was verhard.

53 En toen het land aan de overzijde naderde, gingen ze bij Gennesaret aanleggen.

4 55 En dadelijk bij het uitstappen uit het schip bemerkte men hem, kwam er beweging in die heele landstreek en begon men hen, die er slecht aan toe waren, op hun bedden rond te voeren, waar men hoorde, dat 56 hij was. En waar hij maar kwam, in dorpen of steden of gehuchten, legde men de zwakken neer op de markt en verzocht hem, dat zij slechts den kwast van zijn kleed mochten aanraken; en allen, die hem aanraakten, werden gered.

7 *Over inzettingen van menschen, vs. 1–23.* — En om hem vereenigden zich de Farizeërs en sommigen van de schriftgeleerden, heel uit Jerúzalem. 2 En zij zagen van sommigen zijner leerlingen, dat ze met onreine, dat

3 wil zeggen ongewasschen handen hun brood aten — de Farizéërs namelijk
en al de Joden eten niet, of ze moeten terdege hun handen gewasschen
4 hebben, waarbij ze zich houden aan de overlevering der ouden, en na
de markt eten ze niet, of ze moeten zich gereinigd hebben, en er zijn
nog veel andere dingen, waaraan ze zich op grond van de overlevering
5 houden: het onderdompelen van bekens, kannen en koperwerk —. Die
Farizéërs nu en die schriftgeleerden vraagden hem: waarom wandelen
uw leerlingen niet volgens de overlevering der ouden, maar eten ze hun
6 brood met onreine handen? En hij zeide tot hen: met recht heeft Jezája
van u, komediespelers, geprofeteerd, gelijk geschreven staat: dit volk eert
7 mij met de lippen, maar hun hart staat ver van mij af; vruchteloos eeren
8 ze mij, daar hun onderwijs menschengeboden leert. Met verwaarloozing
van het gebod Gods houdt ge u aan de overlevering van de menschen.
9 En hij zeide tot hen: ge zet goed en wel het gebod Gods op zijde,
10 om uw overlevering door te zetten. Mozes heeft bijvoorbeeld gezegd: eer
uw vader en uw moeder, en: wie vader of moeder vervloekt, zal den
11 dood ondergaan. Gij echter zegt: indien iemand tot vader of moeder
zegt: het is korban — dat wil zeggen gave —, wat ge van mij hadt
12 kunnen trekken, dan behoeft hij niets meer aan zijn vader of moeder te
13 doen, en zoo maakt ge door uw overlevering, die ge hebt doorgegeven,
Gods woord van nul en geener waarde en dergelijke dingen doet ge
in menigte.

14 En wederom riep hij de schare tot zich en zeide tot hen: hoort allen,
15 en verstaat mij wel. Niets, dat van buiten af den mensch binnenkomt, is
bij machte hem te verontreinigen, maar wel verontreinigt den mensch
wat van hem uitgaat.

17 En toen hij van de schare vandaan in een huis gekomen was, vraagden
18 hem zijn leerlingen naar die zinspeling. En hij zeide tot hen: bijgevolg
zijt ook gij onverstandig? Beseft ge niet, dat al wat van buiten af in
19 den mensch komt, niet bij machte is, hem te verontreinigen? Het komt
immers niet in zijn hart, maar in zijn buik en het gaat er in de heime-
20 lijkheid weer uit. Zoo verklaarde hij alle voedsel voor rein. Maar, zeide
21 hij, wat uit den mensch voortkomt, dat verontreinigt hem. Want van
binnen uit het hart der menschen komen de kwade overleggingen voort
22 van hoererij, diefstal, moord, echtbreuk, gierigheid, boosheid, list, wellust,
23 een boos oog, lastering, overmoed, dolzinnigheid; al dat booze komt
van binnen vandaan en verontreinigt den mensch.

24 *De Syrofenísische vrouw, vs. 24—30.* — En hij stond op en vertrok
vandaar naar het gebied van Tyrus. En in een huis gekomen, wilde hij
niet dat iemand er van wist, maar hij kon zich niet verborgen houden;
25 want dadelijk hoorde van hem een vrouw, wier dochtertje een onreinen
26 geest had, en zij kwam zich voor zijn voeten nederwerpen — de vrouw
sprak wel Grieksch, maar was van Syrofenísische afkomst — en zij verzocht

27 hem den demon van haar dochter uit te bannen. En hij zeide tot haar: laat eerst de kinderen genoeg krijgen; want het komt niet te pas, het brood van de kinderen af te nemen om het den hondjes toe te werpen.
28 Maar zij antwoordde en zeide tot hem: ach toe, Heer, ook de hondjes
29 eten wel onder aan de tafel mee van de kruimpjes der kinderen. En hij zeide tot haar: na zulk een woord moogt gij heengaan: de demon is uit uw dochter uitgevaren.

30 En naar huis vertrokken, vond zij het kind te bed liggen, en de demon bleek er uitgevaren te zijn.

31 *Genezing van een doofstomme, vs. 31–37.* – En hij vertrok weer uit het gebied van Tyrus en ging door Sidon heen naar de zee van Galiléa midden in het gebied van Dekápolis.

32 En men bracht hem een doove met een spraakgebrek en verzocht hem, 33 dezen de hand op te leggen. En hij haalde hem van de schare vandaan, 34 stak, met hem alleen, de vingers in zijn ooren, spuwde, raakte zijn tong aan, zag op naar den hemel, slaakte een zucht en zeide tot hem: effatha, 35 dat wil zeggen: open. u. En zijn gehoorgangen openden zich en dadelijk 36 kwam zijn tong los en hij had een goede uitspraak; en hij beval hen nadrukkelijk er met niemand over te spreken. Maar hij had goed bevelen: 37 zij gaven er des te meer ruchtbaarheid aan. En ze waren geweldig onder den indruk en zeiden: hij heeft alles wél gemaakt: zelfs de dooven doet hij hooren en spraakgebrekkigen spreken.

8 *Vierduizend gespijzigd, vs. 1–10.* – Toen er in die dagen wederom eens een groote schare was en men niets te eten had, riep hij zijn 2 leerlingen tot zich en zeide tot hen: Ik ben begaan met de schare, omdat ze zich reeds drie dagen bij mij ophouden en niets te eten hebben; 3 en zend ik hen nuchter naar huis, dan zullen er onderweg bezwijken; 4 en sommigen hunner komen van ver. En de leerlingen antwoordden hem: hoe zal iemand hier op een afgelegen plaats aan brood komen, 5 om dezen te verzadigen? En hij vraagde hen: hoeveel brooden hebt gij? 6 En zij zeiden: zeven. En hij liet bevel geven aan de schare, dat men op den grond zou gaan zitten; en hij nam de zeven brooden, dankte, brak ze en gaf aan zijn leerlingen om de schare er van te voorzien, en ze 7 voorzagen de schare er van. En ze hadden enkele vischjes, en na den zegen uitgesproken te hebben zeide hij, hen ook daarvan te voorzien. 8 En ze aten en kregen genoeg, ja, men nam op aan resten zeven korven 9 vol. En het waren er ongeveer vierduizend en hij deed hen uiteengaan. 10 En dadelijk ging hij met zijn leerlingen in het schip en hij kwam in de streken van Dalmanútha.

Jezus weigert aan de Farizeërs een teeken en waarschuwt voor hun
11 *zuurdeeg, vs. 11–21.* – En de Farizeërs gingen er op uit en begonnen met hem te redetwisten: ze verlangden van hem een teeken van den 12 hemel en stelden hem op de proef. Maar hij zuchtte inwendig diep en

zeide: wat zoekt dit geslacht naar een teeken? Voorwaar, zeg ik u, er zal aan dit geslacht geen teeken gegeven worden. En hij liet hen aan hun lot over, ging weer in het schip en vertrok naar den overkant.

En men had vergeten brood mee te nemen, zoodat men maar één brood bij zich in het schip had. En hij zeide nadrukkelijk tot hen: ziet, neemt u in acht voor het zuurdeeg der Farizéërs en dat van Herodes. En ze waren met elkander er over doende, dat ze geen brood bij zich hadden. En hij merkte het en zeide tot hen: wat zijt ge daarover doende, dat ge geen brood bij u hebt? Hebt ge nog geen doorzicht of inzicht? Hebt ge een verhard hart? Hebt ge oogen om niet te zien en ooren om niet te hooren? En weet ge niet meer, toen ik de vijf brooden voor de vijfduizend brak, hoeveel mandenvol brokken gij opnaamt? Ze zeiden tot hem: twaalf. En toen ik er zeven brak voor de vierduizend, hoeveel korven vol brokken naamt ge op? En ze zeiden: zeven. En hij zeide tot hen: hebt ge er dan nog geen inzicht in?

De blinde te Bethsáida, vs. 22–26. — En ze kwamen te Bethsáida. En men bracht hem een blinde met het verzoek, hem aan te raken. En hij nam den blinde bij de hand, bracht hem buiten het dorp, spuwde hem in de oogen, legde hem de handen op en vraagde hem: ziet gij wat? En hij ging weer zien en zeide: ik zie de menschen, want ik zie ze wandelen als boomen. Daarna legde hij nog eens de handen op zijn oogen en nu kon hij er uit zien, was hersteld en zag alles scherp. En hij zond hem naar huis en zeide: ga maar niet eens het dorp in.

Petrus' belijdenis. Eerste lijdensles, vs. 27–9:1. — En Jezus met zijn leerlingen vertrok naar de dorpen van Caesaréa Philippi en onderweg vraagde hij zijn leerlingen en zeide hij tot hen: wie vinden de menschen dat ik ben? En zij zeiden tot hem: Johannes de Dooper, maar anderen: Elía, en weer anderen: een gewoon profeet. En hij vraagde hen: maar wie vindt gij dan dat ik ben? Petrus antwoordde en zeide tot hem: gij zijt de Christus. En hij beval hen op straffen toon, met niemand hierover te praten.

En hij begon hen te leeren, dat de zoon des menschen veel lijden moest, verworpen moest worden door de oudsten, de overpriesters en de schrifgeleerden, gedood worden en na drie dagen opstaan. En hij sprak ronduit tot hen dit woord. Maar Petrus nam hem even terzijde en begon hem daarover te bestraffen. Doch hij keerde zich om en met het gelaat naar zijn jongeren bestrafte hij Petrus en zeide: ga achter mij, satan, want ge neemt het niet op voor God, maar voor menschen.

En hij riep met zijn jongeren ook de schare tot zich en zeide tot hen: indien iemand achter mij aan wil komen, dan verloochene hij zich zelf, neme zijn kruis op en volg me. Want wie zijn ziel redden wil, zal haar prijs geven, maar wie zijn ziel zal prijs geven ter wille van mij en van het evangelie, zal haar redden. Immers, wat baat het een mensch, de gehee-

37 wereld te winnen maar zijn ziel er bij te verspelen? Wat zou een mensch
38 wel niet over hebben voor zijn ziel? Welnu, wie zich voor mij en mijn
woorden geschaamd heeft tegenover dit overspelig en zondig geslacht,
de zoon des menschen zal zich zijner ook schamen, wanneer hij komt
met de heerlijkheid zijns Vaders en met de heilige engelen.

9 En hij zeide tot hen: voorwaar, zeg ik u, er staan er hier, die den
dood niet zullen smaken, voordat zij het koninkrijk Gods gekomen zien
met kracht.

2 *Op den berg der verheerlijking. Elía, vs. 2–13.* — En zes dagen later
nam Jezus Petrus, Jakobus en Johannes mee en bracht alleen hen
afzonderlijk op een hoogen berg. En hij veranderde voor hun oog van
3 gedaante en zijn kleeding werd schitterend, zoo wit als geen wasscher op
4 aarde ze maken kan. En Elía met Mozes verscheen hun en ze waren in
5 gesprek met Jezus. En Petrus nam het woord en zeide tot Jezus: rabbi,
dat treft goed, dat wij hier zijn, laten we nu drie tenten maken, een
6 voor u, een voor Mozes en een voor Elía. Hij wist namelijk niet wat hij
7 daarbij zeggen moest, want ze waren zeer geschrokken. En een wolk
kwam hen overschaduw en er kwam een stem uit de wolk: dit is mijn
8 geliefde zoon, hoort naar hem. En terstond keken zij om zich heen,
maar zagen niemand bij zich dan alleen Jezus.

9 En onder het afdalen van den berg beval hij hun nadrukkelijk, hetgeen
ze gezien hadden, niemand te vertellen, voordat de zoon des menschen
10 uit de dooden zou opgestaan zijn. En ze onthielden die uitdrukking,
doordat ze het met elkaar er over hadden, wat dat wilde zeggen: uit de
11 dooden opgestaan. En ze vraagden hem en zeiden: zeggen de schrift-
12 geleerden niet, dat Elía eerst moet komen? En hij zeide tot hen: Elía
komt ook eerst om alles in orde te brengen. Maar hoe is het, dat er
geschreven staat van den zoon des menschen: hij moet veel lijden en
13 verguisd worden? Doch ik zeg u, Elía is ook al gekomen en men heeft
met hem gedaan wat men maar wilde, gelijk van hem geschreven is.

14 *De bezeten knaap, vs. 14–29.* — En toen ze bij de leerlingen kwamen,
zagen ze een talrijke schare om hen heen en schriftgeleerden met hen
15 in woordenwisseling. En dadelijk toen ze hem zag, kwam de geheele
16 schare sterk onder den indruk, liep hem tegemoet en begroette hem. En
17 hij vraagde hen: waarover zijt ge in woordenwisseling met hen? En een
uit de schare antwoordde hem: meester, ik heb mijn zoon met een geest
18 van sprakeloosheid tot u gebracht, en als deze een aanval op hem doet,
beukt hij hem en het schuim komt hem voor den mond en hij knerst
met de tanden en verstijft; en ik heb uw leerlingen gezegd, hem uit te
19 drijven, maar zij konden het niet. En hij antwoordde en zeide tot hen:
o ongeloovig geslacht, hoe lang zal ik bij u zijn? Hoe lang zal ik het
20 onder u uithouden? Brengt hem tot mij. En ze deden het. En toen hij
hem zag, deed de geest hem dadelijk ineenkrimpen, en op den grond

21 gevallen wentelde hij zich rond met het schuim voor den mond. En hij
vraagde zijn vader: hoe lang heeft hij dit al? Deze zeide: van kindsbeen
22 af; en hij heeft hem al dikwijls in het vuur en in het water doen vallen,
om hem in het verderf te storten; maar indien gij eenigszins kunt,
23 help ons en wees met ons begaan. En Jezus zeide tot hem: wat dat
24 „indien gij kunt” betreft, alles kan voor wie gelooft. Dadelijk riep de
vader van het knaapje uit: ik geloof, help mij in mijn ongeloovigheid.
25 En toen Jezus zag, dat de schare kwam toeloopen, bestrafte hij den
onreinen geest en zeide tot hem: gij sprakeloze en doove geest, ik gelast
26 het u, vaar uit van hem en kom niet weer in hem. En onder geschreeuw
en vele stuiptrekkingen voer hij uit; en hij werd als dood, zoodat het
27 meerendeel zeide: hij is gestorven. Maar Jezus greep hem bij de hand,
28 deed hem ontwaken en hij stond op. En toen hij een huis was binnen-
gegaan, vraagden hem de leerlingen afzonderlijk: hadden wij hem niet
29 kunnen uitbannen? En hij zeide tot hen: dit slag kan men door niets
anders dan door gebed uitdrijven.

30 *Tweede lijdensvoorspelling. Rangtwist der jongeren, vs. 30–37.* — En
van daar vertrokken, gingen ze langs achterwegen Galiléa door en hij
31 wilde niet hebben, dat iemand het te weten kwam; want hij was zijn
leerlingen aan het leeren en zeide tot hen: de zoon des menschen wordt
overgeleverd in menschenhanden en ze zullen hem dooden, maar drie
32 dagen na zijn dood zal hij opstaan. En zij begrepen de uitdrukking niet
en waren bang, om hem er naar te vragen.

33 En ze kwamen te Kapérnaüm. En thuis gekomen vroegde hij hen:
34 waarover hadt ge het onderweg? Maar zij hielden zich stil; want ze
35 hadden het onderweg met elkaar er over gehad, wie de meeste was. En
hij ging zitten, riep de twaalf en zeide tot hen: indien iemand de eerste
36 wenscht te zijn, zal hij de allerlaatste en aller dienaar zijn. En hij nam
een knaapje en liet dat in hun midden staan, omhelsde het en zeide tot
37 hen: wie een van zulke knaapjes ontvangt in mijn naam, ontvangt mij;
en wie mij ontvangt, doet het niet mij, maar mijn Zender.

38 *Onverdraagzaamheid en ergernissen, vs. 38–50.* — Johannes zeide tot
hem: meester, we zagen er een in uw naam demonen uitbannen, die
39 ons niet volgde, en hebben hem dat belet, omdat hij ons niet volgt. En
Jezus zeide: belet hem dat niet, want er is niemand, die een kracht zal
doen met beroep op mijn naam en mij spoedig zal kunnen gaan hoonen;
40 want wie niet tegen ons is, die is vóór ons.

41 Want wie u slechts een beker water schenkt uit dien hoofde, dat ge
van Christus zijt, voorwaar zeg ik u: zijn loon zal hem niet ontgaan.

42 Maar zoo iemand een van deze kleinen, die gelooven, ten val brengt,
het ware hem beter dat de zwaarste molensteen aan zijn hals gedaan en
hij zoo geworpen was in de zee.

43 En indien uw hand u ten val brengt, hak haar af: het is beter, dat

gij verminkt het leven binnengaat, dan dat ge met beide handen ter helle
 45 vaart in het onbluschbare vuur. En indien uw voet u in gevaar brengt,
 hak hem af: het is beter, dat gij kreupel het leven binnengaat, dan dat ge
 47 met beide voeten in de hel geworpen wordt. En indien uw oog u in
 gevaar brengt, ruk het uit: het is u beter, met één oog het koninkrijk
 Gods binnen te gaan dan met twee oogen in de hel geworpen te worden,
 49 waar hun worm niet sterft en het vuur niet uitgaat. Want daar zal ieder
 met vuur gezouten worden.

50 Zout is iets goeds, maar indien het zout zijn kracht verliest, waarmede
 zult ge het weer goed maken? Hebt zout in u zelf en toch vrede onder
 elkander.

10 *De feestreis. Gesprek over echtscheiding en kinderen, vs. 1–16.* – En
 hij stond op en vertrok vandaar naar het gebied van Judéa en wel langs
 de overzijde van de Jordaan, en wederom verzamelden zich scharen bij
 hem en wederom leerde hij hen volgens zijn gewoonte.

2 En er kwamen Farizéërs hem vragen, of het een man vrij stond, zijn
 3 vrouw weg te zenden. Hiermee stelden zij hem op de proef. En hij
 4 antwoordde en zeide tot hen: wat heeft Mozes u geboden? Zij zeiden:
 Mozes heeft het toegelaten, een scheidbrief te schrijven en haar weg te
 5 zenden. Maar Jezus zeide tot hen: om de hardheid uwer harten heeft hij
 6 u dat gebod geschreven. Maar aanvankelijk heeft God hen bij de schepping
 7 als man en vrouw gemaakt: daarom zal een mensch zijn vader en zijn
 8 moeder verlaten, en beiden zullen ze één vleesch zijn; zoodoende zijn
 9 ze geen twee, maar één vleesch. Als God hen dan tot een paar gemaakt
 10 heeft, moet geen mensch daaraan tornen. En in huis vraagden de leerlingen
 11 hem hiernaar opnieuw. En hij zeide tot hen: wie zijn vrouw wegzendt
 12 en een ander trouwt, begaat echtbreuk tegen haar; en indien zij haar
 man wegzendt en met een ander trouwt, begaat ze ook echtbreuk.

13 En ze brachten kleine kinderen tot hem, dat hij ze zou aanraken; en
 14 de jongeren snauwden hen af. Maar toen Jezus dit zag, nam hij het
 kwalijk en sprak tot hen: laat de kleine kinderen tot mij komen, belet
 15 hen niet: want voor zulken is het koninkrijk Gods. Voorwaar, zeg ik u,
 wie het koninkrijk Gods niet ontvangt als een klein kind, zal er stellig
 16 niet binnenkomen. En hij nam ze in zijn armen en zegende hen door hun
 de handen op te leggen.

17 *De arme rijke en de rijke armen, vs. 17–31.* – En toen hij buiten
 den weg op ging, snelde iemand op hem toe, wierp zich aan zijn voeten
 neder en vraagde hem: goede meester, wat moet ik doen, om het eeuwig
 18 leven te beërven? En Jezus zeide tot hem: wat noemt ge me goed?
 19 Niemand is goed dan God alleen. Ge kent de geboden: ge zult niet
 doden, ge zult niet echtbreken, ge zult niet stelen, ge zult geen valsch
 getuigenis spreken, ge zult niets onvreemden, eer uw vader en uw
 20 moeder. Maar hij zeide tot hem: meester, dat heb ik alles van jongs af

21 in acht genomen. En Jezus zag hem aan, kreeg hem lief en zeide tot hem: één ding ontbreekt u: ga heen, verkoop al wat ge hebt en geef het aan de armen en ge zult een schat in den hemel hebben, en kom hier, volg mij. Maar hij, uit het veld geslagen door dat woord, ging bedroefd weg, want hij had veel bezittingen.

23 En Jezus zag om zich en zeide tot zijn leerlingen: hoe bezwaarlijk 24 zullen zij, die het goed hebben, het koninkrijk Gods binnenkomen. En de leerlingen waren ontdaan over zijn woorden. Maar Jezus hernam en zeide tot hen: jongens, hoe bezwaarlijk is het, het koninkrijk Gods binnen 25 te komen; eerder komt een kameel door het oog van de naald heen dan 26 dat een rijke het koninkrijk Gods binnenkomt. En zij waren des te meer 27 ontsteld en zeiden bij zichzelf: maar wie kan dan zalig worden? Jezus zag hen aan en zeide: bij menschen is het onmogelijk, maar niet bij God, want alles is mogelijk bij God.

28 Petrus begon tot hem te zeggen: zie, wíj hebben alles verlaten, om u 29 te volgen. Jezus zeide: voorwaar, zeg ik u, er is niemand, die verlaten heeft huis, broeders, zusters, moeder, vader, kinderen of akkers ter wille 30 van mij en van het evangelie, of hij krijgt nu in dezen tijd honderdmaal meer: huizen, broeders, zusters, moeders, kinderen en akkers, te midden 31 van vervolgingen, en in de komende eeuw eeuwig leven. Maar velen zullen, hoewel eersten, laatsten zijn, en die laatsten zijn, eersten.

32 *Derde lijdensaankondiging. De eergierige broeders, vs. 32–45.* — En ze waren op de feestreis naar Jeruzalem en Jezus ging voor hen uit en ze waren ongerust en degenen, die volgden, waren bevreesd. En Jezus haalde de twaalf weer naar zich toe en begon hun te zeggen, wat hem 33 overkomen zou: zie, we zijn op de feestreis naar Jeruzalem en de zoon des menschen zal worden overgeleverd aan de overpriesters en aan de schriftgeleerden en ze zullen hem ter dood veroordeelen en hem over- 34 leveren aan de heidenen en hem bespotten, bespuwen, geeselen en dooden en na drie dagen zal hij opstaan.

35 En Jakobus en Johannes, de zonen van Zebedéüs gingen tot hem en zeiden tot hem: meester, we wenschten wel, dat ge ons deelt, wat we 36 u zullen vragen. Hij zeide tot hen: wat wenscht ge van mij, dat ik u 37 doe? En zij zeiden tot hem: vergun ons te zitten, den een aan uw rechter-, den ander aan uw linkerzijde in uw heerlijkheid. Maar Jezus zeide tot hen: ge weet niet, wat ge verlangt. Kunt ge den beker drinken, 39 dien ik drink, of den doop ondergaan, dien ik onderga? Zij zeiden tot hem: ja. Jezus zeide tot hen: den beker, dien ik drink, zult ge wel 40 drinken en den doop, dien ik onderga, zult ge wel ondergaan; maar te zitten aan mijn rechter- of linkerzijde kan ik slechts geven aan wien dat bereid is.

41 En toen de tien dat hoorden, begonnen ze het Jakobus en Johannes 42 kwalijk te nemen. En Jezus riep hen tot zich en zeide tot hen: ge weet,

dat zij, die de volken heeten te regeeren, hen beheerschen en hun aanzienlijken doen hun macht over hen gelden. Maar zoo is het bij u niet gesteld, maar wie groot wenscht te worden onder u, zal uw dienaar zijn, en wie onder u de eerste wenscht te wezen, zal aller slaaf zijn; immers ook de zoon des menschen is niet gekomen om zich te laten dienen, maar om zelf te dienen en zijn ziel te geven als losprijs voor velen.

46 *Bartiméüs, vs. 46—52.* — En zij kwamen te Jéricho. En toen hij met zijn leerlingen en een aanmerkelijke schare Jéricho uittrok, zat de zoon van Timéus, Bartiméüs, een blinde bedelaar, aan den weg. En toen hij hoorde, dat Jezus van Nazaret daar was, begon hij te roepen: zoon van David, Jezus, heb meelij met me. En velen snauwden hem toe, te zwijgen; maar hij riep des te harder: zoon van David, heb meelij met me. En Jezus bleef stilstaan en zeide: roept hem eens. En men riep den blinde en zeide: houd moed, sta op, hij roept u. En zijn bovenkleed verliezend vloog hij overeind en kwam bij Jezus. En Jezus antwoordde hem en zeide: wat wenscht ge, dat ik u doe? En de blinde zeide tot hem: rabboeni, laat mij ziende worden. En Jezus zeide: ga heen, uw geloof gaf u genezing. En dadelijk kon hij weer zien en volgde hij hem op den weg.

11 *Intocht in Jeruzalem, vs. 1—10.* — En toen ze dicht bij Jeruzalem kwamen, bij Bethfáge en Bethánië, aan den Olijfberg, zond hij twee van zijn leerlingen uit en zeide tot hen: gaat naar het dorp daar aan den overkant en dadelijk, als gij er in komt, zult gij een vastgebonden veulen vinden, waarop nog nooit een mensch is gaan zitten; maakt het los en haalt het. En indien iemand tot u zegt: wat doet ge daar? dan moet ge maar zeggen: de Heer heeft het noodig en dadelijk stuurt hij het weer hierheen terug. Zij vertrokken en vonden een veulen buiten aan de deur bij het pad vastgebonden en maakten het los. En sommigen van de omstanders zeiden tot hen: wat doet ge daar, maakt ge het veulen los? 6 Zij zeiden tot hen, wat Jezus gezegd had, en men liet hen begaan. En ze brachten Jezus het veulen en legden hun bovenkleed er op en hij ging er op zitten. En velen spreidden hun bovenkleed uit op den weg en anderen groen, dat zij van het land rukten. En die vooruitliepen en die volgden riepen: Hozanna: gezegend is hij, die komt in den naam des Heeren. Gezegend is het komende rijk van onzen vader David. Hozanna in den hooge.

11 *Tempelhof en vijgeboom, vs. 11—25.* — En hij kwam te Jeruzalem in den tempelhof. En nadat hij alles om zich heen bezien had en het reeds tegen den avond was, vertrok hij met de twaalf naar Bethánië.

12 En toen ze den volgenden dag van Bethánië vertrokken, kreeg hij 13 honger. En hij zag in de verte een vijgeboom met bladeren en ging er heen, of hij er ook wat aan zou vinden, maar toen hij er bij 14 kwam, vond hij niets dan bladeren, want het was geen vijgentijd. En daarom zeide hij er tegen: niemand moge in eeuwigheid meer vrucht

15 van u eten. En zijn leerlingen hoorden het. En ze kwamen te Jeruzalem.

En in den tempelhof gekomen, begon hij de kooplieden en koopers daaruit weg te jagen en wierp hij de tafels der wisselaars en de banken 16 der handelaars in duiven omver, en hij gedoogde niet, dat men het een 17 of ander voorwerp door den tempelhof heen droeg, en hij leerde en zeide tot hen: staat er niet geschreven: mijn huis zal heeten een bedehuis voor 18 alle volken? Maar gij hebt er een roovershol van gemaakt. En de overpriesters en de schriftgeleerden hoorden daarvan en zochten hem, om hem in het verderf te kunnen storten; want ze waren bang voor hem, want de geheele schare was onder den indruk van zijn leeren.

19 En toen het tegen den avond was geworden, trokken ze de stad uit.

20 En in de vroegte er langs komend, zagen ze, dat de vijgeboom tot 21 de wortels toe verdord was. En Petrus dacht er weer aan en zeide tot 22 hem: rabbi, zie, de vijgeboom, dien ge vervloekt hebt, is verdord. En 23 Jezus antwoordde en zeide tot hem: hebt vertrouwen op God! Voorwaar, zeg ik u, wie tot dezen berg zegt: ga omhoog en kom neer in de zee, en niet twijfelt in zijn hart, maar gelooft, dat wat hij zegt, gebeurt, hij 24 zal het gedaän krijgen. Daarom zeg ik u: al wat ge bidt en verlangt, 25 gelooft, dat ge het ontvangen hebt, en ge zult het hebben. Maar wanneer ge staat te bidden, vergeeft al wat ge tegen iemand hebt, opdat ook uw Vader, die in de hemelen is, u uwe overtredingen vergeve.

27 *Of Jezus bevoegd was?* vs. 27–33. — En ze kwamen opnieuw te Jeruzalem. En toen hij in den tempelhof wandelde, kwamen de over- 28 priesters, de schriftgeleerden en de oudsten tot hem, en zeiden tot hem: met welk recht doet gij zoo iets? Of wie heeft u het recht gegeven, zoo 29 iets te doen? Jezus zeide tot hen: laat ik u één vraag doen, antwoordt 30 me daarop, en ik zal u zeggen, met welk recht ik zoo iets doe. Was de doop van Johannes uit den hemel of uit de menschen? Antwoordt mij! 31 En ze overlegden met elkaar: zeggen we: uit den hemel, dan zal hij zeggen: waarom hebt ge hem niet geloofd? Maar moeten we daarom 32 zeggen: uit de menschen? — Ze waren bang voor de schare, want algemeen was men van oordeel, dat Johannes inderdaad een profeet geweest 33 was. En ze antwoordden Jezus en zeiden: we weten het niet. En Jezus zeide tot hen: dan zeg ik u ook niet, met welk recht ik zoo iets doe.

12 *De snoode pachters*, vs. 1–12. — En hij begon in gelijkenissen tot hen te spreken: iemand liet een wijngaard planten, er een haag omheen zetten, een vergaderbak graven, en een hoeve bouwen, verhuurde hem 2 aan landbouwers en ging naar het buitenland. En op den vervalldag zond hij een slaaf naar die landbouwers, om van die landbouwers het 3 aandeel van de opbrengst des wijngaards in ontvangst te nemen; en ze ontvingen hem met slagen en zonden hem onverrichter zake terug. 4 En hij zond hun nog een anderen slaaf, en dien sloegen ze op het hoofd 5 en deden ze smaad aan. En hij zond er nog een, en dien doodden ze; en

6 nog verscheidenen hebben ze, hetzij geslagen, hetzij gedood. Nu had hij
nog een enkel iemand over, een geliefden zoon. Dezen zond hij hun het
7 laatst, in de meening, dat ze zijn zoon wel ontzien zouden. Maar genen,
de landbouwers, zeiden bij zich zelf: dit is de erfgenaam; komaan, laten
8 we hem dooden en de erfenis zal voor ons zijn. En ze namen en doodden
9 hem en smeten hem buiten den wijngaard. Wat zal de eigenaar van den
wijngaard doen? Hij zal komen, de landbouwers verdelgen en den wijn-
10 gaard aan andere menschen geven. Hebt ge dan niet dit schriftwoord
gelezen: de steen, dien de vaklieden afgekeurd hebben, juist die is
11 hoeksteen geworden. Hij is aangebracht door den Heer en is verbijsterend
voor onze oogen.

12 En ze zochten zich van hem meester te maken, maar waren bang voor
de schare; want ze merkten, dat hij met die gelijkenis op hen doelde.
En ze lieten hem maar begaan en vertrokken.

13 *De belastingpenning, vs. 13–17.* — En ze zonden eenigen van de
Fariséers en van de Herodiánen tot hem om hem een strikvraag te doen.
14 En die kwamen en zeiden tot hem: meester, we weten, dat ge eerlijk
zijt en u aan niemand stoort, want ge ziet geen mensch naar de oogen,
maar leert ronduit den weg Gods. Mag men aan den keizer belasting
15 geven of niet? Moeten we het al of niet doen? Maar hij wist wel van
hun geveins af en zeide tot hen: wat stelt ge me op de proef? Brengt
16 mij een denarius, dan zal ik eens zien. En ze brachten er een. En
hij zeide tot hen: van wien is deze beeldenaar en het opschrift? Zij
17 zeiden tot hem: van den keizer. Jezus zeide tot hen: betaalt den keizer,
wat den keizer toekomt, en aan God, wat God toekomt. En ze stonden
versteld over hem.

18 *De zeven mannen, vs. 18–27.* — En er kwamen Sadducéers tot hem,
van die menschen, die vinden, dat er geen opstanding kan zijn, en ze
19 vraagden hem, zeggende: meester, Mozes heeft ons voorgeschreven, indien
iemand's broeder sterft en een vrouw achterlaat zonder een kind na te
laten, dat diens broeder zijn vrouw moet nemen en aan zijn broeder
20 kinderen moet bezorgen. Er waren eens zeven gebroeders; en de eerste
nam een vrouw, maar bij zijn sterven liet hij geen kinderen na; en de
tweede nam haar, maar stierf, zonder kinderen achter te laten; de derde
22 eveneens; en met hun zevenen lieten ze geen kinderen na. Het allerlaatste
23 is ook de vrouw gestorven. Wanneer ze bij de opstanding opstaan, voor
wie zal dan de vrouw zijn? Immers allen zeven hebben ze haar tot vrouw
24 gehad. Jezus sprak tot hen: ligt het niet hieraan, dat gij dwaalt: gij kent
25 noch de schriften, noch de kracht Gods? Want als men van de dooden
opstaat, trouwt men niet en huwt men niet, maar is men als engelen in
26 de hemelen. En wat betreft dat de dooden ontwaken — hebt ge niet
gelezen in het boek van Mozes, waar van het doornbosch sprake is, hoe
God tot hem sprak: ik ben de God van Abram en de God van Izak

27 en de God van Jakob? God is het niet voor dooden, maar voor levenden.
Gij zijt gansch op een dwaalspoor.

28 *Het hoofdgebod, vs. 28–34.* — En een van de schriftgeleerden kwam er bij, hoorde hun woordenwisseling, zag in, dat hij een goed antwoord 29 gegeven had en vraagde hem: hoe luidt het allereerste gebod? Jezus 30 antwoordde: het eerste is: hoor, Israel, de Heer, onze God, is één Heer, en gij zult den Heer uw God liefhebben van ganscher harte, van 31 ganscher ziele, met heel uw denken en met al uw kracht. En dit is het tweede: ge zult uw naaste liefhebben als u zelf. Grooter dan deze 32 geboden is er geen. En de schriftgeleerde zeide tot hem: juist, meester, terecht zeidet ge daar, dat Hij één is en dat er geen ander is dan Hij, 33 en dat Hem liefhebben van ganscher harte, met alle verstand en met alle kracht, en den naaste liefhebben als zich zelf meer beteekent dan 34 alle brandoffers en slachtoffers. En daar Jezus zag, dat hij een verstandig antwoord had gegeven, zeide hij tot hem: ge zijt niet ver van het koninkrijk Gods af. En niemand dorst hem meer een vraag te doen.

35 *Davids zoon en Heer, vs. 35--37.* — Maar Jezus nam wel het woord en zeide bij zijn onderricht in den tempelhof: hoe bedoelen de schrift- 36 geleerden het, dat de Christus zoon van David is? David zelf zeide in den Heiligen Geest: de Heer heeft tot mijnen Heer gezegd: zit aan 37 mijn rechterzijde, totdat ik uw vijanden onder uw voeten werp. David noemt hem zelf Heer, hoe komt het dan, dat hij zoon van hem is.

En grootendeels mocht de schare hem gaarne hooren.

38 *Waarschuwing tegen de schriftgeleerden, vs. 38–40.* — En bij zijn onderricht zeide hij: weest op uw hoede voor de schriftgeleerden, die 39 van het wandelen in ambtsgewaad en van begroetingen op de markt houden, van voorgestoelten in de synagogen en van eereplaatsen bij de 40 maaltijden. Zij, die de huizen der weduwen opeten en voor de leus lange gebeden doen, zij zullen dan ook een des te zwaarder vonnis over zich halen.

41 *De geldstukjes der weduwe, vs. 41–44.* — En hij ging zitten tegenover het offerblok en ging na, hoe het volk kopergeld in het offerblok wierp; 42 en tal van rijken wierpen er veel in. En daar kwam één arme weduwe 43 twee leptons er in werpen ter waarde van één quadrans. En hij riep er zijn leerlingen bij en zeide tot hen: voorwaar, zeg ik u, deze arme 44 weduwe heeft er meer ingedaan dan allen, die iets in het offerblok geworpen hebben; want allen hebben van hun overvloed er ingedaan, maar deze heeft ondanks haar volslagen gebrek er ingedaan al wat ze had, haar gansche levensonderhoud.

13 *Jeruzalem's val en het einde, vs. 1–23.* -- En terwijl hij den tempelhof uitging, zeide een van zijn leerlingen tot hem: meester, zie toch eens, 2 wat een steenen en wat een bouw! En Jezus zeide tot hem: kijkt gij naar dat forsche bouwwerk? Geen steen zal er op den anderen blijven, of hij wordt er nog van losgerukt.

3 En toen hij gezeten was aan den Olijfberg tegenover den tempelhof,
4 vraagden hem Petrus, Jakobus, Johannes en Andreas afzonderlijk: zeg
ons, wanneer zal dat gebeuren en wat zal het voorteeiken zijn, als dat
5 alles in vervulling gaat treden? En Jezus begon hun te zeggen: ziet toe,
6 dat niemand u op een dwaalspoor brenge. Er zullen velen komen onder
mijn naam en zeggen: ik ben het, en ze zullen velen op een dwaalspoor
7 brengen. En wanneer ge van oorlogen en oorlogsgeruchten hoort, weest
niet vervaard; die moeten er komen, maar het is nog niet het einde.
8 Want het eene volk zal zich laten opzetten tegen het andere en het eene
koninkrijk tegen het andere. Er zullen plaatselijke aardbevingen, er zullen
hongersnooden komen: hiermee beginnen nog maar de weeën.

9 Maar let gij op u zelf; want men zal u overleveren aan gerechtshoven,
u slaan in synagogen, en u doen staan voor stadhouders en koningen
10 om mijnentwil, om voor hen te getuigen. Ja, aan al de volken moet eerst
11 nog het evangelie verkondigd worden. En terwijl men u wegleidt, om u
over te leveren, moet ge niet vooraf overdenken, wat ge spreken zult,
maar wat u in die ure gegeven wordt, dat moet ge spreken, want gij
12 doet het niet, maar de Heilige Geest. En de eene broeder zal den anderen
overleveren ten doode en een vader zijn kind en kinderen zullen in
13 opstand komen tegen hun ouders en hen ter dood brengen – en ge zult
aan aller haat ten prooi zijn om mijns naams wil – maar wie volhardt ten
einde toe, zal behouden worden.

14 Zoodra ge echter den gruwel der verwoesting ziet staan, waar hij niet
behoort – de lezer houde het in gedachten – dan moeten zij, die in
15 Judéa zijn, wegvlieden naar de bergen; wie op zijn huis is, dale er niet
16 in af en ga er niet meer binnen, om iets uit zijn huis te halen, en die
naar het veld is, keere niet terug, om zijn bovenkleed te gaan halen.
17 Maar wee den zwangeren en den zoogenden in die dagen! Bidt maar,
18 dat het niet in den winter gebeure. Want die dagen zullen met zulk een
verdrukking gepaard gaan, als er niet geweest is van het begin der
schepping, die God volbracht, af, tot nu toe, en als er ook niet meer
20 komen zal. Ja, indien de Heer die dagen niet kort gemaakt had, zou er
in het geheel geen vleesch gered kunnen worden; maar ter wille van de
uitverkorenen, die Hij verkoren heeft, heeft Hij die dagen kort gemaakt.
21 En indien alsdan iemand tot u zegt: zie, hier is de Christus! zie, daar!
22 vertrouwt het niet; want er zullen schijnchristussen en schijnprofeten
opstaan, die teekenen en wonderen verrichten, om, zoo mogelijk, ook
23 de uitverkorenen te verbijsteren. Houdt gij de oogen open: ik heb u
voor alles gewaarschuid.

24 *De wederkomst en het tijdsgewricht, vs. 24–32.* – Maar in die dagen
25 na die verdrukking zal de zon verduisteren, zal de maan haar glans niet
meer geven, zullen de sterren van den hemel vallen, zal het evenwicht
26 van het hemelruim wankelen. En dan zal men den zoon des menschen

- 27 zien komen op wolken, met veel kracht en met luister. En dan zal hij de engelen er op uitzenden en zijn uitverkorenen doen samenbrengen uit de vier windstreken van het eene uiterste der aarde tot het andere uiterste des hemels.
- 28 En leert van den vijgeboom, wat hij u te zeggen heeft: als reeds zijn tak sappig wordt en de bladeren doet uitbotten, merkt ge, dat de zomer nadert; zoo moet ook gij, zoodra ge dit ziet gebeuren, er uit leeren, dat 29 het nabij is, voor de deur staat. Voorwaar, zeg ik u, dit geslacht gaat 30 niet meer voorbij, vóórdát dit alles heeft plaats gehad. De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, doch mijn woorden niet.
- 32 Maar met dien dag of die ure is niemand bekend, noch de engelen in den hemel, noch de Zoon, alleen de Vader wel.
- 33 *De wakende huusbewaarders, vs. 33–37.* — Houdt de oogen open, en 34 blijft wakker, want ge weet niet, wanneer het de tijd is. Zooals iemand, die op reis gaat, zijn huis achterlaat en aan zijn slaven hun recht en taak geeft, ook aan den deurwachter beveelt, te waken, zoo moet ge 35 ook waken; immers ge weet niet, wanneer de eigenaar van het huis terugkomt, des avonds, te middernacht, bij het hanengekraai of in den 36 vroegen morgen. Laat hij niet plotseling komen en u in slaap treffen. 37 En wat ik u zeg, geldt voor allen: waakt!
- 14 *De zalving en het verraad, vs. 1–11.* — En over twee dagen was het pascha en het feest der ongezuurde brooden. En de overpriesters en de schriftgeleerden zochten zich met list van hem meester te maken om 2 hem te dooden. Want zij vonden: niet op het feest, anders komt er een volksoploop.
- 3 En terwijl hij te Bethánië in het huis van Simon den Melaatschen was en daar nederlag, kwam er een vrouw met een albasten flesch echten 4 duren nardusbalsem, maakte de flesch stuk en overgoot zijn hoofd. En sommigen waren bij zich zelf daarover ontstemd: waarom ook die balsem 5 zoo verspild? Men had dien balsem voor meer dan driehonderd denariën kunnen verkoopen en dat aan de armen geven; en ze waren boos op 6 haar. Maar Jezus zeide: laat haar met rust; waarom valt ge haar lastig? 7 Ze heeft een goed werk aan mij gedaan. Want de armen houdt ge steeds bij u, en zoo dikwijls ge dit wenscht, kunt ge hun weldoen, maar mij 8 houdt ge niet immer. Ze heeft gedaan, wat ze kon: ze heeft reeds vooraf 9 mijn lichaam gebalsemd voor de begrafenis. Doch voorwaar, zeg ik u, waar ook in de geheele wereld het evangelie gepredikt moge worden, zal tot haar gedachtenis gesproken worden van wat ze gedaan heeft.
- 10 En Judas Iskarióth, die een van de twaalf was, ging heen naar de 11 overpriesters om hem aan hen over te leveren. En zij hoorden dat met blijdschap en beloofden, dat zij hem zilvergeld zouden geven. En hij zocht naar de gelegenheid om hem aan hen over te leveren.
- 12 *Toebereiding van het paaschmaal, vs. 12–17.* — En den eersten dag

van de ongezuurde brooden, waarop men het pascha placht te slachten, zeiden zijn leerlingen tot hem: waar wilt ge, dat we voorbereidselen
13 gaan treffen, dat ge het pascha kunt eten? En hij zond er twee van zijn leerlingen op uit en zeide tot hen: gaat naar stad, en u zal iemand
14 tegenkomen met een kruik water; gaat hem achterna, en waar hij binnengaat, moet ge tot den heer van het huis zeggen: de meester vraagt: waar is voor mij de kamer om het pascha met mijn leerlingen te eten?
15 En hij zal u wijzen een groote opkamer van al het noodige voorzien;
16 daar moet ge het voor ons gereed maken. En de leerlingen vertrokken, kwamen in stad, vonden het, zooals hij hun gezegd had, en maakten het paaschmaal gereed.

17 En toen het tegen den avond was, kwam hij met de twaalf.

18 *Zinspeling op Judas, vs. 18–21.* — En terwijl ze aan tafel waren en aten, zeide Jezus: voorwaar, zeg ik u, een uwer zal mij overleveren: hij
19 eet met mij mede. Zij begonnen zich te bedroeven en een voor een te
20 zeggen: ik ben het toch niet? En hij zeide tot hen: een van de twaalf,
21 hij dipt samen met mij in den schotel. Want de zoon des menschen gaat wel weg, gelijk van hem geschreven staat, maar wee dien mensch, door wien de zoon des menschen wordt overgeleverd: het ware dien mensch goed, niet te zijn geboren.

22 *Instelling van het avondmaal, vs. 22–25.* — En onder het eten nam hij brood, sprak den zegen uit, brak het, gaf het hun en zeide: neemt
23 het, dit is mijn lichaam. En hij nam den beker, dankte en gaf hem aan hen en allen dronken er uit. En hij zeide tot hen: dit is het bloed van
24 mijn testament, dat wordt vergoten ten behoeve van velen. Voorwaar, zeg ik u: Ik zal niet meer van het voortbrengsel van den wijnstok drinken
25 vóór dien dag, dat ik het nieuw drink in het koninkrijk Gods.

26 *Petrus' val voorspeld, vs. 26–31.* — En na den lofzang aangeheven te hebben, gingen zij naar den Olijfberg.

27 En Jezus zeide tot hen: allen zult gij ontrouw worden, want er staat geschreven: ik zal den herder treffen en de schapen zullen zich ver-
28 strooien. Maar nadat ik opgewekt ben, zal ik u voorgaan naar Galiléa.
29 En Petrus zeide tot hem: al zullen ook allen ontrouw worden, ik toch
30 niet. En Jezus zeide tot hem: voorwaar, zeg ik u: heden nacht, voordat de haan tweemaal gekraaid heeft, zult ge mij driemaal verloochenen.
31 Maar hij zeide met overdrijving: al moet ik met u sterven, ik zal u beslist niet verloochenen. En evenzoo spraken ook allen.

32 *Gethsémane, vs. 32–42.* — En ze kwamen op een plek, Gethsémane geheeten, en hij zeide tot zijn leerlingen: zet u hier neder, onderwijl ik
33 ga bidden. En hij nam Petrus, Jakobus en Johannes met zich mee en
34 begon door ontzetting en benauwdheid gekweld te worden, en hij zeide
35 tot hen: mijn ziel is diep bedroefd tot stervens toe; blijft hier waken. En hij ging een weinig verder, wierp zich ter aarde en bad, dat, zoo mogelijk,

36 die ure hem bespaard mocht worden, en hij zeide: Abba, Vader, alles is
U mogelijk: neem dezen beker van mij weg; maar niet wat ik, doch wat
37 Gij wilt. En hij kwam en vond hen in slaap en zeide tot Petrus: Simon,
38 slaapt ge? Waart ge niet in staat, één uur te waken? Waakt en bidt, om
niet in verzoeking gebracht te worden, de geest wil wel, maar het vleesch
39 40 kan niet. En wederom ging hij heen en bad hij hetzelfde gebed. En,
teruggekomen, vond hij hen weer in slaap, want hun oogleden waren
41 zwaar en ze wisten niet, wat ze daarvan tot hem zeggen moesten. En hij
kwam voor de derde maal en zeide tot hen: nog slaapt ge en neemt ge
rust. Het is genoeg. De ure is gekomen, zie, de zoon des menschen wordt
42 den zondaren in handen geleverd. Komt overeind, we moeten heengaan;
zie die mij overlevert, is vlak bij.

43 *De gevangenneming, vs. 43–52.* — En dadelijk, terwijl hij dit zeide,
was Judas, een van de twaalf, er al, en met hem een schare met zwaarden
en knuppels gewapend vanwege de overpriesters, de schriftgeleerden en
44 de oudsten. En die hem overleverde had met hem een teeken afgesproken:
wien ik een kus geef, die is het; maakt u van hem meester en voert hem
45 gerust weg. En dadelijk, toen hij aankwam, trad hij op hem toe, zeide:
46 rabbi, en kuste hem. En zij legden de hand op hem en maakten zich
47 van hem meester. En een van de aanwezigen trok het zwaard, trof den
48 slaaf van den hooge priester en sloeg hem zijn oor af. En Jezus antwoordde
en zeide tot hen: als tegen een roover zijt ge uitgetrokken met zwaarden
49 en knuppels, om mij gevangen te nemen; ik ben anders over dag bij u
in den tempelhof aan het leeren geweest, zonder dat ge u van mij
50 meester gemaakt hebt; maar laten de schriften in vervulling treden. En
hem verlatend gingen allen op de vlucht.

51 En een jonge man met een stuk linnen over het bloote lijf was hem
52 mede nagelooopen en zij grepen naar hem; maar hij liet zijn linnen in
den steek en is naakt gevlucht.

53 *Voor den raad, vs. 53–65.* — En men bracht Jezus voor den hooge-
priester en al de overpriesters, de oudsten en de schriftgeleerden kwamen
54 te zamen. En Petrus was hem in de verte achterna gegaan tot op het
binnenplein bij den hooge priester en hij zat zich bij de dienaars te
warmen aan het vuur.

55 En de overpriesters, ja het geheele sanhedrin, zochten naar een getui-
genis ten nadeele van Jezus, om hem ter dood te kunnen brengen, maar
56 zij vonden er niets op; want wel brachten er velen valsche getuigenissen
tegen hem in, maar hun getuigenissen waren niet in overeenstemming.
57 En sommigen traden op als valsche getuigen in zijn nadeel en zeiden:
58 wij hebben hem hooren zeggen: ik zal dezen met handen gemachten
tempel afbreken en er binnen drie dagen een, die niet met handen
59 60 gemaakt is, bouwen. En toch was hun getuigenis niet eenstemmig. En de
hooge priester trad naar voren en vraagde Jezus: antwoordt ge niet? Wat

61 getuigen dezen tegen u? Maar hij bewaarde het stilzwijgen en antwoordde
niets. Wederom vraagde hem de hogepriester en zeide tot hem: zijt gij
62 de Christus, de zoon van den Gezegende? En Jezus zeide: ik ben het
en ge zult den zoon des menschen ter rechterzijde van de kracht zien
63 zitten en komen met de wolken des hemels. En de hogepriester maakte
een scheur in zijn onderkleeding en zeide: wat behoeven we nog getuigen?
64 Ge hebt zijn Godslastering gehoord; wat dunkt u? En zij allen veroor-
deelden hem als des doods schuldig.

65 En sommigen begonnen hem te bespuwen, zijn gezicht te omhullen
en dan hem met de vuist te slaan en tot hem te zeggen: profeteer nu
eens, en ook de dienaars gaven hem slagen in het gezicht.

66 *Petrus' verloochening, vs. 66–72.* — En terwijl zich Petrus beneden
op het binnenplein bevond, kwam er een van de slavinnen van den
hogepriester, en toen ze Petrus zich warmen zag, keek ze hem aan en
68 zeide tot hem: ook gij waart met dien Nazarener, dien Jezus. Maar hij
ontkende het en zeide: ik weet niet en begrijp niet wat gij daar zegt.
En hij ging vandaar meer naar buiten, naar den ingang van het plein;
69 en de slavin zag het en begon nu weer tot de omstanders te zeggen:
70 deze behoort er bij. En alweer ontkende hij het. En een oogenblik later
zeiden weer die omstanders tot Petrus: stellig, ge behoort er bij, want
71 ge zijt toch een Galiléër. En hij begon zich te verwenschen en te zweren:
72 ik ken dien mensch niet, dien ge bedoelt. En dadelijk kraaide de haan
voor de tweede maal. En het woord schoot Petrus te binnen, dat Jezus
tot hem gesproken had: voordat de haan tweemaal kraait, zult ge me
driemaal verloochenen; en hij barstte uit in geweën.

15 *Naar Pilatus, vs. 1–5.* — En na dadelijk in de vroege een vergade-
ring belegd te hebben, deden de overpriesters met de oudsten en schrift-
geleerden, kortom het geheele sanhedrin, Jezus binden, wegvoeren en
aan Pilatus overleveren.

2 En Pilatus vraagde hem: zijt gij de koning der Joden? En hij ant-
3 woordde hem en zeide: gij zegt het. En de overpriesters brachten veel
4 beschuldigingen tegen hem in. En Pilatus vraagde hem wederom en zeide:
5 antwoordt ge niets? Zie, hoeveel beschuldigingen ze tegen u inbrengen.
Maar Jezus antwoordde niets meer, zoodat het Pilatus verwonderde.

6 *Jezus en Barábbas, vs. 6–14.* — En elke keer, dat er feest was, liet
7 hij hun één gevangene los, van wien ze de vrijlating vraagden. Nu was
er een zekere Barábbas in de gevangenis met de oproermakers, die bij
8 hun oproer een moord hadden gepleegd. En de schare kwam naar de
9 bovenstad en begon te verlangen, wat hij hun gewoonlijk toestond. En
Pilatus antwoordde hun en zeide: wenscht ge, dat ik u den koning der
10 Joden loslaat? Want hij merkte, dat de overpriesters hem enkel uit nijd
11 hadden overgeleverd. Maar de overpriesters stookten de schare op: hij
12 moest hun maar liever Barábbas loslaten. En Pilatus nam weer het woord

en zeide tot hen: wat moet ik dan met hem doen, dien ge den koning
 13 14 der Joden noemt? En zij riepen wederom: aan het kruis er mee! En
 Pilatus zeide tot hen: wat voor kwaad heeft hij dan gedaan? Maar zij
 riepen des te uitbundiger: aan het kruis er mee!

15 *Prijs gegeven, bespot en weggeleid, vs. 15–21.* — En Pilatus het raad-
 zamer oordeelend, de schare haar zin te geven, liet hun Barábbas los en
 gaf Jezus na geeseling prijs om gekruisigd te worden.

16 En de soldaten voerden hem vandaar naar het binnenplein, het prae-
 17 torium, en riepen het geheele bataljon bij elkaar. En ze deden hem
 18 purper aan, zetten hem een doornenkroon op, die zij vlochten, en ze
 19 begonnen hem te verwelkomen: gegroet, koning der Joden! En ze sloegen
 hem met een riet op het hoofd en bespuwden hem en knielend huldigden
 20 ze hem. En na die bespotting trokken ze hem het purper uit en zijn
 kleeren weer aan.

En ze voerden hem weg om hem te kruisigen.

21 En ze presten een voorbijganger, om het kruis voor hem te dragen,
 Simon van Cyréne, die van buiten kwam, den vader van Alexander
 en Rufus.

22 *Aan het kruis, vs. 22–32.* — En ze brachten hem naar de plaats
 23 Gólgatha, wat vertaald wordt door Schedelplaats. En ze gaven hem
 24 gemirden wijn, maar hij nam er niet van. En ze kruisigden hem en
 25 verdeelden zijn kleeren en lootten er om, wat elk krijgen zou. En het
 26 was de derde ure, toen ze hem kruisigden. En de vermelding van zijn
 misdrijf stond er boven geschreven: de koning der Joden.

27 En met hem kruisigden ze twee roovers, één rechts en één links van hem.

29 En de voorbijgangers smaadden hem, schudden het hoofd en zeiden:
 komaan, gij afbreker en herbouwer van den tempel binnen drie dagen,
 30 31 red uzelf door van het kruis af te komen! Evenzoo spraken ook de
 overpriesters en schertsen over en weer met de schriftgeleerden: anderen
 32 heeft hij gered, zich zelf kan hij het niet doen; de Christus, de koning
 van Israel, kome nu af van het kruis, laat ons liet eens zien en gelooven!

Ook zij, die met hem aan het kruis hingen, beschimpten hem.

33 *Duisternis en dood, vs. 33–41.* — En toen de zesde ure was aange-
 broken, kwam er duisternis over het geheele land tot de negende ure
 34 toe. En op die negende ure riep Jezus en zeide met luider stem: Elóï,
 Elóï, lama sabachtháni, wat vertaald wordt door: mijn God, mijn God,
 35 waartoe hebt Ge me verlaten? En sommigen van de omstanders hoorden
 36 het en zeiden: zie, hij roept om Elía! En er kwam iemand toelooopen,
 stak een spons in den azijn, deed die aan een riet, liet hem drinken en
 37 zeide: stil, laten we eens zien, of Elía hem er af komt halen! En Jezus
 blies met luider stemme den laatsten adem uit.

38 En het voorhangsel vóór den tempel scheurde in tweeën van boven
 tot onder toe.

39 En toen de kapitein, die daarbij dienst had, zag, dat hij onder die omstandigheden den laatsten adem uitblies, zeide hij: waarlijk, deze mensch was een Godszoon.

40 En er stonden ook vrouwen uit de verte toe te zien, onder anderen Maria Magdaléna, Maria, de moeder van den kleinen Jakobus en van Joses, en Salóme, die hem, toen hij in Galiléa was, vergezelden en hem van dienst waren, en vele andere, die met hem mede naar Jeruzalem opgegaan waren.

42 *Jezus' begrafenis, vs. 42–47.* — En toen het reeds tegen den avond werd, kwam, omdat het Vrijdag, dat wil zeggen: vlak voor sabbat was, Jozef van Arimathéa, een voornaam raadsheer, die ook zelf de verwachting van het koninkrijk Gods deelde, verstoutte zich om naar Pilatus te gaan en verlangde het lichaam van Jezus. En het verwonderde Pilatus, dat hij al gestorven was, en hij ontbood den kapitein, vroeg hem, of hij al lang gestorven was, en ingelicht door den kapitein, schonk hij het lijk aan Jozef. En deze kocht linnen, nam hem van het kruis af, wikkelde hem in het linnen, legde hem neer in een graf, dat in een rots was uitgehouwen, en wentelde een steen voor de opening van het graf. En Maria Magdaléna en Maria van Joses zagen toe, waar hij werd neergelegd.

16 *Verschijsning aan de vrouwen, vs. 1–8.* — En toen de sabbat om was, kochten Maria Magdaléna, Maria van Jakobus en Salóme specerijen om hem te gaan zalven. En zeer vroeg op den eersten dag der week gingen ze naar het graf, toen juist de zon opkwam. En ze hadden al tot elkander gezegd: wie zal ons den steen van de grafopening afwentelen? En toen ze de oogen opsloegen, zagen ze, dat de steen reeds was afgewenteld: hij was namelijk zeer groot. En toen ze het graf ingingen, zagen ze rechts een jongen man zitten, bekleed met een lang blank gewaad, en ze ontstelden er van. Maar hij zeide tot hen: weest niet ontsteld, ge zoekt Jezus van Nazeret, die gekruisigd is. Hij is opgewekt; hier is hij niet; ziedaar de plaats, waar men hem neergelegd had. Maar gaat heen, zegt aan zijn leerlingen, ook aan Petrus: hij gaat u voor naar Galiléa, daar zult ge hem zien, gelijk hij u gezegd heeft. En ze gingen er uit en vluchtten weg van het graf, want siddering en ontzetting hadden haar aangegrepen; en ze zeiden er niemand iets van, want ze waren bang.

9 *Overzicht van de verschijningen, vs. 9–20.* — En nadat hij in de vroegte op den eersten dag der week opgestaan was, verscheen hij het eerst aan Maria Magdaléna, van wie hij zeven demonen had uitgebannen. Zij ging heen en meldde het aan hen, die bij hem behoord hadden, maar nu treurden en weenden; doch zij wilden het niet gelooven, toen ze hoorden, dat hij leefde en door haar aanschouwd was.

12 Hierop is hij in een andere gedaante verschenen aan twee hunner, toen ze wandelden, op weg naar buiten; en zij kwamen terug en meldden het aan de anderen, maar ook hen geloofden ze niet.

- 14 Later weer is hij aan de elven zelf verschenen, terwijl ze aan tafel
waren, en heeft hij hun hun ongelooft en hun hardleerschheid ver-
weten, dat ze geen geloof hadden geslagen aan degenen, die hem na zijn
15 opwekking aanschouwd hadden. En hij zeide tot hen: gaat heen in de
16 geheele wereld, predikt het evangelie aan de gansche schepping. Wie
geloof en zich laat doopen, zal gered worden, maar wie niet wil geloof-
17 ven, zal veroordeeld worden. Deze teekenen zullen hen, die gelooven,
vergezellen: door mijnen naam zullen ze demonen uitbannen, met nieuwe
18 tongen zullen ze spreken, slangen zullen ze opbeuren, en drinken ze iets
doodelijks, het zal hen niet deren, aan ongestelden zullen ze de handen
opleggen en dezen zullen er wel bij varen.
- 19 De Heere Jezus nu is, na tot hen gesproken te hebben, opgenomen in
20 den hemel en gaan zitten aan Gods rechterzijde. Maar zij zijn uitgegaan,
en hebben overal gepredikt, terwijl de Heer medewerkte en het woord
ondersteunde door de teekenen, die er mee gepaard gingen.
-

UITLEG.

- 1 *Johannes de Dooper*, vs. 1–8. Vgl. Matth. 3:1–12, Luk. 3:1–18, Joh. 1:6, 19–23, 26, 27, 33. Markus laat de voorgeschiedenis van Jezus weg. Hij bekommert zich niet om zijn aardsche afkomst. Jezus is allereerst de Zoon van God. Als Jezus optreedt onder Israël, wordt hij ingeluid door den indrukwekkenden Dooper, den heraut, die dadelijk optreedt, om het bijzondere van Jezus te doen uitkomen.
- 1 De aanhef van het evangelie is: Aanvang van het evangelie van of aangaande Jezus Christus. De Statenvertaling heeft met den *textus receptus*, dien wij voortaan eenvoudig den „receptus” zullen noemen, de toevoeging: den zoon van God. Dit is zeker geheel in den geest van Markus er in gevoegd. Maar het is ons te doen om den oudsten tekst. Het evangelie is nog niet een „leven van Jezus”, maar de blijde tijding, evenals bij Paulus. Daarom behoeft Markus niet bij de geboorte te beginnen. Hij wil zeggen: hier begint de blijde tijding aangaande Jezus Christus, dus niet zijn eigen levensbeschrijving van Jezus bedoelt hij, maar de blijde tijding van het optreden van Jezus, zooals die te Rome en elders van mond tot mond ging. Hij stelt niet zich zelf op den voorgrond, door zijn evangelie „het” evangelie te noemen. Zie bl. 15 vv.
- 2 Het optreden van Johannes doet hem aan eenige schriftwoorden denken. Dit is iets heel gewoons, vooral bij Matthéüs. Maar bij Markus is het uitzondering. Hij is sober met het Oude Testament. Hier haalt hij twee woorden aan, Mal. 3:1, Jez. 40:3, maar hij denkt bij het tweetal bepaaldelijk aan den profeet Jezaja. De *receptus* verbetert hem hier, evenals de Statenvertaling. Wij zullen vaker zien, dat de kracht van Markus niet zat in de kennis van het O. T. Beide aanhalingen uit het O. T. dienen om
- 4 Johannes den Dooper te teekenen als den wegbereider van den Heer. In overeenstemming daarmee treedt hij op met den bekeeringsdoop tot schuldvergeving, m. a. w. met een doop, die de bekeering aanduidt of vergezelt, waaraan men zich onderwerpt, om ontvankelijk te zijn voor een nieuwen tijd, voor de vergeving van zonden. Een soort van onderdompeling voor proselieten, voor „zondaars” uit de heidenen kende men reeds, maar nu wordt Israël genoopt, zich ook te doen onderdompelen, om van schuld bevrijd te kunnen worden. Het woord, dat de bekeering aanduidt, heeft in Markus een bepaalde kleur, het wil zeggen, dat het geheele denken

en de kennis des onderscheids een totale ommekeer ondergaat. Hetzelfde woord wordt door Paulus doorgaans gebruikt om het schuldgevoel van den geloovige te teekenen.

5 Men ziet van heinde en ver de menschen komen, om onder schuld-belijdenis den doop te ondergaan. Heel Judéa en vooral Jeruzalem loopt uit naar de Jordaan.

6 Johannes wordt beschreven naar kleeding en leefwijze. Hij is de harde man van de eenzame steppen, geen cultuurmensch. Men denkt aan de oude Nazireërs. Hij draagt het harige profetenkleed, Zachar. 13:4. Daaronder heeft hij den lederen gordel evenals een Elía, 2 Kon. 1:8. Dit harde onderkleed is derhalve eerder een stuk vacht, dan een ceintuur. Sprinkhanen en wilde honig waren geen ongewoon, maar voor Johannes waren zij het uitsluitend voedsel in de steppe.

7 Johannes treedt als heraut van Jezus op. Markus zegt niet als Matthéüs, dat hij de nadering van het koninkrijk der hemelen, maar alleen dat hij die van zijn meerdere predikt. „Achter mij komt” of „mij volgt” wijst doorgaans op een leerling vs. 17, 20, 8:34. De volgeling, waarvan Johannes hier spreekt, kan veel meer dan hij zelf. Anderen kan Johannes wel doopen, maar ten aanzien van deze ontzegt Johannes zich het recht, hem vóór het afdalen in het water de schoenen los te maken, wat anders 8 wel het geringste werk is. Zijn doopen zal nog heel wat anders zijn dan dat van Johannes, geen water-, maar een Geestesdoop. Van vuur spreekt Markus niet. Men voelt hier al dadelijk, dat Johannes van Jezus hoogst geweldige dingen zegt. Niet, dat hij met den Geest gedoopt zal worden, maar dat hij het zelf zal doen.

Jezus gedoopt en verzocht, vs. 9—13. Vgl. Matth. 3:13—4:11, Luk.

9 3:21—4:13. — In die dagen kwam Jezus van Nazaret en liet zich doopen. 10 Dadelijk daarop zag hij den Geest als een duif op zich dalen uit den 11 geopenden hemel. Markus zegt niet, of anderen het ook zagen. Wel klinkt de hemelstem voor allen verstaanbaar. En uit het voorafgaande en uit den inhoud van de stem Gods blijkt, dat Jezus hier niet tot Zoon Gods gemaakt wordt, maar dat die teekenen gebeuren om te bevestigen, dat hij het is.

12 Jezus, die met den Geest doopt en den Geest ontvangt, wordt door den Geest heengedreven naar de eenzame steppe. Wanneer wij het woord 13 woestijn gebruiken, denken wij ten onrechte aan iets anders. Daar duurt veertig dagen de verzoeking door den satan, waarvan Markus, die anders gaarne van geestelijke machten spreekt, geen bijzonderheden vermeldt. Treffend laat Markus uitkomen, dat in die eenzaamheid de menschen uitgeschakeld zijn. Jezus heeft hen niet noodig. De lagere dieren vergezellen Jezus, de hoogere engelen voorzien hem van het noodige, terwijl de satan hem verzoekt. In de eenzaamheid komt de mensch in aanraking met uitersten. Maar de verzoeking van den satan is tegenover Jezus een

ijdel pogen. Hij, die meer is dan de Dooper en wien de engelen dienen, is ook zijn meerdere 3:27. Markus behoeft niet eens nadrukkelijk te zeggen, dat Jezus hem overmocht. Men voelt hier al, dat de schepping aan Jezus onderworpen is.

- Jezus naar Galiléa. Eerste leerlingen, vs. 14–20.* Vgl. Matth. 4:12–22, 14 Luk. 4:14–15, 5:1–11, Joh. 4:1–3. — Het overleveren van Johannes acht Markus bekend. Later zal hij bijzonderheden daarvan meedeelen 6:14 v. Hier wordt die gebeurtenis eenvoudig vermeld om de tijdsbepaling van Jezus' komen in Galiléa. Jezus brengt daar het evangelie Gods, dat wij anders moeten opvatten dan hierboven „van Jezus Christus”. Hier wil „van God” zeggen, dat het een goddelijk evangelie is, dat van Godswege komt. Zoo noemt Paulus het ook. Maar er is toch hetzelfde evangelie mee bedoeld. Jezus zelf is niet alleen de bringer, doch ook de inhoud er van, hij heeft de eereplaats in zijn eigen evangelie, alleen houdt hij het groote geheim nog in halfdonker tot na zijn opstanding. De receptus heeft: het evangelie van het koninkrijk Gods.
- 15 Jezus treedt op met de tijding, dat aangebroken is wat Paulus noemt de volheid des tijds, Gal. 4:4. Maar het woord voor „tijd” verschilt. Bij Markus duidt dat een bijzonder gunstig oogenblik aan. De tijd wordt gebracht onder het beeld van een inhoudsmaat, die tot den rand is volgelopen. Wij gebruiken in onze taal meer het beeld van het rijpen. Het is alsof Jezus roept: grijpt als het rijpt. Nu is het groote moment gekomen. Het koninkrijk Gods is vlak bij. Daar Markus schrijft omstreeks het jaar 70, kan hij dit niet hebben opgevat in den strengsten eschatologischen zin. Bij Markus kan het koninkrijk Gods eschatologisch-outerlijk, maar ook geestelijk opgevat worden, zie bl. 21. Jezus is niet de zwaluw, waarvan men ten onrechte zegt, dat zij de lente brengt, maar de zon, die zelf de lente doet komen. Het is veel te zwak gesproken, wanneer wij zeggen, dat Jezus het koninkrijk Gods met zich brengt gelijk een wandelaar zijn horizon bij zich houdt. Omdat met Jezus' verschijnen dat geestelijke rijk zijn intocht houdt, klinkt het dubbele bevel bij het hooren van het evangelie: negatief berouwvol, vs. 4, positief geloovig te zijn. Men verbindt niet: gelooven in het evangelie. Niet één, maar twee eischen klinken er in de sfeer van het evangelie. Die sfeer van het evangelie, verbonden met het rijpen van het gunstige oogenblik, doet ons denken aan een opschrift te Priene uit 9 vóór Christus, waarin de geboortedag van den God (keizer Augustus) aan de wereld een reeks van blijde tijdingen schenkt. Het woord evangelie krijgt iets van een vorstelijke blijde bekendmaking, van een manifest van geluk. Het heerlijke tijdperk van de Messias is gekomen.
- 16 Dadelijk zoekt hij, die komt, zijn volgers uit de onaanzienlijken. Aan het meer van Galiléa ziet hij Simon en zijn broeder het werpnet hanteeren. Hoewel zij later wel in het bezit van een boot blijken, visschen zij hier

17 zonder deze. Jezus roept hen als volgelingen achter zich aan, om menschen in plaats van visschen te vangen. Dadelijk laten zij hun netten
18 daarvoor in den steek. Van Petrus weet Markus zeer veel te vertellen, zie bl. 18 v.

19 Iets verder ziet Jezus het tweede bekende broederpaar, Jakobus en Johannes, welke laatste hier evenals in de Handelingen nog op den achtergrond blijft. Hen trof Jezus aan niet bij het visschen, maar bij het netten boeten of het in orde brengen daarvan. Dit deden zij in het schip
20 met hun vader en zijn werklieden. Maar op Jezus' roepstem verlieten zij alles. Voor het visschen kan men gehuurde krachten gebruiken, voor het werk van Jezus zijn er andere noodig.

Jezus leert en geneest in de synagoge te Kapérnaüm, vs. 21–28. Vgl.
21 Matth. 7:28, 29, Luk. 4:31–37. — Jezus met zijn vier nieuwe volgelingen komt Kapérnaüm binnen, een stadje gelegen aan het N. W. van het meer. Men heeft daar te Tell Hum de resten van een latere synagoge teruggevonden. Nauwelijks was de sabbat aangebroken, of Jezus ging
22 naar de synagoge en nam daar het woord. Maar dat woord verschilde geweldig van de manieren der schriftgeleerden, wier grootste lof het geweest was als leerlingen te gelijken op een waterdichten regenbak, die geen druppel verloor van het vocht, dat er in kwam. Hun hoofd en hun mond was vol van overgeleverde lessen en woorden en bij Jezus was
23 alles machtige goddelijke intuïtie. Men stond er versteld van. Nog meer dan zijn woorden verraden zijn daden wondere kracht. Het eerste wonder, dat Markus vermeldt, is een van de vele genezingen van bezetenen. Er is een man „in” een onreinen geest, d. w. z. in de sfeer, in de macht er van, zie bl. 23. De macht, die het ongelukkig slachtoffer bezielt, voelt de grootere macht van Jezus. De demonen moeten tegen wil en dank
24 Jezus huldigen. Zij willen met rust gelaten. Het woord, dat de bezetene uitbrult, luidt letterlijk: wat (is er voor gemeenschap tusschen) ons en u? Het is dikwijls vertaald door: wat hebben wij met u te maken? Duidelijker is het omgekeerde: wat bemoeit gij u met ons? Laat ons met rust. De demon spreekt zijn siddering uit en een belijdenis: Ik weet, wie gij zijt, heilige Gods, of: de heilige Gods. Maar Jezus wil nog niet beleden worden, allermintst door demonen en legt dien geest het zwijgen op met
25 een woord, dat eigenlijk beteekent: word gemuilkorfd, waarmee ook de
26 zee bestraft wordt 4:39. De demon moet heen, al schaadt hij zijn slacht-
27 offer nog zooveel mogelijk, en allen zijn één en al verbazing, waarvan
28 de weerklink naar buiten en tot rondom Galiléa doordringt.

Genezingen in en vertrek uit Petrus' woning, vs. 29–38. Vgl. Matth.
29 8:14–17, Luk. 4:38–44. — In Kapérnaüm woont Simon. Markus drukt eenigszins omslachtig uit, hoe het vijftal uit de synagoge naar diens
30 woning gaat. De schoonmoeder lag met een koortsaanval te bed, iets, in die streken niet minder gewoon dan bij ons. Maar zij doen een goed

31 woord voor haar en Jezus verricht de genezing, zoodat zij haar taak weer kan vervullen.

32 Het was nog sabbat, maar nauwelijks is de zon onder — Markus drukt
33 dit weer omslachtig uit —, of daar komt men aandragen met allerlei
patienten, de heele stad loopt te hoop bij de deur en Jezus verricht een
34 menigte van genezingen. Maar weer duldt hij van de demonen niet, dat
zij hun geheimzinnige kennis aangaande hem uitspreken.

35 Van Jezus' geestkracht is veel gevergd. Het evenwicht moet hersteld
worden door het gebed na een korten nacht. Vóór den dageraad begeeft
hij zich naar een eenzame plek om te bidden, Petrus en de zijnen ijlen
36 hem achterna. Als ze hem vinden, blijkt het, dat allen naar hem zoeken.
37 Maar Jezus wil niet terug naar Kapérnaüm. Hij is vertrokken, om ook
38 in andere plaatsen het evangelie te doen hooren. Wij krijgen hier wel
een indruk van Jezus groote kracht, fysiek en geestelijk.

Tocht door Galiléa. Een melaatsche, vs. 39–45. Vgl. Matth. 4:23, 9:35,
39 *8:1–4, Luk. 4:44, 5:12–16.* — Zoo trekt Jezus Galiléa door en drijft
hij demonen uit, maar hij blijkt zelfs machtiger dan de hopelooze me-
40 laatschheid. Een melaatsche nadert en werpt zich voor hem neder. Dat
41 mag een afgezonderde melaatsche niet doen. Maar Jezus is begaan met
zijn lot en het geloofswoord „zoo gij maar wilt, kunt ge mij reinigen”
wordt beantwoord met: ik wil het, wees gereinigd. En zie, eensklaps
verandert dezelfde Jezus, die medelijden had, die zelfs den melaatsche
43 aanraakte, wat niemand anders ooit deed: na de genezing jaagt Jezus
44 hem ruw weg. Hij mag niemand iets zeggen, hij moet onmiddellijk naar
den priester om zijn reinigingsoffer te brengen. Vanwaar die ommekeer
bij Jezus? Hardheid is het niet. De menschen zijn hard tegenover een
melaatsche in zijn ellende. Hij voelt, dat iedereen hem ontwijkt en schuwt.
Maar met een genezen melaatsche wil men wel te doen hebben. Dit is
zelfs belangwekkend. Bij Jezus juist het omgekeerde. Eerst de daad van
ontferming, en daarna alle gerechtigheid volbracht. De man is genezen,
maar nu moet het behoorlijk geconstateerd worden en moet getrouw het
voorschrift van Israël worden nageleefd, Lev. 14:2–32. Eerst als de
priester de genezing bevestigd en het offer aanvaard heeft, mag de man
in de maatschappij terugkeeren. „Hun tot een getuigenis” wil dus een-
voudig zeggen: om te constateeren, dat de man genezen is. Jezus wenscht
stilzwijgen, ook om den man, maar bovenal, evenals telkens, om de
45 geestdrift tegen te houden tot den tijd toe, dat zij mocht losbarsten. De
genezene echter, als zoovele anderen, kon er niet van zwijgen en Jezus
moest zich meer en meer aan het stadsgewoel onttrekken.

2 *De verlamde te Kapérnaüm, vs. 1–12. Vgl. Matth. 9:1–8, Luk.*
1 *5:17–26.* — Eindelijk keert Jezus in stilte naar Kapérnaüm terug, maar
2 binnen eenige dagen wordt het bekend. Het huis wordt weer bestormd.
3 Bij het vijftal wil een ander vijftal komen. Vruchteloos trachten vier

mannen een lamme op een bed bij Jezus te brengen. Wij moeten hierbij natuurlijk aan het Oosten denken, waar het eenvoudigste bed niet veel meer dan een mat of een doek is, hoogstens een matras, waaraan het woord, door Markus gebezigd, nog het meest doet denken. De dragers 4 zijn vindingrijk. Langs de trap, die buiten aan een Oostersch huis naar het platte dak voerde, brengen zij hem boven, nemen de tegels van dit dak weg, breken daaronder de latten open en laten hun last daardoor 5 neer aan Jezus' voeten. Daardoor toonen zij allen vijf hun geloof. Het 6 maakt indruk op Jezus, die den lijder de zonden kwijtscheldt. Van schuldvergeving spreekt Markus gaarne, bl. 30. Hoe vol het huis ook was, eenige schriftgeleerden hadden daar een zitplaats weten machtig te worden. Overal zaten zij vooraan 12:39. Zij waren over dat vergeven van zonden 7 slecht te spreken. Zij vinden het Godslastering, een zich aanmatigen van Gods uitsluitend recht, iets, waarop de steeniging staat, Lev. 24:15, 16. Hier blijkt Jezus dus geheel anders te spreken dan zij 1:22, hier toont 8 hij bijzondere macht te hebben. En bovendien heeft hij een Geestesgave, die in het oog springt: hij leest hunne gedachten. Dit toont hij, en tegelijk toont hij zijn bevoegdheid door een wonder. Of iemands zonden vergeven zijn, kan men moeilijk nagaan, maar wel of hij door een 9 machtwoord genezen wordt. Daarom kan het eene goedkooper schijnen 10 dan het andere. Dit spreekt Jezus uit. Hij wil toonen, dat de zoon des menschen het recht bezit op aarde te doen, wat eigenlijk alleen in den hemel gedaan kan worden. Wij hebben hier twee dingen op te merken: Jezus matigt zich een goddelijk voorrecht aan en handhaaft dat. Hij doorziet dus blijkbaar even goed het hart van den lijder, zijn ons verborgen verleden en zijn geloof, als het hart der schriftgeleerden. Markus ziet in hem veel meer dan een mensch. En toch noemt Jezus zich met den geheimzinnigen naam: zoon des menschen. Dat moet dus meer beteekenen dan gewoon mensch. Het is in aansluiting aan Daniël 7:13 een geheimzinnige formeele uitdrukking, waaraan de tijd voor de leerlingen van Jezus den vollen inhoud geven zal. Het is een titel, die lijden en verheerlijking omvat. Zie bl. 28.

11 Jezus beveelt den man op te staan en nu zelf zijn bed naar huis te 12 dragen. Het gebeurt. Jezus is in het gelijk gesteld, de menigte is een en al geestdrift, de schriftgeleerden zijn beschaamd. Aan dit eerste conflict voegt Markus nog vier andere toe. De schriftgeleerden kunnen hun nederlaag niet verkroppen, zie bl. 10, 24.

De roeping van Levi, vs. 13—17. Vgl. Matth. 9:9—13, Luk. 5:27—32. — 13 Deze leidt tot het tweede conflict. Weer ging Jezus de zee langs, nu gevolgd door een schare. Weer komt hij iemand voorbij, dien hij roept, zooals 14 hij de vier andere discipelen gedaan had. Weer volgt de geroepene de uitnoodiging van Jezus op. Weer gaat Jezus, nu met den vijfden discipel, in diens huis. Die vijfde was Levi, de zoon van Alfëüs, dien Jezus aan

het tolkantoor zag zitten. Zoowel bij hem als bij de oudere discipelen ligt het vermoeden voor de hand, dat er reeds een kennismaking was
 15 voorafgegaan. Het huis, waar men aanligt, is de woning van Levi. Als Petrus zijn netten verlaat, heeft hij zijn huis te Kapérnaüm nog, en als Levi het tolkantoor verlaat, is hij daardoor niet zijn woonhuis kwijt. In dit huis wordt Jezus opgenomen te midden van een schare van tollenaars en zondaars, namen, die voor den Jood beide een even ongunstigen klank hebben. De tollenaars zijn menschen, die het innen van inkomende rechten pachtten, zooals ook bij ons de tollén verpacht worden. Zij werden geacht te heulen met de Romeinen. „Zondaren” werden genoemd allen, die de wet niet hadden of hielden of wel zij, die niet van de eigen partij waren. Het woord doet dus aan iets anders denken dan bij ons. Tal van
 16 dergelijke lieden sloten zich bij Jezus aan. Nu komen de schriftgeleerden, die bij de Farizeërs behoorden, nog niet dadelijk op Jezus zelf af, maar op
 17 zijn vier leerlingen, om op zulk gezelschap aanmerking te maken. Jezus vangt die woorden op en antwoordt met een algemeen bekend spreekwoord van gezonden, die geen arts behoeven. Alleen de zieken hebben hem noodig. Welnu, Jezus kwam niet om rechtvaardigen, maar om zondaren te nooden. Lukas en de receptus voegen hieraan toe: tot bekeering. Natuurlijk wil Jezus niet zeggen, dat het met de schriftgeleerden in orde is. Alleen kan de arts onderzoeken, of dat zoo is. Het komt bij een gelijkenis alleen op het derde, op het punt van overeenkomst aan.

30 *Het vasten*, vs. 18–22, Vgl. Matth. 9:14–17, Luk. 5:33–39. — Het derde conflict betreft het vasten. Nog wordt Jezus niet direct aangevallen.
 18 Men maakt aanmerkingen op zijn leerlingen. Er was een vastentijd voor de leerlingen van Johannes, wel te begrijpen bij de leerlingen van den man der onthouding, die hun intusschen reeds ontruikt was. Nu verhaalt
 19 Matthéüs, dat die jongeren zelf met een aanmerking kwamen. Markus zegt, dat „men” er mee kwam. Tegelijk vastten de Farizeërs, die dit trouwens heel druk deden. Het was loffelijk, het tweemaal per week te
 20 doen, Luk. 18:12. Jezus antwoordt op de aanmerking, dat een bruiloft geen tijd van vasten is. Als hij komt, is het de lentetijd voor het koninkrijk Gods. Hij is de bruidegom, de held van het feest. Maar nu reeds zinspeelt hij op den tijd, dat men hem missen zal. Men ziet, dat
 21 Jezus het vasten niet aan- of afraadt. Toch doet, wat hij verder zegt, aan de verdwijning er van denken. Alles heeft zijn tijd. Het oude en het
 22 nieuwe passen niet bij elkander. Een oud kleed, dat reeds gewasschen en gekrompen is, kan men niet verstellen met een ongekrompen stuk goed, want dan gaat het trekken en het houdt niet. Hetzelfde bij den wijnoogst. Wanneer men den jongen wijn opbergt in de huiden, die tot zakken gevormd zijn, moet men nieuwe huiden nemen, die kunnen nog tegen het gisten van den wijn. Oude zakken deugen alleen voor wijn, die uitgewerkt is.

Jezus en de sabbat, vs. 23—3:6. Vgl. Matth. 12:1—14, Luk. 6:1—11. — Hier hebben wij het vierde en vijfde conflict, die hooger loopen dan de vorige. Zij gelden dan ook den sabbat, nl. het lezen van aren en het
 23 herstellen van een ongelukkige op dien dag. Jezus ging op den sabbat
 langs een achterweg door de korenvelden, vgl. 9:30. Toch trok het
 24 gezelschap de aandacht, ditmaal nog wel van de Farizeërs, die aanmerking
 maakten op het aren plukken van de discipelen. Dat was geen diefstal,
 25 Dt. 23:25, maar sabbatsschending, Ex. 16:23. Jezus beroept zich daar-
 26 tegenover op een voorbeeld, dat nood wetten breekt. Nu zegt Markus,
 dat het eten door David en zijn metgezellen van de toonbrooden onder
 Abjathar gebeurd is. Dit staat anders in 1 Sam. 21:1, 22:20, waar de
 de priester Achimélech heet. Matthéüs, die veel beter dan Markus het
 O. T. kent, laat dan ook den naam weg. Vgl. echter 2 Sam. 8:17, 1 Kron.
 24:3, 6, 31. David en de zijnen aten van wege den honger ook daar
 27 iets, wat verboden was, Lev. 24:9. Jezus besluit met de opmerking, dat
 de sabbat er wel is voor den mensch, maar niet omgekeerd en dat dus
 28 de zoon des menschen, van wien wij straks zagen, dat hij over de schuld-
 vergeving beschikte, ook over den sabbat beschikkingsrecht heeft.

3 Telkens treffen wij Jezus op den sabbat in de synagoge. Ditmaal was
 2 er ook iemand met een verschrompelde hand. De vijanden, blijkens vs. 6
 de Farizeërs, loeren op Jezus, of hij door een weldaad zich aan den
 sabbat bezondigen zal. Dan konden zij hem beschuldigen. Jezus doorziet
 3 hen en dit leidt tot het vijfde conflict. Hij laat den man naar het midden,
 wij zouden zeggen: naar voren komen en stelt zijn tegenstanders voor
 4 het alternatief: wat mag op sabbat, kwaad of goed doen? Een leven aan
 het gevaar ontrukken of het er juist in storten? De Joden lieten ingrijpen
 in doodsgevaar op sabbat wel toe. Wat moesten zij nu antwoorden? Met
 spitsvondige logica hadden zij wellicht kunnen zeggen: de man kan tot
 morgen wachten. Daardoor redt men hem niet, maar laat men hem
 evenmin omkomen. Er is geen periculum in mora. Maar daar is ook een
 logica van het hart en zij voelen het heilig beginsel van Jezus. Zij
 5 bewaren het stilzwijgen. Jezus slaat een toornigen blik om zich heen.
 Van Jezus' aandoeningen en zijn blik lezen wij veel bij Markus vs. 34,
 5:32, 9:8, 10:23, 11:11. Innerlijk is hij ontroerd over hun ongevoelig
 hart, eigenlijk staat er: hun hart van tufsteen. Dat is de grauwe poreuse
 steen, waarvan de oudste Romaansche kerken zijn. Het is of het versteend
 of verkalkt is. Zij vinden in de ellende van den man een middel om
 hun haat te luchten, Jezus een middel om wel te doen en ontferming te
 toonen. Hij beveelt den lijder zijn hand uit te steken. Deze doet het op
 6 Jezus' woord en is genezen. En dadelijk, nog op den sabbat, gaan de
 voorvechters van den sabbat aan het overleggen met de Herodianen, om
 Jezus uit den weg te kunnen ruimen. Die Herodianen waren anders niet
 juist de mannen van het vierde gebod. Zij worden vooral bij Markus

genoemd, hier zelfs door hem alleen. Vgl. Mark. 8:15, 12:13, zie ook 6:21. Maar men had hen noodig voor een proces tegen Jezus, waarbij de toestemming van Heródes vereischt werd. Heródes moest tegen Jezus ingenomen worden gelijk hij ook tegen den Dooper opgezet werd. Anderen zien in de Herodianen een partij, die het vooral met de Sadducéërs hield. In elk geval waren het wereldschgezinde lieden, vreemd gezelschap voor de Farizeërs. Dit is nu al de tweede keer, dat we in de verte het gerommel van het naderend onweer hooren. Zie bl. 29.

- 7 *Uit de schare twaalf gekozen, vs. 7—19.* Vgl. Matth. 4:24, 25, 12:15—21, 10:1—4, Luk. 6:12—19. — Eerst wordt geteekend, hoe de schare opdringt naar Jezus, die zich bij de dreigende gevaren van de Farizeërs en Herodianen, met zijn discipelen weer terugtrekt naar het meer. De toevloed der scharen is geweldig. Niet alleen uit Galiléa en
8 Judéa komt men tot hem, maar ook uit het Oosten, van het oude Edom, toen zeer met de Joden vermengd, en van het Overjordaansche en uit
9 het Noorden, van Tyrus en Sidon, dus van Fenicië. Het werd zóó erg, dat er een bootje beschikbaar moest blijven om hem, zoo noodig, uit
10 het gedrang te halen. Men viel hem op het lijf om door bloote aanraking
11 genezen te worden. En telkens wanneer de onreine geesten in hun slacht-
12 offers hem gewaar werden, moesten zij, en toch mochten zij hem niet
13 huldigen. Vgl. 1:25 en bl. 23. Na de breuk met de voormannen van Israëel wijdt Jezus zich meer aan „de schare”, een geliefkoosd woord bij Markus, maar uit die schare wordt een twaalfstal leerlingen verzameld. Daarvan hebben wij een vijftal, de twee broederparen en Levi reeds leeren kennen. Jezus gaat den berg op. Over „den” berg zijn allerlei gissingen gewaagd. Het eenvoudigst is, aan het hoogere, meer van de zee gelegen land te denken. Het is niet te zeggen, op hoeveel plaatsen van ons land men ook van „den berg” spreekt om het hoogere gedeelte aan te duiden. Jezus ontbiedt alleen wie hij wenscht. Vgl. over dit soevereine bl. 29.
- 14 Die twaalf moeten in onderscheiding van den gaanden en komenden
15 man bestendig bij hem blijven en als zijn gezanten prediken en macht over de demonen uitoefenen.
- 16 Aan Simon geeft hij den toenaam Petrus, rotsman, die ons verbaast, want als de sanguinische Petrus aan een rots doet denken, is het aan den rotsgrond van den vierderlei akker uit hoofdstuk 4. Jezus heeft geweten,
17 wat hij met dien naam bedoelde, wij kunnen er slechts naar gissen. De zonen van Zebedéüs krijgen ook een bijnaam, Boanerges. Hier geeft Markus een Arameeschen klank, wat hij bij Petrus naliet. Hij vertaalt het door „donderzonen”. Dit is wel verklaarbaar bij de twee cholerische jonge mannen. Men ziet voor zich het opstapelen van de donderkoppen, die straks tot onheilspellende wolken worden. Uit de opkropping komt
18 de uitbarsting voort. Merkwaardig, dat Markus, die ook Johannes steeds achter Jakobus stelt, Andreas niet dadelijk na zijn broeder, doch eerst na

het drietal noemt. Vgl. 13:3. De andere evangelisten doen anders. Zie bl. 25 v. Andreas en Philippus hebben Grieksche namen. Bijzonderheden van elders over de apostelen te noemen, laat ons bestek niet toe. Matthéüs zouden wij in de vijfde plaats en niet in de zevende verwacht hebben. Markus vindt niet noodig, te zeggen, dat het dezelfde man is, dien hij elders Levi noemde. Hadden we niets anders dan dit evangelie, dan zouden wij aan twee verschillende personen denken, of wij zouden er toe gekomen zijn, Levi, den zoon van Alféüs 2:14 te vereenzelvigen met den tweeden Jakobus, die ook zoon van Alféüs heet. De tweede Simon draagt den bijnaam Kananéüs, wat door Lukas goed wordt vertaald met 19 zeloof, ijveraar. Markus houdt den bijnaam weer eenigszins Arameesch. Het laatst wordt genoemd de man, die dadelijk reeds als Jezus' verrader wordt aangeduid, Judas Iskarioth. Deze laatste semitische klank lijkt eerder Hebreeuwsch dan Arameesch. Hij beteekent man van Karioth, waarschijnlijk Kyreiyat, ten O. van de Doode Zee gelegen. Dan kan Judas een van de pas aangekomenen uit vs. 8 zijn. Men voelt vooral den deterministischen ader in Markus kloppen, als men na vs. 13 „wie hij zelf wenschte", vergelijkt met „die hem ook heeft overgeleverd". Zie bl. 22.

Het oordeel van bloedverwanten en dat van Farizeërs, vs. 20—35. Vgl. Matth. 12:22—37, 43—50, Luk. 6:45, 11:14—26, 12:10, 8:19—21. — Van twee kanten zien we hier gebrek aan erkenning van Jezus. Bij zijn familieleden is het goed bedoeld. Midden tusschen de bijzonderheden van zijn familie komt de lastertaal van de Farizeërs. Wij hebben hier een van de inschakelingen, bl. 12 vermeld. Daar Matth. en Luk. geen parallel bij de verzen 20, 21 hebben, vindt men bij hen die inschakeling niet.

20 Wij treffen Jezus weer in een huis. Markus noemt als plaats van de handeling nu eens de zee, dan den berg, dan den weg, dan een huis of het huis. Weer komt de schare er bij. Men kan zelfs niet eten van de 21 drukte. Brood eten wil eenvoudig zeggen: voedsel gebruiken. Dat wordt te erg in de oogen van Jezus' huisgenooten. Hoe menigeen heeft ook thans welmeenende huisgenooten tot tegenstanders! Zij houden Jezus voor overspannen en willen daaraan een einde maken. Hij moet mee. Hoe goed ze het ook bedoelen, zij houden Jezus niet voor normaal. In het Grieksch wordt een woord van denzelfden vorm als ekstase gebruikt.

22 Het vervolg hooren we eerst vs. 31 v. Tot een dergelijke gevolgtrekking komen ook de schriftgeleerden, die, juist van Jeruzalem terug, met een toon van gezag Jezus gruwelijk belasteren. De vijf conflicten werken na. Zij uiten de dierste bewering dat Beëlzebul hem bezielt en dat hij „in" den overste der demonen, vgl. bl. 23, de demonen uitbant. Beëlzebul, of gelijk in de grondtekst staat, Beëzebul, eigenlijk Baälzebub, wat den vliegengod beteekent, was de afgod van Ekron, 2 Kon. 1:6. Daarvan schijnt het volk met een woordspeling of volksetymologie Baälzebul, drekgod (huisgod?) gemaakt te hebben en den overste der demonen.

23 Jezus stelt het ongerijmde van die aantijging in het licht door wat
 Markus parabolen of parabels noemt, een woord, dat gelijkenis, beeld-
 24 spraak, raadsel, voorbeeld of toespeling kan beteekenen. Hij wijst op het
 onzinnige denkbeeld, dat een satan, een koninkrijk, een huisgezin of wat
 ook, zich zelf afbreuk zal gaan doen. Als de satan door middel van Jezus
 27 zich zelf aanvalt, dan is het immers gedaan met hem. Dat doet hij
 natuurlijk niet. Neen, het geval staat heel anders: Jezus is de machtige,
 die den satan heeft overwonnen en gebonden; daarom kan hij op zijn
 28 terrein doen als een overwinnaar, die over den buit beschikt. Hier hebben
 wij in Jezus den „sterkere”, die niet alleen sterker is dan Johannes de
 Dooper 1:7. Op de wederlegging volgt een ernstige terechtwijzing. Voor-
 waar (het Semitisch-Grieksche woord: amen), zegt Jezus, alle mogelijke
 zonden en alle lasteringen zullen den menschenkinderen kunnen vergeven
 29 worden, maar wie den Heiligen Geest heeft belasterd, voor hem is er
 geen vergiffenis in eeuwigheid, want hij staat schuldig aan een eeuwige
 zonde. Men wil de beteekenis van „eeuwig” wel eens verzwakken door
 te denken aan „in de toekomstige eeuw”, maar evenals in het Neder-
 landsche woord zit in het Grieksche wel ongeveer het begrip eeuw, maar
 niet het begrip toekomstig. Dit gedeelte van Markus heeft waarde voor
 de velen, die tobben over een vermeende zonde tegen den Heiligen Geest.
 Niemand van de evangelisten is hier zoo duidelijk als Markus, om mis-
 verstand te kunnen wegnemen. Alle menschen hebben gezondigd, ook
 tegen den Heiligen Geest. Maar hier is sprake van lastering tegen beter
 30 weten in. Die mannen, die pas uit het heiligdom van Jeruzalem terug-
 komen, verklaren botweg het heerlijke werk des Geestes, door Jezus
 verricht, voor het woeden van den satan. Daartegen waarschuwt Jezus.
 Er staat niet, of die zonde al gepleegd is dan wel dreigt gepleegd te
 worden. Doch tot troost van ongeruste zielen laat Markus metéén zien,
 dat ook Jezus’ familieleden het Geesteswerk totaal misverstaan. En toch
 stond het met hen niet hopeloos. Wie nog de werking des Geestes bespeurt,
 ook in zijn angst, is niet verlaten.

31 Na de tusschenvoeging over de lasteraars gaat Markus voort met Jezus’
 familieleden van vs. 21. Menige geloovige wordt nog door zijn familie
 niet begrepen, maar het ligt niet altijd, gelijk bij Jezus, aan de familie.
 Er zijn mogelijk nog wel domineesfamilies, die zich te veel in de ambts-
 aangelegenheden van den pastor mengen en overal vooraan geplaatst
 willen zijn, wanneer hun familielid of achterneef, de dominee, optreedt.
 Jezus’ moeder en zijn broeders, wier namen men 6:3 leest, komen aan,
 32 kunnen van de volte niet binnenkomen en laten hem roepen. Het wordt
 Jezus gezegd en hij antwoordt: mijn moeder en broeders, wie zijn dat?
 34 Hij ziet degenen, die om hem heen gezeten zijn, rond, en zegt van
 35 hèn: daar hebt ge nu mijn moeder en mijn broeders. Wie Gods wil
 volbrengt, die is het. Jezus stelt ziels- en geestverwantschap hooger dan

bloedverwantschap. Heerlijk, wanneer beide samengaan. In elk geval geloofde Maria, al herinnert deze eenvoudige moeder van den goddelijken Jezus somtijds aan de hen, die eendeneieren heeft uitgebroed bij de plas. En Jezus' broeders hebben althans deels ten slotte in hem geloofd.

4 *Gelijkenis van den vierderlei grond, vs. 1—20.* Vgl. Matth. 13:1—23, Luk. 8:4—15. — De rede met gelijkenissen bij Markus is zoo geheel anders dan die bij Matthéüs. Bij Matthéüs de zaligsprekingen van vs. 16, 17. Bij Markus niets daarvan. Het is hetzelfde landschap, maar Matthéüs ziet het in zonneglans, Markus in herfstnevelen. Men heeft de sombere vox humana niet genoeg verstaan en daardoor allerlei moeilijkheden geschapen. Markus staat voor het probleem, hoe Israël, hoe de schare zich heeft kunnen verharderen, en door de wolken van dat probleem heen ziet hij Jezus' gelijkenissen als met Thomas' oogen, bl. 25. Het evangelie is wel heerlijk, maar de klankbodem van Israël zoo dof. Inderdaad geschiedt het zaaien in den herfst bij sombere luchten met weemoed. De gelijkenis „van den zaaier” noemt men eigenlijk verkeerdelijk zoo. De nadruk valt niet op den zaaier, niet op het zaad, maar op den bodem, waarin het gestrooid wordt. Die is vierderlei.

1 Weer is Jezus bij de zee, weer gaat hij leeren en verzamelt zich zulk
2 een schaar, dat het dek van een schip zijn spreekplaats moet zijn. Hij
3 leert hen velerlei door middel van parabelen. Men denke aan 3:23!
Hoort maar, zoo begint hij. Het is van groot gewicht er aan te denken,
dat hooren heel iets anders is dan verstaan. Het wil alleen zeggen: ooren
aan zijn hoofd hebben en gebruiken. De vorm van het bevel leert ons,
dat Jezus bedoelt: houdt maar voortdurend uw ooren open. Dan komt
de gelijkenis, bijna zou ik zeggen: om het sombere „hoort” te illustreeren
en niet als de hoofdzaak, waarvoor „hoort” de aandacht moet spannen.
4 Er ging een zaaier aan het werk op een terrein met de eigenaardige
gesteldheid van Palestina. Het zaad kwam terecht deels langs den weg,
5 waar de vogels het weghaalden, deels op een rotsbodem met weinig
teelaarde, waar het snel opkwam, totdat de zon opkwam en het verdorren
7 deed, want er was geen ruimte voor wortels. Deels kwam het tusschen
8 de wortelstokken van doornachtige gewassen, die het verstikten. En een
goed deel (hier gebruikt Markus het meervoud in het Grieksch) kwam
inderdaad terecht; dit viel in goede aarde, schoot flink op en leverde een
dertig-, zestig-, ja honderdvoudige opbrengst. Was Jezus begonnen vs. 3
9 met hoort, die hoofdvermaning keert terug: wie ooren aan zijn hoofd
heeft, moet ze maar open houden. Maar zal de schare daarom verstaan?
Het lot van het zaad geeft een somber antwoord. Wij zouden voor ons
land de gelijkenis kunnen verduidelijken door van een olm of ijp te
spreken, die in den voorzomer zijn millioenen van gevleugelde zaadjes
aan den wind toevertrouwt. Overal dwarrelen die „stuivertjes” rond, maar

wat komt er van terecht? Een deel slechts bereikt de goede groeiplaats.

10 Nu komt er weer een inschakeling. Als Jezus met zijn bijzondere leerlingen, voornamelijk met de twaalf, alleen is, vragen zij naar de gelijkenissen. Waarom in het meervoud? Omdat hun vraag niet „den zaaier”,
11 maar in het algemeen den geheimzinnigen parabelvorm geldt. Hij antwoordt hun: aan u is ten deel gevallen het mysterie van het koninkrijk Gods, maar voor genen — het is alsof Jezus wijst op de buitenwacht, die, gemoedelijk pratend over de mooie beelden, huiswaarts keert en overgaat tot de orde van den dag — maar voor genen, de buitenstaanders
12 komt alles neer op mooie beelden, meer niet. En dan komt een huiveringwekkend woord, veel straffer klinkend bij Markus dan elders: opdat zij kijken, de oogen wijd open hebben, zonder iets te onderscheiden, en opdat zij hooren met de ooren wijd open, zonder iets te verstaan, dat zij zich toch maar niet bekeeren — naar een betere richting wenden, anders dan 1: 4, 15, 6: 12 — en vergiffenis krijgen. Markus heeft het dikwijls over vergeving — en niet-vergeving van zonden 1: 4, 2: 7, 10, 3: 28, 29, 11: 25. Wij voelen: er is een massa perditionis, waarover Markus de woorden des Heeren met sombere stem weergeeft. Hij heeft het lot van het verharde Israël gezien en getreurd over zijn volk als Paulus. En wat gebeurd is, kan hij niet anders zien dan onder het licht van den wil en raad Gods, die enkel licht is en toch in donkerheid woont, vgl. bl. 22, 25.

11 Wat is daartegenover het mysterie van het koninkrijk Gods, dat Jezus' blijvende volgelingen ten deel gevallen is? Matthéüs en Lukas spreken van het kennen of leeren kennen van de mysteriën (meervoud) van het koninkrijk. Maar Markus heeft het enkelvoud en laat daarna voortdurend bemerken, dat de discipelen nog bijzonder onkundig zijn. De belijdenis van Petrus komt veel later eerst. Men hoore het verwijt van vs. 13 tegenover de zaligspreking van Matth. 13: 16, 17. Eén opvatting ligt maar voor de hand bij Markus: de discipelen hebben den „zoon des menschen” als het mysterie van het koninkrijk Gods. Nog weten ze niet goed, wat ze aan hem hebben. Hij is een levend raadsel, maar een mysterie is in het N. T. steeds een geheimenis, die vroeger of later wordt ontsluit.
13 Zie bl. 27 v. Wat men de woorden zoo, dan is het verwijt van vs. 13 niet
14 vreemd meer en de uitlegging, anders overbodig, nu op zijn plaats. Het gaat niet om het zaad, maar om het woord, dat van Godswege gesproken wordt, of vooral om den bodem, waarin het valt. Het beste zaad deugt nergens toe, als het niet in goede aarde valt. Hier denken wij aan Matth. 7: 6. Wat in de statenvertaling heet „bezaaid” worden, heeft men te ongelegener ure tot „gezaaid” worden vertoebeld. Er wordt gedacht
15 aan menschenharten, die als een bodem zijn, waarop gezaaid wordt. Die langs den platgetreden weg zijn de verharden. Hun hooren kan nauwelijks zoo genoemd worden. Het gehoorde dringt er niet in. De satan haalt

16 het weer weg. Die van den dun overdekten rotsgrond zijn de oppervlak-
 kigen, bewogen tot spoedig droogende tranen. Die op de doornachtige
 17 plekken zijn de dubbelhartigen, die vruchteloos God en den mammon
 20 willen dienen. Maar dít zijn de waren, die aan den ontvankelijken akker
 doen denken. Allen hooren, maar alleen voor hen is het hooren nuttig.
 Wil men niet mislukken, dan moet men vrucht dragen, dertig- en zestig-
 en honderdvoud. Er zijn verschillende gaven, maar ieder drage vrucht
 naar de zijne.

21 *Over het hooren, vs. 21—25.* Vgl. Luk. 8:16—18. — Dit gedeelte
 wordt wel eens getiteld: losse spreuken, maar dat zijn het niet. Het heele
 verband gaat over het „hooren”. Hier wordt er opzettelijk bij stil gestaan.
 Is het hooren dikwijls bloot een hebben van ooren, dit is toch het ideaal
 niet. De lamp, het licht, Christus komt niet, om aan het oog onttrokken,
 maar om gezien te worden en te doen zien. In Matth. 5:15, vgl. Luk.
 11:33 v. heeft men een totaal andere gedachtenkring; daar zijn de disci-
 pelen het licht, hier Christus. De „zoon des menschen” het „mysterie
 van het koninkrijk Gods” komt binnen als een Oostersche lamp, die
 voorzichtig moet aangestoken worden, men houdt haar licht een oogen-
 blik onder het schepel of het bed om de zwakke vlam te beschermen,
 maar straks brandt ze helder en komt ze op den standaard te staan. In
 dit vers wordt aanschouwelijk het noodigste huisraad uit een Galileesche
 22 bescheiden woning opgesomd, vgl. bl. 13 v. Met andere woorden zegt vs.
 22 hetzelfde als 21. Het verborgene van Christus moet openbaar worden.
 23 Daarom wie ooren heeft, moet ze voortdurend open houden, men kan
 24 niet weten, het kon eens tot verstaan komen. Men moet goed toezien,
 waarvoor men oor heeft. Datgene, waarvoor iemand in het bijzonder oor
 heeft, zal ruimschoots zijn deel worden. Maar zoo weinigen hebben ooren
 voor de hoofdzaak. Wel hem, die ze heeft, wee hem, met wien het niet
 zoo is. In al deze spreuken is eenheid, maar er valt ander licht op dan
 Matth. 10:26, 7:2, 13:12, 25:29, Luk. 12:2, 6:38, 19:26.

26 *Gelijkenissen van groei, vs. 26—34.* Vgl. Matth. 13:31 v., 35, Luk.
 13:18—21. — Het licht, dat in het laatst voorafgaande begon door te
 breken, neemt toe. Ten slotte brengt een groot deel een grooten oogst
 voort. Velen mislukken, maar het koninkrijk Gods mislukt niet. Dat
 koninkrijk Gods wordt vergeleken met dingen, die groeien; dit wijst niet
 op een eschatologistische opvatting, zie bl. 21. Eerst komt een treffende
 parabel, door Markus alleen vermeld, die van het spontaan groeiende
 gewas. Deze gelijkenis heeft voor dit verband bij Markus groote waarde,
 terwijl Matthéüs weer aan het vermelden van andere de voorkeur geeft.
 Prachtig wordt hier Jezus' beschrijving weergegeven van het langzaam
 geregeld voortgaan van den groei. Het koninkrijk Gods is nabij gekomen,
 het is er al, en omdat het er is, komt het altijd meer en wordt het altijd
 machtiger. Het gaat zoo geleidelijk als het lengen der dagen van den

midwinter tot den midzomer. Maar is het rijp, dán komt de groote dag van den oogst. Wij krijgen hier niet den indruk, dat de eschatologen

30 Markus goed verstaan, zie bl. 30. De gelijkenis van het mosterzaad komt ook bij de andere evangelisten voor, maar alleen Matthéüs en Lukas hebben daarbij die van het zuurdeeg. De vertaling van de parabel van het mosterdzaad neemt enkele oneffenheden in Markus' taal weg. Laat zijn taal te wenschen over, de voorstelling van de feiten is bij den jongen man uit het Joodsche land aanschouwelijker dan bij de andere evangelisten.

31 Markus kent het kruidachtig gewas. De *sinapis nigra*, die vermengd met de eigenlijke *sinapis alba* het mosterdzaad levert, wordt in Palestina tot ruim 3 M. hoog. Matthéüs noemt het oneigenlijk een boom. Het nietige korreltje waarvan er vele in één gram gaan, wordt tot een reuzenplant. Markus zegt terecht niet, dat het het kleinste van alle zaden is, want

32 bijvoorbeeld de orchideeën en andere moerasplanten hebben zelfs stoffijne zaadjes. Hij zegt, dat het het kleinste is van alle zaden, die op de aarde, den bezaaiden akker liggen. Vooral late men Markus geen dwaasheid zeggen van nestbouw in een kruidachtig gewas. Markus geeft alleen het juiste woord van Jezus, die ook de natuur kende, weer: de vogelen kunnen schuilen — voor de zonnehitte bijv. — onder in de schaduw er

33 van. Wanneer men de boven voorgedragen opvatting van dit hoofdstuk aanvaardt, vallen de anders groote moeilijkheden weg in het slotstukje over de beteekenis van de gelijkenissen. Jezus sprak in tal van parabelen het woord, zóó dat men er naar hooren kon. De beelden trokken de menschen. Maar hooren is ook hier weer veel minder dan verstaan en in

34 zich opnemen. Alles ging zoo door parabelen, waarvan opheldering zelfs voor Jezus' eigen discipelen noodig was. Nooit heeft iemand zoo van de natuur gesproken en de eenvoudigste beelden gebruikt als Jezus om de verhevenste gedachten aanschouwelijk te maken. Maar ook nooit heeft iemand zooveel hemelsche dingen, die ver boven menschenbevatting uitgaan, moeten brengen aan de aarde. Dan is het geen wonder, dat velen geweest zijn als kinderen, die platen bekijken, en er bij in de handen klappen, maar niet beseffen, wat de beteekenis van die afbeeldingen is.

35 *Een storm gestild*, vs. 35—41. Vgl. Matth. 8:18—27, Luk. 8:22—25, 9:57—62. — Dit verhaal is bij Markus veel aanschouwelijker dan bij Matthéüs. Na het voorafgaande is het opmerkelijk, dat ook hier eenige verhalen volgen, waarin de ontvankelijkheid van Jezus' omgeving blijkt.

36 Daar Jezus blijkens vs. 1 op het schip was, behoefde hij er niet meer in te stappen. Vs. 10 had Jezus opgehouden, tot de schare te spreken, maar nog waren er scharen in de omgeving gebleven, die naar hem keken. Tegen den avond steekt men over in gezelschap van eenige andere

37 scheepjes. Plotseling komt er, zooals bekend is van dit meer, een windstoot uit het westen, die de golven hoog opjaagt en het schip in gevaar brengt. Bij Matth. krijgt men daarentegen den minder gewenschten indruk

38 van een zeebeving. Alles is in beroering, maar Jezus in slaap. Dat irriteert de discipelen in plaats van hen te kalmeeren. Zij wekken hem om hun
 39 gevaarlijken toestand. Wakker gemaakt, bestraft hij wind en zee, zooals hij het 1:25 een demon deed. Het is alsof men tot een hond roept:
 40 koest! En er komt volslagen stilte. Nu volgt een verwijt tegen de hard-
 41 leersche jongeren. Zij zijn onder den indruk, maar uiten dit zóó, dat wij niet er bij denken aan menschen, die al zijn, waar zij wezen moeten. Men denkt hier weer aan het geheim van den messias. Zie bl. 27.

5 *De bezetene van Gérasa, vs. 1—20.* Vgl. Matth. 8:28—34, Luk. 8:26—39. — Matthéüs spreekt meermalen van twee personen, waar Mk. en Luk. slechts van één melding maken. Dit is ook hier het geval met den bezetene. Men steekt de zee over naar het gebied der Gerasénen. Matthéüs evenals de receptus zegt: Gadarénen. Wij zullen die Garasénen aan de oostkust bij Kersa moeten zoeken, waar kalkrotsen met spelonken zijn, geschikt voor graven. Er komen in dit verhaal allerlei moeilijkheden en vragen voor, waarop ons bestek niet gedooft, in te gaan. Het is ons
 2 alleen om de beschouwing van Markus te doen. Dadelijk bij het aan land
 3 gaan, komt Jezus een man „in” een onreinen geest (zie bl. 23) in een
 7 deerniswaardigen toestand Jezus tegemoet. Hij schreeuwt hem toe: wat wilt ge van mij, Jezus zoon der Allerhoogsten. Eigenaardig is die naam „Allerhoogste”, die ook in het heidendom voorkwam en ons niet verbaast in dit heidensche gebied, waar varkens gefokt werden. Hij bezweert Jezus, hem, d. i. den demon, niet voordat de tijd daarvoor gekomen is, te
 8 9 folteren, want Jezus had hem bevolen uit te varen. Jezus vraagt naar zijn naam, maar die is niet op te geven. Het is niet één demon, maar een legioen, dat een Romeinsche legermacht van ruim 5000 man aanduidt.
 10 De bezetene, d. w. z. de macht, die hem bezielt, vraagt Jezus om niet het land, de omgeving van de graven, te worden uitgezet.
 11 Er worden bij den berg ongeveer 2000 zwijnen gehoed, daarin willen
 13 zij varen. Jezus laat hen begaan, maar dat is de ondergang van demonen en zwijnen tegelijk.
 14 De hoeders vluchten naar de stad, doen verslag, zoodat men naar de plek uitloopt. Daar ziet men den bezetene volslagen genezen bij Jezus
 17 zitten. Men is bang en verzoekt Jezus, dit gebied te verlaten. Is het omdat men zooveel ponden vleesch meer waard acht dan een menschen-
 18 ziel? Jezus gaat heen. De genezene wil mee. Zoo wil een pas bekeerde
 19 ook vaak uit zijn omgeving weg om een hemel op aarde te zoeken. Jezus heeft een betere taak voor hem. Hij moet naar zijn eigen huis, naar zijn eigen familieleden gaan en hun verslag geven van al de daden en ontfermingen des Heeren, d. w. z. van God. Dit verbaast een weinig, omdat anders Markus steeds laat doorschemeren, dat de genezenen juist moeten zwijgen. Maar hier hebben wij te doen met bijzondere omstandigheden. De man moet niet het land afreizen, hij moet er niet mee colporteeren,

maar in zijn eigen huis het licht doen schijnen. Die kleine taak is de grootste taak. Jezus ging weer heen; het zaadje, in dit heidenland neergelegd, kon daar in donker ontkiemen en later zal de vrucht gezien worden in Dekápolis. Maar de man vat zijn taak zeer breed op: hij predikt in Dekápolis, een tien-stedengebied ten Z.O. van het meer. En hij vat het wonder zeer nauw op, want in plaats van Gods daden te vermelden, vertelt hij tot aller verbazing wat Jezus aan hem heeft gedaan.

Nu zullen nog meer wonderen volgen, doch evenmin meer in tegenwoordigheid van de scharen van Galiléa als dit laatste wonder. Na hoofdstuk 4 moet de groote menigte zich met parabels en woorden tevreden stellen, totdat de ontknooping nadert.

Een doode van twaalf en een lijderes na twaalf jaren hersteld, vs. 21—43. Vgl. Matth. 9:18—26, Luk. 8:40—56. — In het verhaal van Jäirus' dochtertje hebben wij weer een inschakeling, die van de bloedvloeiende vrouw, maar zoo aantrekkelijk en natuurgetrouw, dat men naar meer van zulke inschakelingen verlangt. Aan den overkant van de zee verzamelt zich een groote schare om Jezus. Er komt een overste van de synagoge, een drager van een administratief ambt van leiding, Jäirus, die redding vraagt voor zijn doodziek kind. Jezus gaat mee en de schare omstuwt hem. Het zal Jäirus langzaam genoeg gaan. Maar er komt bovendien oponthoud. Een vrouw had twaalf jaar lang reeds hinder van bloedvloeiing. Het gedokter aan de kwaal had haar geld en haar krachten doen verdwijnen. De talmud verhaalt omstandig, wat men tegen die kwaal slikken en doormaken moet en bovendien is men onrein. Zij wil zich ongemerkt van Jezus' geneeskracht meester maken. Midden tusschen de schare raakt zij van achteren zijn kleed aan. Markus vindt het niet noodig, zijn Romeinsche lezers mee te deelen, dat men te denken heeft aan een van de vier kwasten aan de punten van het bovenkleed van den Israëliet. Zij vond, dat die aanraking voldoende zou zijn. En inderdaad, toen zij het gedaan had, voelde zij zich hersteld. Maar Jezus voelde het ook. Op zijn navraag komt de vrouw alles vertellen en Jezus' woord kliinkt tot haar: dochter, uw geloof gaf genezing. Met opzet wordt hier zóó vertaald, dat vier maal dezelfde letter terugkeert, zoo heeft het Grieksch hier een alliteratie met zes maal de letter s. Eveneens 10:52.

Het oponthoud dreigt noodlottig voor Jäirus te worden. Reeds komt men tot hem met de doodstijding. Hij moet Jezus maar niet meer lastig vallen. Doch Jezus wil van dit bericht niets weten. Voor het „gehoord hebbende” van de statenvertaling geven de oudste handschriften met een klein verschil een veel schooner wending: er niet van willende hooren, het negeerend. Jezus, die zoo juist het geloof der vrouw heeft geprezen, vermaant Jäirus: wees niet bang, blij slechts gelooven. De schare mag niet meer bij de wonderen zijn. Slechts het bekende drietal discipelen mag mee naar binnen. In de woning zijn de gehuurde rouwklagers druk

- doende. Ook die menigte is Jezus onwelkom. Hij wil het misbaar doen eindigen en zegt: het meisje is niet gestorven, maar het is in slaap. Hier wordt een ander werkwoord gebruikt dan ontslapen = sterven.
- 40 Hij bedoelt: een dood, die zoo spoedig eindigt, is slechts een slaap. De weeklagers slaan van weenen in lachen over, om hem uit te lachen.
- 41 Maar hij zet hen buiten de deur, gaat met de ouders naar het lijk toe, grijpt het kind bij de hand en zegt in het Arameesch: talitha, koem, wat Markus vertaalt met: zeg, meisje, sta op. Dat „zeg” klinkt in een bijbelvertaling onaangenaam, maar het geeft precies weer, wat er in het Grieksch staat: tot u richt ik het woord. In het Engelsch zou men
- 42 zeggen: I say = zeg eens. Vgl. 2:11. Dadelijk stond de doode op en
- 43 kon heen en weer lopen. Men was één en al geestdrift, maar Jezus dacht aan de noodigste dingen. Men moest ook dit wonder stilhouden, weer een kenmerk van het messiaansche geheim, en aan de twaalfjarige moest men voedsel geven. Het lichaam, op wondere wijze herleefd, moest dadelijk weer op de gewone wijze als een gezond lichaam onderhouden worden. Een gelukkige verbinding van geest en natuur!
- 6 *Verworpen te Nazaret, vs. 1—6.* Vgl. Matth. 13:53—58, Luk. 4:16—30. —
- 1 Hier hebben wij bij Markus weer de menschelijke zijde van Jezus. Van zijn familie is reeds meer sprake geweest. Zie 3:21, 31. Markus behoeft niet te zeggen na 1:24, dat dit vaderland of die vaderstad Nazaret is.
- 2 Steeds gaat Jezus op den sabbat naar de synagoge. Lukas, die het verhaal uitvoeriger en vroeger geeft, zegt terecht, dat Jezus dit deed „naar zijn gewoonte”. Men heeft doode, maar men heeft ook levende gewoonten. De gewoonte van kerkgaan eischt meer moed tegenwoordig dan die van wegblijven. Jezus leert in de synagoge, gelijk vroeger te Kapérnaum. De meerderheid komt wel onder den indruk, maar onder de storende imponderabilia is het feit, dat men weet, uit welk onaanzienlijk timmermansgezin hij voortkomt. Men noemt zijn broeders en zusters bij name en men noemt hem zelf den timmerman, den zoon van Maria. Jozef wordt niet vermeld, bij Matth. misschien indirect, als Jezus daar de timmermanszoon heet. Bij Jezus' broeders heeft men gewoon aan zonen van Jozef en Maria te denken. Zijn broeder Jakobus wordt later een man van beteekenis in de gemeente van Jeruzalem, 1 Kor. 15:7, Gal. 1:19, 2:9, 12, Hand. 12:17, 15:13, 22:18. Jud.: 1. Volgens Joh. 7:5 waren Jezus' broeders eerst ongeloovig. Zijn zusters zullen te Nazaret gehuwd geweest zijn. De mededeelingen van latere schrijvers vallen buiten ons bestek. Als men iemands familie zoo van nabij kent, valt het moeilijk, tegen hem op te zien. De daden en de woorden, die men hoorde, waren overweldigend, maar het zat hem in de familie. Hoevelen zijn door uiterlijkheden van den rijken inhoud van het evangelie vervreemd. Men ergerde zich aan hem. In de vertaling wordt het woord ergeren zooveel mogelijk vermeden, omdat „zich ergeren” bij ons precies het omgekeerde

is van vroeger. Wij denken aan zich boos of ontstemd maken, maar het is oorspronkelijk veel erger. Het wil zeggen: van de wijs gebracht worden, het spoor bijster raken, tot afval komen. Indien een predikant bang is de gemeente te ergeren, moet hij zich afvragen, of dat zou zijn in den zondigen zin, waarvan de bijbel spreekt, of in den niets zeggenden tegenwoordigen zin, waarin Jezus vele menschen moest ergeren en de getrouwe Godsgetuige het nog moet doen. Het woord ergernis in den bijbel doet denken aan dat deel van een val, waaraan het lokaas is bevestigd. Maar dit woord „skandalon” is heel iets anders dan wat men thans daarnaar „schandaal” noemt. Jezus weet wel, wat hier aan het geloof afbreuk doet. Een profeet is niet in tel in zijn naaste omgeving. Zelfs ontvangt een predikant thans nog zelden een beroep uit zijn eigen ring. Het goede moet van verre komen, uit een ander land of van problematische streken, van Tibet. Nu, gewone menschen worden ook kleiner als men er dicht bij komt. Maar Jezus maakt op ons een anderen indruk. Bij gebrek aan geloof te Nazaret stond Jezus machteloos. Hij kon geen kracht werken. Dat geeft te denken. Markus zegt het zoo juist. Matthéüs schijnt die machteloosheid van Jezus niet aan te durven. Hij schijnt meer aan een straf te denken tegenover Nazaret. Doch Markus heeft gelijk: Jezus wil zegenen, en men kan het hem onmogelijk maken. Nu ja, een paar zwakken genas hij door handoplegging, maar verder kon hij zich alleen verbazen over het ongeloof en naar elders vertrekken. Als de rotsen het water langs zich laten wegstroomen, worden de dalen daaromheen gedrenkt.

7 *Uitzending van de twaalf, vs. 7–13.* Vgl. Matth. 9:35–38, 10:5–16, Luk. 9:1–5, 10:1–12. — De jongeren, wier keuze 3:14 vermeld is, worden nu twee aan twee er op uitgezonden; zij ontvangen macht over de demonen en het bevel, niets voor hun tocht mede te nemen, geen brood, geen knapzak of bedelzak, geen geld, dat men in het Oosten in den gordel draagt, geen dubbel stel onderkleeren. Twee dingen worden bij Markus wel toegelaten: een stok en sandalen. De andere evangelisten verbieden ook dat. Dit te willen verklaren blijft een vruchteloos gissen. Een stok was iets onmisbaars voor den reiziger, Gen. 32:10, Ex. 12:11. Wat de sandalen betreft, kan het zijn, dat die toegestaan waren, maar dat bij de andere evangelisten een steviger schoeisel verboden werd. Het verbod van de andere reisbenoodigdheden wil zeggen, dat men onderweg uit de hand des Heeren had te leven. Het zal trouwens vs. 30 blijken, geen tocht van langen duur geweest te zijn. Wat hun verblijf betreft, in elke plaats moesten zij zich met één gastvrij dak tevreden stellen en niet verhuizen naar een ander, waar het mogelijk behagelijker was. Zij gingen op reis voor zaken, niet voor genoeg. Maar het gold de hoogste zaak. Werd hun ergens toegang geweigerd, zij konden door een symbolische handeling tegen de onwilligen getuigen, dat elke band had opgehouden. Dezelfde handeling verrichtten de Farizeërs als zij uit een vreemd land

komend weer heiligen bodem gingen betreden. Het woord van Sodom en Gomorra staat alleen in den receptus.

- 12 De jongeren gaan uit, roepen tot bekeering, vgl. 1 : 4, 15, werpen
 13 herhaaldelijk demonen uit en behandelden vele zwakken met olie. Dit
 geneesmiddel, dat naast de oplegging van handen in dien tijd veel werd
 toegepast, vgl. vs. 5, komt ook voor Jak. 5 : 14, vgl. Mark. 16 : 18.
 Jezus legde alleen de handen op of genas door woord of aanraking.

Verschillende oordeelen over Jezus. Heródes en Johannes de Dooper,

- 14 vs. 14–29. Vgl. Matth. 14 : 1–12, Luk. 3 : 19, 20, 9 : 7–10. – Toen
 Jezus' discipelen rondtrokken, hoorde Heródes ook van Jezus, wiens naam
 nu meer algemeen bekend werd. Heródes wordt koning genoemd in het
 algemeen, bepaaldelijk was hij viervorst, omdat hij een deel slechts van
 het rijk van Herodes den Grooten had ontvangen. Hem was Galiléa en
 het Overjordaansche ten deel gevallen. Deze Herodes Antipas regeerde
 van 4 v. C. – 39 n. C. Het oordeel over Jezus in zijn omgeving verschilde.
 Men zeide, dat Johannes de Dooper uit het graf herrezen was en dat
 15 deze daarom nu krachten kon werken. Anderen hielden Jezus voor den
 terugkeerenden Elía, van wien groote verwachten gekoesterd werden,
 vgl. Mal. 3 : 5 en Mark. 8 : 28, 9 : 12, en aan wien de Dooper denken
 16 deed. Anderen dachten aan een gewoon profeet zonder meer. Toen
 Heródes van dat meeningverschil hoorde, stond het voor hem vast, dat
 zijn slachtoffer Johannes herleefd was. Deze opmerking leidt Markus er
 toe, nu nog eens uitvoerig te gaan verhalen, wat 1 : 14 even aangestipt
 17 werd. Hij deelt mee, hoe gezegde Heródes, om een berisping over het
 zondige huwelijk met zijn schoonzuster Heródias, Johannes had gevangen
 genomen. Dat haar vroegere man Philippus heette, zijn andere schrijvers
 niet met dit evangelie eens. Zij zeggen, dat haar dochttertje Salóme met
 Philippus huwde en dat Heródias zou gehuwd geweest zijn met een
 anderen Heródes, een broeder van Antipas. De beide Herodessen waren
 reeds ooms van Heródias, nu nam Antipas de vrouw van zijn broeder
 en bedreef daardoor niet alleen bloedschande, maar ook echtbreuk.
 18 19 Johannes deed zijn plicht, door Herodes niet te sparen. Maar Herodias
 deed alle moeite zich op hem te wreken. Wij denken hier aan een ander
 20 drietal personen: Elía, Achab, Izébel. Herodes is een zwak man, speelbal
 van zijn lusten en van een slechte vrouw, die voor niets staat. En toch
 is hij vatbaar voor goede indrukken, een ongestadig, dubbelhartig mensch.
 Hij gevoelt ontzag voor Johannes en neemt hem in bescherming tegen
 Herodias. Nu en dan daalt hij af in de gevangenis, om met hem te
 spreken. Zoo'n Johannes, naar wiens stem men somwijlen luistert, in den
 kerker, maar boven in de feestzalen viert de zonde hoogtij . . . dat is
 merkwaardig. Men denkt bij Johannes onwillekeurig aan het geweten.
 Had Herodes hem weer eens gehoord, dan bracht hem dat in groote
 verlegenheid – de receptus zegt het anders – en toch . . . hij mocht

hem gaarne hooren. Er zijn nog wel menschen, die nu en dan eens in een sombere kerk een ernstige prediking willen hooren, maar hun leven niet wenschen te veranderen. Zij zijn ver van het koninkrijk Gods af.

21 Daar komt een feestdag, Herodes is jarig, ongeveer 50 jaar oud; aan een schitterenden maaltijd ontvangt hij de civiele en militaire autoriteiten
22 van Galiléa. Herodias' dochter, ongeveer twintig jaren oud, hoewel zij met een koozenden naam dochtertje genoemd wordt, danst tot groot vermaak der gasten. Herodes wil haar beloonen met meer dan hij geven kan.
23 Is het dronkenmansbluf? Onder eede verklaart hij zich bereid, haar de helft van zijn koninkrijk, waarover hij niets zonder de Romeinen te
24 zeggen had, te geven. Haar moeder maakt van de gelegenheid gebruik. Nu kan het hoofd van Johannes geëischt worden. Herodes, hoe bedroefd
26 ook, durft niet te weigeren. Hier zien we valsche schaamte. Herodes schaamde zich, waar het niet paste. Het meisje schaamde zich niet, waar
27 het wel paste. Een trawant moet het beulswerk volbrengen, en dochter en moeder ontvangen het bloedig geschenk. Zijn leerlingen begraven het
29 overschot. Treffend staan daartegenover de leerlingen van Jezus, die naar hem terugkeeren en verslag doen van hun daden en woorden. En toch is het alsof Markus ons hier al heenwijst naar een ander graf, waarin vrome vrienden Jezus zullen neerleggen, maar hij zal inderdaad opstaan.

Terugkomst der twaalf. Vijfduizend gespijzgd, vs. 30–44. Vgl. Matth.
30 14 : 13–21, Luk. 9 : 10–17, Joh. 6 : 1–15. — De uitgezondenen, dat is letterlijk: de apostelen, maar hier nog niet als ambtsnaam gebezigd,
31 komen terug van hun tocht. Zij hebben voor anderen gezorgd, nu moet er voor hen gezorgd worden. Jezus noodigt hen om wat uit te rusten op een eenzame plek, want er was daar zulk een heen en weer geloop,
32 dat men zelfs geen stuk kon eten. Per schip wordt de eenzaamheid gezocht, maar niet gevonden; men ziet Jezus gaan, holt hem na langs het strand, holt hem vooruit, anderen sluiten zich aan en ginds staat men
34 het scheepken al weer op te wachten. En Jezus kon die schare niet teleurstellen, die aan herderlooze schapen deed denken. Daarin is iets heerlijk-pijlijks. Menige predikant heeft al gepreekt over „rust een weinig” — voor anderen. Maar hem zelf gaat het vaak als de discipelen. Rust is voor hen hoog noodig, en Jezus vindt het ook zoo, maar de onafzienbare
35 schare heeft bearbeiding noodig, en de rust schiet er bij in. En als dan de discipelen de menigte weg willen hebben, dan laat Jezus hen integendeel van een bagatel rijken overvloed schenken. Want als het laat
36 wordt, omstreeks zonsondergang, willen de discipelen, dat Jezus het volk wegstuurt, om voor zichzelf te zorgen. Jezus wil, dat de discipelen hen van het noodige voorzien. Zij zien er geen kans toe, voor tweehonderd denariën brood te verschaffen. Een denarius is een Romeinsch geldstuk, een paar centen minder waard dan een franc. Marcus herleidt gaarne alles tot Romeinsche munten of termen. Hij schreef dan ook te Rome.

- 38 Jezus verneemt op een vraag aan de jongeren, dat zij zelf vijf brooden en twee visschen hebben. Dat zou niet te veel zijn voor het dertiental alleen, dat immers nu reeds al te lang naar rust en voedsel verlangde.
- 39 Maar in plaats van rusten moeten zij anderen laten neerzitten groeps- of
- 40 tafelsgewijze op het groene gras. Markus spreekt zoo aanschouwelijk van het groene gras en menschenscharen van honderd en van vijftig, als van aangelegde bloemperken, want zulke bedden beteekent het woord, dat door afdeelingen vertaald werd. Men ziet vóór zich de bonte kleedij van de gemengde Oostersche scharen op het gras, waaruit meteen blijkt, dat
- 41 zulk een eenzame plek nog geen woestijn was. Jezus neemt nu de spijzen en ziet dankend op naar den hemel. Het sluiten van de oogen bij het
- 42 gebed is eerst van veel lateren tijd. Hij blijft uitdeelen door middel van de discipelen aan de scharen, en allen worden ruimschoots verzadigd.
- 43 Twaalf mandenvol schoten over, hoewel vijfduizend man had meegegeten. Maar rust hadden de discipelen niet gehad en kregen zij voorloopig ook nog niet.

Wonderen op en aan het meer, vs. 45–56. Vgl. Matth. 14 : 22–36. Joh. 6 : 16–21. Wij krijgen nu een stuk, tot aan 8 : 26 toe, waar Lucas Markus verlaat. Alleen Mattheüs geeft ons hier parallele plaatsen, en enkele woorden uit Johannes komen ons goed te stade. De verklaring van die weglating bij Lukas verschilt. Voor ons volsta, het feit te vermelden.

- 45 Weer komt er geen rust. Jezus dwingt de discipelen, zonder hem over zee in de richting van Bethsáïda te varen, een stad, noordelijk van het meer gelegen, waarvan de naam beteekent: vischhuis, visschersplaats. Zelf
- 46 wil hij de scharen haar afscheid geven. Daarna gaat hij alleen naar „den berg”, d. w. z. wat hoogerop, vgl. 3 : 13, om te bidden. Jezus bidt gaarne in de eenzaamheid, 1 : 35.
- 47 Als de zon onder is, is het schip in volle zee en Jezus nog aan land.
- 48 Het werd hem duidelijk, dat de jongeren door den tegenwind het hard te verantwoorden hadden met roeien. Markus verhaalt, dat Jezus omstreeks de vierde nachtwake over zee naar zijn jongeren loopt. De Joden verdeelden den nacht in drie nachtwaken, de Romeinen in vier. De schrijver herleidt dus den tijd weer naar Romeinsche berekening, gelijk hij gewoon is. Na des avonds over zessen vertrokken te zijn, hebben dus de jongeren zich uitgesloofd met roeien tot na drieën in den morgen. Van rusten is dan niets gekomen. Jezus wil hen voorbijloopen, wellicht ongemerkt.
- 49 Maar zij zien hem op de zee loopen, dat wekt spokenvrees bij hen op
- 50 en zij schreeuwen het uit. Maar hij maakt zich bekend en zegt: houdt
- 51 moed, weest niet langer bang. Als hij in het schip komt — het verhaal van Petrus' wandelen over de zee heeft alleen Mattheüs — bedaart de wind, vgl. 4 : 39, maar de verbazing van de jongeren is gaande gemaakt
- 52 en ten top gestegen. Dat was wel noodig, want na het wonder der brooden was nog steeds hun inzicht beneveld en hun hart verhard. Dat

klinkt teleurstellend bij hen, die al gepredikt en groote daden verricht hadden. Wij herinneren hier aan de bladzijden over de discipelen, bl. 25 v.

53 Toen men het land naderde, kwam men niet bij Bethsaïda, maar in Gennesaret, een vruchtbare landstreek aan den westelijken oever van het
54 meer. Daar was al weer geen rust te vinden. Nauwelijks werd men daar
55 gewaar, dat Jezus kwam, of er ontstond een heen en weer gedraaf van
56 de schare; men bracht wie er slecht aan toe waren, naar Jezus, en waar hij maar kwam, werden de ongelukkigen op de marktplaats, die doorgaans bij de poort is, neergelegd, om zoo mogelijk de kwasten van zijn kleed, vgl. 5:28, te kunnen aanraken. En al wie hem maar aanraakte, herstelde. Is dat misschien tevens een antwoord op de vraag: hebben de discipelen nog rust gekregen?

7 *Over inzettingen van menschen, vs. 1–23.* Vgl. Matth. 15:1–20. —

1 De Farizeërs, die we sinds de vijf conflicten uit het oog verloren, komen weer opdagen en met hen schriftgeleerden, heel van Jeruzalem gekomen. Jeruzalem, waar Markus zoo thuis is, was de stad, waar men het hooger op ging zoeken. Ook 3:22 was sprake van schriftgeleerden, van de feestreis daarheen teruggekeerd. Zij staan met Jeruzalem in betrekking en

2 houden de traditie van de ouderen in eere. Zij zien, dat Jezus' discipelen zóó maar eten zonder de gebruikelijke wasschingen. Het brood eten wil in het algemeen zeggen voedsel gebruiken 3:20. Met „onreine” handen, dat een heiden niet verstaat in den zin van Israël, wordt door Mark.

3 voor de Romeinen verklaard door „ongewasschen”. Ook in het algemeen heeft het gebruik van Israël opheldering noodig voor zijn lezers. Markus weet er uit Jeruzalem nog alles van. Dat wasschen van de handen geschiedde, terwijl men de gesloten vuist in den anderen hand wreef. Zoo omschrijft hij wat wij vertaalden door terdege. De overlevering der ouden is de verzameling van regels, die zij van mannen als Hillel en andere

4 Joodsche leeraars hebben overgenomen. Ook van de markt — Markus gebruikt hier een even eigenaardige uitdrukking als ons „uit de kerk” — besproeien zij zich met water, want het gewone leven en de aanraking daarmede verontreinigt. Zoo hechten zij ook aan het onderdompelen van bakers en koperwerk. Daarnaast worden ook kannen, blijkbaar houten, genoemd met een Latijnsch woord, dat eigenlijk een inhoudsmaat van ongeveer een halven liter aanduidt. Ook van bedden of divans is sprake

5 in den receptus. De Farizeërs en schriftgeleerden vragen nu aan Jezus, 6 waarom de leerlingen zich niet aan die gebruiken storen. Jezus heeft hun daarop harde dingen te antwoorden. Hij past een woord van Jez. 29:13 op hen toe, dat de lippen en het hart tegenover elkander stelt en spreekt van menschengeboden of liever — want het woord „gebod” is daarvoor te hoog en er wordt een andere verwante uitdrukking voor gebezigd — zou men er een nieuw woord voor willen smeden als gebiederijtjes, gebied-

7 seltjes. Men lette op dit meervoud tegenover het ééne gebod Gods.

- 8 Daarvoor verwaarloost men het gebod van God! Jezus noemt een voor-
9 beeld, waaruit dat blijkt. Zij kennen heel goed het vijfde gebod, maar
11 maken het onschadelijk door hun uitvindingen. Als iemand iets, waarmee
hij zijn ouders te hulp kon komen, verklaart tot korban, tot geschenk
aan den tempel, dan wordt dat voor goede munt opgenomen. Tot
13 meerdere heerlijkheid van den tempel mogen de ouders verhongeren. En
er zijn meer overeenkomstige voorbeelden te noemen.
- 14 Nu roept Jezus weer de schare in tegenstelling van de afgeweerde
schriftgeleerden tot zich en zegt tot hen: hoort nu eens en verstaat mij
wel. Hier hebben wij een heel ander „hoort” dan in hoofdstuk 4. Hier-
voor heeft het Grieksch een anderen tijd, die dicht bij den Franschen
15 passé défini komt. Wat bij den mensch naar binnen komt, voedsel en
dergelijken, kan den mensch niet verontreinigen. Jezus is het dus vol-
strekt niet eens met de Joodsche leeraars, die het eten met ongewasschen
handen even erg als een onzedelijk misdrijf, bijvoorbeeld als hoererij
vonden. Alleen wat uit den mensch voor den dag komt, stempelt hem
16 als een onreine. Vs. 16 wordt terecht weggelaten in de nieuwere uitgaven.
In den receptus is het ingevoegd als een „hoort” in den zin van hoofd-
stuk 4.
- 17 Als Jezus de schare verlaten heeft en met de jongeren in een huis
gegaan is, willen zij meer weten van die parabel. We zien hier, dat het
18 woord meer beteekent dan gelijkenis. Zie 3:23. Zij vinden er iets raadsel-
achtigs in en hooren daarop een klacht van Jezus over hun onbevatte-
19 lijkheid. Zij moesten inzien, dat het voedsel niet in het hart, in het
middelpunt van het zieleleven, doch slechts in de maag komt. Eigenlijk
staat er buik, maar dat woord kan alle ingewanden aanduiden. En de
resten verlaten het lichaam weer. Zoo verklaarde Jezus alle voedsel voor
rein. Dit was een geweldige stap te midden van het Jodendom zijner
dagen. De discipelen hebben het eerst langzaam durven aanvaarden.
- 20 Maar in Rome heeft men het in Markus’ tijd wel ten volle aangedurfd.
Voorts zeide Jezus, dat daarentegen wat uit den mensch te voorschijn
21 komt, hem wel verontreinigen kan en dan noemt hij een lange reeks van
zonden, die uit des menschen hart opwellen. M. a. w. niet wat in de
maag komt, maar wat uit het hart komt, levert gevaar op. Het zedelijke
terrein is veel belangrijker dan een kwestie van al of niet eten van het
een of ander. Wij hebben op het eind van dit stuk een lijst van zonden,
zulke catalogussen komen vaak in het Jodendom en in het N. T. voor,
o. a. Rom. 1:29 v., Gal. 5:20 v., Ef. 4:31, 5:3 v., Kol. 3:5 v. De
22 lijst is bij Matthéüs korter en ziet daar meer op het uiterlijke. Van de
genoemde zonden vraagt alleen „een boos oog” opheldering, In verband
met Deut. 15:9, Matth. 20:15 zal men aan jaloerschheid, aan het scheel
aanzien van iemand hebben te denken. Later krijgt de uitdrukking boos
oog of malocchio geheimzinnige bijgeloovige beteekenis, maar dat is hier

nog geheel niet het geval. Hier is het nog eenvoudig: de zon niet in het water kunnen zien schijnen.

Eigenaardig, dat onmiddellijk op de woorden over rein en onrein volgt het verhaal van de Syrofenicische vrouw. We denken bij die volgorde onwillekeurig aan Hand. 10:10 v.

De Syrofenicische vrouw, vs. 24–30. Vgl. Matth. 15:21–28. — Dit verhaal vindt men veel aantrekkelijker bij Markus dan bij Matthéüs. Men denke hierbij aan wat boven, bl. 26, over de heidenen werd gezegd. Alleen wil het mij nog voorkomen, dat de plaatsbepaling bij Matthéüs beter is, wat bij vs. 31 duidelijker zal blijken. Markus schijnt in het Noorden des lands veel minder met de plaatselijke toestanden bekend dan te Jeruzalem, waar hij als knaap speelde.

24 Jezus ging naar het gebied van Tyrus. Matth. beschouwt als één geheel het gebied van Tyrus en Sidon, m. a. w. Fenicië. In elk geval komt Jezus buiten de grenzen van het heilige land. Nog is de tijd niet gekomen, om den heidenen het evangelie te brengen. Die komt eerst na de opstanding van Jezus.

Weer is Jezus in een huis. Het gelukte niet, zijn verblijf aldaar stil te 25 houden. Dadelijk — het lievelingswoord van Markus — hoorde een vrouw van hem, dat wil zeggen, dat hij daar was. Zij kan al eerder van zijn wonderen gehoord hebben 3:8. Haar dochter werd gekweld door een onreinen geest. Zij werpt zich voor haar kind smeekend aan Jezus' voeten. 26 Ze was een Hellenistische, dat wil zeggen: iemand, die in dat land onder invloed stond van de Grieksche beschaving en de Grieksche taal sprak. Hetzelfde was het geval met onderscheidene personen in de geheele provincie Syrië, waartoe ook Palestina behoorde. Men denke aan de Grieksche namen van sommige discipelen van Jezus als Andreas en Philippus. Wat de nationaliteit van de vrouw betreft, noemt Matthéüs haar een Kananeesche, een bewoonster van Kanaän, zooals de Feniciërs ook wel hun land noemden, Markus duidt haar aan als een Syrofenicische. Het Grieksche woord wordt een weinig door hem verbasterd, maar de bedoeling is duidelijk. Het is een Fenicische vrouw. Nu had men Feniciërs in Karthago, een oude kolonie van Tyrus en Sidon en men had Feniciërs in het gebied van Tyrus en Sidon zelf, m. a. w. westelijke en oostelijke Feniciërs. Echter zou in het heilige land geen sterveïng denken aan de westelijke Feniciërs, die al lang door de Romeinen in de Punische oorlogen overwonnen waren. Alleen in Rome dacht men bij Feniciërs of Puniers gemakkelijk aan het westersche volk van Hannibal. Dat Markus spreekt van een Syrofenicische wijst met groote waarschijnlijkheid weer naar Rome als de plaats, waar hij zijn evangelie geschreven heeft. Voor hem was het noodig te zeggen: het was een Fenicische uit Syrië, de groote Romeinsche provincie, waartoe die geheele omgeving gerekend werd te behooren.

- 27 Jezus wijst de bede van de vrouw niet direct af en antwoordt bij den zendingsvriend Markus nog welwillender dan bij Matthéüs met een antwoord, dat beleedigen, maar dat ook moed geven kan. Hij zegt: eerst moeten de kinderen verzadigd worden, m. a. w. de Joden gaan voor. Maar dat „eerst” sluit in zich een wenk, dat straks ook voor de heidenen zal gezorgd worden. Het is hetzelfde „eerst” als bij Paulus Rom. 1:16, 2:9, 10. Wat Jezus verder zegt, had een hoogmoedige kunnen afstooten. Het komt niet te pas, het brood den kinderen te onthouden, om het aan hondjes te geven. Honden zijn onreine straatdieren, die op het vuil daarbuiten azen. Altijd heeft men in het oosten andersdenkenden en ongeloofigen honden genoemd. De Joden deden daaraan ijverig mede. Men denke daarbij niet aan onze getrouwe huisdieren. Maar Jezus spreekt niet van honden zonder meer, hij gebruikt een verkleinwoord. Hij denkt aan een klein hondje, dat wel in huis wordt opgenomen en de speelkameraad der kinderen is. De vrouw blijkt zeer vlug van begrip. Een moeder denkt
- 28 snel als het lot van haar kind op het spel staat. Zij dringt aan „ach toe, mijnheer!” of geeft door een „ja” te kennen, dat zij ook op dergelijke voorwaarden Jezus’ hulp aanvaardt. Al is het aan het onder einde der tafel, de hondjes krijgen hun deel wel van wat er overschiet. „Onder de tafel” doet te veel aan onzen hoogen disch denken. Men denke aan het Oosten, waar men aanligt, waar de stoelen ontbreken, waar de lamp niet op een tafel, maar op een standaard gezet wordt, daar de tafels zeer laag zijn.
- 29 Het inzicht van die vrouw uit het heidensche land en haar geloof, treft Jezus zoozeer in onderscheiding met de onontvankelijkheid in Israël, dat hij haar getroost laat heengaan met de zekerheid, dat haar kind
- 30 genezen is. Thuis komend, vindt zij Jezus’ machtwoord uit de verte verwezenlijkt: haar kind ligt gezond te bed en de demon is verdwenen.

Genezing van een doofstomme, vs. 31–37. Vgl. Matth. 15:29–31. —

- Matthéüs vermeldt alleen een groot aantal genezingen en geen bijzonderheden, zoodat dit verhaal een dergene is, die we alleen bij Markus vinden.
- 31 Het aardrijkskundig begin, waarop we al bij vs. 24 doelden, is ver van duidelijk. Wanneer men op de kaart nagaat een reis van het land van Tyrus door Sidon heen, midden door Dekápolis naar de zee van Galiléa, dan verbaast men zich daarover. Men heeft gedacht aan een vergissing van Markus, die het Hebreeuwsche „Bethsaida” zou hebben aangezien voor „door Sidon heen”. Markus is niet goed thuis in die streken en het is zeer de vraag, of hij in de gelegenheid was, evenals wij, een landkaart te vergelijken. Trouwens een landkaart uit dien tijd is nog lang niet zoo nauwkeurig als de tegenwoordige kaarten zijn. Het komt me voor, dat Markus scheidt, wat door Matthéüs terecht vereenigd wordt: het gebied van Tyrus en Sidon. Omdat hij vs. 24 alleen van Tyrus spreekt, noemt hij getrouw aan zijn bronnen vs. 31 volledigheidshalve

ook Sidon. Zijn groote nauwkeurigheid en waarheidsliefde heeft hem hier parten gespeeld. Wij zullen hebben te denken aan een verblijf van Jezus in het gebied van Tyrus en Sidon, dus in Fenícië, gevolgd door een tocht naar het meer van Galiléa, bepaaldelijk in het gebied van de tien steden, Dekápolis, dat reeds boven ter sprake kwam 5:20. Toen had de bezetene uit het land der Garasénen in dit half heidensche gebied van Jezus getuigd, en nu blijkt men daar zijn hulp voor een ongelukkige te begeeren.

32 Men brengt hem een doove, die moeilijk woorden kan uitbrengen. Doofheid, vooral wanneer men doof geboren is, belemmert het spreken. Zij vragen Jezus den lijder de handen op te leggen. Meermalen genas Jezus op die wijze, 5:23, 6:5, maar hij is daaraan niet gebonden. Ook bij Jairus' dochter deed hij anders dan gevraagd werd. Over de hand-
 33 oplegging zijn belangrijke boeken geschreven. Hier kunnen wij daarop niet ingaan. Jezus neemt den doove apart. Hij wenscht niet de nieuwsgierigheid van de schare. Hij wil hem alleen hebben. Maar als hij hem zijn vingers in de ooren steekt en met speeksel, waarin allerlei godsdiensten levenskracht of zielestof zochten, zijn tong aanraakt, moet hij
 34 wel verwachtingen opwekken bij den ongelukkige. Zelf verwacht Jezus de hulp van boven. Hij ziet op naar den hemel, dat is: hij bidt, zucht diep en spreekt dan: „open!” tot de ooren van den doove. Dat machtwoord van Jezus deelt Markus in het Arameesch mede. Wij hooren zoo, juist bij hem, iedere keer van die Arameesche uitdrukkingen, vooral uit den mond des Heeren. Ik denk aan 3:17, 5:41, 7:11, 9:43, 10:46, 14:36, 15:22, 34. Daaruit leeren wij, dat Jezus niet alleen optrad in een omgeving, die Arameesch sprak, maar dat de Heer zich zelf daarvan bediend heeft. Hij sprak niet de boekentaal der geleerden, het ouderwetsche Hebreeuwsch, maar de taal van het volk. Wanneer hij in Friesland gepredikt had, hij zou zich niet van het Nederlandsch, maar van het Friesch bediend hebben. Later krijgen dergelijke Arameesche woorden een plechtigen klank en wordt er gebruik van gemaakt in tooverformulieren, geheel tegen de bedoeling van Jezus in, die niet geheimzinnig wilde doen, maar spreken de taal, die ieder verstond. In de eigen taal moet men de werken Gods hooren verkondigen. Hand. 2:8.

35 Het „effatha” doet zijn werking; de gehoorgangen openen zich, de tong wordt bewegelijk en de man is in staat duidelijk, correct te spreken. Het woord, dat voor correct gebruikt wordt, vindt men nog in het samenstellende deel ortho- van orthografie. Had Jezus de schare reeds ontweken,
 36 hij beveelt ook den omstanders er niemand wat van te vertellen. Dit bevel hebben wij reeds vaak vernomen, ook al in verband met het geheim van den messias, bl. 27. Maar men stoort er zich niet aan. De geestdrift was daarvoor te groot. Hij had immers alles wèl gemaakt. Zelfs dooven opent hij de ooren en stommen den mond. Men heeft hier het gewone

verschijnsel, dat wat één persoon geldt, geheel in het algemeen in het meervoud wordt aangeduid. Wat een verschil in Dekápolis na 5:17. Daarvan geniet de zendingsvriend Markus!

- 8 *Vierduizend gespijzigd, vs. 1–10.* Vgl. Matth. 15:32–39. — Dit is de tweede wonderbare spijziging, waarmee men de eerste, 6:30–44, vergelijke. Sommigen hebben gedacht aan twee uiteenlopende verhalen van één gebeurtenis, maar zoo beschouwt Markus zelf het geenszins. Dit blijkt uit 8:17 v., waar Jezus aan beide wonderen herinnert. Het is merkwaardig, hoe dikwijls Markus van brood en brood eten spreekt. Een evangelist, die oog heeft voor het geestelijke, sluit daarom zijn oog niet voor de natuurlijke behoeften. Hij laat gaarne zien, hoe Jezus even praktisch was. Men denkt aan het herleefde dochttertje van Jairus, 5:43.
- 1 Door een kleine afwijking leest de receptus, dat er een „heel” groote menigte was, terwijl de goede lezing is, dat er „wederom” een groote schare was. Dat wederom behoeft niet te slaan op hetzelfde publiek of op dezelfde plaats als van de vorige spijziging. Het kan eenvoudig aanduiden, dat Jezus telkens weer door een menigte omstuwde was, ook bij deze gelegenheid. De vorige spijziging was westelijk van de zee, deze blijkens het voorafgaande in het gebied van Dekápolis. Bij de vorige namen de discipelen het initiatief, hier roept Jezus de leerlingen tot zich om over de nooden der schare te spreken. In de oudheid was de leus bekend: „panem et circenses”, „brood en wat te kijken”, waarmede men de scharen in goede stemming hield, maar hier hebben we iets heel anders. Jezus begeert geen wonderdoener te zijn, die veel laat zien. Hij spreekt ernstige levenswoorden tot de ziel. En als hij spijzigt, is de eenige drijfveer zijn
- 2 medelijden. Het grijpt hem aan, dat die menschen nu al drie dagen hem omringen. Zij zullen wel eenig voedsel bij zich gehad hebben, maar dat is op. Het is hun dus niet om den broode te doen. Zij hebben juist niets meer om te eten. Bij de vorige spijziging waren zij niet zoo lang bij Jezus. Alles liep af op één dag. Wanneer wij hier denken aan de menschen uit de omgeving van het land der Gerasenen, die zooveel centenaars varkensvleesch boven een menschenziel stelden, dan heeft de
- 3 verkondiging van den genezen bezetene wel doel getroffen. Indien Jezus die menigte, tot vasten gedwongen, zonder voedsel laat heengaan, dan komen er ongelukken onderweg. Gedeeltelijk kwamen zij zelfs van verre.
- 4 Bij die bewoners van Dekápolis is groote voortgang. Anders staat het met de discipelen. Bij hen, die de vorige spijziging van een nog grooter schare bijwoonden, komt alleen de vraag op: waar halen wij zooveel brood vandaan op een afgelegen plek? De vorige maal gold alleen het
- 5 financieele bezwaar, nu het schaarsch bevolkte Dekápolis. Jezus vraagt, hoeveel brooden zij hebben. Het antwoord luidt: zeven. De vorige maal hadden zij er vijf en twee visschen. Jezus liet de schare plat op den grond zitten, nam, brak en deelde de vijf brooden uit, na gedankt te

7 hebben, terwijl de discipelen de porties neerlegden voor de scharen. Met enkele visschen geschiedde hetzelfde, nadat Jezus daarbij een zegenbede
 8 had gesproken. Weer werden allen ruimschoots verzadigd, zoodat er nu aan resten overbleven zeven korven, gelijk er de vorige maal van de twaalf brooden twaalf mandenvol overschoten. De korven van ditmaal zijn kleiner en fijner afgewerkt, meer voor eetwaren geschikt dan de ruwe manden, die doorgaans in visschersschepen meegenomen zullen zijn. Toch kan zoo'n korf heel groot zijn. Men denke aan Hand. 9:25.
 9 Waren een vorige maal vijfduizend menschen gespijzigd in het zooveel drukkere westen, thans waren het vierduizend in het veel dunner bevolkte
 10 Dekápolis. Nu kon Jezus hen gerust laten heengaan. Zelf stapt hij met zijn jongeren in het vaartuig om naar Dalmanútha te gaan. Deze streek hebben wij te zoeken bij de zuidelijke uitmonding van het meer. Mattheüs spreekt van Magadan. Men zoekt de plaats Dalmanutha zelf in het tegenwoordige et-Delhemijeh aan de samenstrooming van Jordaan en Jarmuk. Elders komt de naam in de evangeliën niet voor.

Jezus weigert aan de Farizeërs een teeken en waarschuwt voor hun zuurdeeg, vs. 11–21. Vgl. Matth. 16:1–12, Luk. 12:54–56, 1. — Wat uit Lukas vergeleken kan worden, komt op enkele trekken neer, die meer bij Mattheüs passen. De parallelen van Lukas zijn voor Mark. 6:45–8:26
 11 nagenoeg afwezig. Ook aan het zuiden van het meer komen de Farizeërs Jezus lastig vallen. Hij heeft hen al meermalen harde dingen gezegd. Hun vijandschap is geklommen na de conflicten en na 7:1 v. Zij willen hem wel meesteren, maar niet gelooven. Nu spelen zij de belangstellenden. Als ze maar eens een hemelteeken mochten zien, door Jezus verricht, dan hadden zij een waarborg van zijn goddelijke zending. Zij denken niet aan of weten niet van de hemelstem 1:11. Zij wenschen zoo iets als het stilstaan van de zon of de maan, het maken van regen of onweer. Zij willen wat uiterlijks zien, dingen, waarom het Jezus juist niet te doen was. Jezus wist wel, dat het geen goud was wat er blonk uit hun belangstellend doen. Tegenover ongeloof staat hij machteloos, zelfs wanneer het
 12 gewone wonderdaden geldt, 6:5. Hij zucht diep, als vol ongeduld, en weigert botweg aan dit geslacht een teeken. Wat hebben ze er aan? Het zal toch voor doeniet zijn. Het is hun er alleen om te doen, hem voor de omstanders te schande te maken. In „dit geslacht” ligt telkens iets afkeurends, vs. 38, 9:19, 13:30. Het is of het vergeleken wordt met het geslacht, dat in de dagen van Mozes ook altijd dwars was en dat moest wegsterven vóór de komst van een betere periode. De weigering is eenigszins in den eedvorm. Voorwaar (amen), zeg ik u: indien daaraan een teeken gegeven zal worden. Na voorwaar of een eedformule beteekent indien: het zal niet gebeuren, en indien niet: het zal wèl gebeuren. Wij denken aan de te onzent gebruikte uitdrukking: „ik mag sterven,
 13 als het niet waar is,” om aan te duiden, dat het wèl waar is. Jezus

keerde de Farizeërs den rug toe, zonder dat zij hun zin kregen. Hij stak weer de zee over. Eigenaardig, dat wat aan de Farizeërs geweigerd wordt, wel drie der leerlingen ten deel valt in 9 : 2 v., dus heel kort na deze gebeurtenis. Mattheüs voegt bij de weigering van het teeken nog toe: uitgezonderd het teeken van Jona. Dat teeken werkt hij op een andere plaats uitvoerig uit. Matth. 12 : 38, 39 vgl., Luk. 11 : 29.

- 14 Nu Jezus met de zijnen in het schip gegaan is, wordt zijn hart nog vervuld door droefheid over de Farizeërs, dat der discipelen door een kwestie van mondvoorraad: zij hebben maar één brood voor hen allen in het schip meegenomen. In zulk een geval leidt een gesprek doorgaans tot misverstand. Het pleit niet voor de discipelen, dat zij niet meer met Jezus meeleeften. Maar men was plotseling weer scheep gegaan en daardoor hadden zij niet kunnen fourageeren.
- 15 Jezus, vervuld van zijn eigen gedachten, scherpt hen in: ziet, neemt u in acht voor het zuurdeeg van de Farizeërs en voor dat van Herodes. Mattheüs spreekt van Farizeërs en Sadduceërs, Lukas alleen van het zuurdeeg der Farizeërs, dat hij noemt de geveinsdheid, een woord, dat letterlijk komediespel beteekent, het spelen van een rol. Nu is het waar, dat de Farizeërs door Jezus meermalen geveinsden of komedianten genoemd worden, bij Markus bijv. 7 : 6, vgl. 12 : 15. Menschen, die in de geestelijke aristocratie zulk een belangrijke rol spelen, loopen maar al te zeer gevaar, te veel een rol te spelen. Men weet, dat de Farizeërs de mannen van de officieele vroomheid zijn. Zij vormen een partij, die niet als een scheldnaam, maar als een zelfgekozen eernaam het woord „afgescheidene”, „afgezonderde” op haar banier heeft geschreven. Zij nemen het vreeselijk precies met de overleveringen en de eischen van den godsdienst. In zulke omstandigheden is het niet moeilijk, zich zelf en anderen te misleiden en op de eenvoudige massa uit de hoogte neer te zien. Toch weet ik niet, of Markus hier wel aan de opheldering van Lukas gedacht heeft. Hij en Mattheüs spreken van het zuurdeeg van twee richtingen, die ver uiteenloopen. Tegenover de Farizeërs stelt Mattheüs de Sadduceërs, waarover wij later bij Markus nog een en ander te zeggen hebben, 12 : 18 v. Markus, waarom het ons te doen is, noemt de Herodianen, van welke boven reeds bleek, 3 : 6, dat zij niet zoozeer een richting vormen, als wel invloedrijke mannen uit de omgeving van Herodes Antipas zijn, die niet veel van verandering houden, liefst de dingen op hun beloop laten, maar als hovelingen en aanhangers van den genotzuchtigen koning, zullen zij in wereldschgezindheid wel de tegenvoeters van de Farizeërs geweest zijn. Al vroeger waren, 3 : 6, die uitersten tot elkaar gekomen om tegen Jezus saam te spannen. Zulk een monsterverbond tegen Jezus en tegen zijn volgelingen is iets heel gewoons in de geschiedenis. Jezus voelt, hoe de gemeenschappelijke invloed van beide stroomingen zich al meer en meer tegen hem doet gelden. Dien

invloed duidt hij aan onder het sprekende beeld van zuurdeeg. Misschien is die uitspraak nog wel actueel in onze dagen, waarin de menschen ook zoo veel voelen voor uitersten en men hen, die noch ter rechter- noch ter linkerzijde willen afwijken, in gedrang brengt.

16 Maar wat Jezus zegt, glijdt langs de discipelen heen door een eigenaardige gedachtenassociatie. Zij denken aan approviandeeren en aan hun verzuim. In onze dagen zouden zij er allicht onder verstaan hebben: geen brood koopen bij een Farizeeuwschen bakker of bij een die voor Herodes is! Gelukkig bakte men toen nog meer zijn eigen brood dan
17 thans. Maar Jezus doorziet hun misverstand wel. Bij Johannes vinden wij zeer veel voorbeelden van dergelijke misvattingen. Het is, alsof hij klaagt: waar zitten toch uw gedachten? Is uw hart van tufsteen? Gij hebt oogen en houdt ze dicht, gij hebt ooren en houdt ze toe. Zijt ge dan alles
19 vergeten? Vergeten de vijf brooden voor de vijfduizend, waarvan twaalf
20 manden overschoten? Vergeten de zeven brooden voor de vierduizend,
21 waarvan zeven korven overschoten? Ja, dat wisten ze nog wel. Geen wonder, dat hij vraagt: begrijpt ge nu nog niets. Hier komen de jongeren er zeer slecht af. Van de schare werd in hoofdstuk 4 gezegd, dat zij slechts keken en hoorden, maar den discipelen wordt hier verweten, dat ze ook dit niet meer doen. Zij konden heel ongelukkige oogenblikken hebben. Maar de oogen kunnen opengaan. Straks zullen wij hen hooren op een zeer gelukkig moment. Eigenaardig, dat Markus daaraan iets laat voorafgaan, dat hij alleen meedeelt en dat het opengaan van dichte oogen aanschouwelijk voorstelt.

De blinde te Bethsáida, vs. 22–26. — Onder gebrek aan brood en onder het gesprek over het zuurdeeg wordt de grootste uitgestrektheid van het meer bevaren. Van het uiterste Zuiden gaat het vaarttuig naar het Noordelijkste punt, Bethsáida, dat we kennen uit 6:45, maar hier het eerst betreden. Er is een eigenaardige overeenkomst tusschen 6:30–7:37 en 8:1–26. In beide gedeelten heeft men twee reizen, die beginnen met een wonderbare spijziging en eindigen met een wonder, dat uit Jezus' genezende aanraking voortvloeit. Ook komen de twee genezingen op het eind merkwaardig overeen. Wanneer men ze in het Grieksch naast elkander legt, is de inkleeding van het feit telkens bijna eensluidend. Maar ook de inhoud stemt overeen. Beide patienten neemt Jezus afzonderlijk, beide behandelt hij met speeksel, beiden verbiedt hij over hun genezing te spreken. Wij krijgen nu de eerste genezing van een blinde. De volgende vindt men 10:46 v.

22 Jezus komt in Bethsáida, een stad door Philippus gebouwd en ter eere van het geslacht van Augustus Júlias genoemd. En lag ten N.-O. van het meer. Daar brengt men tot Jezus een blinde met verzoek, dezen aan te raken. Hier wordt dus niet eens handenoplegging gevraagd; men vertrouwt, dat een enkele aanraking voldoende zal zijn, en denkt er dus

23 eender over als de bloedvloeiende vrouw. Jezus neemt den blinde bij de hand en leidt hem verder. Deze aanraking brengt dus niets nieuws, maar is wel in staat om verwachting te doen opkomen in het hart van den blinde, die zich aan zijn leider moet overgeven en zoo fijn elke handdruk en elke sympathie uit een aanraking van de handen voelt. Niet ziende, door de zachte hand van Jezus geleid te worden, moet hem al goed doen. Jezus brengt hem buiten het dorp, hij wil hem afzonderlijk hebben en niet te midden van een opdringende schare. Buiten het „dorp” verbaast ons bij de stad Bethsáida. Maar vroeger was Bethsáida een dorp geweest. Later was het stad geworden. Daar, waar de visschersbevolking woonde, bleef de oude toestand. Zoo is het dorp Scheveningen een gedeelte van de stad 's Gravenhage. Buiten het dorp spuwt Jezus hem in de oogen. Dat mag ons, Westerlingen, vreemd schijnen, in de oudheid en nòg bij de Indonesische volken acht men het speeksel den drager van zielestof. Voor onze huisdieren is dat vocht ook nog vrijwel het eenige medicijn voor uitwendige behandeling. Verder legt Jezus hem de handen op. Eigenaardig! Als men Jezus vraagt de handen op te leggen, 7:32, doet hij wat anders. Vraagt men hem enkel aan te raken, dan legt hij de handen op. Een geneesheer heeft de middelen te bepalen en laat dat niet aan een ander over. Dien trek van spontaan optreden treffen wij telkens bij Jezus. Hij doet de dingen anders dan men wil, maar hij doet ze ook beter. De menschen weten weinig. Jezus weet alles. Een treffend voorbeeld van zijn anders doen vinden wij Joh. 4:49, 50, waar elk deel van het antwoord tegenover de vraag staat. De vader roept: Heer, kom af, eer mijn kind sterft! Jezus antwoordt: ga heen, uw zoon leeft!

24 Na de behandeling van het oog vraagt Jezus, of de man wat ziet. Het is nog weinig. Hij ziet wel menschen, maar als in nevelen, het is alsof
25 hij boomen wandelen ziet. Nu legt Jezus weer de handen op zijn oogen en worden zij als vensters, waar men doorheen kan zien. Nu kan zijn blik goed in alles doordringen, alles is scherp omlijnd. Het geleidelijke in den voortgang van dit wonder heeft zijn aantrekkelijkheid voor de prediking, ook om op de trappen van het geestelijk leven te wijzen. Ook in het geleidelijk voortgaande kan men een wonder des Heeren zien.
26 Jezus wil ook nu weer geen ophef zien gemaakt van zijn genezing. Hij laat dien man dadelijk huiswaarts keeren, zeker buiten het dorp. Hij moet maar niet eens het dorp ingaan.

Petrus' belijdenis. Eerste lijdensles, vs. 27—9:1. Vgl. Matth. 16:13—28, Luk. 9:18—27, Joh. 6:67—71. -- Hier hebben wij het hoogtepunt van Markus. Tot dusverre waren de discipelen zeer ónontvankelijk. Later stellen zij opnieuw teleur. Maar hier vallen althans Petrus de schellen van de oogen en geeft hij aan Jezus den voor den Israëliet hoogst denkbaren
27 naam. Jezus gaat met zijn leerlingen van Bethsáida een reis naar het Noorden maken over de grenzen van het heilige land heen. Hij komt in

de dorpen van Caesaréa Philippi. Dat is een heidensche omgeving met een woeste natuur. De schepping spreekt daar met een ruwe stem van Gods grootheid. Het is hier de streek van den bovenloop der Jordaan, waar aan den psalmist de klagelijke tonen van heimwee naar Jeruzalem's heiligdom werden ontlokt, Psalm 42:7, 8. De mensch spreekt daar niet van Gods grootheid maar van de afgoden en van menschenvereering. Caesaréa Philippi heette vroeger Páneas en was aan den heidenschen herdersgod Pan gewijd. Het werd verbouwd en vergroot door Philippus, den zoon van Herodes den Grooten. De naam Caesaréa, van Caesar afgeleid, wijst reeds op de keizervereering. Het ontving dien naam ter eere van Augustus. Maar om het van het meer bekende Caesaréa aan de Middellandsche Zee te onderscheiden werd ook de naam van Philippus er aan verbonden. In zulk een heidensche omgeving kon Jezus met en voor zijn jongeren alleen zijn. Daar, waar de menschen van andere dingen dan van God en Christus vervuld waren, kon hij zijn discipelen onder-
vragen. Hij laat hen eens onder woorden brengen, wat de publieke opinie in het eigen land over hem is. Van die meeningen hebben wij al 6:14, 15 in verband met Herodes gehoord. Jezus vraagt niet om zijnentwil. Er is geen sprake van ijdelheid. Hij leert vragend zijn jongeren belijden.

28 Uit hun verslag blijkt, dat er niet één enkele, maar meer opvattingen bestaan. De menschen waren toen al verdeeld over Jezus. Sommigen houden hem voor Johannes den Dooper, een meening die we al uit den mond van Antipas vernamen, anderen houden hem voor Elía, ook den voorlooper van den grooten dag des Heeren, en anderen voor een of

29 ander van de profeten, m. a. w. voor een heel gewoon profeet. Tegenover dat „men zegt” vraagt Jezus naar het persoonlijke. De tegenstelling is dus niet: de discipelen van toen tegenover hun vroeger oordeel, maar het persoonlijke oordeel der discipelen tegenover dat der andere menschen. Maar gij dan? zoo klinkt de vraag tot de discipelen. Nu neemt spontaan de sanguinische Petrus het woord en spreekt van Jezus het hoogste uit, dat een Israëliet van wie ook op aarde kan getuigen: Gij zijt de Christus. Matthéüs is hier uitvoeriger, maar het korte van Markus, die anders ook wel omstandig kan zijn, trekt ons te meer. „De Christus” omvat alles. Dat is de groote figuur, waarnaar de verwachtingen zoo lang zijn uitgegaan, de messias of de gezalfde Gods. Die titel werd door velen zeer uiterlijk opgevat. Het is de vraag, of de discipelen er al den rechten kijk op hadden, een vraag, die dadelijk met „neen”, beantwoord kan worden. Maar nu dit groote woord is uitgesproken, nu kan straks de inhoud er van gepeild, de omvang uitgemeten worden. Eén ding treft ons echter bij Markus. Matthéüs laat er zulk een heerlijke zaligspreking op volgen voor den belijdenden Petrus. Waarom laat Markus die weg voor een onheilspellend stilzwijgen? Het is eigenaardig, dat Matthéüs altijd getrouw zaligsprekingen overbrengt en dat Markus ze stelselmatig schijnt weg te

laten. Hoe ontnuchterend is hetgeen bij hem onmiddelijk volgt: een
 30 dreigend vingeroepsteken. Pas op, dat gij daarover met niemand praat!
 Is dáárvoor de goede belijdenis, dat men er angstvallig van zwijge? Wij
 voelen wel, dat de bedoeling niet is: geen praten over Jezus, maar: geen
 praten hierover, over dat, wat thans ontdekt is. Jezus is de Christus. In
 Markus' kring werd er veel over gepraat, tot iedereen. Markus is een
 zendingsvriend. Men denkt aan het woord van Jezus, dat Markus dadelijk
 hierna overbrengt in vs. 38. Wij hebben hier weer de kern van het
 geheim aangaande den messias. De belijdenis en het volle uitklinken van
 Jezus' titel moet teruggehouden worden tot het geschikte oogenblik, totdat
 hij verheerlijkt wordt. Nu moet het nog worden gefluisterd in het oor.
 Later wordt het gepredikt van de daken. Wat heeft de menigte er nu
 aan, te weten, dat hij de Christus is, zoolang zij niet weet, wat er aan
 vastzit? De Christus zal glorie ontvangen, maar eerst moet hij vernederd
 worden, eerst moet hij lijden en sterven. Eerst moet hij ervaren en doen
 ervaren de duizelingwekkende diepten van den raad Gods. Het volle besef
 kan de gemeente eerst krijgen, nadat zij uit de pinksterzaal heeft terug-
 gezien over de gebeurtenissen, die zoo raadselachtig schenen. De bloem
 is er, maar nog in den knop, en de omwindselen zullen wreed verbroken
 moeten worden, voordat haar heerlijkheid zich kan ontplooien.

31 Nauwelijks heeft de belijdenis geklonken, of Jezus luidt zijn eigen
 doodsklok. Nu is de tijd daar, om van lijden en sterven te spreken en
 zijn discipelen niets daarvan te sparen. Zij hebben blijde een groot geheim
 ontdekt, nu ontdekt hij er hun een, dat alle blijdschap dooft. Jezus spreekt
 niet van „dien Christus”, maar weer met het bekende raadselwoord uit
 2:10 van den „zoon des menschen”. Deze moet niet gehuldigd worden
 door de officiële leidslieden van Israël, neen, hij moet afgewezen worden —
 een uitdrukking, die aan een onvoldoend examen herinnert — door ouder-
 lingen, overpriesters en schriftgeleerden, door alle groepen, die vertegen-
 woordigd zijn in den hoogen raad; hij moet gedood worden, niet maar
 sterven, doch bepaald ter dood gebracht. Dat moet, met een goddelijk
 moeten. Er is geen andere weg. En dan volgt de opstanding na drie
 dagen zooals een kleine lichtglimp achter in een duister vertrek. Men
 32 voelt zóó het duister, dat men het kleine licht niet eens opmerkt. En met
 vrijmoedigheid, ronduit, sprak hij hèt woord, d. w. z. het ontzettende
 woord van lijden. Wij zouden zeggen: nu kwam het hooge woord er uit.

Daar wil een Petrus, en zeker ook de anderen, niet van weten. Hij
 heeft nu in Jezus den Christus, het heerlijkste, ontdekt. En nu zal me
 die Christus gaan lijden. Het klinkt hem als een ontwijding. Dat gaat
 zoo niet. Hij neemt Jezus onder handen, neemt hem eens apart, om op
 het ongepaste daarvan te wijzen. Jezus die even met Petrus de anderen
 verlaat en hen den rug toegekeerd heeft, hoort de verwijten, die op
 33 Petrus' onverstand moeten terugvallen. Hij keert Petrus den rug toe,

wendt zich met het gelaat naar de leerlingen, zoodat zij hem goed kunnen hooren en bestraft Petrus met de scherpe woorden: marsch, achter mij, satan. Ge neemt het op voor, kiest de partij van de menschen en niet van God. Petrus, die zooeven wonderlijk geleid werd tot het belijden van den Christus, laat zich nu leiden door bloot menschelijke overwegingen.

- 34 Er schijnen nog anderen, die een schare vormen, meegetrokken te zijn. Markus alleen stelt het zoo voor. Jezus roept die nu samen met zijn discipelen en leert hen allen de groote lijdensles, die al zijn volgelingen hebben te verstaan: wenscht iemand achter mij te komen — wij hebben reeds meer gezien, dat dit beteekent: leerling zijn —, dan moet hij met zich zelf afgerekend hebben, zich zelf eens voor al verloochenen. Het wordt hier geteekend als één daad, één besluit. Dan moet hij eens voor al het kruis aandurven en opnemen. Weer: één daad. En nu komt de consequentie: laat hij mij — onophoudelijk, d. i. dag aan dag — volgen. Ik weet niet, wat zwaarder is, de ééne heldendaad of de dagelijksche toepassing er van. Het eene is de doodelijke stoot, dien men zijn ik toebrengt, en het andere is het langzaam doodbloeden tengevolge daarvan.
- 35 Jezus erkennen voor wat hij is, doet men slechts bij het licht van den bliksem, waardoor men zelf vernietigd wordt. Hem zien is sterven. Wie zijn ziel wil in veiligheid krijgen, het leven er afbrengen, die zal het juist ombrengen, totaal bederven. Het is dan een overgespaard manna met wormen er in. Maar wie een desperado is met den dood voor oogen, wie den wanhoopssprong waagt in de diepte, zijn leven prijs geeft ter wille van Jezus en — zegt Markus er bij — van het evangelie, zal het in veiligheid brengen. Het is de sprong in donker uit het brandend gebouw. Men hoort alleen een roepstem van den veiligen kant en werpt zich neder, om door sterke handen te worden opgevangen. Vgl. Matth. 10:38 v., Luk. 14:27, 17:33, Joh. 12:25.

Markus spreekt van het evangelie, de blijde boodschap, maar hij spreekt van dat evangelie in dit verband. Men hoort daarin de vox humana naast de vox angelica. Het evangelie is het heerlijkste, zoo heerlijk, dat het het grootste offer daarvoor niet groot genoeg is.

- 36 Wat heeft de mensch er aan, de geheele wereld in bezit te krijgen, maar zijn ziel, zijn leven er bij te verspelen, dat te moeten missen als den inzet, die er voor gewaagd wordt, als de boete, die betaald moet worden? Wat is een doode, die alles heeft? Wat kan men houden in stervende handen? Wat is een mensch niet bereid op te offeren in ruil voor zijn leven. Om dat te lossen wil men alles los laten. Zooals al het andere bij het leven achter gesteld wordt, zoo moet het aardsche leven bij het ware leven achtergesteld worden.

- 38 Wij hebben Jezus te belijden, mij moeten het aandurven, maar met alle gevolgen daarvan, het ga ten leven, het ga ten doode. Wat zal de gemeente van Rome voor kort in de dagen van Nero een steun gevonden

hebben in deze woorden van Jezus, die van mond tot mond gingen! Want wie voor mij en mijn woorden niet heeft durven uitkomen in dit overspelig d. w. z. Gode ontrouw en zondig geslacht — weer geslacht in ongunstigen zin — hij kan er op rekenen, dat ook de zoon des menschen — weer de geheimzinnige titel — niet van hem zal willen weten, wanneer hij komt, d. i. bij de wederkomst, omstraald van de heerlijkheid, den lichtglans des Vaders en omstuwd van de heilige engelen. Men vergelijk ook Matth. 10:33, Luk. 12:9.

9 En Jezus zeide tot hen — men kan vragen, of dit meer bij het voorafgaande dan wel bij het volgende behoort —: Er staan er hier, die den dood niet zullen smaken, voordat zij het koninkrijk Gods gekomen zien met kracht. Over dit woord gaan de meeningen ver uiteen. In verband met het voorafgaande nemen velen aan, dat Jezus zegt, dat er nog enkele van de omstanders zijn wederkomst zullen beleven. Eerlijk wil ik bekennen, dat ik die dwaling bij Jezus persoonlijk niet kan aannemen. Het zal niet eens bepaald noodig zijn, hier een dwaling of misverstand bij den evangelist te veronderstellen. Markus vereenigt 9:1 ten nauwste met 9:2 v., dat reeds binnen een week daarna volgt. Bovendien wijkt Mark. belangrijk van Matth. af, die een koningschap van Christus aanneemt, dat men bij Mark. niet vindt. Mark. zegt alleen dat sommigen van de omstanders zullen zien, dat het koninkrijk Gods, — dat niet enkel in de toekomst gesteld wordt — er niet alleen is, maar dat het zijn aanwezigheid met kracht openbaart.

2 *Op den berg der verheerlijking. Elia, vs. 2–13.* Vgl. Matth. 17:1–13, Luk. 9:28–36. — Zes dagen nadat Jezus gesproken had van lijden en opstaan en van hoogere heerlijkheid, neemt hij drie jongeren mee om getuigen te zijn van zijn verheerlijking. Lukas heeft de tijdsbepaling algemeener: ongeveer acht dagen. Dat is op dezelfde manier als wij van „acht dagen”, de Franschen van „quinze jours” spreken. In het begin spoedde Markus voort met zijn verhaal. Nu doet hij denken aan de langzaam stroomende rivier bij de monding. Vroeger was zijn geliefkoosd woord „dadelijk”, nu treedt dat op den achtergrond en komen er aanduidingen van tijd, hoe langer hoe meer. De drie discipelen, die met Jezus mee mogen, zijn Petrus benevens het andere broederpaar, waarvan, gelijk steeds, Johannes het laatst genoemd wordt. Zie bl. 25 v. Jezus brengt hen op een hoogen berg, waarvoor de overlevering den Tabor weet aan te wijzen. De evangeliën bepalen echter plaats noch naam. Op den berg verandert Jezus voor hun oogen. De verandering wordt aangeduid door een werkwoord, dat met het tegenwoordig nog gebruikelijke „metamorphoze”, gedaanteverwisseling, samenhangt. Jezus’ kleederen vertoonen een blinkend wit, zoo als geen bleeker — in het oude Nederlandsch heet hij „voller” -- dit op aarde kan krijgen. Men denke er aan, dat in de oude wereld, ook te Rome, het plechtgewaad niet zwart was, als bij ons, maar

wit. Iemand, die in den rouw was, droeg een toga pulla, een gore toga, maar voor plechtige feestelijke gelegenheden werd de toga met krijtwater niet alleen wit, maar liefst blinkend wit gemaakt. Dat heette de toga cándida. Iemand, die naar een ambt dong en zich daarvoor kwam presentereen, heette daarnaar „candidatus”. Een feestkleed, een bruiloftskleed, het gewaad der zaligen, stelt men zich voor als glanzend wit.

- 4 Toen Jezus in dat bovenaardsche feestkleed schitterde, zagen de discipelen naast Jezus en met hem in gesprek de beide mannen des ouden verbonds, wier graf niemand kan aanwijzen, de twee grootste profeten van den ouden dag, de vertegenwoordigers van wet en profeten, die dan ook Mal. 4 : 4–6 in één adem genoemd worden, Mozes en Elia.
- 5 Wij lezen, dat Petrus „antwoordt”, terwijl hem niets gevraagd wordt. Dit is geheel naar den aard van Petrus, maar zoo wordt in den Bijbel dikwijls gebruik van dit werkwoord gemaakt, om aan te duiden, dat iemand het woord neemt reageerend op, naar aanleiding van de een of andere gebeurtenis. Er zijn van die hemelvizioenen, waarbij de fijnstgevoelenden zwijgen, maar haastige Petrussen meenen, noodzakelijk wat te moeten zeggen. Natuurlijk meent hij het goed. Dat deed hij ook, toen hij bestraffend Jezus het lijden afried en bestraft werd. Hij staat zich zelf in den weg op de heerlijkste oogenblikken. Echt Petrus hooren wij uit de ontboezeming: dat treft goed, dat wij er bij zijn. Hij wil een dienst bewijzen. Haastig wil hij drie hutten – men denke vooral niet aan tabernakelen in den zin van heiligdommen of kapellen – of tenten van groen maken, voor elk van de drie verheerlijkte gestalten één. Zeker werd hij gedreven door de begeerte, die hemelverschijningen langer bij zich te houden. In allen leeft zeker de wensch: o toef nog wat, gij zijt zoo schoon. Als Martha maakt hij zich druk met velerlei in plaats van stil te genieten. Een groote ijver, maar zonder verstand. Hemelgasten hebben geen noodwoningen noodig. Hij wist niet, wat hij er bij moest zeggen. Dat wisten de anderen ook niet, want zij werden bang. Maar zij
- 7 zwegen, het beste wat men doen kan in zulk een geval! Toen kwam een wolk hen overschaduwen, daar kwam een stem uit: deze is mijn geliefde Zoon, blijft hooren naar hem. De hemelgedaanten kwamen niet om woorden van Petrus, maar om een stem Gods voor te bereiden. Weer wordt Jezus hier aangewezen als Zoon van God. Dat gebeurt hem dadelijk na den doop, 1 : 11, en dat gebeurt hem zes dagen nadat hij openlijk van zijn lijden heeft gesproken. De pratende Petrus en zijn zwijgende makers krijgen den wenk, te luisteren naar wat Jezus zegt, niet één keer,
- 8 maar voortdurend. Dat is het laatste woord, dat is het voornaamste, want als terstond daarop de drie discipelen om zich heen zien, is alles weer weggevaagd en bemerken zij niemand bij zich dan Jezus alleen.
- 9 Het hoogtepunt is voorbij. Zij dalen weer met Jezus van den berg af in het gewone leven. Na den zondag komt de week, met zijn werk- en

marktdagen en gewone beslommeringen. Onder het afdalen scherpte Jezus hen in, dat zij er niemand een verslag of verhaal van mochten doen, voordat de zoon des menschen ging opstaan uit de dooden, onder de
 10 dooden van daan, uit het doodenrijk. Een vorigen keer is dat woord „opstanding” langs hen heen gegleden. Na Jezus’ sterven bleek dat woord niet diep in hun ziel doorgedrongen te zijn. Het zonk weg naar het halfdonker van hun bewustzijn, maar toch hebben zij het bewaard, juist omdat zij het niet begrepen en, zonder Jezus te durven vragen, het met elkander er over gehad hadden, wat dat toch wel mocht wezen, uit de dooden opstaan. Het is dan ook een raadselwoord, wanneer men niet van Jezus’ lijden en sterven wil weten. Wij hebben hier meteen een belangrijke bijzonderheid voor het geheim van den messias. Jezus legt het zwijgen op, verbiedt van allerlei dingen iets te zeggen, maar ook zien wij, dat dit een voorloopige maatregel is: totdat hij uit de dooden is opgestaan.

- 11 De verschijning van Elia brengt de leerlingen er toe, Jezus meer over hem te vragen. Zij hadden vroeger al gehoord, hoe sommigen Jezus met hem verwarden, 6 : 15, 8 : 28. Nu was het verschil ten overvloede gebleken. Zij vragen Jezus: zeggen de schriftgeleerden niet, dat eerst Elia nog moet komen? Vgl. Mal. 3 : 1, 4 : 5. Het is, alsof zij het bezwaar te berde brengen, waarmee zij verlegen zitten, dat toch Elia aan de Messias vooraf moet gaan en alles voor zijn komst in orde brengen. Als Jezus nu de Messias is, waarom is dan Elia niet gekomen? En als Elia alles voor hem in orde moet brengen, waarom moet de Christus dan nog lijden? De verwachting is dus: geen Messias zonder Elia; geen
 12 Christus die lijden moet. Goed, antwoordt Jezus, Elia gaat inderdaad vooraf en brengt alles in orde. Maar wát moet hij in orde brengen? Moet hij heerlijkheid of lijden voorbereiden? Hoe komt het, dat er doelend op den zoon des menschen geschreven staat, dat hij veel moet lijden en verworpen worden? De receptus verschilt hier. Bij de moeilijkheden voegt Jezus er nog een, maar dan ook het feit, dat ze alle wegneemt:
 13 maar ik verzeker u, Elia is ook al gekomen en men heeft hem alles aangedaan wat men wenschte, gelijk op hem doelend geschreven is. Hier blijkt Jezus Johannes den Dooper als een Elia te beschouwen. Gelijk een Izébel tegen den ouden profeet woedde, heeft Heródias het tegen Johannes gedaan. De Eliafiguur van den Dooper was een lijdende profeet, een slachtoffer. Zijn in orde maken was het banen van een lijdensweg, dien Jezus ook had te volgen. Vgl. 1 : 2, 6 : 29.

De bezeten knaap, vs. 14–29. Vgl. Matth. 17:14–20, Luk. 9:37–43a, 17 : 5, 6. De voorafgaande geschiedenis en deze vormen een eigenaardig contrast. Drie leerlingen ziet men op den berg der verheerlijking met Jezus, de anderen daaronder machteloos zonder Jezus. Het is, alsof wij de verheerlijkte en de lijdende kerk, de een boven, de andere hier

beneden aanschouwen. Een Rafaël is door Markus' schildering geïnspireerd geworden.

- 14 Jezus en het drietal vonden de overigen door een schare omringd,
 15 waaronder van diezelfde schriftgeleerden, over wier beschouwingen aan-
 17 gaande Elía zij juist spraken, een hoog woord voeren. Nauwelijks ziet
 18 de schare Jezus, of zij gevoelt een schok en gaat hem begroeten. Op
 19 zijn vraag om inlichtingen hoort hij van een man, dat hij zijn zoon,
 die stom van bezetenheid is, bij Jezus had willen brengen. Hij schildert
 het vreeselijke lot van zijn kind en teekent, hoe de demon hem mishan-
 delt, maar ook vertelt hij, hoe machteloos de achterblijvende discipelen
 20 bij het geval gestaan hebben. Jezus slaakt de verzuchting: o ongeloovig
 geslacht, hoelang zal ik me nog met u inlaten, hoelang zal ik u nog
 verdragen? Het is de vraag, of met dat woord „geslacht", dat bij Marcus
 altijd in ongunstigen zin voor de tijdgenooten gebruikt wordt, de disci-
 pelen alleen of de omstanders, de schriftgeleerden vooral, bedoeld worden.
 Voor de opvatting, dat het de discipelen geldt, pleit, dat Jezus „tot hen"
 spreekt, de uitdrukking, die vrij kan weergegeven worden door „mij met
 u inlaten" en de vele andere plaatsen, waar de discipelen zich een be-
 straffing op den hals halen. Maar let men op het gebruik elders van
 het woord „geslacht", dan zal men minder beslist spreken, zie 8 : 12,
 20 38, 13 : 30. De knaap wordt op Jezus' bevel bij hem gebracht. In de
 nabijheid van Jezus komt de demon tot wanhopige krachtsinspanning.
 Steeds sidderen de demonen voor Jezus. Zie bl. 23. De lijder krimpt ineen,
 valt neer met het schuim op den mond, het beeld van een toevallijder.
 21 Jezus vraagt zijn vader, hoelang de knaap al van die aanvallen heeft.
 22 Het antwoord luidt van kinds af. De demon heeft al meermalen getracht
 hem in het vuur of in het water te doen vallen. De vader slaakt de bede:
 ach, indien gij iets vermoogt, kom ons te hulp en wees begaan met ons lot.
 23 Dat woord „indien gij iets vermoogt" herhaalt Jezus. Het is, alsof hij
 zeggen wil: wat blief? vermogen? Voor wie gelooft, bestaat er geen
 onmogelijk. Alles kan! Dit is veel duidelijker en aangrijpender dan de
 24 vroegere tekst van den receptus. Dadelijk gaat de vader op Jezus' woord
 over de groote macht van het geloof in, zie bl. 30. Ja, hij wil gelooven!
 Hij schreeuwt het uit in zijn aandoening: ik geloof, ach, wees mij een
 steun in mijn ongeloof, in mijn nog niet krachtig genoeg gelooven!
 25 Denkelijk zou Jezus nog wel meer woorden met den man gewisseld hebben,
 maar hij ziet, hoe men van alle kanten komt aanloopen en de oploop al
 grooter wordt. Dit wenscht Jezus niet, en daarom maakt hij er een eind
 aan, door den geest van doofstomheid uit te banen met een bevel. Met
 26 macht klinkt zijn woord: ik ben het, die het u gelast. Na nog geschaad
 te hebben wat hij kon, moet de demon wijken. De knaap lag daar voor
 dood. Velen zeiden al: het is afgeloopen met hem. Maar Jezus neemt
 hem bij de hand en doet hem overeind komen.

- 28 Als men daarna in kleinen kring bijeen is in een huis, doen de machtelooze negen discipelen, die toch ook van Jezus de macht hadden ontvangen over demonen, de vraag: hadden wij dat nu niet kunnen doen?
- 29 Zij voelen zich teleurgesteld. Jezus antwoordt, dat dit een bijzonder soort van demon geweest was. Dit slag vaart door niets anders dan door bidden uit. Volgens zijn gewoonte voegt de receptus na bidden nog het werkwoord „vasten” in. Dit is gansch onnoodig.
- 30 *Tweede lijdensvoorspelling. Rangtwist der jongeren, vs. 30–37. Vgl. Matth. 17:22, 23, 18:1–5, Luk. 9:43–48.* — Uit de omgeving van den berg der verheerlijking gaat het gezelschap langs achterwegen, 2:23, 31 Galilea door. Jezus wil het voor niemand weten. Want hij was de zijnen een harde les aan het leeren, de lijdensles moest herhaald worden. Weer zegt hij hun, dat de zoon des menschen overgeleverd wordt in menschenhanden, dat men hem zal dooden en dat hij na ter dood gebracht te 32 zijn, binnen drie dagen weer opstaan zal. Weer voegt Markus er aan toe: maar zij verstonden de uitdrukking niet en zagen er tegen op, om opheldering te vragen. De eerste keer had Petrus tegenwerpingen gemaakt, toen hadden zij langs een omweg, naar aanleiding van Elía hun bezwaren ingebracht. Nu zwijgen zij maar. Dit zwijgen is echter geen hooren en zien, nog veel minder een toestemmen. Zij zijn nog geenszins rijp voor dit onderwijs: dat toont de rangtwist, dien de jongeren dadelijk daarop beginnen.
- 33 Op hun tocht langs eenzame paden kwamen zij Kapérnaüm binnen. In huis gekomen — men weet, dat de eerste discipelen daar woonden — vroegde Jezus in die woning, waar men hem natuurlijk de leiding gaf: waarover hadt ge het met elkander zoo druk onderweg? Een argelooze 34 zou denken: over het lijdensraadsel. Jezus wist wel beter. Zij hielden zich stil op een veelzeggende wijze. Zij hadden het onderweg daarover met 35 elkander te kwaad gehad, wie onder hen nummer één was. Jezus nam plaats. Hij wilde eens rustig met hen spreken. Hij liet de twaalf bij zich komen en sprak: wenscht iemand de eerste te zijn, dan moet hij de allerlaatste en aller dienaar zijn. In het N. T. heeft men tal van woorden, die dienaar beteekenen. Hier is dat gekozen, dat voor diakenen of diakonen gebruikt wordt, voor menschen, die het vuile, ondankbare werk hebben 36 te doen. Vgl. 10:43 v. Toen nam hij een kind, zeker een uit de familie van een der discipelen, dat in dit huis was, liet het midden tusschen hen 37 staan, drukte het tegen zich aan en sprak tot hen: wie een van zulke knaapjes welwillend ontvangt op grond van mijn naam, als een door mij gezondene, als mijn vertegenwoordiger, die ontvangt mij, en die het mij doet, doet het niet zoozeer mij, als wel Hem, die mij heeft gezondend. Vgl. Matth. 10:40, 18:5, Luk. 10:16. Wat een verschil, twisten met de grooten om de eereplaats of zich neerbuigen tot een kind en daarin Christus eeren!

Onverdraagzaamheid en ergernissen, vs. 38–50. Vgl. Matth. 16:42, 38 18:6–9, Luk. 9:49, 50, 17:1, 2. — De kwestie van de meerdere zijn of anderen hooger schatten leidt van zelf tot een andere, welke Johannes, een van de Boanerges van 3:17, te berde brengt. Het is, alsof hij zeggen wil: is dat „op uw naam” van daar straks van onbepaalde geldigheid? Johannes vertelt, dat hij iemand met gebruik van Jezus’ naam demonen heeft zien uitbannen, zonder dat de man hen volgde, met hen meeging. 39 Om die reden heeft Johannes gepoogd, het hem te beletten. Jezus keurt dit af. Als iemand krachtens of op grond van Jezus’ naam een kracht werkt, dan kan hij niet onmiddellijk daarop kwaad van Jezus spreken. 40 Daardoor zou hij zich zelf afvallen. Zodoende mag Johannes daarin geen kwaad zien. Want wie niet partij kiest tegen ons, die is op onze hand. Vgl. Matth. 12:30, Luk. 12:23.

41 Dit geldt niet alleen van duivelbannen, maar zelfs van het eenvoudigste werk. Wie u ook maar een glas water toereikt in naam daarvan, d. w. z. uit dien hoofde, dat gij Christus toebehoort, voorwaar, zeg ik u, zijn loon zal hem niet ontgaan. Hierbij zijn eenige opmerkingen te maken. Wij spreken van een glas water. Glas gebruikte men toen nog niet. Een beker water is in den droogen zomertijd ginds veel kostbaarder dan bij ons, waar het gemakkelijker te krijgen is. Wij hebben nu al driemaal de uitdrukking „naam” gehad, nl. op den naam en in den naam, vs. 37, 38, 39. Wij moeten hierbij niet vergeten, dat naam in het Oosten veel meer zegt, dan bij ons. Heeten of genoemd worden kan bij ons een ijdele leus zijn, toen duidde de naam het wezen aan. In animistische landen, bijv. in ons Indië, noemt men niet gaarne zijn naam bij een vreemde. Wie iemands naam kent, oefent macht over hem. In de schrift heeft men geen woord voor „persoon”. Daarvoor wordt gebezigd „aangezicht” of „naam”. Men denke vooral aan Paulus, die zoo vaak spreekt van Christus’ naam of soms van den naam boven allen naam, dien de verhoogde Christus heeft ontvangen. Bij de naamgeving van een kind hechte men veel meer waarde aan den klank en aan toespelingen dan bij ons. Zodoende krijgt het woord naam ook in het N. T. een ganschen toonladder van beteekenissen. In vs. 37 was ontvangen op grond van den naam, een ontvangen, omdat men het aan Christus verschuldigd was, die het kind in de armen nam. In vs. 38, 39 wordt Christus’ naam beschouwd als een geheimzinnige werkzame kracht. In vs. 41 denkt men eerder Westersch aan een naam, een hoofd boven aan de bladzijde bij de boekhouding. In den naam kan men hier beschouwen als „uit dien hoofde, dat”. Wanneer dus iemand een versmachtenden volgeling van Jezus laat drinken uit dien hoofde, uit overweging van het feit, dat hij Christus toebehoort, dan zal daarmede eenmaal rekening worden gehouden. Wij hebben hetzelfde woord Matth. 10:42, maar daar eenvoudiger, oorspronkelijker, daar leest men in den naam, in qualiteit van leerling.

Markus deelt het woord van Jezus wel juist mede, maar geeft het weer in zijn taal van den leerling van Paulus, die telkens ook spreekt van het „zijn van Christus”. De naam Christus wordt in hoofdst. 8 even beleden, maar wordt dan verder nog teruggehouden tot het einde.

- 42 Nu volgt een woord over de ergernissen. Daarbij moet worden herhaald, wat vroeger reeds opgemerkt werd: ergernissen zijn veel erger dan onze gevoeligheden of prikkelbaarheden, als men aan iets ergernis neemt. Het is ook niet ons „schandaal”, maar skandalon beteekent bepaald wat iemand in den klem vangt, wat hem ten val brengt, wat hem radicaal doet mislukken. Daarom is het in de vertaling gewenscht, andere krasse uitdrukkingen te kiezen voor de afgesleten uitdrukking „ergernis”. Men moet er voorzichtig mee zijn, ook maar een enkele van de kleine geloovigen in zielsgevaar te brengen. Wat wordt er met die kleinen bedoeld? Vs. 36 doet sommigen meenen van kinderen, maar wellicht is het beter aan eenvoudigen, onaanzienlijken te denken. Afgezien van den receptus heeten zij hier geloovenden zonder meer. Matth. spreekt van: in mij geloovenden. Het geloof in hem zelf wordt door den Heer hier nog maar voorbereid. Daarvan is vooral later sprake, als hij in heerlijkheid verhoogd is. Nu is het voldoende, dat de discipelen en de geloovigen hem niet kunnen missen en met hem den dood durven tegengaan. Later zullen zij er meer van verstaan. Zou iemand zulk een geloovende tot afval kunnen bewegen, het zou hem voordeelig geweest zijn, voordat hij die daad pleegde, met een reuzenstein aan den hals in de zee gesmeten te zijn. De molensteen, waarvan hier sprake is, doet denken aan de grootste soort, niet maar uit een handmolen, maar zoo groot, dat de
- 43 molen door een sterken ezel uit het Oosten gedreven moet worden. Zoo gevaarlijk is het een ander ten val te brengen, maar even gevaarlijk is het zich zelf tot afval te laten brengen, zelfs door eigen lichaamsdeelen. Indien de rechterhand, die bijna onmisbaar is, iemand jeukt en hem in gevaar brengt, een gevaarlijke zonde te plegen, dan is het beste, die hand prijs te geven. Beter nog met één hand slechts het leven in te gaan, dan met twee handen te varen naar de hel, naar het onuitblusschelijk vuur. Er zijn in het N. T. twee woorden voor hel, die niet moeten verward worden. Het eene is in het Nederlandsch te sterk vertaald. Het duidt den toestand des doods, het doodenrijk aan. Men denkt er bij aan de groeve beneden in de aarde. Dit woord is Hades, bij de Israëlieten was het Sjeool. Maar ook — en dat hebben wij hier — is er een woord, Gehenna, dat de plaats van weergaloozen jammer, den toestand der duivelen en hunner consorten aanduidt. Het is ontleend aan Juda's geschiedenis. Ge-henna is ontstaan uit Gei-Hinnom, het dal der zonen van Hinnom, ten Zuiden van Jeruzalem, waar de afgodische Israëlieten hun kinderen aan den Moloch offerden, vgl. o. a. 2 Kon. 23:10, Jer. 7:32. De plaats werd verontreinigd en werd het walgelijkste van Jeruzalem. In

het vuil verdampten de gassen, waaruit voortdurend vlammen als dwaallichtjes opstegen en daaronder krioelden de wormen. Langzamerhand dacht het volk bij Hinnom niet meer aan een eigennaam, maar bracht dien klank in verband met een ander woord, dat gehuil, gejammer beteekent, het gewone verschijnsel van de volksetymologie. Dit schouwspel van bederf en walging was het beste beeld om de plaats der verlorenen aanschouwelijk uit te beelden. In Jezus' dagen werd daarvoor dan ook
 44 de term gehenna gebezigd. Vs. 44 en 46 komen alleen in den receptus voor, die zoo drie malen herhaalt, wat eigenlijk alleen vs. 48 wordt gevonden.

45 Even gevaarlijk als zich te laten verleiden door zijn rechterhand, is het door den voet of door het oog. Veel beter, een lichaamsdeel op te offeren en zonder dat lichaamsdeel behouden te worden, dan in het volle bezit
 48 er van verloren te gaan. Na het gezegde van de gehenna is volkomen duidelijk wat gezegd wordt van den worm, die niet sterft, en het vuur, dat niet uitgaat. Dit beeld doet ons denken aan een innerlijken pijn als van brandend vuur. Dit is natuurlijk als beeld te verstaan. Maar zoo moet men niet spreken van het woord over de ergernissen in het algemeen. Het kan noodig zijn, een lichaamsdeel op te offeren, zelfs om zijn lichaam te redden. Men denkt aan een operatie. Een vos, die met een poot of zijn staart in de klem zit, knaagt die door, ondanks de vreeselijkste pijnen, om vrij te komen. Een gevangene, vastgeklonken op een zinkend schip, zal niet aarzelen een arm of voet er aan te wagen. Wat men er voor over heeft, het lichaam te redden, geldt a fortiori toch van de ziel.

49 Vs. 49 v. geeft groote moeilijkheid. De uitgaven laten hier een nieuwe alinea beginnen en weten dan geen weg met het vervolg. De eenvoudigste oplossing zal zijn, den zin, met „want” beginnend, dadelijk met het voorafgaande te verbinden, en bij: want ieder zal met vuur als met zout besprenkeld worden, te denken aan ieder, die in de plaats der verlorenen is. Daar regent het vuur.

50 Het denkbeeld „met zout besprenkelen”, doet Jezus met het begrip zout eindigen, en dat dan als samenvatting van al het gezegde over onverdraagzaamheid en ergernissen. Zout is zuiver, bederfwerend, maar ook prikkelend. Zout moet er bij komen, maar men nuttigt het niet afzonderlijk. Het zout is een voortreffelijk artikel. Maar het moet voortreffelijk blijven. Als het zijn vermogen verliest — wij denken aan de hygroscopische eigenschappen, waardoor het wegsmeelt en alleen de vreemde bestanddeelen van het ongezuiverde zout achterlaat —, wat kan men er mee beginnen? Zal men goed zout voor kwaad zout vermorsen? Het zout moet nu eenmaal pittig zijn. Die eigenschap moeten de discipelen bezitten. Zij moeten het in zich hebben, maar niet enkel pekels zijn; aan den anderen kant moeten zij vrede weten te houden onder elkander.

Eigenaardig, dat, terwijl Mattheüs de discipelen in de bergrede noemt het licht der wereld en het zout der aarde, Matth. 5:13, Luk. 14:34 v., Markus hun die eerenamen niet laat geven. In dit stukje, dat bij Markus alleen voorkomt, moet er alleen zout in hen zijn. Vs. 49 verschilt in den receptus.

10 *De feestreis. Gesprek over echtscheiding en kinderen, vs. 1–16. Vgl.*

- 1 Matth. 19:1–15, Luk. 18:15–17. De eindreis naar Jeruzalem geschiedt langs de overzijde van de Jordaan. Daar had men het meest kans met de Farizeërs in aanraking te komen, die den weg door Samaria ontweken.
- 2 De Farizeërs komen weer eens met een probleem tot Jezus, nu over de echtscheiding. Steeds is het doel, hem vast te zetten of er in te laten loopen. Maar hij weet er alles van. Nu is het de vraag: mag een man
- 3 zijn vrouw wegsturen? Hij antwoordt met de vraag: wat heeft Mozes
- 4 bevolen? Natuurlijk heeft Mozes dat niet bevolen. Zij verbeteren: Mozes heeft de mogelijkheid opengelaten, voor zijn vrouw een acte van echtscheiding op te stellen en haar te verstooten, Deut. 24:1. Dit weet Jezus ook wel, maar waarom is dat? Hij zegt: met het oog op uw verstokt hart heeft Mozes u een gebod op dit punt gegeven. Als de harten eerder waren, zou zulk een zaak niet voorkomen en dus geen regeling behoeven. En daarvan werd door de Joden zulk een misbruik gemaakt, dat het den Heer niet anders dan bedroeven kon. Van de Joodsche leeraren was Hillel veel lichtvaardiger dan Sjammai. Er waren er, die aannamen, dat een man zijn vrouw kon wegzenden, als zij hem niet
- 6 naar zijn smaak het eten bereidde. Jezus wil zich niet mengen in schoolsche twisten. Hij gaat tot den aanvang terug. God heeft aanvankelijk
- 7 een paar, man en vrouw, geschapen. Hij haalt Gen. 2:24 aan. Man en
- 9 vrouw vormen een onafscheidelijke eenheid. God heeft ze samengevoegd, daaraan torne de mensch niet. Geen casuïstiek, geen interessante gevallen of gewetensvragen, het beginsel is voor Jezus het een en het al.
- 10 Ouder gewoonte vragen de jongeren, als ze met hem in het huis zijn, hier zeker onder een gastvrij aangeboden dak onderweg, nadere ophel-
- 11 dering. Jezus zegt: wie zijn vrouw verstoot en een andere trouwt, maakt zich tegenover haar aan echtbreuk schuldig. Bij het wegzenden komt zoo
- 12 licht de begeerte naar een plaatsvervangster. Verder verhaalt ons Markus een woord van Jezus over een geval, dat in de Joodsche wet was uitgesloten, dat de vrouw den man verstiet. Het geval van Michal, 1 Sam. 25:44, staat buiten de wetgeving, en het geval van Herodias is zeker al onder Romeinschen, althans heidenschen invloed, 6:18. Dit woord over de vrouw als wettelijke partij komt alleen bij Markus voor, die te Rome schrijft en die zeker denkt aan de toestanden bij Romeinen en Grieken, waar ook de vrouw tot de scheiding kan overgaan. Na die woorden over huwelijk en echtscheiding kan men zich voorstellen, dat de jongeren in een ernstige stemming zijn. Mattheüs spreekt zelfs daarvan. Plotseling

- hoort men kinderstemmetjes. Die zijn storend. Bij zulk een ernstig onderwerp moeten de kinderen, die ook al met een huwelijk, dat zoo gevaarlijk is, in verband staan, ver gehouden worden. Neen, zegt Jezus, juist zij zijn de huwelijksbanden. Men bracht nl. kinderen tot Jezus, opdat hij ze zou aanraken. Men verwacht er wat van, als het kind in aanraking komt met Jezus. Menige moeder ziet nog gaarne, dat een hooggeëerd persoon zich verwaardigt, haar kind aan te raken. De discipelen willen niet, dat Jezus daarmee wordt lastig gevallen. Zij varen uit tegen de aantrekkelijke aankomenden. Maar Jezus, heel anders, neemt hen dat kwalijk. Laat stil toe, dat de kindertjes bij mij komen, tracht het niet te beletten. Wie er zoo aan toe zijn als zij, voor hen is het koninkrijk Gods. Het koninkrijk Gods is niet voor de kinderen, maar voor de zoodanigen. Jezus zegt niet: voor hen, die zoo onschuldig zijn als kinderen, maar voor hen, die zijn als de kinderen. Wat treft ons bij de kleinen? Niet hun onschuld, maar hun eenvoudig, vertrouwend, geloovig gaan tot iedereen, ook tot Jezus. Dat blijkt nog duidelijker uit het volgende vers.
- 15 Wie niet op echt kinderlijke wijze, dus eenvoudig geloovend, het koninkrijk Gods aanneemt, komt er nooit in. Hier voelen we het vreemde van het koninkrijk Gods. Wat is het? Is het in het heden of in de toekomst? Zie bl. 21. Men moet het in zich opnemen, of men kan er zelfs niet inkomen. Kan het in ons zijn, zoo, dat wij er in komen? A kan toch niet in B en B te gelijk in A zijn, dat strijdt met alle begrip van ruimte? Ja, het koninkrijk Gods spot met alle begrip van ruimte en tijd. Men kan in de lucht zijn en diep ademen en de lucht ook in zich hebben en daardoor krachtiger worden. Het koninkrijk Gods is er al, klein als een mosterdzaad, en het koninkrijk Gods komt, zoo groot, dat het alles kan omvatten.
- 16 De kinderharten begrijpen het koninkrijk Gods veel beter dan door denken gerimpelde voorhoofden. Zij kunnen ons beschamen en leeren. Jezus neemt ze in zijn armen en doet meer dan ze aanraken, hij legt ze de handen op.

- De arme rijke en de rijke armen, vs. 17–31. Vgl. Matth. 19:16–30,*
- 17 *Luk. 18:18–30, 13:30, 22:28–30.* – De rijke wordt niet door Markus als jongeling geteekend. Dat doet Mattheüs. Ik krijg bij onzen evangelist den indruk, dat het in bijna alle opzichten een bevoorrecht persoon is. Schatrijk, hoogst solide, echt deftig, iemand, waarop niet zóóveel aan te merken valt. Hij kon er heel goed wezen en dat wist hij ook. Iedereen was met hem ingenomen. Zelfs Jezus vat sympathie voor hem op. Ik denk aan iemand, door het lot verwend. Hij komt heel deftig wat laat, juist als Jezus het huis uitgaat, om de reis voort te zetten. Men heeft nl. menschen, die meenen, dat het deftig staat, met veel verontschuldigen te laat te komen. Zij kennen niet de ware accuratesse de grand seigneur. Het is niet deftig, buiten adem nog juist Jezus na te kunnen draven, het

is veeleer drukdoenerig. De rijke man haalt den Heer nog in, werpt zich voor hem neder en vraagt: „goede meester, wat moet ik doen om het eeuwige leven te kunnen beërven?” Met die vraag zijn heel wat menschen te laat gekomen en teleurgesteld. Maar hij weet, dat Jezus de goede meester is, althans hij noemt hem zoo. Die rijke man is wel beleefd. Maar beleefdheidswoorden zeggen zoo erg veel en zeggen daarom zoo weinig. Jezus is er niet over tevreden. Menig ander ook niet. Als onderweg
18 een eenvoudige zich hoort aanspreken, heel uit de hoogte, als „beste vriend”, dan wantrouwt hij dit „beste” evenzeer als de „vriendschap”. Jezus wil eerst eens hooren, wat de man bedoelt met dit „goede meester”. Mattheüs voert hier op een mullen zandweg. Wij blijven bij Markus. Jezus vraagt: wat noemt ge me goed? De woordorde is zóó in het Grieksch, dat alle nadruk valt op „wat” en op „goed” en het woordje „me” geheel in de knel komt. Wij zouden spreken: zeg eens, dat „goed”, wat bedoelt ge daarmee? Weet ge wel, dat dit praedicaat in zijn volle kracht alleen aan God toekomt? Jezus weigert niet, goed te heeten, maar hij wil, dat de ander zich rekenschap geeft van wat hij zegt. Hierover
19 valt verder geen woord meer. Jezus gaat in op zijn vraag. De man kent de geboden. Jezus bepaalt zich nu maar tot die van de tweede tafel, waartusschen alleen nog gevoegd is het bevel: gij zult niets ontvreemden
20 of afnemen aan een ander. Maar de vrager heeft dit alles stipt in acht genomen van jongs af. En toch blijkt hij niet bevredigd. Bij al zijn deugd, bij al zijn werken vindt hij geen troost, die hem kan sterken. Dat is Jezus sympathiek. Hij vat liefde voor hem op. Maar Jezus’ liefde, die
21 hem zelf in den dood brengt, is geen goedkoope liefde. Zij is hard, zij stelt eischen, de zwaarste! Jezus weet nu al, waar het hapert. Eén ding mankeert u, zegt hij. De schatrijke heeft één gebrek, en dat is juist zijn rijkdom. Heilige ironie! Dat geldt niet voor alle rijken; dat gold niet voor Abram, die zoo rijk was met zijn zoon, zoodra hij bereid was, dien zoon te offeren; dat geldt voor hen, voor wie hun rijkdom, hun braafheid, hun fatsoenlijkheid of wat ook het één en het al is. Hij moet van zijn rijkdom af. En dat dit absoluut noodig was, blijkt juist daaruit, dat hij er geen afstand van kon doen. Niet om de armen, maar voor zijn eigen zielsrust was het noodig, dat hij er van af kwam. Hij moest alles van de hand doen en aan de armen geven. Dan heeft Jezus voor den arm geworden een schat in den hemel klaar. Dan mag hij Jezus volgen en door hem geleid en verzorgd worden. Vreeselijke eisch. Voor een schat in den hemel, die zoo ver lijkt, een aardsch bezit uit de handen te geven, dat is voor velen een onmogelijkheid geweest, maar dan ook de onmogelijkheid, om Jezus te volgen en door hem tot het heil geleid te worden.

22 Neen, het verbaast ons niet, het bedroeft ons alleen, dat dien rijaard de ontzetting op het gelaat te lezen was en dat hij bedroefd wegging.

De eisch was voor hem te machtig, want hij was in bezit van veel goederen. Dravend was hij Jezus nagelopen, schoorvoetend ging hij zeker weer heen. Ieder is onder den indruk, ook Jezus. Sprakeloos staan de discipelen om hem heen. Vragen branden in hun hart, op hun lippen.

23 Jezus ziet rond en zegt tot zijn leerlingen: hoe moeilijk zullen bezitters in het koninkrijk Gods komen. En dat binnenkomen wenscht Jezus toch
24 zoo zeer. De leerlingen zijn van ontzetting vervuld. Jezus herhaalt, nog algemeener, jongens, hoe moeilijk is het, in het koninkrijk Gods binnen
25 te komen! Eerder komt een kameel door het oog van een naald heen, dan dat een rijke in het koninkrijk Gods binnenkomt. We erkennen gaarne, dat een naald in het Oosten veel grover was dan bij ons, maar verder is geen enkele concessie mogelijk. Een kameel kan niet door het oog van een naald heen. Met opzet noemt Jezus den kemel als een van
26 de grootste dieren uit Palestina, vgl. Matth. 23:24. Geen wonder, dat de leerlingen nog meer uit het veld geslagen waren en de vraag waagden: en — het is alsof wij iemand peinzend, gerekt: „enne” hooren zeggen — wie kan behouden worden? Misschien zou een ander zich krasser uit-
27 drukken en zeggen: maar dan is het Gods-onmogelijk. Jezus ziet hen diep in de oogen. Hij zoekt hun ziel en zegt, niet dat het Gods-onmogelijk is, maar wel is het onmogelijk bij de menschen. Doch bij God is alles mogelijk. Het is een wonder Gods. En dat geldt voor allen, want rijkdom hangt niet van den aard of van de grootte van iemands bezit af. Voor ieder, die wat bezit, dat hem alles is, blijft het onmogelijk — tenzij door een wonder Gods — behouden te worden. God weet, hoe-
velen er nog zijn, die Jezus liefkrijgt, die Jezus wil redden, maar zij maken het onmogelijk — zelfs voor God.

28 Gelukkig, dat er tegenover den arme rijke rijke armen staan! Dat zijn de getrouwen van Jezus. Al hadden zij niet veel, zij hebben alles voor
29 hem prijs kunnen geven. Daarop wijst Petrus Jezus, en hij antwoordt met een voorwaar: niemand heeft allerlei, wat hem dierbaar was, verlaten
30 ter wille van mij en van het evangelie — dit „evangelie” vindt men hier uitsluitend bij Markus — of hij zal honderdmaal zooveel terugkrijgen nog in deze eeuw, in dit leven te midden van de vervolgingen, en in de toekomstige eeuw krijgt hij eeuwig leven. Ook hier heeft eeuwig den zin van altijd blijvend, onvernietigbaar; het woord hangt niet met „toekomend”, doch met „eeuw” samen, ook in het Grieksch. Ongetwijfeld heeft de gemeente van Rome dat woord in de praktijk bevestigd gevonden, want zware dagen zijn over haar hoofd heengegaan. Maar — zegt Jezus — velen, die het eerst het deden, zullen ten slotte nog achteraan komen, en wie het laatst kwamen, zullen vooraan komen te staan. Dat is een wenk voor Petrus, dat, al zijn zij de eersten geweest, hij en zijn broeder, om voor Jezus alles te verlaten, anderen het mogelijk nog verder kunnen brengen in dezen. Wij denken hier onwillekeurig aan den

apostel Paulus, wien men te Rome in één adem met Petrus noemde. Vgl. ook Matth. 20 : 16.

- Derde lijdensaankondiging. De eergierige broeders, vs. 32–45. Vgl.*
- 32 Matth. 20 : 17–28, Luk. 18 : 31–34, 22 : 24–27. — De derde lijdensaankondiging wordt door Markus bijzonder aangrijpend geteekend. Men is onderweg naar Jeruzalem, doch de kleine karavaan zingt geen blijde liederen hammaäloth. Men zou eerder zeggen: vóór het onweer, dan: vóór het feest. Jezus gaat voorop. De anderen zijn ongerust. Die volgen, doen het bang, schoorvoetend. Jezus haalt althans de twaalf weer naar zich toe, om hen alles mee te deelen, waarvan zij reeds een somber voor-
- 33 gevoel hebben en volle kennis moeten dragen: zie wij zijn op de feestreis naar Jeruzalem en de zoon des menschen zal worden overgeleverd aan de overpriesters en de schriftgeleerden. Die zullen hem ter dood
- 34 veroordeelen en overleveren aan de heidenen, hem bespotten, bespuwen, geeselen en doden, en na drie dagen zal hij opstaan.
- 35 Waren na een vorige lijdensvoorspelling de jongeren druk in de weer over de eereplaats onder hen 9:33 v.; thans is het niet beter gesteld. Zij herinneren aan een angstig kind, dat vijf minuten later weer kalm speelt. Dadelijk na de vlaag van ontzetting komen de zonen van Zebedeus, Jakobus en Johannes, met een wensch tot Jezus. In Matth. doet hun
- 36 moeder mee. Op Jezus' vraag, wat zij begeeren, antwoorden zij, dat zij,
- 37 als Jezus in heerlijkheid is gezeten, de beide eereplaatsen rechts en links
- 38 van Jezus begeeren in te nemen. Jezus acht hen nauwelijks toerekenbaar. Zij weten niet, wat zij wenschen. Hij vraagt hen, of zij zijn beker, het beeld voor iemands lot, kunnen drinken en of zij zijn doop, m. a. w. wat
- 39 hij ondergaan zal, kunnen doorstaan. Zonder aarzelen, maar ook zonder narekenen zeggen zij: ja. Goed dan, dat lot zullen zij ondergaan, maar over die eereplaatsen heeft Jezus niet te beschikken. Dat voorrecht valt slechts ten deel hun, dien het bereid is van God. In verband hiermede is door sommigen de meening uitgesproken, dat derhalve ook Johannes, evenals Jakobus, die omstreeks het jaar 42 na Christus onthoofd werd, Hand. 12:2, vroeg den marteldood gestorven moet zijn. Dit is een voorbarige slotsom.
- 41 Het was dwaas van Jakobus en Johannes, zoover vooruit te loopen, terwijl ze nauwelijks den lijdensweg aandurfdén. De andere discipelen waren niet veel verstandiger. Zij namen het hoogst kwalijk. En Jezus, die over niets anders zou willen spreken dan over zijn toekomstig lijden, kan slechts enkele woorden daarover laten vallen. Hij moet bij de jongeren
- 42 de heftigheid bestrijden. In reisgezelschappen, ook op feestreizen wordt er maar al te vaak gekibbeld! Weer roept Jezus de leerlingen om zich heen. Hij zegt: gij weet, dat zij, die geacht worden — een uitdrukking letterlijk met Gal. 2:6, 9 overeenkomend — de volken te regeeren, hen
- 43 beheerschen en hun aanzienlijken doen macht over hen gelden. Zoo is

het echter bij u niet gesteld; neen, wie onder u wenscht groot te worden,
 44 zal uw dienaar, uw diakonos zijn. Zie 9:35. En wie onder u nummer
 45 één wenscht te zijn, hij zal aller slaaf wezen. En weer keert de Heer
 terug naar de zaak, die hem op het hart brandt, en stelt daarvan de
 hoofdgedachte ten voorbeeld. Hadden de hardleersche discipelen hem
 maar de gelegenheid gelaten, volkomen uit te spreken. Hij is de eerste,
 hij is de eenige, en wat doet hij hen voor? Dat wat hij voor hen doet!
 Want immers is ook de zoon des menschen niet gekomen om zich te
 laten bedienen door menschen, die diakonos heeten, maar om zelf te
 dienen, zelf die taak op zich te laden, zelf voor anderen het zwaarste
 werk te doen, ja, nog sterker, nog zwaarder, zijn ziel, zijn leven te geven
 tot een losprijs, een koopprijs, voldoende voor, opwegende tegen velen.

De groote hoofdwaarheid, die nog 14:24 terugkeert, wordt zoo uiterst
 kort besproken. Wij zouden gaarne meer bijzonderheden hooren, maar
 wij staan dan ook na het lijden van Christus. De discipelen stonden er vóór
 en waren niet rijp, om van die dingen volle kennis te dragen. Soms
 wordt gezegd, dat alleen de eerezucht der zonen van Zebédéus de aan-
 leiding was, dat Jezus dit woord deed hooren. Ik geloof, dat die dingen
 Jezus hier op de lippen lagen, omdat zijn hart er vol van was, maar het
 gekibbel der discipelen maakte het spreken er van moeilijk. Hoe dichter
 wij bij Jeruzalem komen, hoe meer Jezus de sluiers van het geheim laat
 wegvallen.

46 *Bartiméüs*, vs. 46—52. Vgl. Matth. 20:29—34, Luk. 18:35—43. — Zij
 komen bij Jéricho. Het laatste stuk van de feestreis, nu in Judéa, nadert.
 Van de schoone palmenstad uitgaande, waaraan zoovele oude herinne-
 ringen verbonden waren, komt de stoet met Jezus in het midden langs
 een blinden bedelaar, Bar- of zoon van Timéüs, die langs den weg zit.
 Lukas denkt aan een blinde nog vóór Jéricho en Mattheüs maakt er,
 47 gelijk hij vaker doet, een tweetal van. De blinde wiens kwaal het gehoor
 scherper maakt, hoort het voorbijgaan, verneemt dat het Jezus is en hij
 roept luidkeels: zoon van David, heb medelijden met mij. Dat „heb
 medelijden” is een bekende klank, het eleïson of eleëson uit het kerklied.
 Hij noemt Jezus zoon van David, prins uit het koningshuis. Voor ons is
 David een eigennaam van een bijbelsch persoon, maar in de ooren van
 den Israeliet klonk dat „zoon van David” nog gewijder, dan bij ons
 „Oranjetelg”. Hij brengt daarmede Jezus vorstelijke, ja messiaansche eer.
 48 Velen snauwen hem toe, zich stil te houden, misschien ook de discipelen,
 wien het immers verboden was, van de gebeurtenissen bij Caesaréa Philippi
 en op den berg der verheerlijking te spreken. Maar hij herhaalt zijn
 roepstem des te luider. Hoe wist de man van Jezus? Hij wist, wie hij
 was, en hij wenscht van hem niet een vorstelijke gift, maar een goddelijk
 wonder. Die blinde zag meer dan menige ziende. En Jezus legt hem niet
 het zwijgen op. Nu komt het einde. Nu kunnen de nevelen om het

49 geheim scheuren. Nu neemt Jezus de hooge eerenamen aan. Hij blijft
 stilstaan op het geroep van den blinde en ontbiedt hem. Men haalt deze
 met de woorden: houd moed, sta op, hij ontbiedt u! woorden, wier
 50 Grieksche klank als muziek is. De blinde springt overeind, zoodat zijn
 51 opperkleed hem van de schouders glijdt, en ijlt naar Jezus heen, die hem
 vraagt: wat wilt ge, dat ik u doe? Dezelfde vraag werd straks aan de
 zonen van Zebedeus gedaan, maar hun verzoek moest afgewezen worden.
 Is het toeval, dat beide vragen zoo dadelijk op elkander volgen? De
 blinde zal zijn wensch verkrijgen. Hij antwoordt: rabboeni, dat ik weer
 zien mag. Rabboeni is hetzelfde als rabbi, leeraar, maar die langere vorm,
 die aan Joh. 20 : 16 herinnert, doet ons denken aan het langere, plech-
 52 tige monseigneur tegenover monsieur. Jezus antwoordt: ge kunt heengaan,
 uw geloof gaf genezing, zie bl. 30, 81. Maar hij ging niet heen, hij ging mee,
 hij volgde Jezus op den weg, die meer en meer een weg van triomf werd.
 Aan de gebeurtenis bij Caesaréa Philippi ging een blinde vooraf, die
 geleidelijk werd genezen. Hier gaat een blinde, plotseling genezen, vooraf
 aan den intocht te Jeruzalem, een tweede hoogtepunt. Ginds in het
 heidensche land mocht gefluisterd worden, wie Jezus was, nu nadert het
 oogenblik, dat het gepredikt mag worden van de daken.

- 11 *Intocht in Jeruzalem, vs. 1 – 10.* Vgl. Matth. 21 : 1 – 11, Luk. 19 : 28 – 44,
 Joh. 12 : 12 – 19. De stoet nadert Jeruzalem. Men is bij Bethánië en Beth-
 fage, in de omgeving van den Olijfberg. Bethánië is genoeg bekend.
 Daar komt men eerst aan. Bethfage, dat beteekent „vijgenhuis”, lag dichter
 bij Jeruzalem en volgde op Bethanië. Markus, die zoo goed thuis was
 in Jeruzalem, rekent van die stad uit en heeft daardoor de omgekeerde
 volgorde. Jezus zendt twee leerlingen vooruit naar het dorp aan den
 overkant. Als men bij Bethanië was, dan moet dit Bethfage geweest zijn.
 2 Dadelijk bij het aankomen daar, zouden zij een veulen vinden, waarop
 nog nooit een mensch gezeten had. Dat moesten zij losmaken en mee-
 3 nemen. Werd daarop aanmerking gemaakt, dan konden zij volstaan met
 het antwoord, dat de Heer het noodig had. Bij Markus werd het woord
 „heer” eenvoudig gebruikt voor eigenaar. Ook kon Heer God zelf betee-
 ken. Zie bl. 29. Maar hier duidt het Jezus aan op een gansch bijzon-
 dere wijze, zooals ook wij gewoon zijn van hem te spreken. Tegen het
 einde is het oogenblik daar, dat Jezus beschikt over zijn ambtstitels. Het
 geheim kan ophouden, de opstanding nadert door de poort des doods.
 4 Mattheüs maakt ook bij het lastdier weer van één twee. De beide disci-
 pelen gaan er op uit en vinden alles zooals Jezus gezegd heeft. Wij zien
 hier een bovenmenselijke kennis bij Jezus schitteren. En de discipelen
 gehoorzamen, al stellen zij zich op het bevel des Heeren bloot aan gevaar
 en verdenking van oneerlijkheid. Zij vinden een veulen bij een deur aan
 den weg, denkelijk bij een hoekhuis, waar aan weerszijden weg was. Bij
 de deur vond men vaak een steen met een ring, om lastdieren vast te

binden. Markus zal zulke bijzonderheden van de omgeving van Jeruzalem
 5 6 zich uit zijn jeugd herinneren. De discipelen nemen het veulen mee. De
 vraag van eenige omstanders wordt naar Jezus' bevel beantwoord en alles
 komt in orde. Markus zegt niet, wat voor veulen het was.

7 Zij brengen het dier aan Jezus, leggen er hun opperkleed op, Jezus
 8 neemt er op plaats. Velen maken van hun kleeding een eeretapijt op
 den weg van Jezus, anderen rukken planten van het veld om groen voor
 hem te strooien. Men moet hier denken aan kruidachtige gewassen, die
 9 langs de akkers groeiden. Mattheus maakt er boomen van, maar dat deed
 hij ook met de mosterdplant. Men denke niet aan palmboomen. Eerst te
 Jeruzalem komt men volgens Joh. 12 : 13 met palmtakken hem tegen,
 maar die groeiden daar niet. Die kon men op een feest te Jeruzalem
 koopen. De palmen groeiden vooral bij Jéricho. Jezus nadert Jeruzalem
 als de vredekoning, gezeten op het lastdier, dat echter niet vereenzelvigd
 mag worden met de ezels, die, niet thuis in ons kille vaderland, bij ons
 9 een treurig bestaan leiden. Voor Jezus uit en achter hem aan sluiten zich
 de scharen aaneen vol geestdrift. En Jezus aanvaardt het. Hij heeft
 zelf het initiatief genomen. Hij laat hen begaan, als zij zingen: hozanna,
 d. i. red nu toch, een hulde, die men den koning bewijst, Ps. 118 : 25, 26.
 Dat refrein omspant de woorden: gezegend hij, die komt in des Heeren
 10 naam, gezegend het komende rijk van onzen vader David. Straks heeft
 Jezus den titel „zoon van David” aanvaard, nu zingt men van het
 koninkrijk van David. De nationale herinneringen en verwachtingen zijn
 opgewekt bij Jezus' intocht. De een zal het meer geestelijk, de ander
 meer uiterlijk verstaan hebben en bij velen zal het een blijde stemming
 van geloovig nationalen gloed geweest zijn. Dat men van David, uit den
 éénen stam van Juda, als van „onzen vader” spreekt, trekt de aandacht.
 Of men denkt David als een der voorvaderen of men noemt hem, gelijk
 wij een Willem den Zwijger, een vader des vaderlands. Het refrein is:
 hozanna in de hoogste plaatsen.

11 *Tempelhof en vijeboom, vs. 11–25.* Vgl. Matth. 21 : 10–22, Luk. 19 :
 45–48. Na den intocht in Jeruzalem ging Jezus naar den tempel. In de
 vertaling wordt steeds van tempelhof gesproken, in onderscheiding van
 den eigenlijken tempel, waarin het volk niet kwam. Het Grieksch heeft
 daarvoor verschillende woorden. Wat we door tempelhof of door tempel-
 complex kunnen weergeven, is eigenlijk het „heilighdom”, waarbij een
 12 Nederlander al te licht verkeerdelijk aan „het heilige” van den tempel
 zou denken. Jezus nam daar alles rondom in oogenschouw, en toen het
 avond werd, vertrok hij met de twaalf naar Bethánië, waar hij logeerde.
 Van het overbekende gezin in Bethánië wordt door Markus met geen
 woord gerept. Alleen zullen wij daar Jezus aan een maaltijd ontmoeten
 bij Simon den Melaatschen, 14 : 3 v. Den volgenden morgen keert Jezus
 terug uit Bethánië en krijgt onderweg honger. Hij had niet vooraf al

- 13 honger. Dat zou geen compliment voor den gastheer geweest zijn. Uit de verte ziet hij een vijgeboom reeds in blad. Dat was heel vroeg in het jaar, want de vijgen worden 's winters kaal ook in het Oosten, evenals de meeste boomen bij ons, 13 : 28. De vijg heeft vijflobbige bladeren en is niet, zooals ik in een wetenschappelijk werk las, een „vijfzaadlobbige plant". Die bestaan er niet, zoover ik weet. De beste voorstelling krijgt men door te onzent in een of anderen hortus botanicus eens den vijgeboom te gaan zien. Een vijg, die vóór paschen al in blad was, kon men als een prachtexemplaar beschouwen. Maar schoonheid heeft de boom weinig. Ook levert hij niet velerlei voordeelen. Het hout is te sappig. Daarmede kan men niets uitvoeren. Hij heeft alleen waarde door zijn reusachtige opbrengst van vruchten. Een onvruchtbare vijgeboom is absoluut waardeloos, Luk. 13 : 6 v. Het is de ongerijmdheid zelf. Meermalen per jaar levert de vijg zijn vruchten. In het voorjaar blijven er nog nakomers van het vorige jaar aan zitten, en voordat hij in blad is, worden al weer de voorloopers zichtbaar van den komenden oogst. Aan een vijgeboom, die in blad is, mag men dus vrucht verwachten, al is het nog niet de eigenlijke vijgentijd. Jezus zoekt er naar, maar vindt enkel vertooning, enkel blad en geen vrucht. Markus, die in Jeruzalem thuis is en de boomen goed kent, zegt er bij: want het was geen vijgentijd. De moeilijkheid, die hierin gelegen schijnt, is reeds opgehelderd. Maar toch moeten wij op de mogelijkheid van een andere vertaling wijzen: want
- 14 het was nog niet de tijd voor vijgeboomen (om in blad te zijn). Nu verwenscht Jezus den boom. Niemand zal er ooit meer iets van eten. En de discipelen hooren het. Wij hebben hoofdst. 4 reeds gezien, dat „hooren" alleen iets zeer oppervlakkigs is. Mattheüs laat den vijgeboom onmiddellijk verdorren en handelt dit onderwerp af op één dag. Markus verdeelt het over twee dagen en schakelt daar tusschenin de tempelreiniging. Wij hebben vroeger over de inschakelingen van Markus gesproken, en konden dit doen in gunstiger zin dan velen. Zie bl. 12. Hier ook. Het is een leerzame voorstelling, dat de bijzonderheden van den verdorren vijgeboom een lijst vormen rondom de tempelreiniging. Het eene wijst op het andere. Jezus is niet opvliegend. Hij wreekt zich niet op een boom, hij, wiens spijze het is, den wil zijn Vaders te doen. De discipelen moeten iets hooren en zien en later opmerken. Die boom herinnert aan Israël, veel eerder groenend dan alle andere volken, maar het is schijn, de vruchten ontbreken. Juist in Markus' dagen werd te Rome veel gepeinsd over dit probleem van Israël. Zie bl. 23 vv.
- 15 Nu komt men in den tempelhof. Daar is een drukke handel in vollen gang. Het zal geweest zijn in het voorhof der heidenen, waarmee de Joden het zoo nauw niet namen. Bovendien de negotie was voor een goed doel: er werden offerdieren verkocht er werd geld gewisseld met het oog op de collecten en opdat men zich den Joodschen halven sikkil

kon verschaffen, het hoofdgeld van den Israeliet, Ex. 20:13, Matth. 17:24. Er was van zeker standpunt wel wat voor te zeggen. Jezus daarentegen
16 houdt een krassen schoonmaak. Hij verhindert ook, dat men om een omweg af te snijden, allerlei voorwerpen gemakshalve over het voorhof vervoert. Dit merkt alleen Markus op, die de toestanden te Jeruzalem
17 zoo goed kent. Na de daad komt het woord. Jezus wijst op de schrift, die Jez. 56:7 den tempel noemt een bedehuis voor alle volken. Wij hebben vroeger gezien, dat Markus niet zoo goed thuis is in het O. T. als anderen, maar hier is de zendingsman vollediger. „Van alle volken” heeft hij alleen en terecht, wanneer we aan het voorhof der heidenen mogen denken. Hij uit het verwijt naar Jer. 7:11, dat men er een roovershol van gemaakt heeft. De oude statenvertaling haalt altijd roovers en moordenaars dooreen. Wij hebben ze te onderscheiden. Vgl. 15:27.
18 De officiële personen, de overpriesters, d. i. de kring, die zich om den hooge priester vereenigde, en de schriftgeleerden hoorden, wat Jezus gedaan had. Eigenlijk hadden zij zelf dat veel eerder moeten doen, maar daarom te meer konden zij het niet verkroppen. Zij hadden hem wel willen dooden, maar dorsten niet, want het volk stond onder invloed van zijn leer. Zonder dat er iets tegen hem ondernomen werd, keerde Jezus des avonds terug naar Bethánië. Nu krijgen de meer vrijzinnige overpriesters in het vervolg de leiding bij de vijandschap tegen Jezus.
20 Vroeg op den volgenden morgen, toen men langs den vijgeboom
21 kwam, werd Petrus er bij bepaald, dat deze verdord was met wortel en tak, en maakte daarover een opmerking. Het verband met Israel zouden de leerlingen later zelf wel beseffen, maar eenige opmerkingen over geloof
22 wil Jezus hun naar aanleiding daarvan niet onthouden. Jezus leert hen, dat zij maar Godsvertrouwen moeten hebben. Dat „Godsvertrouwen” heeft men dikwijls voor het eenig onderwerp van Jezus’ evangelie willen uitgeven. Nu eenig is het wel, maar dan in een anderen zin. Het komt in al de evangeliën maar één keer voor, alleen hier. Zekerlijk, onder al
23 de dingen die Jezus leert, komt ook Godsvertrouwen voor. Die op God vertrouwt, als hij doet, heeft kracht tot wonderen. Wanneer hij maar niet twijfelt, kan hij zelfs bergen verzetten. Wie gelooft, dat het gebeurt, — de
24 receptus heeft: dat het gebeuren zal — ziet het gebeuren. Nog treffender spreekt het volgende vers, veel mooier dan in den receptus: wat ge ook bidt, gelooft maar, dat ge het al in uw bezit hebt — niet: zult ontvangen —, en het zal uw deel zijn. Wie denkt niet aan het geruisch van
25 den plasregen, 1 Kon. 18:41? Het spreken over het gebed na het geloof is alleszins verklaarbaar, maar het spreken over vergevensgezindheid na de gebeurtenis met den vijgeboom doet vreemd aan. Het kan echter wel uit een gedachtenassociatie verklaard worden. Matth. 6:14, 15 heeft het in veel beter verband. Maar één opmerking mag niet achterwege blijven. Bij Mattheüs wordt tot een gemengd gehoor gesproken van „Uw Vader,

die in de hemelen is". Men heeft daarvan gemaakt „de leer der evangeliën" tegenover den „dogmatischen Paulus". Dat is misleidend. Markus spreekt alleen hier van „Uw Vader in de hemelen" tot den nauwen kring van Jezus' twaalf jongeren, zie bl. 22. Vers 26 komt alleen voor in den receptus.

Of Jezus bevoegd was? vs. 27–33. Vgl. Matth. 21:23–27, Luk. 20:1–8. — Als Jezus zich weer beweegt in den tempelhof, komen tot hem de drie elementen van het sanhedrin, overpriesters, schriftgeleerden en oudsten, niet om de tempelreiniging te wraken, maar om hem naar zijn geloofsbriefven te vragen. Welk recht heeft hij zoo op te treden en in te grijpen in hun rechten. Jezus antwoordt met een wedervraag, waarop hij eerst een antwoord verlangt. Had Johannes recht van spreken? Had hij zich zelf opgeworpen of was hij ook met goddelijk gezag gekomen? Het loopt hier dus om de kernvraag: goddelijke of menselijke sanctie? Daarmee zitten zij verlegen. Of ze zullen het volk vervreemden of door Jezus van dubbelzinnigheid beschuldigd worden. Daarom ontwijken zij een antwoord. Dan weigert Jezus ook het zijne.

12 *De snoode pachters,* vs. 1–12. Vgl. Matth. 21:33–46, Luk. 20:9–19. -- Al is het beslissende antwoord van weerszijden achterwege gebleven, de beslissing moet toch snel komen. Met woorden gaat het hard tegen hard. Jezus spreekt een gelijkenis uit, die voor de betrokken personen maar al te doorzichtig is. Men voelt, dat die gelijkenis zich ook beweegt om dezelfde kwestie: goddelijk of menselijk recht. Het gezag van den zoon of van de contractbrekers, die hem dooden. Veel ophelderingen zijn niet noodig. De gelijkenis is volkomen duidelijk. De eigenaar heeft alles in orde gemaakt en aan boeren verhuurd. Deze zijn wanbetalers en bovendien worden zij moordenaars, ten slotte zelfs van zijn eigen zoon. Als de eigenaar de te goede verwachting uit: „zij zullen mijn zoon ontzien", bemerken wij, dat men nooit in een gelijkenis zóó moet te werk gaan, dat men zegt $A = B$ en $C = D$ en $E = F$, maar dat het meer aankomt op den indruk van het geheel, op de punten van overeenkomst dan op elken afzonderlijken trek in de uitwerking. De boeren meenen zich, door den zoon te vermoorden, in het ongestoorde bezit van den wijngaard te brengen, maar zij graven daarmee hun eigen graf. We voelen duidelijk, dat alles loopt over het recht van den zoon tegenover de aanmatiging van de dwaze schelmen. Hier bemerkt men weer, gelijk telkens op het eind van het evangelie, dat Jezus steeds duidelijker doet uitkomen, dat hij, de zoon des menschen, is: de Christus, de Heer, de zoon van David, de zoon van God. Geheel in denzelfden toon valt het citaat van Ps. 118:22. Zie bl. 27 v. De handen jeukten Israëls leidslieden. Zij voelden maar al te duidelijk, wat Jezus bedoelde. Maar zij dorsten nog niets te doen om de schare. Daarom gingen zij nog maar uit den weg. Straks probeeren zij het weer op een andere wijze.

De belastingpenning, vs. 13–17. Vgl. Matth. 22:15–22, Luk. 20:20–26. — Die voormannen spannen er nu eenige Farizeërs en aanhangers van Heródes voor, om Jezus er in te laten loopen. Het monsterverbond van de Farizeërs en de Herodianen kennen wij al van 3:6. Als die samen tot Jezus komen, voorspelt dat weinig goeds. Iemand met een woord trachten te vangen is het doen van een strikvraag. Over de belasting zullen de Farizeërs en de Herodianen het zelf onderling nauwelijks eens geweest zijn. De eersten hadden minder met de Romeinen op dan de laatsten. De afgezondenen beginnen met een compliment aan Jezus' onafhankelijkheid. Hetgeen ze vragen, lijkt wel revanche op Jezus' vraag naar Johannes' gezag. Zij stellen het alternatief: mag men aan den keizer schatting geven of niet. Teekenend is het werkwoord „geven” in plaats van „betalen”, volgens verplichting opbrengen, dat Jezus gebruikt. Nu meenen zij Jezus in het gedrang te hebben. Zegt hij: ja, dan ontstemt hij echter de Joden, zegt hij: neen, dan predikt hij oproer tegen de Romeinen. Jezus doorziet hen en spreekt dat uit. Hij zegt: breng mij een denarius, een Romeinsch geldstuk, iets minder dan een franc. Markus zegt het veel duidelijker dan Mattheüs, die in het algemeen zegt, de belastingpenning te brengen. Dat had een Joodsch muntstuk kunnen zijn. Het is, bij Markus terecht, alsof Jezus zegt: geef mij een kwartje of een tienstuiverstukje, dan zal ik eens zien. Zij, nieuwsgierig, wat Jezus er mee voor heeft, brengen het. Hij beziet het met hen. Wien stelt de beeldenaar voor? Den keizer! Wien vermeldt het opschrift? Den naam van den keizer. Dus, zegt Jezus, kom dan uw verplichtingen na — hij is dus vóór de belasting — jegens den keizer en jegens God. Na dit woord konden ze niet anders doen dan zich verbazen.

De zeven mannen, vs. 18–27. Vgl. Matth. 22:23–33, Luk. 20:27–40. — Nu komen ook de Sadduceërs het Jezus lastig maken. Hen ontmoeten wij hier het eerst met naam en toenaam. In Mattheüs worden zij vroeger genoemd, waar Markus Herodianen vermeldt. Denkelijk stonden zij daar niet ver van af. Vooral de overpriesters behoorden in Jezus' dagen tot de Sadduceërs. Het waren dus groottendeels mannen van invloed, die zeiden, niet van de nieuwere overleveringen van de Farizeërs te willen weten en zich alleen aan de schrift te houden. Maar dat hield voor hen o. a. in, dat zij een opstanding na dit leven verwierpen, h. i. op grond van de wet van Mozes. Hun naam schijnen zij te ontleenen aan den priester Zadok ten tijde van David. Zij komen tot Jezus met een verondersteld geval. Zeven broeders zouden op grond van het zwagershuwelijk naar Deut. 25:5, vgl. Gen. 38:8 de een na den ander dezelfde vrouw hebben moeten trouwen, daar de een na den ander in zijn huwelijk kinderloos gestorven was. Een zeer onwaarschijnlijk geval, maar dat op grond van beginselen onder de oogen gezien moet worden. Eindelijk zou de vrouw zijn gestorven. Nu is de vraag: bij de opstanding, als het

- eenmaal zoover komt, dat ze opstaan — scherp gezegd —, wie van de zeven is dan de rechthebbende op de vrouw? Hun doel is de opstanding tot iets onmogelijks, desnoods iets belachelijks te maken. Le ridicule tue.
- 24 Maar Jezus constateert misverstand, voortvloeiend uit hun onkunde van de vijf eerste bijbelboeken, waarop zij zich liefst beroepen, en hun onbe-
- 25 kendheid met de kracht Gods. Bij de opstanding heeft men geen aardsche huwelijkskwesties. Die opstaan, hebben een toestand als de engelen in de hemelen, van wier geslacht met geen woord wordt gerept en bij wie geen huwelijk voorkomt. Er staat niet, dat zij, die opstaan, engelen worden, maar op engelen gelijken. En dat er een opstanding is en dat de dooden nog voortleven, Jezus bewijst het uit het boek, dat ook de Sadduceërs erkennen, *Exod. 3:6*. Zij hebben het glad mis, zijn ver uit den koers.
- 28 *Het hoofdgebod*, vs. 28–34. Vgl. *Matth. 22:34–40*. — De schriftgeleerden haatten Jezus reeds lang. Maar een enkele had er als vakman toch schik in, dat Jezus zoo mooi zijn tegenstanders, de Sadduceërs, had beantwoord. Mattheüs beschouwt dit anders. Hij vraagt Jezus, wat het
- 29 allereerste gebod van de wet is. Daarover werd in dien tijd een splinterige twist gevoerd. Maar Jezus vat met twee woorden, als met de tanden van één vork, alles samen. Hij noemt twee woorden van het O. T., waarvan men het eerste nog aan de deurposten van echte Israelieten bevestigd ziet, *Deut. 6:5*, en *Lev. 19:18*. Afzonderlijk waren beide woorden bekend genoeg, maar de samenvatting is als de bijeenvoeging van koper en zink, waardoor de electrische stroom ontstaat. De synthese van de twee geeft er nieuwe kracht en bekoring aan, zij vatten de wet samen in het ééne
- 32 woord: liefde. Vgl. *Luk. 10:27–29*. De schriftgeleerde is volkomen vol-
- 34 daan over het antwoord van Jezus. En Jezus zelf verklaart, dat deze man niet ver af is van het koninkrijk Gods. Een heel verschil met de gansch dwalende Sadduceërs! Hij is er nog niet, maar wordt toch door Jezus aangemoedigd. Ook hier hebben wij ons het koninkrijk Gods als geestelijk, hier reeds tegenwoordig, te denken. De strikvragen van anderen zijn opgehouden. Men durft niet meer tegen Jezus. Maar Jezus gaat onvermoeid voort.
- 35 *Davids zoon en Heer*, vs. 35–37. Vgl. *Matth. 22:41–46*, *Luk. 20:41–44*. — Jezus laat nog meer moeilijkheden voelen, die de schriftgeleerden niet kunnen oplossen. Het gaat over den Christus als zoon van David, een punt dat ook in beginsel door de schriftgeleerden wordt geleerd. Men moet niet zeggen, dat Jezus daartegen in gaat. Hij wil er boven uit gaan. Hij is er niet mee tevreden, dat men den messias bloot als een zoon van David, of den zoon van David beschouwt, daar is in den messias iets, dat ver boven het menschelijke uitgaat. Wij herinneren ons, dat tegen het eind Jezus, eerst enkel de zoon des mensen, aanvaardt en opeischt de titels: messias of Christus, zoon van David, Heer,

- 36 Zoon van God. Wat hier wordt gezegd, ligt geheel op dezelfde lijn. Jezus
 37 citeert Psalm 110:1, die messiaansch verklaard wordt. David noemt daar
 den messias niet „zijn zoon”, maar met een hooger titel „zijn Heer”.
 Daarvoor hebben de schriftgeleerden geen verklaring, Jezus heeft er wel
 een. En de schare hoort het liefst naar de zijne.
- 38 *Waarschuwing tegen de schriftgeleerden*, vs. 38–40. Vgl. Matth. 23:
 1–36, Luk. 11:37–54, 20:45–47. — Veel korter dan bij de andere
 evangelisten is deze waarschuwing bij Markus. Bij de anderen worden
 ook de Farizeërs onder handen genomen. Men moet zich voor de schrift-
 geleerden in acht nemen, die voorliefde hebben voor lange witte tab-
 39 baarden, hun ambtsgewaad, voor plichtplegingen in het openbaar, voor
 40 eereplaatsen bij allerlei gelegenheden. Intusschen hebben zij er geen be-
 zwaar tegen, zich over het vermogen van weduwen, die hen volgen, te
 ontfemen, terwijl zij kwansuis heel lang kunnen bidden. Hun oordeel
 zal er des te zwaarder om zijn. Dit zal vooral Markus begrepen hebben,
 wiens moeder ook een huis te Jeruzalem had, maar zij ontving er de
 gemeente en de apostelen, Hand. 12. Zie bl. 14.
- 41 *De geldstukjes der weduwe*, vs. 41–44. Vgl. Luk. 21:1–4. — Na
 de weduwen, die heele huizen aan de schriftgeleerden kwijt raken, staat
 er hier een, die voor deze menschen weinig belangwekkends had. Haar
 bemerkt Jezus. Zij offert twee geldstukjes, die met hun tweeën de waarde
 vertegenwoordigen van een oud-Hollandschen duit of een Duitschen
 pfennig. Een quadrans is nl. een vierde as, dus een as is een Romeinsch
 geldstuk van „vier duiten”. De vrouw had de helft kunnen geven, maar
 gaf alles wat ze had. Niet de quantiteit van de gave, maar de qualiteit
 van den gever geeft den doorslag. Die vrouw kon als tegenhanger gesteld
 worden van den rijkdaard 10:17 v. De collectebussen waren in het
 voorhof der vrouwen.
- 13 *Jeruzalem's val en het einde*, vs. 1–23. Vgl. Matth. 10:17–22, 24:
 1–28, Luk. 12:11, 12, 17:22–25, 37, 21:5–24. — De aanleiding
 tot de eschatologische rede is het woord van een der leerlingen bij het
 2 verlaten van den tempelhof: wat 'n steenen en wat 'n constructies! Jezus
 3 zegt, dat ook nog de laatste steen er van los gewoeld zal worden. Als
 zij aan de westerhelling van den Olijfberg zijn, mogelijk weer op weg
 naar Bethánië, zet Jezus zich neder met het gezicht naar den tempel,
 aan den overkant van het dal. De twee broederparen, waarvan weer
 Andreas het laatst genoemd wordt, vgl. 3:17, vragen hem naar den tijd
 van de tempelverwoesting en naar het voorteeken van al datgene, dat in
 vervulling moet treden. Bij Markus ziet men de verwoesting van den
 tempel en de wederkomst des Heeren nog door elkander. Het is of twee
 clichés op elkander gelegd een gemengde projectie geven. Bij Mattheüs
 komt er meer scheiding, nadat de val van Jeruzalem heeft plaats gehad.
- 5 Markus staat er nog vóór. Vs. 5–8 leest men de voorteekenen vóór de

wederkomst des Heeren. Men moet zich niet in de war laten brengen. Velen zullen zich voor den Christus uitgeven. Zoo zal er beweging zijn in de geestelijke wereld, maar ook beweging in de volkerenwereld en beweging in de aardkorst en hongersnood. Maar het einde is er nog niet. Het is maar het begin van de barensweeën, die den Messias zullen brengen.

- 9 Vs. 9–13 leert, hoe men bij dat begin zich te gedragen heeft. Zeker hebben daaraan de Christenen te Rome voor kort onder Nero meermalen gedacht en zich afgevraagd: is nu het einde op de komst? En die vraag is in den loop der geschiedenis dikwijls herhaald. Men moet op zich zelf toezien. Men zal vervolgd worden ter wille van Jezus op verschillende wijzen en plaatsen. Op die manier moet het evangelie eerst nog alom
- 11 gepredikt worden. Maar in de moeite moet men zich niet druk maken, wat men heeft te spreken, daarvoor zal de Heilige Geest zorgen. Het behoeft geen betoog, dat het een misbruik van den tekst is, wanneer men op grond daarvan een wild improvizeeren op den preekstoel verdedigt.
- 12 Men zal niet eens meer veilig zijn bij zijn naaste familieleden en overal
- 13 een voorwerp van haat zijn ter wille van Jezus' naam. Vgl. Joh. 15 : 21. Maar wie dit begin der ellende doorstaat en volhoudt ten einde toe, wordt behouden.
- 14 9 Vs. 14–20 spreekt van het onweer boven Judéa. Zoodra men den gruwel der verwoesting ziet staan, waar dat geen pas geeft, dan moeten zij, die in Judea zich bevinden, haastig hun toevlucht nemen naar het gebergte. Zoo vlood men in het richtertijdperk voor aanzwermende vijanden. De gruwel der verwoesting is in het Grieksch van het onzijdig geslacht, en toch wordt het deelwoord „staande” als manlijk aangeduid. Er zal gedacht worden aan een vijand als den Romeinschen veldheer met zijn adelaars, die den heiligen bodem laat bezetten. Markus heeft deze profetie op schrift voor zich gehad. Hij zegt: die dit leest, late er zich bij bepalen. Men denkt ook aan Dan. 9 : 27, 11 : 31, 12 : 11.
- 15 Strijden is vruchteloos, vlieden gewenscht. En wel zoo haastig, dat wie op het platte dak van zijn huis is, niet meer naar binnen moet gaan,
- 16 om iets mee te nemen, maar dadelijk langs de buitentrap weggijlen. Wie naar het veld is en daar overvallen wordt bij den arbeid, waarvoor hij zijn bovenkleed heeft uitgedaan, late dat bovenkleed in den steek. Vgl.
- 17 Luk. 17 : 31. Vooral zullen dan zwangeren en zoogende moeders het hard te verantwoorden hebben, omdat zij zoo moeilijk weg kunnen komen.
- 18 Men moet bidden, dat de ellende niet kome in wintertijd, d. i. in Palestina in den regentijd, waarin de stroomen gezwollen en de wegen om te
- 19 vluchten onbegaanbaar zijn. Het zal een ongeëvenaarde verdrukking zijn, zoo erg, dat alleen het feit, dat God besloot, die dagen kort te maken ter wille van zijn uitverkorenen, bewerkt, dat nog eenig vleesch er doorheen kan komen.
- 21 Vs. 21–23 geeft raad in den hoogsten nood. Men moet zich niet in

22 verwarring laten brengen, als het geroep klinkt: hier, of daar is de Christus, ook niet door personen, die zich voordoen als messiasen of profeten, en wonderen en teekenen verrichten om — maar dat kan niet — de
23 uitverkorenen te verleiden. Zie bl. 22. De discipelen moeten zelf de oogen goed open houden. Jezus heeft hen voor alles gewaarschuwd,

De wederkomst en het tijdsgewricht, vs. 24–32. Vgl. Matth. 24 : 29–36,
24 Luk. 21 : 25–33. — Vs. 24–27 teekent de wederkomst van den zoon des menschen. Na de beroeringen op aarde, die in het voorafgaande werden aangekondigd, komen de beroeringen in den hemel. Eigenaardig is, dat Markus hier niet zijn lievelingswoordje „dadelijk” gebruikt, dat wel bij Mattheüs voorkomt. Sommigen hebben uit dat „dadelijk” van Mattheüs willen afleiden, dat terwijl de eerste opteekening van Mattheüs „dadelijk” had en den val van Jeruzalem met het wederkomen van Christus verbond, Markus na dien val zou schrijven en door het schrappen van „dadelijk” de twee gebeurtenissen zou scheiden. Dit vervalt, wanneer men Markus vóór en onzen Mattheüs na den val van Jeruzalem plaatst. In die dagen, die geweldige dagen — we hebben hier een meervoud
25 van de uitdrukking „die dag”, dies illa — na dien druk zal het evenwicht in den hemel verstoord worden: zon, maan en sterren geraken in verwarring. Dan zal men den zoon des menschen zien komen op wolken in glorie. Men denkt aan Dan. 7 : 13. Die door de wolken werd wegge-
27 nomen, zullen de wolken terugbrengen. Hij zendt zijn engelen uit om de uitverkorenen te verzamelen van het einde der aarde tot het einde des hemels. Wanneer men zich den hemel denkt als gewelfd boven de aarde lijkt dat een kleine afstand, waar de gezichtseinder den hemel raakt. Maar hebraïzeerend heeft men te denken aan het eene einde tegenover het andere einde. De grootste lijn van een rechthoek is de diagonaal. Daaraan denke men. Dan wordt Markus zelfs duidelijker dan Mattheüs.
28 Vs. 28–29 wijst de vijgeboom den tijd aan. De pabel, de les van den vijgeboom is: als er werking komt in zijn sappen, nadert de zomer. Wij zouden hier aan een berk of eschdoorn kunnen denken, mogelijk nog beter aan het even sappige hout van het peperboompje, daphne Mezereüm. Er zijn dus voortekenen, maar men moet er oog voor hebben.
30 Vs. 30–32 handelt over het wanneer. Met groote klem zegt Jezus bij Markus, dat dit geslacht niet zal voorbij gaan, voordat dit alles verwezenlijkt wordt. Dit geslacht is een uitdrukking, die Markus herhaaldelijk gebruikt. Wij zagen reeds, dat er iets ontstemds in ligt; dit geslacht is de ongeloovige generatie ten tijde van Jezus, 8 : 12, 38 (9 : 19). Men voelt er in: wie niet hooren wil moet voelen. Nu heeft die generatie ook zijn straf gekregen bij de verwoesting van Jeruzalem. Dus is een deel van de voorzeggingen er aan verwezenlijkt. Maar hoe staat het met „voor dat dit alles heeft plaats gehad”? De oplossing vermag ik niet te geven, maar een dwaling van Jezus’ zijde vermag ik ook niet te aan-

- 32 vaarden. Die is ook onwaarschijnlijk met het oog op het volgende vers, waar hij zelf zegt, dat niemand het juiste tijdstip weet, ook niet de zoon, dan de Vader alleen. Dat „ook niet de zoon”, dat alleen in den receptus bij Mattheüs gemist wordt, tegenover den Vader stelt wel Christus als afhankelijk voor, maar leert meteen weer zijn zoonschap ten aanzien van den Vader. Zie bl. 28.
- 33 *De wakende huisbewaarders*, vs. 33–37. Vgl. Matth. 24 : 45–51, Luk. 12 : 41–48. — Dit is bij Markus het kortst geteekend, zoo kort, dat in het begin het beeld wat onduidelijk wordt. Het begint met den heer, die op reis gaat, maar het blijkt juist te doen te zijn om het dienstpersoneel, dat altijd klaar moet staan, hem op te wachten. Dat Markus voor Romeinen en niet voor Oosterlingen schrijft, blijkt weer vs. 35, waar hij vier nachtwaken aanneemt, terwijl men er in Palestina drie had. Vgl. 6 : 48.
- 34 De waarschuwing tot waakzaamheid wordt niet alleen tot de twaalf gericht, maar ook tot allen. In den tijd van het evangelie van Markus, toen men zooveel beroerten op aarde zag, zal de gemeente haar ernstig ter harte hebben genomen. De Heer wil in zijn wijsheid, dat de gemeente te allen tijde, ook nu, klaar staat en wakende is.
- 37 *De zalving en het verraad*, vs. 1–11. Vgl. Matth. 26:1–15, Luk. 22:1–6. — Hier wordt de zalving ingeschakeld in de geschiedenis van den verrader, welke zelve weer in losse stukken verdeeld is. Met den tijd van de zalving zitten wij verlegen, wanneer men Joh. 12:1–8 vergelijkt. Zie ook Luk. 7:36–50. Door de volgorde, waaraan Markus de voorkeur geeft, worden de tegenstellingen des te aangrijpende.
- 1 Het zou over twee dagen pascha en feest van de ongezuurde brooden zijn. Na twee dagen, vgl. 8:31, 9:2 zou kunnen zijn den volgenden dag, maar vs. 12 is daartegen. Het is lastig, dat Markus spreekt over Joodsche dagen voor Romeinsche lezers. De een begint den dag des avonds bij zonsondergang, de ander niet. Wat des namiddags om 3 en om 8 uur geschied is, kan men op een of op twee dagen stellen. Het veiligst kunnen wij bij de tijdsbepaling van vs. 1 nog aan Woensdag denken. Zie bl. 11. De volgende Donderdag zou 14 Nisan zijn, en Donderdagavond bij zonsondergang brak met 15 Nisan de volle maan en de feestdag aan. Op dezen avond wordt paaschlam en paaschmaal genuttigd. Den volgenden dag, Vrijdag ving het feest der ongezuurde
- 2 brooden aan, dat zeven dagen duurde. De overpriesters en schriftgeleerden hadden dus nog ruim één dag om zoo mogelijk Jezus stil uit den weg te ruimen. Dat wenschten zij gaarne vóór het feest. Jezus' houding was kras geweest en Oostersche feesten leveren steeds veel gevaar voor rumoer en verwarringen op. Tal van slachtoffers vielen en vallen er.
- 3 Tegenover de bewuste bedoeling, Jezus uit den weg te ruimen, staat treffend de onbewuste voorbereiding van zijn begrafenis door een vrome vriendin. Jezus rust of eet, 2:15, in het huis van zekeren Simon den

Melaatschen. De albasten flesch was van zulk een nauwen hals voorzien, dat men het kostbare reukwerk slechts druppel voor druppel kon uitgieten. Maar zij wilde alles over Jezus uitstorten, vandaar dat ze den hals stuk
 4 brak. Daarover ergeren zich sommigen en spreken van verlies en ver-
 5 spilling. Het is, alsof men materialisten hoort zeggen: het is zonde! Men
 had er ruim driehonderd denariën ten bate van de armen voor kunnen
 6 krijgen, ruim f 125.— Vgl. 6:37. Jezus neemt haar in bescherming. De
 8 armen loopen niet weg, maar Jezus heeft men nog maar kort. Hij ziet
 in haar daad iets, waarvan zij zich niet bewust is: een zalving of bal-
 seming van Jezus' lichaam nog vóór zijn dood. Daarom voorspelt hij
 haar, dat overal ter wereld, waar de heilmare klinkt — Mattheüs spreekt
 minder duidelijk van „dit evangelie” — haar daad in herinnering zal
 blijven. En de daad is voortgeklonken naar Rome, waar Markus schreef,
 de hoofdstad der wereld van toen, en blijft overal vermeld worden.
 10 Tegenover de sympathieke vrouw staat de verrader. Het is of Markus
 achter Judas voegt: nota bene een van de twaalf! De overpriesters aan-
 vaardden zijn aanbod met vreugde. Jezus zou hun dus ongemerkt in
 handen worden gespeeld. Aan Judas werd een geldsom toegezegd, en hij
 zocht een gelegenheid om het geld te verdienen. Hoeveel het was, zegt
 Markus niet, wel Mattheüs.

Toebereiding van het paaschmaal, vs. 12–17. Vgl. Matth. 26 : 17–20,
 12 Luk. 22 : 7–14. — „Op den eersten dag der ongezuurde brooden,
 waarop men het pascha placht te slachten” kan tot misverstand leiden
 met vs. 1. Het feest der ongezuurde brooden volgde op den pascha-avond,
 en ging er niet aan vooraf. Maar hier vinden wij den Romeinschen
 Donderdag aangeduid, op den avond waarvan het pascha geslacht werd,
 en op dien dag (er staat niet feestdag) werd reeds een begin gemaakt
 met het weren van zuurdeeg. Dus op Donderdagmiddag spreken de
 13 leerlingen van de voorbereidselen voor het paaschmaal. Jezus duidt de
 plaats voor den maaltijd op een geheimzinnige wijze aan, die zeer aan
 11 : 1 v. herinnert. Men heeft er in gezien een voorzichtigheid tegenover
 Judas. Eerder blinkt hier weer het bovenmenschenlijke van Jezus uit.
 17 Tegen het aanbreken van den avond, d. i. 15 Nisan, komt Jezus de
 opperzaal binnen. Het woord opperzaal of bovenzaal is zeer duidelijk,
 opkamer spreekt misschien nog meer. Wij hebben te denken aan een
 kamer op het platte dak van een Oostersche woning.

Zinspeling op Judas, vs. 18–21. Vgl. Matth. 26 : 21–25, Luk. 22 :
 18–23, Joh. 13 : 21–30. — Onder dien anders zoo blijden maaltijd
 had Jezus ernstige dingen te zeggen. Hij wist, dat de verrader reeds in
 verbinding stond met zijn vijanden. Hij duidt hem hier niet aan, zooals
 elders, maar zegt, dat iemand, die medeëet, hem zal overleveren. Verraden
 is bij ons gebruikelijk, maar de bedoeling is, Jezus in handen spelen van
 19 de vijanden. De jongeren vragen één voor één: ben ik het? De receptus

20 laat ook nog een ander dat vragen, in wien sommigen Markus willen zien, bl. 15. Jezus zegt nog eens, dat het één van de twaalf is, die met hem en de anderen zijn ongezuurd brood met bittere kruiden indoopt in
21 den schotel met een soort van vruchtensap. Nader wordt hij hier niet aangeduid, maar nog een laatste poging wordt gedaan, om hem de oogen voor een onherstelbaar gevaar te openen. Ontzaglijk is de uitdrukking, dat het voor zulk een ontrouwe beter geweest ware, nooit te zijn geboren. Alle hoop is na zulk een woord uitgesloten. Helder steekt tegen dien donkeren achtergrond het volgende af.

Instelling van het avondmaal, vs. 22–25. Vgl. Matth. 26 : 26–29,
22 Luk. 22 : 15–20, 1 Kor. 11 : 23–25. — Hier is Markus zeer beknopt. Nog altijd onder het eten neemt Jezus wat van het brood, spreekt daarbij een zegen uit, breekt het en deelt het uit, met de woorden: neemt aan,— de receptus voegt er bij: eet — dit is mijn lichaam. Meer wordt er niet van gezegd, maar de gemeente van Rome heeft er alles van begrepen. Hij zegt het immers, die zijn leven geeft tot een losprijs voor velen, 10 : 45. Toen de discipelen de woorden hoorden, hebben zij er stellig weinig van begrepen. Later zou er licht op vallen. Dat brood, dat in stukken werd gedeeld en aangenomen om tot voedsel te dienen, vertegenwoordigt, beeldt af het lichaam van Christus. Het vervangt het niet, want in levende
23 lijve zit hij daar nog aan de tafel. Nu neemt Jezus den beker, spreekt een dankzegging uit, doet hem rondgaan, zoodat allen er uit drinken, en zegt er bij: dit, nl. de inhoud hiervan, de wijn, is mijn testamentsbloed, dat wordt vergoten ten behoeve van velen. De receptus spreekt hier van het „nieuwe” verbond of testament. Er is een tijd geweest, dat men overal, waar de statenvertaling had „testament”, het noodig vond er „verbond” van te maken. Die tijd is voorbij. De laatste onderzoekingen hebben geleerd, dat het Grieksche woord, hier gebezigd, veel meer beteekent een soevereine beslissing, een koninklijke beschikking of bedeeeling, een laatsten wil van één persoon dan een contract of verbond van twee partijen. Ook het Oud-Testamentische „verbond”, er mogen dan al twee deelen in begrepen zijn, doet denken aan God, die de eerste is, en aan zijn soevereine wilswaard, Exod. 24 : 8. Jezus geeft zijn bloed als een kostbaar iets, dat hij vermaakt aan velen, ten wier behoeve het wordt vergoten. Over die velen zie 10 : 45 en bl. 22, 29. Gelijk het brood Jezus’
25 lichaam voorstelt, zoo de wijn zijn bloed. Heeft Jezus meegedronken van den beker? Ik geloof van wel. Eerst zal hij zelf gedronken hebben en toen hem den anderen toegereikt met de inzettingswoorden. En meteen verklaart hij, dat zijn laatste maaltijd geëindigd is. Het einde is zóó nabij, dat hij op deze aarde geen druppel wijn meer smaken zal. Hij zal een nieuwen wijn drinken in het koninkrijk Gods. Dat woord „nieuw” wijst iets van een geheel andere orde van dingen aan. Wanneer men aan een gewonen nieuwen oogst denkt, dan gebruikt Markus de uitdrukking

„jonge” wijn, 2 : 22. De discipelen hebben er stellig niets van begrepen, dat de droeve ontkenning zoo dichtbij was. Wellicht hebben zij veeleer het begrip „koninkrijk Gods” op hun manier uitgesponnen.

Petrus' val voorspeld, vs. 26–31, Vgl. Matth. 26 : 30–35, Luk. 22 : 31–34, Joh. 13 : 36–38. — En na den lofzang, het Hallel uit Psalm 115–118, gezongen te hebben, gingen zij op weg naar den Olijfberg. Wat zal dat Hallel anders geklonken hebben uit Jezus mond, dan uit dien van de onkundige discipelen! De zwanenzang behoort tot de legende, maar dat zingend den dood tegengaan van Jezus is een werkelijkheid, die men zich indenke. Jezus waarschuwt de discipelen, dat zij tot een grooten val, tot ontrouw zullen komen. Men bedenke weer de krasse beteekenis van geërgerd worden. Mattheüs heeft: „in dezen nacht”. Daaraan denken de discipelen zeker niet. Het lijkt hun nog iets in verre toekomst. Jezus beroept zich op een woord des O. T., Zach. 13 : 7, vgl. Joh. 16 : 32. Dit is bij Markus uitzondering. Zie bl. 24. De herder valt, de schapen gaan uiteen. Maar de herder zal zich weer aan hun hoofd stellen. Na zijn opstanding trekt hij vooraan met hen op naar Galilea. Vgl. 10 : 32. Van dien terugtocht van den verheerlijkte naar Galilea met zijn jongeren hooren we nog 16 : 8, maar dan breekt het evangelie af en de andere evangelisten deelen er ons op het eind geen bijzonderheden van mee. Of moet men, anders dan 10 : 32, denken aan een alleen vooruitgaan van Jezus? Weer spreekt Jezus voor de zooveelste maal van zijn opstanding, hier van zijn opwekking uit de dooden. Daarop gaat Petrus niet in, wel op een dreigenden val. Daarvan wil hij niet weten. Anderen misschien, desnoods allen, kan dat overkomen, hem niet. Maar Jezus heeft van hem nog iets ergers te zeggen. Nu komt het „van nacht”. Voordat de haan een paar maal kraait, zult gij al driemaal mij verloochend hebben. Maar Petrus hield stijf en sterk vol, dat hij dat niet doen zou, al moest hij meesterven. Groote woorden zijn goedkoop, als men het gevaar niet dichtbij ziet. De anderen spraken Petrus na.

Gethsémané, vs. 32–42. Vgl. Matth. 26 : 36–46, Luk. 22 : 39–46, Joh. 18 : 1. — Zij naderen het punt Gethsémané, d. w. z. Olijvenpers. Het meerendeel der leerlingen moest zich bij den ingang neerzetten. Het bevoorrechte drietal mocht verder mee, bl. 25 v. Meermalen waren zij getuigen geweest van glorie, nu van angst. Jezus werd doodsbenauwd. Hij wenschte, dat zij bij hem waakten. Op geringen afstand werpt hij zich ter aarde en bidt zoo mogelijk afwending van het doodslot. De beker beteekent lot, 10 : 38; een beker, die voorbij gaat, is een lot, dat iemand bespaard wordt. De spanning van „indien het mogelijk is” en „alles is U mogelijk”, wat Markus alleen heeft, vgl. 9 : 23, vindt zijn oplossing in: „niet wat ik, doch wat Gij wilt!” Vooral Markus teekent heerlijk het raadsel van het menschelijk neen en het goddelijk ja in Jezus. Wij begrijpen het niet. Jezus' discipelen blijven buiten den hof of zijn slaperig.

37 Wij kunnen er ook niet in doordringen. Terugkomend vindt Jezus zelfs
 38 Petrus in slaap en zegt tot hem thans niet Petrus, doch Simon. Hij kon
 niet één uur waken, de drieste beweerder van zoo straks. Waakt hij niet
 om Jezus, laat hij het dan biddend doen om zich zelf, want het gevaar,
 39 waarvan Jezus gesproken heeft, nadert. Jezus gaat ook weer bidden en
 40 vindt daarna de jongeren opnieuw in slaap. Zij kunnen hun oogen niet
 open houden en hebben in die spannende ure geen woord voor hem tot
 41 hun beschikking. De derde maal wacht Jezus dezelfde teleurstelling. Nu
 is het genoeg. Hier hebben wij een term, die op oude brokstukken van
 quitanties is teruggevonden, te vergelijken met ons „voldaan”. Wat is
 genoeg? Het slapen van de jongeren? Waarschijnlijker de eenzame
 gebedsstrijd van Jezus. Het pleit is beslecht. Hij wordt overgeleverd door
 allen, niet alleen door den „verrader”, vgl. 1 Kor. 11 : 23. De menschen
 verlaten hem of verraden hem of zoeken zijn dood. De Vader zelf geeft
 hem ten doode over. En hij doet het zich zelf met zijn: niet mijn wil,
 doch de Uwe. Wat hij lang zag aankomen, waarvoor hij een oogenblik
 teruggedeinsd is, nu mag en moet het komen. Het uur is aangebroken.
 De zoon des menschen wordt overgeleverd aan de willekeurige handen
 van zondaren, een woord, dat meer beteekent: die geen wet hebben,
 42 heidenen, dan boosdoeners, 2 : 15–17. De discipelen moeten opstaan,
 de verrader is op komst.

De gevangenneming, vs. 43–52. Vgl. Matth. 26 : 47–56, Luk. 22 :
 43 47–53, Joh. 18:2–11. — Terwijl Jezus van hem spreekt, vertoont Judas
 zich al. Weer wordt bij zijn naam de pijnlijke opmerking gemaakt: „een
 van de twaalf”. Hij is vergezeld van een troep, gewapend met zwaarden
 en knuppels. Geen geordende macht, maar een bende, haastig als tot een
 44 klopjacht gewapend, om Jezus voor het sanhedrin te voeren. Judas zal
 den gezochte aanwijzen door een kus, dan kunnen zij hem gerust mee-
 45 nemen zonder vrees van zich te vergissen. Judas nadert, zegt „Rabbi”,
 en kust Jezus terdege. Er wordt hier een sterke uitdrukking gebruikt.
 46 De anderen grijpen den zoo aangewezene. Van Judas hooren wij bij
 47 Markus niets meer. Slechts één van het drietal jongeren — hier wordt
 zijn naam niet genoemd — trekt het zwaard en slaat den hooge priester-
 48 lijken slaaf het oor af. Johannes zegt ons, dat Petrus dit deed. Jezus wil
 geen wapengeweld. Hij verwijt zijn belagers hun gewapend optreden als
 49 tegen een roover in den nacht. Over dag was hij in den tempel te vin-
 den geweest, maar dat had men niet gewild. Men wilde zich ongemerkt
 van hem meester maken. Jezus verzet zich niet. De schrift moet in ver-
 50 vulling treden. Op dit oogenblik wordt Jezus door al de zijnen in den
 steek gelaten.

51 In den raadselachtigen jongeling hebben sommigen Markus gezien.
 Het is niet te bewijzen, en daarom ook niet te wederleggen. Men ver-
 baast zich echter wel, dat iemand van Jezus' vrienden in Jeruzalem de

stille patrouille heeft opgemerkt, die met alle omzichtigheid Jezus met behulp van Judas gevangen ging nemen. Zie bl. 15. De receptus laat jongelieden naar hem grijpen.

- Voor den raad*, vs. 53–65. Vgl. Matth. 26 : 57–68, Luk. 22 : 54, 55, 63–71, Joh. 18 : 12–24. — Men had Jezus niet meer vóór het feest uit den weg kunnen ruimen, vs. 2. Maar de gevangenneming, het moeilijkste, was, dank zij de hulp van Judas, zonder volksoploop geschied.
- 53 Eigenlijk eischte de gewoonte, dat het sanhedrin of de hooge raad met zijn ruim 70 leden, overpriesters, schriftgeleerden en ouderlingen, samenkam in een tempelgebouw, overdag, en bij een halszaak niet uitspraak deed in dezelfde zitting, waarin de beschuldigde in verhoor was genomen. Van die formaliteiten heeft men bij het rumoerige paaschfeest maar wat gemaakt. Aan de voltalligheid zal ook wel iets hebben ontbroken. De hoogepriester is de officieele voorzitter. Naar zijn huis wordt Jezus gebracht. In functie was van 18–36 na Chr. Jozef Kajafas. Vóór hem was het
- 54 o. a. zijn schoonvader Annas, van 7–14. Petrus ging Jezus uit de verte na, tot op het binnenplein van het hoogepriesterlijk paleis. Daar zet hij zich bij een vuur te warmen tusschen het personeel. Vooral tegen den morgenstond konden de nachten in Palestina koud zijn. Bij deze bijzondere expeditie had het personeel een wachtvuur aangelegd. In een gedeelte,
- 55 dat zich vooral met Petrus bezig houdt, wordt nu het verhoor van Jezus ingeschakeld. Hierin zie men echter niets van Markus alleen, want de volgorde maakt een zeer aannemelijken indruk. De overpriesters, kortom de geheele raad, zoeken naar een bezwarend getuigenis tegen Jezus. Zij willen hem dooden, maar moeten toch een schijn van recht bewaren.
- 56 Er worden wel lasteringen ingebracht, maar die kloppen niet met elkander.
- 57 Sommigen komen als getuigen à charge beweren, dat hij een oneerbiedig woord tegen den tempel heeft geuit, vgl. Joh. 2 : 19, Hand. 6 : 13, 14, maar ook daarbij haperde het aan de eenstemmigheid, Deut. 19 : 15.
- 60 De hoogepriester schijnt nu Jezus tusschen de voorstellingen der valsche getuigen te willen laten beslissen. Maar die getuigen weerleggen elkaar wel.
- 61 Jezus bewaart het stilzwijgen. Nu moet de aangeklaagde zelf maar aanklager worden, of liever: nu moet de aangeklaagde gebracht worden tot een woord, een daad, die recht geeft hem te veroordeelen. Dit heeft meer van een inquisitie, dan van een rechtsgeding. De hoogepriester vraagt hem ronduit naar het geheim van den messias: zijt gij de Christus, de Zoon van den Gezegende? Dat gij, met nadruk, doet zoo vijandig. Maar de vraag gold het hoogste en intiemste van Jezus, zijn geheele wezen.
- 62 Hij mocht daarvoor niet uit den weg gaan. Daarop was maar één antwoord voor hem mogelijk, dat juist Markus het duidelijkst weergeeft voor Westersche ooren: „ik ben het!” Daarin is iets plechtigs, als in het „ja ik” van onze oude formulieren. Nu is het woord er uit, dat Christus zoo lang mogelijk heeft willen verzwijgen, en nu volgen andere gewel-

dige woorden. Nu moet het meteen uitkomen, dat die geheimzinnige, nederige menschenzoon dezelfde is. De vijanden zullen den zoon des menschen zien zitten op de eereplaats naast de Kracht — aanduiding voor God, den Vader — en zien komen, omstuwd door wolken des hemels. Hij, de machteiooze, het slachtoffer, noemt zich den Zoon van God, ⁶³ den menschenzoon, wien volle glorie wacht te hunnen aanschouwe. Dat zoonschap Gods kan men niet te hoog schatten. Het is iets zoo hoogs, dat men het beschouwt als een schandelijke aanmatiging van goddelijke glorie. Vgl. 2 : 7 v. en bl. 29. De hooge priester, die anders geen rouw mocht toonen, wendt groote droefheid voor over zulk een Godslastering, Lev. 10 : 6, 21 : 10. Het scheuren van de kleederen geschiedt alleen aan den hals, als om zijn verkropt hart lucht te geven. Het gebeurde met de dubbele onderkleeding, die de meer aanzienlijken droegen. Het was een gebaar van hem, die een Godslastering hoorde, waarop de straf van steeniging stond, Lev. 24 : 16. Zijn droef gebaar past anders niet erg ⁶⁴ bij zijn woord: waartoe nog getuigen? Wij zijn al klaar! Ge hebt zijn lasteren van God gehoord. Wat is uw oordeel? Allen waren het al lang eens: hij moest sterven.

⁶⁵ Nu kan men zijn wrok koelen op een wijze, waardige mannen onwaardig. Zij gaan Jezus bespuwen, vgl. Num. 12 : 14, Deut. 25 : 9, doen hem iets om het hoofd, zoodat hij niets zien kan, en slaan hem, met de vraag: profeet, raad nu eens, wie het gedaan heeft! Men kan hier denken aan de Romeinsche gewoonte, nog bij Turksche executies in gebruik, om het hoofd van een ter dood veroordeelde te bedekken, maar liever denkt men aan 1 Kor. 11 : 4. Fijn is de opmerking, dat ook het personeel hem sloeg. Zoo heer, zoo knecht. Als de aanzienlijken voorgaan den Heer te verachten, volgen de minderen. Ook onze tijd leert dat nog.

Petrus' verloochening, vs. 66–72. Vgl. Matth. 26 : 69–75, Luk. 22 : ⁶⁶ 56–62, Joh. 18 : 25–27. — Markus kent Jeruzalem. Hij alleen heeft de opmerking, dat het binnenplein lager gelegen was dan de rechtszaal. Daar komt een der slavinnen van den hooge priester naar Petrus toe. ⁶⁷ De hooge priester hield ook slaven, vs. 47. Zij herkende in Petrus een ⁶⁸ volgeling van Jezus. Petrus hield zich van den domme, maar terwijl hij het straks te koud had, kreeg hij het nu te warm en ging hij naar den ⁶⁹ uitgang van het binnenplein, naar het voorgedeelte. Dat ontging de vrouw niet. Nu sprak zij haar meening voor anderen uit, ofschoon Petrus ⁷⁰ haar alweer tegensprak. Straks zijn ook de omstanders van de juistheid harer opmerking overtuigd en bemerken in hem duidelijk den Galiléër. En Petrus gaat van het bloote ontkennen over tot eeden en tot het verwenschen van zich zelven, indien het waar mocht zijn. Daar klinkt weer een hanengekraai. Dat „tweede” gekraai zullen wij niet al te veel in het licht moeten plaatsen, want of Petrus heeft het den eersten keer niet gehoord of de haan moet tweemaal achtereen gekraaid hebben. Aan een tijdsbe-

paling „tweede hanengekraai”, van 5–6 uur, kunnen wij niet denken.
 72 Daar schoot Petrus Jezus' woord van vs. 30 te binnen. Petrus schiet vaker wat te binnen, 11 : 21. Maar deze herinnering deed hem tot zich zelf komen, en hij barstte uit in geweën. Wat wij door uitbarsten vertalen, is een duister woord in het Grieksch, waarmee men lang verlegen heeft gezeten. Men is er nog niet algemeen over eens, maar de latere vondsten geven recht tot onze vertaling in den zin van: hij ging over tot of sloeg over in geweën.

- 15 *Naar Pilatus, vs. 1–5.* Vgl. Matth. 27 : 1–14, Luk. 23 : 1–5, Joh. 18 : 1 28–38. — Van de formaliteiten, 14 : 53 genoemd, wordt er één nog eenigszins nageleefd. Er wordt gezorgd, zoodra dit 's morgens gebeuren kan, voor een raadsvergadering, die „schlussfähig” is. Na het voldoen aan die formaliteit werd Jezus gebonden voor Pilátus gebracht en aan hem overgeleverd. Zelf misten de Joden het recht, een doodvonnis te voltrekken. Van Pilatus wordt door Markus weinig gezegd; het voor-naamste is, dat hij zich een paar maal verbaast. Van elders weten wij meer over hem. Pontius Pilatus was iemand uit den Romeinschen ridderstand, hij was procurator of stadhouder van 27–37 na Chr. Als keizerlijke provinciën stonden Judéa en Samaria onder hem. De stadhouders hadden de gewoonte, op groote feesten, die vaak tot opstootjes leidden, van Caesaréa naar Jeruzalem te komen. Nu werd Jezus aan de heidenen overgeleverd, 10 : 33. De beschuldiging der Joden moet niet geweest zijn: 2 de zoon van God. Dat zou Pilatus koud gelaten hebben. De Joden hadden deze grief zeer vrij omgezet in: koning der Joden, blijkens de vraag van Pilatus. Zulk een proces-verbaal geeft ons een eigenaardigen kijk op de objectiviteit van het sanhedrin. De vraag van Pilatus herinnert aan die van den hogepriester: weer dat gij met sterken klemtoon, en dan de titel. Pilatus gelooft er niet veel van. Jezus beantwoordt dit punt met minder nadruk dan de vraag van den hogepriester. Hij ontkent niet, maar het is alsof hij antwoordt: „zooals gij zelf zegt,” een onwillig „ja”. Jezus heeft zich wel zoon van David genoemd, maar de formulering „koning der Joden” is niet van hem. Dat voelen zeker wel de aanklagers, en daarom komen de Sadduceesche overpriesters met allerlei bezwaren. 4 Pilatus verbaast zich, dat Jezus daartegenover het stilzwijgen bewaart. 5 De negatieve houding van Jezus tegenover lasterende vijandschap is wel-sprekender dan veel woorden. Er is een zwijgen, dat géén toestemmen is, vgl. 14 : 61.

Jezus en Barábbas, vs. 6–14. Vgl. Matth. 27 : 15–23, Luk. 23 : 18–23, 6 Joh. 18 : 39, 40. — Pilatus had het recht, genade te schenken, waarvan hij blijkbaar op den feestdag gebruik placht te maken, rekening houdend 7 met den wensch des volks. Nu was er een zekere Bar-ábbas — eigenaardig, dat ook die naam, als een caricatuur, beteekent „zoon des vaders” — in hechtenis, op heeterdaad betrapt als medeplichtige aan een oproer, dat

slachtoffers had geëischt. Jezus wordt beschuldigd van oproer. Barabbas
 8 is schuldig. Genade bewijzen kan men alleen een schuldige. Het volk,
 dat zich opwindt bij feestdagen, komt naar het hooger stadsgedeelte,
 waar het paleis is — de receptus leest: schreeuwt luide —, en eischt de
 bevrijding van een schuldige. Pilatus, in plaats van hen een naam te
 laten noemen, stelt hun voor: Jezus, den koning der Joden, los te laten.
 Een compromis loopt doorgaans verkeerd uit, omdat men zich daarbij
 niet door beginselen van recht laat leiden. Het volk mocht zelf een naam
 10 noemen, en Pilatus had nog niet beslist over Jezus' schuld. Hij meende
 handig te doen, door de sympathie van de schare voor Jezus uit te spelen
 tegen de wangunst der overpriesters, die blijkbaar meer en meer de
 11 hoofddrijvers tegen Jezus worden. Wie het met list wil winnen, heeft
 andere listen te vreezen. Een kansspel is geen recht. De overpriesters
 hebben invloed genoeg om den misdadiger Bar-abbas te doen verkiezen
 boven iemand, die aan de schare opgedrongen werd. Vaak kunnen
 bijzaken de schare tegen de hoofdzaak of den hoofdpersoon innemen.
 12 Men noemt dat *imponderabilia*. Nu vraagt Pilatus, wat hij met Jezus
 moet doen, dien zij den koning der Joden noemen. Hierin is ironie,
 wellicht meer tegen de Joden dan tegen Jezus bedoeld, maar ironie is
 een mes met een scherp achterkant. Het snijdt naar de verkeerde zijde.
 13 De schare eischt luide het kruis voor Jezus. Pilatus had te weinig willen
 14 geven, nu eischt men te veel. Nog spartelt hij tegen, maar hij heeft het
 heft reeds uit de handen gegeven. Een rechter moet denken en overwegen.
 De schare is impulsief. Wanneer Pilatus vraagt, wat Jezus dan eigenlijk
 voor kwaad heeft gedaan, dreint de menigte des te luider: hang hem
 aan het kruis! Pilatus had het verloren ten koste van Jezus.

Prijs gegeven, bespot en weggeleid, vs. 15–21. Vgl. Matth. 27:24–32,
 15 *Luk. 23:24–32, Joh. 19:16, 17.* — Er zijn twee werkwoorden in het
 N. T. voor willen. Het eene duidt aan: toegeven aan zijn neiging, het
 andere: zijn overleg volgen. Pilatus deed het laatste. Hij zou in vredes-
 naam maar voet geven aan de schare, een willen, dat geen willen is.
 Hij laat Barabbas vrij en Jezus laat hij geeselen, een straf, die aan den
 kruisdood placht vooraf te gaan. Hij leverde Jezus over. Hoe dikwijls
 16 keert dit werkwoord terug. Alles en allen leveren Jezus over, 14:41.
 Het voorbeeld van het sanhedrin werd gevolgd door het personeel, de
 ongevoeligheid van Pilatus door de scherts van zijn soldaten. Zij weten
 zich aan een oproermaker, een kroonpretendent, wel te verlustigen. Zij
 zullen koninkje met hem spelen. De aanklacht was immers: koning der
 17 Joden. Met een stuk purper en een krans van doornen wordt hij toege-
 18 takeld. Meer dan de doornen het hoofd, zal de smaad het hart van Jezus
 wonden. Eerbetuigingen, die men aan een Oostersch koning brengt,
 20 wisselen af met smaad en mishandelingen. Vgl. Joh. 19:2, 3. Zij spelen
 met Jezus als wreede knapen, en zoodra ze er genoeg van hebben, doen

ze hem zijn eigen kleeren weer aan. Nu wordt hij weggevoerd naar de
 21 strafplaats. Men komt een zekeren Simon van Cyréne tegen, die van
 buiten de stad terugwandelt op den paaschmorgen. Deze wordt door de
 soldaten geprest om den kruisbalk van Jezus te dragen. Wij weten niets
 van den man, maar in Rome wist men meer van hem. Hij was de vader
 van Alexander en Rúfus. Dit deelt Markus alleen voor zijn lezers mee,
 die hen dus gekend moeten hebben. Vgl. Rom. 16 : 13 den naam Rufus.
 Het is niet onmogelijk, dat dit onvrijwillig kruisdragen achter Jezus hem
 en de zijnen tot zegen is geweest.

Aan het kruis, vs. 22–32. Vgl. Matth. 27 : 33–43, Luk. 23 : 33–37,
 22 Joh. 19 : 17–27. -- Jezus wordt geleid naar de plek Gólgótha, dat
 Markus als gewoonlijk weer vertaalt uit het Arameesch. De Romeinen
 23 hielden bij voorkeur strafoefening op drukke punten. Hij, die geen wijn
 meer drinken zou op aarde, 14 : 25, weigert den benevelenden gemirde
 24 wijn, dien men hem wilde geven. Hij wordt gekruisigd, en de soldaten
 25 verdeelen zijn kleeding. Toen was het de derde ure. Om de Joodsche
 uren te herleiden tot onzen tijd, telt men er zes uren bij. Komt daardoor
 het getal boven de twaalf, dan telt men er liever zes af. Markus rekende
 in de laatste hoofdstukken bij dagen, nu gaat hij het doen bij uren.
 26 Zoozeer staat het sterven van Christus in het midden. Het opschrift
 boven het kruis beantwoordt geheel aan de beschuldiging der Joden.
 27 Tegelijk met Jezus werden twee roovers, zie 11 : 17, gekruisigd. Als
 Pilatus in Jeruzalem was, zullen op zijn gezag de doodstraffen voltrok-
 ken zijn. Een oproermaker was boven Jezus, twee roovers werden naast
 hem gesteld. Wat een verschil met het gezelschap op den berg der ver-
 28 heerlijking! Vs. 28 komt alleen in den receptus voor.

29 De voorbijgangers bespotten Jezus met drukke gebaren naar Joodschen
 30 trant. Zij verwijten hem nog eens de woorden van 14 : 58. Laat die
 verbeteraar van den tempel nu eens zich zelf en zijn eigen lot beter
 31 maken. Veelbeteekenende woorden worden gewisseld tusschen overpriesters
 en schriftgeleerden, die als Sadduceërs en Farizéërs elkander doorgaans
 32 allermintst zetten konden. Een vriendschappelijkheid van laag allooi, met
 galgenhumor gemengd. Dit laatste veege teeken vinden wij ook bij Jezus'
 medekruiselingen. Lukas constateert bij één van hen ten slotte een veran-
 dering ten goede.

Duisternis en dood, vs. 33–41. Vgl. Matth. 27 : 45–56, Luk. 23 :
 33 44–49, Joh. 19 : 28–30. -- Van twaalf tot drie uur kwam er duisternis
 over het geheele land. Vgl. Am. 8 : 9. Voor de geheele aarde gebruikt
 Markus eerder een andere uitdrukking. Hij denkt dus aan Judéa, dat hij
 34 zoo goed kent. Daarna hooren wij in het Arameesch het eenige kruis-
 woord, dat Markus ons meedeelt en dat hij naar zijn gewoonte vertaalt:
 mijn God, mijn God, waartoe hebt Ge mij verlaten, of in den steek
 gelaten, begeven? Waarom en waartoe kàn hetzelfde beteekenen, maar

verschil is mogelijk. Daarom wordt letterlijk vertaald. Mattheüs vat het „waartoe” zelfs zeer sterk doelaanwijzend en niet redengevend op. In verband met de theodicée, het nagaan van Gods wereldbestuur, heeft dit waarde. Wij hebben hier te doen met een Arameesche herinnering aan
 35 den Hebreeuwschen Ps. 22 : 2. De omstanders kunnen dat heel goed verstaan, althans zij, voor wie de naam van Elía bekend klinkt. Wij hebben dan ook niet aan misverstand, maar aan lagen spot te denken
 36 bij de verwisseling van Eloï met Elia. De man, die spottend het lijden wil rekken en Jezus met een spons aan een rietstok van den soldaten-drink, den azijn, laat proeven, bewerkt daardoor alleen, dat Jezus met
 37 een heldere stem zijn laatsten adem gebruikt. Markus geeft dat laatste kruiswoord niet weer, maar het heeft indruk gemaakt, evenals het feit,
 38 dat op geheimzinnige wijze het voorhangsel van het tempelgebouw, wel onderscheiden van den tempelhof, 11 : 11, van boven naar beneden in tweeën scheurde. Het moet dus dat vóór het heilige geweest zijn. De toegang is geopend. De scheiding is van boven uit weggenomen. Wij voelen hier duidelijk, wat een waarde Markus hecht aan den dood des Heeren, blijkens de beschrijving van deze bijzonderheid. Zie bl. 29 v.

39 De officier van dienst, die, daar hij bevelen kon over honderd man, ongeveer overeen komt met een kapitein bij ons, kwam zóó onder den indruk van de wijze, waarop Jezus den laatsten adem uitblies, dat hij in hem een „Godszoon” beleed. Voor een heiden is dit iets anders dan wanneer wij zeggen: „de Zoon Gods”. Maar voor Markus en zijn Romeinsche lezers, die in Christus den Zoon van God in den hoogsten zin erkennen en vol zendingssijver zijn, is dit woord van den Romeinschen officier een heerlijke profetie. Zie bl. 26, 29.

40 Van de discipelen heeft Markus hier niets te vertellen. Zwakke vrouwen zijn somtijds moediger dan mannen, Hebr. 11 : 35. Op een afstand stonden toe te zien o. a. Maria uit Mágdala, ten westen van de Zee van Galiléa, Maria, de moeder van Jakobus den Kleinen en Joses, en Salóme. Er waren er meer, maar om de een of andere reden vindt Markus alleen die namen voor zijn lezers van belang. Wij kennen niet de beide zoons van de eene Maria, Jakobus den Kleinen of Jr. en Joses. Salóme doet
 41 alleen Mattheüs ons kennen als vrouw van Zebedeüs. Deze vrouwen hadden Jezus in Galiléa vergezeld en hem diensten bewezen. Hier wordt weer het woord gebruikt, dat aan diaken herinnert. Vgl. Luk. 8 : 2, 3. Bovendien hadden zij de reis naar Jeruzalem meegemaakt.

Jezus' begrafenis, vs. 42–47. Vgl. Matth. 27 : 57–61, Luk. 23 : 50–56,
 42 Joh. 19 : 38–42. — Toen het wat laat werd en de sabbat op til was, want het was Vrijdag, d. w. z. vlak tegen den sabbat, ging Jozef van
 43 Arimathéa aan Pilatus het lichaam vragen. De begrafenis moest nog vóór den sabbat afloopen. Arimathéa wordt door sommigen aangezien voor Ramathaïm-Zofim, 1 Sam. 1 : 1. Deze Jozef was dus een geloovig

lid van het sanhedrin en was, ondanks Jezus' sterven, in de verwachting
 44 van het koninkrijk Gods. Pilatus verwondert zich weer, nu over het feit,
 dat Jezus reeds gestorven was. De kruiselingen bleven somtijds dagen
 45 lang aan het kruis zieltogen. De kapitein bevestigde het feit, waarop
 46 Pilatus het lijk aan Jozef afstond. Deze koopt haastig het noodige linnen,
 waarin Jezus gewikkeld wordt, om daarna gelegd te worden in een rots-
 graf, waarvoor een overeindstaande ronde steen gewenteld werd. Markus
 gebruikt hier twee synoniemen voor graf, maar dat is niets bijzonders,
 47 daar hij hetzelfde doet 5:2-5. Twee van de Maria's, in vs. 40 genoemd,
 waren ooggetuigen daarvan. Het is eigenaardig, dat Maria, de moeder
 van Jakobus Jr. en Joses, vs. 40, hier heet (de moeder) van Joses en
 16:1 (de moeder van) Jakobus. Moeder hebben wij hier ingevoegd;
 doorgaans duidt de tweede naamval niet de weglating van het woord
 „moeder”, maar van „dochter” aan. In dit geval zouden wij òf twee
 verschillende vrouwen moeten aannemen op de beide laatste plaatsen,
 òf veronderstellen, dat er van des vaders naam tweeërlei overlevering was.
 Dan zou echter Markus zelf wel een keus hebben gedaan. Wij zullen in
 elk geval goed doen, met Matthéüs naast Maria Magdalena nog aan één
 andere Maria te denken.

16 *Verschiĳning aan de vrouwen*, vs. 1-8. Vgl. Matth. 28:1-10, Luk. 24:
 1-11, Joh. 20:1-18. — De vrouwen, die vóór den sabbat nog het
 laatst bij het graf waren, zijn er den morgen na den sabbat weer het
 eerst. Evenals te Rome, verstaat men te onzent de woorden gemakkelijk:
 toen men den sabbat door was. De laatste sabbat, voordat de opstanding
 kwam, is wel een zeer sombere sabbat geweest; als een dageraad na den
 donkeren nacht zullen zij den avond begroet hebben, waarop de sabbat
 eindigde en zij specerijen konden koopen, om Jezus te zalven, vgl. 14:8.
 Zij wilden de vertering en ontbinding bestrijden met machteloze mid-
 2 delen, die alleen voor haar toewijding pleitten. Op den vroegen Zondag-
 3 morgen zijn ze op weg naar het graf, als juist de zon opkomt. Zij hadden
 getobd over den steen, dien ze niet eens kunnen wegnemen, om bij het
 4 lijk te komen. Maar de eerste zonnestralen nemen de moeilijkheid weg;
 zij zien den steen er al af, die zoo groot was. In den nacht vernacht
 het geweest, maar in den morgenstond is er gejuich. Voor hen, die 't
 heil des Heeren wachten, zijn bergen vlak en zeeën droog. „Hij” heeft
 5 zijn engelen bevolen, dat zij hun voet aan geen steen stietten. Zij treden
 het open graf binnen en zien daar rechts — dat is een gunstig teeken —
 een jongen man zitten in glanzend wit plechtgewaad, dat zeker meer
 6 beteekent dan toga candida, 9:3. Het is een bovenmenschenlijke verschiĳ-
 ning, zie bl. 23, die tot de verbijsterde vrouwen zegt: „Weest niet ont-
 hutst! Naar Jezus van Nazaret, die aan het kruis hing, zoekt gij.” Hij
 weet blijkbaar alles. „Hij is opgewekt en is niet meer hier. Daar hebt ge
 de plaats, waar men hem had neergelegd.” Dat wisten de vrouwen wel.

7 Maar nu ontvangen zij een bevel. Gaat aan zijn leerlingen, ook aan Petrus, zeggen: hij gaat — als een herder? 14 : 28 — voor u uit naar Galiléa. Daar zult gij hem zien, gelijk hij u heeft gezegd. Of kan de bedoeling zijn: „daar zult gij hem, als ge u later dan hij naar Galiléa begeven hebt, bewonderen als den opgestane. Hij heeft immers van opstaan gesproken?”

8 De vrouwen verlaten ijlings het graf, voortgejaagd door siddering en buiten zichzelf. Wij hebben hier weer het woord extaze, dat we 3 : 21 noemden. En zij zeiden er niemand wat van, want zij waren bang.

Het evangelie, dat voortdurend ons wees op het gedwongen verzwijgen van het messiaansche geheim, eindigt bij de zwijgende vrouwen, die nog niet in het oor durven fluisteren, wat nu van de daken mag gepredikt worden. Markus, de leerling van Paulus, die de heraut is van den opgestane, legt de pen neer, als hij van alle kanten licht heeft laten vallen op het verschijnsel, hoe de heerlijkheid van den geheimzinnigen zoon des menschen bedekt scheen, bedekt en verzwegen moest blijven en nog als door een wet van inertie te lang verzwegen werd. Eigenaardig verschil van die vrouwen met Petrus, den hoofdgetuige van dit evangelie. Hij praatte druk als hij zwijgen moest, 9 : 6, zij zwegen, toen zij spreken moesten. Hoe anders het zwijgen van Jezus!

Dit zal wel een hoofdgedachte van Markus geweest zijn: hoe komt het, dat zoolang de adem der geloovigen werd ingehouden, voordat zij het uitgalmde door de heele wereld, dat de verhoogde zoon des menschen de Christus, de Zoon van God is?

Overzicht van de verschijningen, vs. 9–20. Vgl. 1 Kor. 15 : 3–8. — Dit aanhangsel achter het evangelie van Markus ontbreekt in de oudste handschriften. Er is ook een korter slot voor overgeleverd van dezen inhoud: En al hetgeen hun was opgedragen boodschappen zij beknopt aan Petrus en zijn metgezellen. En daarna heeft ook Jezus zelf van oost tot west door hun bemiddeling de heilige en onvergankelijke prediking van het eeuwige heil doen uitgaan.” Men kan zeggen, dat vrijwel alle geleerden, rechtsche zoowel als linksche, aannemen, dat het aanhangsel niet van Markus is. Of nu het eigenlijke evangelie met 16 : 8 eindigt, of dat om de een of andere reden het slot ontbreekt, is moeilijk vast te stellen. Het aanhangsel draagt een heel anderen stempel dan Markus: de taal verschilt, de gedachtenkring staat nog veel meer onder invloed van Paulus. Het stuk draagt kennis van de latere evangeliën. Het maakt den indruk van een excerpt, heel iets anders dan wij van Markus gewoon zijn. De kerkvaders schijnen het gedeeltelijk niet te kennen of te erkennen. De overgang van vs. 8 tot 9 is een kloof. Een Engelsche geleerde heeft uit een oud handschrift de opmerking gepubliceerd, dat dit slot van een ouderling Arist(i)on is, die denkelijk vereenzelvigd kan worden met een Arist(i)on, een ouderling, die leerling van Jezus en leeraar van Papias,

- 9 zie bl. 11, geweest zal zijn. De verschijning aan Maria Magdaléna herinnert aan Joh. 20 : 11–18. De vermelding van de zeven uitgebannen demonen, vgl. Luk. 8 : 2, zou Markus zelf eerder vs. 1 vermeld hebben.
- 10 12 De klagende discipelen herinneren sterk aan Joh. 16 : 20. De twee wandelaars, die op het feest naar buiten gaan en niet langer in de feestvreugde kunnen deelen, zijn de Emmaüsgangers van Luk. 24 : 13–25. Men leze echter niet langs den schoonen trek heen, dat Jezus „in een andere gedaante” verschijnt. Iederen keer is het refrein: ongelooft na de tijding van Jezus’
- 14 opstanding. Eindelijk verschijnt Jezus zelf aan de elf en bestraft hen daar-
- 15 over, vgl. Luk. 24 : 36–49, Joh. 20 : 19–29, 1 Kor. 15 : 5. Hierop volgt het doopbevel, vgl. Matth. 28 : 18–20 en bl. 26. De jongeren moeten uitgaan de heele wereld in, en het evangelie brengen aan de gansche
- 16 schepping. Wie tot geloof-en-doop komt -- het eene is verbonden aan het andere -- zal behouden worden. Er is gedacht aan niet-Christenen, Joden of heidenen, die het evangelie hooren. Wie niet gelooft -- en zich
- 17 dus natuurlijk niet laat doopen --, zal veroordeeld worden. Gelukkig echter, die het geloof omhelzen. Teekenen zullen hen omringen. Met den naam van Jezus zullen zij demonen uitbannen, vgl. Hand. 8 : 7, 16 : 18, 19 : 11, 16, met nieuwe tongen zullen zij spreken. Elders hoort men alleen van tongentaal, zonder het bijvægelijke naamwoord „nieuwe” er bij. Vgl. Hand. 2 : 4–11, 10 : 40, 19 : 6, 1 Kor. 12 : 28, en 1 Kor. 14. Het is een uiting des Geestes, waardoor men in geestvervoering boven-
- 18 aardsche klanken voortbrengt. Slangen kunnen zij gerust aanvatten. Men denkt aan Luk. 10 : 9, Hand. 28 : 3–6. Zelfs een doodelijke gift drank zal hen niet deren. Zwakken zullen bij hun handoplegging wel varen, vgl. Mark. 6 : 13, Hand. 3 : 7, 28 : 8, 1 Kor. 12 : 9, 28, Jak. 5 : 14, 15. In het voorafgaande was alleen sprake van verschijningen in Judéa. Die in Galiléa, welke Markus ons deed verwachten, blijven onvermeld. Vgl. Mark. 16 : 7.
- 19 Nu volgt de hemelvaart, vgl. Luk. 24 : 53, Hand. 1 : 3–12. Na met hen gesproken te hebben, is de Heere Jezus opgenomen in den hemel en heeft plaats genomen aan Gods rechterzijde. Vgl. Ps. 110 : 1, Hand. 7 : 55, 1 Tim. 3 : 16. En zij gingen er op uit, om overal te prediken, terwijl de Heer hen steunde en hun woord staafde door de teekenen, waardoor het vergezeld werd. Vgl. Hand. 14 : 3, Rom. 8 : 34, Ef. 1 : 20, Kol. 3 : 1.
-

ALFABETISCH REGISTER.

	Blz.		Blz.
Aanhalingen	24, 65	Ergernis	83, 106, 127
Allerhoogste	80	Eschatologisme	21, 30, 67, 78, 100, 109
Aliteratie	30, 81, 114	Evangelie	16, 20, 65, 67
Arameesch	9, 14, 91	Farizeërs	24, 94, 108, 133
Avondmaal	15, 126	Gehenna	106
Beëlzebul	23, 74	Geloof	30, 83, 117, 137
Bekeering	65, 77	Gelijkenisrede	25, 76
Berg (de)	73	Gennesaret	87
Bethfage	114	Gerasenen	80, 91, 92
Bethsaïda	86, 90, 95 v.	Geslacht	93, 103
Bezetenen	23, 68, 80, 102 v.	Gethsemane	127
Boanerges	73	God	21
Boos oog	88	Godslastering	29, 130
Broeders des Heeren	75, 76, 82	Hades	106
Brood eten	74, 87, 92	Heer	29, 114, 120 v.
Caesarea Philippi	97	Heidenzending	20, 26, 117
Christus	21, 28, 97	Heilige Geest	22, 66, 75
Dadelijk	11, 13	Hellenistische	89
Dalmanutha	93	Herodes Antipas	84
Dekapolis	81, 92	Herodianen	24, 72, 73, 94
Demonen	23, 27, 103	Herodias	84, 108
Denarius	85, 119, 125	Honden	90
Diakonos	104, 113, 134	Hooren	25, 76, 78
Discipelen	20, 25, 26, 73, 85, 92	Hozanna	115
Dood des Heeren	29, 113, 133	Jakobus en Johannes	68, 73, 105, 112
Doop	65, 112, 137	Jeruzalem	14, 87, 89, 114, 115, 121, 122
Echtscheiding	84, 108	Joden	23, 24
Eedformule	85, 93	Johannes de Dooper	65, 66, 118
Eeuwig	75, 111	Joodsche oorlog	14, 17
Elia	84, 97, 100, 101, 102, 134	Judas	74, 125
Engelen	23, 135	Kapernaüm	68

	Blz.		Blz.
Kleinen	106	Sadduceërs	119
Koninkrijk Gods	21, 67, 109	Salome	84, 134
Korban	88	Satan	22
Kwasten (= zoom)	81, 87	Schriftgeleerden	24, 68, 121
Legioen	80	Schuldvergeving	30, 65, 70, 77
Lukas	9, 10, 15, 19	Stijl	12
Lijden 17, 22, 29, 98, 99, 104, 112		Synoptisch probleem	9
Markus	14	Syrofenicisch	89
Messiaansch geheim		Taal	12
17, 23, 25, 27, 29, 97, 98, 136		Tempel	24, 115, 129, 134
Mosterdkorrel	79	Tollenaar	71
Mysterie	25, 27, 28, 77, 78	Tyrus en Sidon	73, 89, 90
Naam	105	Tijd	14, 18
Nachtwaken	86, 124	Uitverkorenen	22, 122, 123
Nazaret	25, 28, 82	Uren	133
Olie	84	Vader	22, 118
Opstanding 27, 102, 104, 120, 135		Vasten	71, 104
Oude Testament	24, 65	Verharding	72
Overpriesters	117, 119	Verzoeking	22, 66
Overste der synagoge	81	Volgorde	11, 19
Papias	11, 19, 136	Voorwaar	75
Parabel	75, 76, 88	Vijgeboom	116, 123
Paulus	15, 18, 20, 26, 67, 136	Woestijn	66, 68
Petrus		Zaligsprekingen	19, 26, 76, 97
9, 18, 19, 26, 67, 68, 73, 96, 97, 127, 136		Zeg	82
Pleonasmen	12	Zondaar	71
Praedestinatie	22, 25, 77	Zoon van David 29, 113, 115, 120, 131	
Quadrans	121	Zoon Gods	28, 65, 66, 118, 130
Rabboeni	114	Zoon des menschen 28, 70, 98, 130	
Redding	30	Zout	107
Rome	14, 16, 17, 85, 88, 133	Zuurdeeg	94, 125
Sabbat	72, 135	Zwijggebod	27, 80, 98, 102, 136

I N H O U D.

	Blz.
VOORREDE	5
INLEIDING	9
1. Plaats van het evangelie tusschen de andere evangeliën	9
2. De inhoud	10
3. Taal en stijl	12
4. Tijd en plaats	14
5. De schrijver	14
6. Doel van het evangelie	15
7. Het leerstellig karakter	17
8. Verhouding tot Petrus	18
9. Verhouding tot Paulus	19
10. Christocentrisch karakter	20
11. Leer aangaande God	21
12. De demonen	23
13. De Joden	23
14. De leerlingen	25
15. De heidenen	26
16. Het messiaansche geheim	27
17. De Christus	28
18. De dood des Heeren	29
19. De laatste dingen	30
20. Litteratuur	30
TEKST	35
UITLEG	65
1 : 1—8. Johannes de Dooper	65
1 : 9—13. Jezus gedoopt en verzocht	66
1 : 14—20. Jezus naar Galilea. Eerste leerlingen	67
1 : 21—28. Jezus leert en geneest in de synagoge te Kapernaüm	68
1 : 29—38. Genezingen in en vertrek uit Petrus' woning	68
1 : 39—45. Tocht door Galilea. Een melaatsche	69
2 : 1—12. De verlamde te Kapernaüm	69

	Blz.
2 : 13—17. De roeping van Levi	70
2 : 18—22. Het vasten	71
2 : 23—3 : 6. Jezus en de sabbat	72
3 : 7—19. Uit de schare twaalf gekozen.	73
3 : 20—35. Het oordeel van bloedverwanten en dat van Farizeërs	74
4 : 1—20. Gelijkenis van den vierderlei grond	76
4 : 21—25. Over het hooren	78
4 : 26—34. Gelijkenissen van groei	78
4 : 35—41. Een storm gestild	79
5 : 1—20. De bezetene van Gerasa	80
5 : 21—43. Een doode van twaalf en een lijderes na twaalf jaren hersteld	81
6 : 1—6. Verworpen te Nazaret.	82
6 : 7—13. Uitzending van de twaalf	83
6 : 14—29. Verschillende oordeelen over Jezus. Herodes en Jo- hannes de Dooper	84
6 : 30—44. Terugkomst der twaalf. Vijfduizend gespijzigt . .	85
6 : 45—56. Wonderen op en aan het meer	86
7 : 1—23. Over inzettingen van menschen	87
7 : 24—30. De Syrofenicische vrouw	89
7 : 31—37. Genezing van een doofstomme.	90
8 : 1—10. Vierduizend gespijzigt	92
8 : 11—21. Jezus weigert aan de Farizeërs een teeken en waar- schuwt voor hun zuurdeeg	93
8 : 22—26. De blinde te Bethesda	95
8 : 27—9 : 1. Petrus' belijdenis. Eerste lijdensles	96
9 : 2—13. Op den berg der verheerlijking. Elia	100
9 : 14—29. De bezeten knaap	102
9 : 30—37. Tweede lijdensvoorspelling. Rangtwist der jongeren	104
9 : 38—50. Onverdraagzaamheid en ergernissen	105
10 : 1—16. De feestreis. Gesprek over echtscheiding en kinderen	108
10 : 17—31. De arme rijke en de rijke armen	109
10 : 32—45. Derde lijdensaankondiging. De eergierige broeders	112
10 : 46—52. Bartimeüs	113
11 : 1—10. Intocht in Jeruzalem	114
11 : 11—26. Tempelhof en vijgeboom	115
11 : 27—33. Of Jezus bevoegd was	118
12 : 1—12. De snoode pachters.	118
12 : 13—17. De belastingpenning	119
12 : 18—27. De zeven mannen	119
12 : 28—34. Het hoofdgebod	120
12 : 35—37. Davids zoon en Heer	120

	Blz.
12 : 38—40. Waarschuwing tegen de schriftgeleerden	121
12 : 41 - 44. De geldstukjes der weduwe	121
13 : 1—23. Jeruzalem's val en het einde	121
13 : 24—32. De wederkomst en het tijdsgewricht	123
13 : 33—37. De wakende huisbewaarders	124
14 : 1—11. De zalving en het verraad	124
14 : 12—17. Toebereiding van het paaschmaal	125
14 : 18—21. Zinspeling op Judas	125
14 : 22—25. Instelling van het avondmaal	126
14 : 26—31. Petrus' val voorspeld	127
14 : 32—42. Gethsemane	127
14 : 43—52. De gevangenneming	128
14 : 53—65. Voor den raad	129
14 : 66—72. Petrus' verloochening	130
15 : 1—5. Naar Pilatus	131
15 : 6—14. Jezus en Barabbas	131
15 : 15—21. Prijs gegeven, bespot en weggeleid	132
15 : 22—32. Aan het kruis	133
15 : 33—41. Duisternis en dood	133
15 : 42—47. Jezus' begrafenis	134
16 : 1—8. Verschijning aan de vrouwen	135
16 : 9—20. Overzicht van de verschijningen	136
ALFABETISCH REGISTER	139
INHOUD	141

THEOLOGY LIBRARY
CLAREMONT, CALIF.

A 3437

BS2585 .V4

Veldhuizen, Adrianus van, b.1871.

Het evangelie van Markus.

BS Veldhuizen, Adrianus van, b.1871.
2585 Het evangelie van Markus. Groningen,
V4 Wolters, 1914.
143p. 21cm. (His Tekst en uitleg)

1. Bible. N.T. Mark--Commentaries. I.
Bible. N.T. Mark. Dutch. Veldhuizen.
1914. II. Series.

CCSC/mmb

A3437

